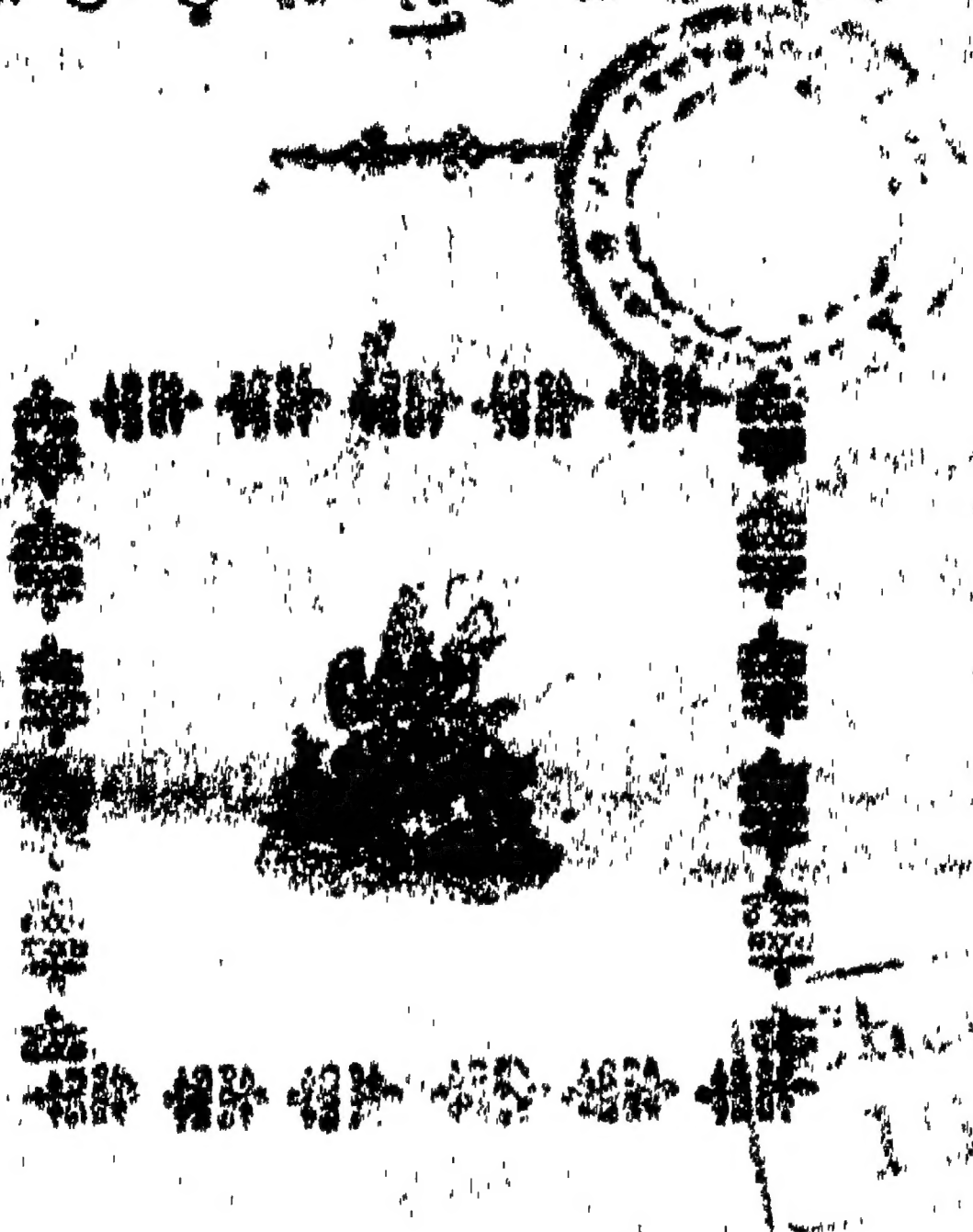

శ్రీ కాళ్యాణము :

కాళమాస్త్రదీక్షిత విరచిత,

శ్రీ కాళమాస్త్రీక విలాసః

ప్రకాశము,

కామరూపి వాల్మీకిగారి కామరూపి మల్లయ్యగారి

విజ్ఞప్తి.

[బ్ర] శ్రీ || పండిత పులిపాక మహానంది శాస్త్రి గారు.]

భో భో శ్వాంభవశిఖామణయ!

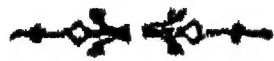
మామక నమోవాకపూర్వక విజ్ఞాపనం కించి దిశావధత । ప్ర
కృతేఽస్మదీయపురాతన సుకృత విశేషవశా దకాంక్ష సంప్రాప్తం ని
గూఢ విదం గ్రంథరత్నం శ్రీ శహస్రీ శ విలాసాభిఖ్యం త్రైసింద్రా
బాదానగరీవిరాజమాన శ్రీ శంకరాధ్య స్వామిమతే త్రియమాణా
యాం పండితసభాయా మద్రాక్షం ॥

తద్గ్రంథ సందర్శనావగత భస్మరుద్రాక్ష లింగధారణ శివ బ్ర
హ్మశబ్దవిచారు శివాద్వైత సిద్ధాంత సంతతి వవలోక్యాఽశృతాద్భుత
భక్తికా నిరాకృతః పూర్వపక్షాకర మితి నిశ్చిత్య గ్రంథకర్తా శాం
క్షిణిప్రశంసాయా ముపమాతుం శివార్క-మణి దీపికాది చతుశ్శత
ర గ్రంథసర్మాణాలంకర్మణ శ్రీమద్వయదీక్షి కేంద్రావవాలంభ వేయు
రితి నిర్ణయ కదావేదం గ్రంథ రత్నం ముద్రాపితం భ వేదతిమనస్యా
లోచ్యమానే యి శివానుగ్రహవశా దేకగా శివభక్త శిఖామణి
రామిణి మల్లయ్య లింగాభిఖ్య వణిజ్మణే ర్నికటావదిష మిమం నృ
తాంతంశృత్వా శివభక్తి పరవశో భూత్వా ముద్రాపయిష్యా మిత్వ
ముద్రాపయత్ ॥

శై వమహోపకారక సద్గ్రంథముద్రాపయితారం వినుకులగో
క్షుపం రామిణిమల్లనూభిఖ్యం పర్వతవర్ధనీ సమేత శ్రీ రామలింగ
యూరారోగ్యాఽఖండైశ్వర్య తత్ప్రసాదప్రసాదాభివృద్ధింద
శివ మధ్యర్థయే.

కాళహస్తి దీక్షిత విరచిత, ఆంధ్ర సత్య

శ్రీ కాళహస్తి శివ విలాసః.

ఇతి,

బ్ర॥ శ్రీ॥ విద్వాన్ ముదిగొండ పీఠేశలింగ శాస్త్రి గారిచే

సరిచూడఁ బడి.

బ్ర॥ శ్రీ॥ కొడిమేర రాజలింగా రాధ్యుల వారి

శ్లోనప్రచారిణీ ముద్రాక్షరశాలయందు,

మ. రా. రామిశి హస్తయ్య గారి కొమారుడు

మల్లియ్య గారి ద్రవ్యసహాయమున,

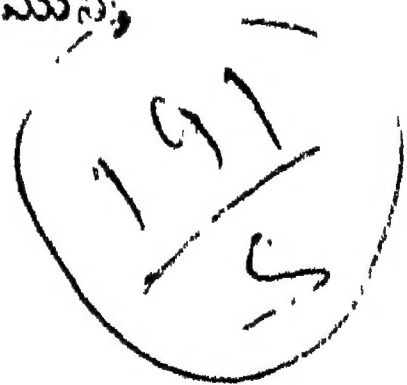
ముద్రించఁ బడియెను.

శుంగల్.

శా.పీలు. 500

1931

వెల. 1-0-0

శ్రీ మహాత్మా గాంధీ జయంతి :

రాష్ట్రీయ మహాత్మా గాంధీ కుమారీదేవ,

మల్లయ్యగారు, పరంగిల్.

శ్రీ శివాభ్యాం నమః !

ప్రస్తావన !

శివభక్తాగ్రేసరులారా !

శైవమత మతిప్రాచీనము. “ శైవంచ వైష్ణవం శాక్తం ” అను సూక్తియే యిందులకు నిదర్శనము. “ శివ ఏవో ధ్యేయ శ్శివంకర స్సర్వ మన్యత్పరిత్యజ్య ” ఇతరమైనది సర్వమును వదిలి మంగళ ప్రదుడగు శివుడొకడే యుపాసింపఁ దగినవాఁడు ” అని యధర్వణ వేదము చతుర్వేద సారమును నిరూపించినది. శివభక్తి సాధారణముగ జనించదు. “ కోటిజన్మార్జితైః పుణ్యైశ్శివే భక్తిః ప్రజాయతే ” కోటిజన్మల వలనఁ గలిగిన పుణ్యములచే గాని, శివభక్తి గలుగనేరదు. అని నచించు శివగీతా వచనమే యిందుకుఁ దార్కాణము.

విష్ణు దూషణము శైవమతమునఁ బ్రపంచింపఁ బడలేదు; గాని, శివాధిక్యము మాత్రము ఘంటాఘోషముగా సర్వత్ర వచింపఁబడినది. విష్ణున శివభక్తుఁడు. శివభక్తుడే గాక కాంతా రత్నముగూడ; శంకరాచార్యకృత శివానందలహరి యందిటులఁగలదు.

శ్లో॥ బాణత్వం వృషభత్వ మర్థ నపుషాభా ర్యాత్వ మూర్యాపతేః ।

ఘోషిత్వం సఖితా మృదంగవహతా చేత్యాది రూపం దధౌ ।

త్వత్పాదే నయనార్పణంచ కృతవాక్ త్వదేహభాగో హరిః ।

పూజ్యా త్పూజ్యతర స్సవవహి నచే త్కోవా తదన్యోధికః ।

ఓపరమేశ్వరా! శ్రీమహావిష్ణున త్రిపురసంహార సమయమున బాణమయ్యెను. వృషభాకారమును ధరించి వాహనమయ్యెను. అర్థశతీతమును ధరించి భార్య యయ్యెను. నీపాదదర్శనమునకై పరాహుఁ

జము నుండెను. మోహినీరూపము చాల్చి సఖత్వ మొందెను. తాం
డవసమయమున మద్దెలవాయించుచుమెలంగెను. సనాసక్త మలార్చిర
ము చేయునపు యొక్క కమలము తక్కువ కాగా, తన నేత్రమును
దీసి మీపాదముల నర్చించెను. నీ యర్థాంగియగుట చేతనే పూజ్యులగు
బ్రహ్మాదులకంటఁ బూజ్యులఁడై ప్రకాశించెను. అతనికంటఁ జివభ
క్తులలో నధికుఁడైతడని వచింపఁ బడినది.

మఱియు “ వాసుదేవః పరాప్రకృతిః ” అని పరాప్రకృతి - విష్ణువ
నియు. “ శుభోవై రుద్రః ” యనిపురుషస్వరూపుఁడగుదుఁడనియువ
చింపఁ బడినది. శక్తి రూపుడగుటచేతనే “ అలంకారప్రియో విష్ణుః ”
అలంకారములం దాసక్తి గలవాఁడని వచింపఁబడినది. ఇంతియగాక.

శ్లో॥ ఏకాపి శక్తిః పరమేశ్వరస్య । భిన్నా చతుర్థా వినియోగకాలే ।

భోగే భవానీ సమరేచదుర్గా । కోపేతు కాళీ త్వవనేతు విష్ణుః ॥

శ్లో॥ సాశక్తిః పరమేశానీ । విష్ణురూప మదీధరత్ ।

యా శక్తిః ప్రళయే కాళీ । యాతు భోగే భవా న్యభూత్ ॥

“ పరమేశ్వరుని శక్తియే భోగసమయమున భవానియనియు,
సమరసమయమున దుర్గయనియు-కోధసమయమున కాళీ యనియు-
లోకహరిపాలనసమయమున విష్ణువనియు- ఆయూయి రూపముల ధరిం
చి, ఆయానామములచే వ్యవహరింపఁ బడుచుండును ” అని శివరహస్య
మార్కండేయ గుప్త యామిశాది గ్రంథములఁ గలదు.

కావుననే నేతద్గ్రంథకర్తయగు కాళహస్తి దీక్షితుఁడు “ తస్మాన్మై
పితరాయువాం హరిహరా యద్యపహం శంకరం సర్వోత్కర్షయై
మి తత్ర భవతా సాల్యః కృపాశాలినా ” అనఁగా ఓశివకేశపులారా!
మీరిరువురు వాకు పితరులు, (తల్లిదండ్రులు) అయినను శంకరునే స
ర్వోత్కృష్టునిగా భావించెదను. ” అని తనకు శివారాధనయందుఁగల

విశేష ప్రేమను గన్పరచెను.

పస్తుతః శివ కేశపులకుఁ బుత్రీ కశత్రీ నామ నివాసాదులు వేరుగా నుండుటచే భేదమనియే చతుర్వేద తాత్పర్య సారసంగ్రహమునఁ గలదు. జీవాత్మ పరమాత్మనిచారమున వీరిరువురికిని సంశాంశి భావమే సమ్మతింపఁ బడినది.

కావుననే శంకరాచార్యులవారు, “ సాంఖ్యో నఃకులదైవతం ” అనియు, “ సహస్రిం వర్తంతాం. ” ఇత్యాది శ్లోకములచే బ్రహ్మ విష్ణాది దేవతలకు నుపాసనీయుఁడు శివుఁడే యని నిరూపించి తాను చంద్రమాసీశ్వరారాధనము చేసియుండెను.

తత్వజ్ఞుడయిన యష్టయదీక్షితులవారును, “ తథాపి ఇక్తిస్త రణేంను శేఖరే ” యని తనకు శివునియందు నకుంతితభక్తిని వ్యక్తికరించెను. భృంశ్వరుఁడు శక్తిని విడచి యీశ్వరున కొకనికే ప్రదక్షిణము సేయుటకుఁ గారణము ముక్తి సభిలషించియే గాని, వేరుగాదు.

కొలది ఫలముల నెసంగు నితరదైవాశ్రయముకంటె సర్వాధికుఁడగు శివుని పూజయే యుత్తమము. “ వృక్షస్య మూలసేకేన శాఖాః పుష్పాంతి వై యథా । శివస్య పూజయా తద్వ త్పుష్ప త్యస్య వపు ర్జగత్ ॥ ” చెట్టు మొదట నీరుపోసిన శాఖలన్నియువృద్ధి నొంది చిగిర్చి పుష్పించి ఫలించుచున్న విధమున శివుఁఁ బూజించుటచే, ఆమహానుభావునిఁ బూజించుటయే గాక యితని స్వరూపముగు జగం బంతయు నారాధింపఁ బడును.

సాక్షాత్తుగ వేదములే “ నమో హిరణ్య బాహవేః సమస్తా రాయః సమశ్శివాయ ” యనుచు నులించుచు సర్వోపాస్యత్వము-సర్వాధికత్వము-శివునికే ప్రతిపాదించు చున్నవి. ఎన్ని పూజలున్నను- శివ పూజలేనిది తరించఁ జాలరు. ఎదిగఁ జూస్తుచు శివుండు లేక కార్యము

నిర్విఘ్నముగ నెరవేరదు. ఇందుకు దక్షయగము దృష్టాంతము.

శివుండే ఓరబ్రహ్మము. అతడు బ్రహ్మవిష్ణుదిదేవతల కెల్లరకు నుపాస్యుఁడు. జననమరణములు లేని వాఁడు. సృష్టిస్థితి లయములకుఁ గర్త. భక్తులకుఁ గల్పసాదకము. భక్తశిఖామణియగు బాణాసురునికి నితరు లెవరు నీయఁ జాలని వరము లిచ్చిన భోళా శంకరుఁడు. హిమవంతుని పుత్రికారత్నమగు గంగను శిరంబునఁ దాల్చి లోకంబులరక్షించిన లోకరక్షకుఁడు. అహంకారగర్వితుఁడగు బ్రహ్మశిరంబునుదెగటార్చిన సరహంకారుఁడు.

కొందఱు “ గజేంద్రుని రక్షించ లేదనియూ- బ్రహ్మాతలనాకుటచే బ్రహ్మహత్య సంభవించెననియు- విష్ణుపాదోద్భవయగు గంగను శిరంబునఁ దాల్చెననియు మొదలగు నవి యేమేమియో దుర్వచనములు పలికి శివాధిక్యమునకుఁ గళంక మాపాదింపఁ జూతురు గాని, అట్టివాటికి సంగ్రహముగా నిందుఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగఁ బడినది.

ఎటులనః— గజేంద్రుఁడు జగత్పరిపాలకుని గూర్చి ప్రార్థించుటచేతఁ బరిపాలనాధికారము విష్ణువ్రుణకే శివుం డొసగియుండుట చేత, గజేంద్రుని విష్ణువే రక్షించెను. హిమవంతునికి గంగ జనించినదిగాని, విష్ణుపాదమున గంగజనించలేదు. బ్రహ్మ మరణించినచో బ్రహ్మహత్య యొక వేళ వచ్చిన వచ్చునని చెప్పిన బాగుండును గాని, అతఁడు బ్రతికియే యుండిన బ్రహ్మహత్య యెటులవచ్చును? రానేదు. ఇట్టివిషయములకనేకములకిందుననూధానము సప్రమాణముగనీయఁ బడినది. ఇట్టిప్రశ్నములు గోడలేని చిత్తురువు లోలే వేదశాస్త్రములందలి పూర్వాపర సందర్భము లన్నిటిని విచారింపక వదించు వచనములు.

“ మధ్యమ సింధం వత్సైవ ప్రయచ్ఛతి ” ఇత్యాదిశ్రితులచే వింశప్రదానము చేయువారందఱు శివసంబంధులగుటచే శివపూజయే

జేయవలెను. శివనింద మహాపాపము. ఎవరు శివనిందములో, వారు ద
ధీచి గౌతమ శాపదగ్ధులని వచింపఁబడిరి. బ్రహ్మ విష్ణుకుదురిల కీవరశివుఁ
డే కారణుఁడు. శైవులకు భస్మరుద్రాక్ష లింగధారణాది ధర్మము లను
ష్టేయములు. అత్యాశ్రమాది పదములచే భస్మ ధారణమే పాశుపత
వ్రతముగా నిందుఁ గొన్ని స్థలముల యందుఁ జెప్పఁ బడినను, “కేచి
చ్ఛాంభవమేవచ” యని యీవ్రతమును శాంభవ వ్రతమనియుఁ జెప్పు
దురని వచించుటచేతను, శాంభవదీక్షయన లింగధారణ దీక్షమేయనికా
రణా ద్యాగములు యందుఁ జెప్పఁబడియుండుటచేతను, భస్మ రుద్రా
క్షలింగధారణ సహితముగు పాశుపత దీక్షయు నొకటి గలదని తెలియు
చున్నది. మరియు “వేదాగమాదిషు బహుభా ” “ అత్యా శ్రమాది
భేదాద్రష్టవ్యాచూషకీన గ్రంథేషు ” ఇత్యాది సూక్తులఁ బట్టి పాశుప
త వ్రతమందు భేదములు గలవనితోచెడిని.

భస్మ ధారణము లేనివారికి ముక్తివిచారణాధికారములేదు. ఊ
ర్ధ్వపుండ్ర శంఖచక్రాంకణాది నిషేధమిందుగలదు. శివలింగ జటాధా
రణాది శైవధర్మము లిందుఁ బ్రతీపాదంపఁ బడినవి. సృష్టి భేదములు
వివరింపఁబడినవి. ఇందలి సిద్ధాంతము శివాద్వైతము.

శివుఁడే యన్నిదైవముల కన్న సధికుఁడనియు, ఉపాస్యుఁడని
యు, శైవధర్మములగు భస్మ రుద్రాక్షలింగ ధారణాదులు శ్రేష్ఠము
లనియు, శివారాధన చేసియెల్లఱు తరించవలయు ననియు నుపదేశించి
న యేతద్గ్రంథ కర్త జీవితచరిత్రముగూర్చి తెలిసి కొనుటకుఁ దగిన
యుగపత్తు లెక్కువగన్పించుట లేదు.

జీవితచరిత్ర.

ఈ గ్రంథకర్త నామధేయము కాళహస్తి వీక్షితుఁడు. ఈతఁడు
కాళహస్తిశ్వర క్షేత్రమునందుఁ గల కాళహస్తిశ్వరునికీ గ్రంథము కృ

తీసుకొనెను. అందుననే కాశహస్తీశ విలాసమును పేర్కొనెను. మఱచన పండితులు కాశహస్తీశాంతమునఁ గలరు. ఈతఁడు, క్రీ. ౧౮వ శతాబ్దముననున్న నందికేశ్వరా వరావతార వట్టల బ్రహ్మనందపు జ్యోషాదలవారిచేత లింగధారణ చంద్రికాయందు “ కాశహస్తీ దీక్షితమంచ నపండిత ” అని స్మరింపఁ బడియుండుట చేతను, సంతకుఁ బూర్వుఁడ యియుండును. వేదాంతదేశికలవారి గ్రంథము లందలి విషయము లిందు విమర్శింపఁ బడి యుండుటచే నతనికంటె సర్వాచీనుఁడని కొందఱి తలంపు. సాత్వికబ్రహ్మ విద్యావిలాస నిరసనమును రచించినబుద్ధిరాజు పేరయామాత్యుఁడీ కాశహస్తీదీక్షితుని స్మరించి యుండెను.

శైవ ధర్మములఁ బ్రతిపాదించుటం బట్టియు, శైవపూర్వా చార్యులచేస్మరింపఁబడుటం బట్టియు- నితఁడారాధ్య బ్రహ్మణఁ డనియు, “ చందీశ్వరీపాద సమీపదేశే సింహాసనే భూత్ప్రళమో విలాసః ” అనిప్రతివిలాసాంతమున వచ్చించుటచేత చందీశ్వరీ సమీపమునకూర్చుండియే యీతఁడీ గ్రంథమును రచించినటులఁ దెలియుచున్నది. ఈ పండితునికిఁ దర్కమీమాంసాది శాస్త్రంబులం దసా ధారణమగు చాండిత్యము గలదు. పలుప్రదేశములందు గ్రంథసాతము కలిగియుండెను. కాని, మాకు లభించిన ప్రతులను బట్టిసవరించి తక్కినవిగుర్తులు వేయఁ బడివదలఁ బడినవి.

గ్రంథప్రకాశకుల వృత్తాంతము.

ఈ శైవగ్రంథమును ముద్రించుటకు ప్రధానప్రోత్సాహ కులు పండిత. శ్రీ. లో. పులిపాక మహానందీశ్వర శాస్త్రిగారు. ద్విర్యమొసంగి ముద్రించి ప్రకాశింపఁ జేసినది మల్లయ్య యను శివభక్తుఁడు. ఈతని యింటిపేరు రామిణి వారు- వైశ్యులు- గోత్రము వినుకుల గోత్రము- ఈభక్తుని తాత మల్లయ్య- తండ్రిదొడ్డయ్య- తల్లి బుచ్చిరా

జమ్మ- భార్య సమ్మక్క- కుమారుండు రాజమూళి- మనుచులు మను
మరాంపు గలరు. ఈతని గురువులు- మల్లికార్జున పండిత పీఠస్థులు.
ఈభక్తుని పూర్వుల నివాసము కొండవర్తి. ఇది వరంగల్ తాలూకా
లోఁ జేరి యున్నది.

ఈభక్తునితండ్రియయిన దొడ్డయ్య సుమారరువదివత్సరములక్రిం
దటకొండవర్తినుండిబయలుదేరి కరీమాబాదనివాస మేర్పరుచుకొనెను.

ఈతనికిఁ బుణ్యకార్యములందు మిక్కిలిప్రేమ. పురాణములుచె
ప్పించి పండితుల నత్కరించుట యన్నయాదరము. వరంగల్ నగరము
లోని, గిరిమాజిపేటయందలి చంద్రమాళేశ్వర స్వామివారి దేవాలయ
మున నుత్సవవిగ్రహములు చేయించెను. వ్యాకరణశాస్త్రవేత్త యగు
నొక పండిత శ్రేష్ఠునికి వివాహమునకై తాను ఆరు వందల రూపాయ
లొసంగెను. అనులేయొక పండితుని గృహనిర్మాణమునకై తానుముది
దు నిలచి తగిన సహాయముచేసి యికరులచేత సహాయము చేయించె
ను. ఇటులే పూర్వజన్మ సుకృతవశమున నితనికి సత్కార్యములందు వృ
ద్ధుద్ధి గలిగినది.

పణికెల రామప్ప దేవాలయ నిర్మాణము.

కొండవర్తికి సమీపమున- సుమా రొక మైలుదూరమునందు
పణికెల రామప్పగుట్ట యనియొక పర్వతము గలదు. అందొక జీర్ణ దే
వాలయము కలదు. ఇది వరంగల్లునకు సుమా రారు మైలుండును. అ
చ్చటగల శివలింగము సామాన్యమానవుని భుజముల రెంటితోను నా
లింగనము చేసికొన శక్యముగానంత మహలింగము. నేటికిని నాగుట్ట
ను పణికెల రామప్పగుట్టయని వ్యవహరింతురు.

ఈదేవాలయము పైభాగమున నొకటే విశాలమగు పెద్దబండ
గలదు. తక్కిన భాగములందు గోడలుగ పెద్ద పెద్ద రాతి బండలు కల

వు. అదియంతయు మహారణ్యముగ నుండెను. నాగసర్పములు కూడవటఁ దిరుగు చుండును. ఎలుగుబంట్లు మొదలగు కూరజంతువుల కాప్రదేశము నిలయము. పొద్దు గ్రంకినచో జను లచటికిఁ జనను. అట్టి కీకారణ్యమునఁగల మహాలింగము నొకమారు కార్యనశమునఁ జూచి నప్పుడు దొడ్డయ్య కామహాలింగము నందభిమానముగలిగియాదేవాలయముబాగు చేయించవలెనని బుద్ధి జనించెను. అది మొదలాతఁడు దాని కై ప్రయత్నము సేయ నారంభించెను.

... ఈభక్తుఁడు కరీమాబాదయందును- వరంగల్లునందును వ్యాపారము చేసికొనుచు- ఒకప్పుడు బండ్లమీదను- మఱొకప్పుడు పాద చాతియయ్య సాహిత్యము మూటగట్టుకొని న్వమని వినారింపక- ఎడయ ౧. జంతుగొనక గుట్టదగ్గఱకు వెళ్ళి కూలీలను బెట్టియు స్వయముగఁ బనిచేయ నారంభించెను.

... ఇది ప్రారంభించఁ బోవఁగ నే యొకసాగసర్ప మాద్యారమున కడ్డముగ నిలచెను. అచ్చటనే యొక పుట్టకూడ నుండెను. అప్పుడా దొడ్డయ్యయ్య భక్తుఁడు “స్వామీ! నేను పనిచేయుచున్నంత వఱకు నాకుమాత్రము సాగసర్పములు గాని, తదితర కూరజంతువులు గాని కనిపింపఁ జేయవలదని” రామలింగేశ్వరునిఁ బ్రార్థించగానే యాసర్పము దృశ్యమైపోయెను. అంతనాతఁడు స్వామివారి యంతఃకరణము తనయందు సంపూర్తిగఁ గలదని తెలిసికొని జీర్ణ దేవాలయము మఠమ్మతు నారంభించి చేయించెను.

ఆదేవాలయ ద్వారమునకడ్డముగ నున్న పుట్టకు ద్రవ్వించిదర్వాజాయేర్పాటు చేసెను. గుట్టమీదికిఁ బోవుటకయి మెట్లుగట్టించెను. శిఖితప్రతిష్ఠ-శ్వజప్రతిష్ఠ- పర్వతవర్ధనీ ప్రతిష్ఠచేయించెను. మఱియుఁ దా

ను ప్రత్యేకముగ లింగము నందికేశ్వరుని చాంజనేయులను బ్రతిష్ఠించెను. బావిత్రివింశతము. ధర్మశాల నేర్పాటుచేసెను. తోట వేయించెను. రామలింగేశ్వర స్వామివారికి నిత్యసూపదీపనై వేద్యములు జరుగుట కర్చుకుని నియమించెను. గొప్ప యన్నదానము చేసెను. ఇటులవారామలింగేశ్వరుని విషయమై పలువిధముల శ్రమచేసినది యీ దౌడ్డయ్య భక్తుడే. ఆరామలింగేశ్వరునికిఁ బానసట్టయునగు నుమారొక మనిషిప్రమాణము చుట్టుచు నరగజము, సందుండగా నది యంతయు సందు లేకుండ బిగియు నటుల బస్తాలకొలది సజ్జాకారము వండించి పోయించి బాగు చేయించిన దీదౌడ్డయ్య భక్తుడే. ఈతఁడు ౧౨ సంవత్సరముల క్రింద శివలోకమున కేగెను.

ఈతని తరువాత నితని కుమారుడగు మల్లయ్యయు - తనతండ్రిచేసినటులఁ జేయ మొదలిడెను. తనజనకుఁడు రామప్ప దేవాలయమునఁ జేసినధర్మకార్యములకు మిగులధనమును వ్యయపరచిపడిపోకుండ మరమ్మతులు చేయించి యభివృద్ధి లోనికిఁ జెచ్చెను. ధర్మశాలలు - సూతనముగఁ గట్టించెను. దేవాలయ మంతయు మరమ్మతుచేయించెను.

శిథిలమగు ధ్వజస్తంభమునుదీసి సూతనధ్వజస్తంభము ప్రతిష్ఠించఁ జేసెను. లింగప్రతిష్ఠ గూడ చేయించెను. శ్రావణ మాసమున శివరాత్రికి మహోత్సవము జరిగించు చుండును. శైవబాలు రిరువురికిను పహయనము చేయించెను. శైవప్రతిమలయందు మిక్కిలిప్రీతి. శైవుల యధిపతిమానము మోడు. కీ॥ శే॥ కొంపల్లి శరథయ్య అయ్యవార్లఁగా రి స్త్రీమున కీతఁడే మూలకంధము, కీ॥ శే॥ శంకరా రాధ్యుల వారికి గజోత్సవము మహోత్సవముగా జేయించిన వారిలో నితఁడు శ్లాగునీ యుండు. శైవులకుఁదదితరులకును సహాయముచేసిన వారిలో నితఁడు గు

జనీయుడు. సంస్కృత వాణినిబద్ధమగు చెన్నబసవతారాణమను పరీధావి
సంవత్సరమున స్వంత ధనముతో ముద్రించినదీ గుణశాలియే. సువర్ణ
మాలికాది స్తవముల ముద్రింపించినదీ భక్తుడే. సుమారు 200 వత్సర
ముల క్రిందటనున్న కాశహస్తి దీక్షితునిచే రచింపఁ బడిన నీకాశహ
స్తివిలాసమును యమూల్యగ్రంథమును ముద్రింపించినదీ శివభక్తుడే.
ఇట్టిభక్తునికేగులదైనముగానున్న పణికెల రామలింగేశ్వర తేత్రమున
కొక యతిహాసము గలదు.

పణికెల రామలింగేశ్వర చరిత్ర.

శ్రీరాముడు రామేశ్వర తేత్రమునఁ దనబ్రహ్మహత్య పోవు
టకై శివలింగ ప్రతిష్ఠ చేయ నెంచి శివలింగమును దెచ్చుటకై హను
మంతునిఁ బంపెనట ! హనుమంతుడు వాలముతో శివలింగమును జుట్టి
తీసికొని వచ్చుచు నీగుట్టమీద పవిత్రస్థలమున నుంచి లఘుశంకకై
పోవుచుండెనట ! అంతశ్చిందు “ హనుమంతా ” ముహూర్తము సమీ
పించుచున్నది. నీవాలస్వము చేసిన నేనచటనే ప్రతిష్ఠింపఁ బడుదును.
నేను ఓలిచినవైడు వెంటనే రావలయు ననెనట ! సరేయని యాహను
మంతుడు వెళ్లెను.

ముహూర్త కాలమున శివుడు “ హనుమంతా ! హనుమంతా !
హనుమంతా ! ” యని ముమ్మాసు పిలచెను. కాని, హనుమంతుడు
పాదప్రక్షాళనాది కృత్యము లాచరించుకొని వచ్చునప్పటి కాలస్యమ
య్యెను. అంత శివుం డచ్చటనే ప్రతిష్ఠింపఁబడెను. హనుమంతుడువ
చ్చి తానెంత మొఱపెట్టుకొనినను శివుండటమంషికదలలేదు. హనుమం
తునికే గోపము వచ్చి చెంపపెట్టుబెట్టిపోవుచుండెను. అప్పుడు శివుం
డు “ హనుమంతా ! పోవువాడవు. పోవుచుంటివిగాని నాకు నాచ్చా
డకముగా రెండు బంధలు పెట్టి పొమ్మనగా ” అతడు కోపముతో ని

టునటు రెండు ఒండలు పెట్టి పైన నొక పెద్దరాతిబండను స్వహాలము తో విసరి వేసిపోయెను. హనుమంతుడు చెంపపెట్టి పెట్టినగుర్తు నేటివఱకు నామహాలింగము మీఁదఁగన్నించుచున్నది. పార్థసహారముగన్నభగవంతునికి- సమ్మవ్వరోకలిపోటులుతిన్న పరిమేళ్యునికి భక్తుఁడగుహనుమంతుని చెంపపెట్టు ఒకలక్ష్యములోనిది కాదు.

ఫణి కెల రామప్ప యని పేరేల వచ్చెను?.

ఫణిగల రామప్ప యనియు- ఫణి కెల రామప్పయనియు రెండు నామములు వ్యసహార మందీగుట్టకుఁ గలవు. ఫణి అనగా సర్పము. కొంతకాలము వఱకు నొక నాగ సర్పము- యీ రామలింగేశ్వరుని నాశ్రయించి యుండెను. అందువలన ఫణిగల రామప్పయని పేరువచ్చినదని కొందఱుండురు. పణికయన గుహయని యర్థము- గుహలోనున్న దేవుఁడుగ నుక ఫణి కెల రామప్ప యని పేరువచ్చి యుండును.

క్షేత్ర మాహాత్మ్యము.

రామలింగేశ్వరునికి పానవట్టములు పైనుంచి నిగవేసినవిగాని పానవట్టము చేయించియందు, లింగప్రవేశము గాఁగింపఁ బడలేదు. రెండు పానవట్టముల నొకకుఁ జూచిన వారు నేటికిని గలరు. క్రింద నెన్ని గలవో తెలియదు. ఆక్షేత్రమున శివకుండమునియొకకుండముగలదు. అనేకులు తమ మనోరథసిద్ధికై రామప్పగుడికిఁబోవుచుండురు. యాత్రీకులు గూడ వచ్చుటగలదు. నేటివఱకును మహిమలుగన్నించుచున్నది. కొండవర్తియ గనాలులకి రామప్ప యందు మిగులభక్తి గలదు. పణికయ్య వీరభద్రయ్య యను నికుపురగనాలు లీదేవుని యొద్ద నివాసములై తపము చేయ నారంభించి తపమునకు ముందువారు తమనాలుకనుకత్తితోఁ గోసి కొని తమముండతి నున్న విభూతి పల్లెరమునఁ బడవేసి తపము చేయు

చుండిరి. నియమిత దిన సంఖ్యపూర్తియగు నప్పటికిఁ గ్రహముగా వారినాలుక వచ్చుచుండుటయు- ఇట్లెఱుంగునైనాలుక కఱగి పోవుటయుసంభవించెనట! ఈవిషయముచూచితమని నేటికిఁ గొందఱు చెప్పుచున్నారు. మార్వాడీలు సదేవసందర్శనమునఁ దమమనోరథమాలు సఫలమగుటచే ధర్మశాలులు కట్టించియున్నారు.

ఉప సంహారము.

ఇందు యాత్రీకులకు మంచివసతులు గలవు. ఉదకము అమృతమేగాని వేరుగాదు. ఆరోగ్యకరమగు చల్లని గాలి. ఆరోగ్యభాగ్యమపేక్షించు వారికిది దివ్యక్షేత్రము. ఇట్టిదన్యక్షేత్రమున కేగి యాత్రీకులు పర్వతవర్ధనీ సమేతుఁడయిన రామలింగేశ్వర స్వామివారి యనుగ్రహపాత్రులగుదురు గాత.

ఈపై నైక ముద్రణము వకై సోత్సాహపరచినపండిత. (బ. శ్రీ). శ్రీరామేశ్వర మహానందీశ్వర శాస్త్రిగారికిని- గ్రంథ ప్రచారమునకు (బ. శ్రీ). ములుగు సుబ్రహ్మణ్యరాధ్యులవారికినిమాతృకజ్జతలనర్పించుచున్నాము.

ఇట్టిదేవాలయాభివృద్ధికై తమమనోధనముల మిగుల వెచ్చించుచు నక్తందివములు పాటుబడుచున్న రామేశ్వరములయ్యను పర్వత వర్ధనీసమేతుఁడగు పణికెల రామలింగేశ్వరస్వామి - ఇతోధిక చిరాయురాశోద్యోగ్యైశ్వర్య పుత్రిపాత్రాభివృద్ధి నొసంగి సర్వకాలము రక్షించుగాత.

వరంగల్.

ఇట్లు,

30-1-1931

విద్వాన్ ముదిగొండ వీరేశలింగశాస్త్రి.

శైవప్రచారిణి సంస్కృత విద్యాలయము.

విషయ సూచికా.

శ్రీకాళహస్తీశ విలాసే-ప్రథమవిలాసః.

విషయము.

పుట.

దేవీస్తుతిః.	౧
పార్వతీపరమేశ్వరస్తుతిః.	౧౧
పరశీవస్తుతిః.	౧౧
బ్రహ్మశబ్ద విచారః.	౧౧
యోగరూఢ మతనిరసనం.	౨
జగజ్జన్మానకారణత్వ విమర్శః.	౭
కథిహరికాలాగ్నిరుద్ర జన్మవిచారః.	౧౧
గంగాధరత్వ విచారః.	౧౭
బాణాసురనిమిత్తక పరాజయ విమర్శః.	౨౩
రామశబ్ద విచారః.	౨౯
ప్రసాదస్వీకార విమర్శః.	౩౨
పురాణతామసత్వ విమర్శః.	౩౫
బ్రహ్మహత్యా విచారః.	౪౬
గజేంద్రోపేక్షా విమర్శః.	౫౨

శ్రీకాళహస్తీశ విలాసే-ద్వితీయవిలాసః.

శైవమతవిచారః.	౫౯
శైవభేదనిరూపణం.	౬౧
లింగధారణ నిషయ నిరూపణం.	౬౨
జ్యూఢారణ దీక్షా విచారః.	౬౪
భూతిధారణ ప్రశంసా.	౬౬
ఊర్ధ్వపుండ్ర విచారః.	౭౦
పంచసంస్కార విచారః.	౭౧
శంఖచక్రాంకణాది విమర్శః.	౭౩

విషయము.

పుట

ప్రకృతి నిరాసః.	22
ముక్తి విచారః.	25
విష్ణుస్మృత్యధవాచ్యత్వ విచారః.	33

(శ్రీ) కాళహస్తీశ విలాసే- తృతీయ విలాసః.

అంత్యేషికృమశిశా.	౧౦౧
శివభక్తి విచారః.	౧౧౫
అవిముక్త నిరూపణం.	౧౧౭
అత్యాశ్రమ పాశుపతానాం విచారః.	౧౧౩
పశుపతిపాశపరామర్శః.	౧౧౫
శివాద్వైత నిరూపణం.	౧౧౭
సాయుజ్యముక్తి విచారః.	౧౨౩
దహరోపాసనా.	౧౨౮

(శ్రీ) కాళహస్తీశవిలాసే- చతుర్థవిలాసః.

స్వప్తి విచారః.	౧౩౩
శివనిందకానాం విచారః.	౧౪౮
లింగపూజాప్రాశస్త్యం.	౧౫౦
గాయత్రీ విచారః.	౧౫౧
శివస్య గుహవాసిత్వాది నిర్ణయః.	౧౫౩
శివవిష్ణుభేదపరామర్శః.	౧౬౩
గాయత్రీవిచారః.	౧౬౫
శివతారకాభేదనిర్ణయః.	౧౬౬
శివపరాత్పరత్వం.	౧౭౫

శ్రీరాధ్యాం నమః

శ్రీకాళహస్తీశ నిరూపే

ప్రథమ విభాగ ప్రారంభః

శ్లోకము.

శ్లో॥ శ్రీకాళహస్తీశ విభాగ పుస్తం । సిద్ధం పురస్సన్నుతం । దైవతా యే ॥
2. చందీశ్వరీరాద సమీపదేశే । సింహాసనే సన్నిహితాః పఠంతు ॥

పాద్యతీ పఠమేశ్వరస్తుతి.

శ్లో॥ మాతాచేక్కుపితాకపితాచశరణం । బాలస్య తా4తస్సచేత్
కృద్ధనీసౌత్ కృణయా సవ త్యశరణం । లోకోభరకతా క్షీణి
తస్మాన్నేక్షితరా యువాం హరిహరా । యద్యప్యహంశంకరం
సర్వోత్కృష్ట మప్తే మితత్రభనతా । పాల్యః కృతశాలినా ॥

పరిశిష స్తుతి.

శ్లో॥ ఋగ్వేదం పఠంబ్రహ్మ పునఃపఠ్యన్మసింగళం॥
ఉద్వేగ రేతం విరూపాక్షం । విశ్వరూపం సమామృహం ॥

బ్రహ్మకవిచాగః

సమూహం బ్రహ్మశబ్దాః । యస్యపరశ్వేసహస్యత్వముచ్య
తే ॥ యద్యపి బృహత్వాద్బ్రహ్మత్వాచాపైర్బ్రహ్మ బ్రహ్మత్వచ్యతే ॥
సచాయమూకీటసతంగేభ్యః దేవముషీభ్యశ్చ బ్రహ్మశబ్దాత్ప్రసాదా
మితి ప్రత్యక్ష సిద్ధ త్వేన పరత్వా భావాచ్చన ప్రకృత నమస్కార వి
షయానాం ప్రతి శత్యతే ॥

1. శ్రీ 2. చా 3. కథా 4. విభాగ 5. శ్లోకము 6. సిద్ధం 7. పురస్సన్నుతం 8. దైవతా 9. యే 10. చందీశ్వరీరాద 11. సమీపదేశే 12. సింహాసనే 13. సన్నిహితాః 14. పఠంతు 15. పాద్యతీ 16. పఠమేశ్వరస్తుతి 17. మాతాచేక్కు 18. పితాకపితాచశరణం 19. బాలస్య 20. తా4తస్సచేత్ 21. కృద్ధనీసౌత్ 22. కృణయా 23. సవ 24. త్యశరణం 25. లోకోభరకతా 26. క్షీణి 27. తస్మాన్నేక్షితరా 28. యువాం 29. హరిహరా 30. యద్యప్యహంశంకరం 31. సర్వోత్కృష్ట 32. మప్తే 33. మితత్రభనతా 34. పాల్యః 35. కృతశాలినా 36. ఋగ్వేదం 37. పఠంబ్రహ్మ 38. పునఃపఠ్యన్మసింగళం 39. ఉద్వేగ రేతం 40. విరూపాక్షం 41. విశ్వరూపం 42. సమామృహం 43. బ్రహ్మకవిచాగః 44. సమూహం 45. బ్రహ్మశబ్దాః 46. యస్యపరశ్వేసహస్యత్వముచ్య 47. తే 48. యద్యపి 49. బృహత్వాద్బ్రహ్మత్వాచాపైర్బ్రహ్మ 50. బ్రహ్మత్వచ్యతే 51. సచాయమూకీటసతంగేభ్యః 52. దేవముషీభ్యశ్చ 53. బ్రహ్మశబ్దాత్ప్రసాదా 54. మితి 55. ప్రత్యక్ష సిద్ధ త్వేన 56. పరత్వా 57. భావాచ్చన 58. ప్రకృత 59. నమస్కార వి 60. షయానాం 61. ప్రతి 62. శత్యతే

తథాపి యస్మా ద్భ్రుంకాయతే తస్మా ద్చ తే నిర్హీనాః । న
మాభ్యాపర పర్యాయా పరి చ్ఛిన్నమాప బ్రహ్మత్వా యోగాత్ , దేహ
త పరిణామ యశ్చత్వకాప బ్రంహకత్వా యోగాచ్చ, అహిన్యతే
స్మిన్ సదశీ జానాన ఇతి పరిచ్ఛిన్న తయాను భూయ ము న్నాన్తవాన్వి
లక్షణః పరమ పురుషః పరమేశ్వరం ఏవ ప్రకరణా నుగ్రహి తయా ధర్మ
గామిత్యా “అథ కస్మాదుచ్యతే బ హ్మేతి” ప్రశ్నోత్తర మాప త గూ
ర్భుకత్వాది శ్రవణి నిమిత్తాత్ బ్రహ్మపవాదవ గమ్యత ఇతి సేవ
సమసాధ్యః శ్రుతియ శే ॥

ననుకోయం నారాయణపవ ఉక్తః “నాగాయణ పరం బ్రహ్మే
తి శ్రుతౌచ । భారతేచ । ‘పరమం యోమహత్తేజః । పరమం యోమ
హత్తమః । పరమం యోమహద్బ్రహ్మ । పరామయః పరామణః ,
మిత్తి, భాగవతేచ । “ బ్రహ్మేతి పరమా శ్మేతి భగవా,,నితి శబ్ద్యత ఇ
తి భగవచ్ఛబ్ద సమావాధి కరణ బ్రహ్మ పద ఘటనాచ్చ , నిష్ఠు పు
రాణే । “విశ్వస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశ సశ్రి,చః । జ్ఞానస్తే తాగ్య
యోశ్చై వషణ్ణాం భగ ఇతిరితః , ఏవమేవ మహాశంభో భగవానితి స
త్తమః । పరమ బ్రహ్మ భూతస్య వ సుదేవస్య నాన్యగః । తద్భవ హ్మ
తత్ప్రసంధామ తథ్యేయం మోక్ష కరణ । తదేవ భగవ ద్వాచ్యం స్వ
రూపం పరమాత్మనః । వాచకో భగవచ్ఛబ్ద స్తస్యాద్యస్యాప్యనాత్మ
నః । శబ్దోయం న పచారేణ హ్యన్యశ్చి హ్యప చారిత్యతి । నిష్ఠు బ్ర
హ్మ భగవచ్ఛబ్దానాం నారాయణే మఖ్యత్వా పగమాత్ ।

యోగరూఢ మతనిరసనం

నను వేదస్తత్వం తపోబ్రహ్మ । బ్రహ్మవిప్రో ప్రజాపతిరితి ని
ఘటన వశాజ్ఞాత్మాజీవాదావేవ బ్రహ్మ పరమో యోగోన్మన్య శ్చకర్యతే ॥

శేషాం నిరసి శయ బృహత్పాదా యోగేన అమ ఖ్యత్వ కల్పచాత్ । రా
 జాదాప త్వర్య తేన యోగేన శ్వర యోగైర్నాగస్యై వైతిస్మి నా
 రాయణే మఖ్యః బ్రహ్మ పద మన్యత్రాను ఖ్యః మితి॥ అన్యే “తద్విజ్ఞ
 జ్ఞాస్య తద్బ్రహ్మేతి జ్ఞాస్య బ్రహ్మ పదం నారాయణే యోగ రూ
 ఢం । అథ కస్మా దుచ్యతే బ్రహ్మ బృహంహోహ్యస్మిన్ గుణాత్తేన
 గుణత్వా వగమేన గుణపూర్తా యోగ కత్వాత్ । “ తదేవ బ్రహ్మ
 పదమం కనినాం అజస్య నాభావధ్యే కమితి అంతస్సముదేయ మననా
 చరితం ,, ఇత్యాదిని సముద్ర శ్లోయ కమలనాభం తదేవ విదుషాం
 మతే బ్రహ్మేతి నారాయణే పిద్య దూర్ఘం గీతారాత్ జీవాగాం బ్ర
 హ్మపదరూఢి సత్వేతి తన్యాజ్ఞానా ధిత్వేన విద్యదూర్ఘం వేక్ష్య యాదుర్బ
 లత్వాత్ । అనాభావిత భమ మూలానా ఆర్య ప్రసిద్ధేః ప్రాబల్య
 స్యయః వనరాహణి పదేషు సిద్ధత్వాత్ । ఏవంబ్రహ్మపదం విష్ణోయః ఖ్యం
 విష్ణు నిష్ఠా శేషార్థత్వాత్ భగవత్ప్రవత్ । ద్వితీయ మతే : ఋషా
 గురూఢత్వా ద్విష్ణు పదవత్ సచాప్రయోజకత్వం శ్రుతి తర్కర్వచస
 యాధాధ్యాత్ ద్వితీయే గుణపూర్వసంధవస్య విపక్ష బాధకత్వాగ
 త్రాచ్యతే ॥ **మౌనీ** గాం ద ముత్తమం శాస్త్రం మౌనీ శాస్త్రం శ్రీ
 యద్యపి బ్రహ్మ పదం భగత్ప్రవ దితి దృష్టాంతేన విష్ణోయ
 ఖ్యత్వేన శ్రుతి పురాణాభ్యాం ప్రతీతం । తథాపితత్రైవ నమఃఖ్యం
 అవయవాధానాను గోగమస్య పద దీనాం నానాధానాం సర్వేష్వభేద
 ఋ న్యగాణాదిష్వభావేన మఖ్యత్వా నాథ కత్వాత్ । అహింస పదం గ
 మేగోక్త్య నుశాసనాత్ గచ్ఛతీతి శౌరితి ఉత్పత్త్యాదినా నాన్నాన మ
 ద్వ్యక్తావేన మఖ్యం భవిత మనాకతి॥ హరిపదంవా అవిద్యా తత్క
 ర్య మాహా ర్త్యేన హరితీతి హరిరిత విష్ణో కేవముఖ్యం భవతి । నా
 నాథకత్వ ప్రతిప దక నిఘంట్యాది విరోధాత్ । అన్యథా నా నాథకత్వ

చేదక ప్రసంగాత్ ।

సన్వీశ్వర పరశ్యసి రాజాదా వైశ్వర్య శశయోగేనా ముఖ్య
త్వం నన్యనితీచేత్ ॥ సతతానుగత శక్య తావచ్ఛేదకస్య ప్రప్రతి
నిమిత్తస్య విశ్వర్యస్య సద్భావేన నానాధకత్వాభావాత్ బహుభవ
పన్ని ఘంభీరా నానాధకత్వేనా శ్రీకచనాచ్ఛ ।

సనునిఘంబు వశాత్కథం వేదాధక నిశ్చయః అస్య బాగుషే
యశ్వేన అపారుషేయవేదాధక నిర్ణయే సామాన్యా భావాదితీచే
మైవం ॥ పారుషేయస్య శ్వనాది ప్రయోగ స్మారక శ్వేన స్మృతివ
త్ప్రమాణత్వాత్ । ఐకమాలభ తేత్యాది వాక్యాధకనిర్ణయే । అనా
ర్య ప్రయోగస్య పుష్పయోగిత్య కథనాచ్ఛ । నని ఐకాది పదేష్వర్య
ప్రయోగా భావేనతి అనార్య ప్రయోగో నిర్ణాయకః । బ్రహ్మపదేతు
యవాది పదవ ద్యాప్రయోగో నిర్ణాయక ఇతిచేత్ మైవం ॥ : ఘం
టుకారాణాం వ్యాకరణాద్యభి జ్ఞేవ్య నార్యత్వాత్తదీయ ప్రయోగస్య
కాత్యాదావపి సత్వాద్విన్నవిషయమూ సార్యానార్య వ్యవహారయో
ర్విరోధే తత్ర నిష్ఠయా దత్ర తథాభావాత్ ।

ఆశేష్ట నీయ రాజ శబ్దస్య వ్యాకరణా జీవ్యానాది స్మేచ్ఛ ప్ర
యోగాను నారేణ జాతి పరత్వస్యైవ నిణాయాత్ । నను బ్రహ్మప
దే కథమను గత ప్రప్రతి నిమిత్తాభావ ఇతిచేత్ నః బ్రహ్మేత్యక్షక
మిత్యత్ర వేదేతరకం బ్రహ్మేత్యత్ర ప్రణవే బ్రహ్మవానితి శ్రు తా
చక్షుర్బుబాదా చానుగతస్య శక్యతావచ్ఛేదకస్య పకు మశక్యత్వాత్
బృహి బృహి వృద్ధావితి ధాత్వధక భూతాయాః స్పృధేః బ్రాహ్మణ
త్వాజాత్యాదా ఎనుగమా భావేన శక్యతావచ్ఛేద కత్వా సంభవాత్ ॥

తత్కలఘవా ద్బ్రహ్మణత్వ జాతేనప్రప్రతి : మిత్రత్వా
చ్ఛానయవాధాక దన్యస్య శబ్దా దప్రతీయమానస్య వా శక్య తా

పచ్చేదక శ్వే ఆతు పదనోపనాదావసి తథావక్తుంశక్యశ్వేన నావాధోచ్చే
 కాపతేః॥ వస్తుతస్తు అథకస్మాదుచ్యతే ప్రావః అథకస్మాదుచ్యతే జి
 హ్నోతి ప్రాణవప్రకరణస్థేషుప్రసోత్త కేషు హచ్య వాచకయో రభేద
 సబాధ నూదాయా పర బ్రహ్మశి పరమేశ్వరే విద్యమానం నిరతిశ
 య బృహత్త్వం ప్రావే ఆరోప్య ప్రవర్తమాన బ్రహ్మపదం ప్రాణవే
 ముఖ్య మేవ॥ నహిరజ్ఞ సప్త సర్వకదం గౌణం భవతి॥ వస్తు తస్తు అథ
 త్కాప నిషద్ది దేవాహవైస్వగ్గంగోక మగమక తేరుద్ర మపృచ్ఛకా
 త్వానిః సాబ్రవీదహ మేకః ప్రథమ మానః పర్తామిచ భవిష్యామి
 సాన్యః కశ్చనమక్తో వ్యతిరిక్త ఇత్యు పత్రమ్యతే దేవారుద్రం ధ్యాయం
 తీకతం మధ్యే పరా మృశ్య తక్షత ద్రిద్ర చరితమిత్యవసం హరేణై
 క్త వాక్యతమ్నాతుద్ర పరత్వ నిర్ణయాత్ ।

తదుచసనా సాధనత్వేన చాప్రస్య ప్రాణవన్య ప్రశంసార్థం బ్ర
 హ్మ భేదమారోగ్య తద్వాచక బ్రహ్మ పదే ననిర్దేశ ఇతి రుద్రే ము
 ఖ్యం బ్రహ్మకదం । తదభేదానో చాత్ప్రణవేపి ముఖ్యమేవ । అన్యథా
 వాచి పదమసిభేక శాఖామృగాదా నముఖ్యం స్యాత్ । అనుమానమప్య
 యుక్తం॥ పిష్టేముఖ్యత్వ సాధనే సిద్ధ సాధనాత్ । తత్రైవ ముఖ్యత్వనా
 ధనే హరిపదేభ్యభిచారః । ఏవం యోగసూత్ర మత మపి నిరస్తం చేతి
 వేదితవ్యం ।

స్థిసాధ నావ్యభి చారా దేన విష్ణో వవయవ శక్తి రూపస్య
 యోగస్య ప్రకృతే గుణవాచక బ్రహ్మ పదావయవా భావేన గుణప్రా
 ర్తి వాచకత్వ రూపయోగి కత్వస్యా సంభవేన బ్రహ్మశి యోగ రూ
 పత్వస్యా సిద్ధత్వాత్ ॥

సహాయోగి కే ధేను పదేయోగసూత్రః । పంకజపదేనావయవా
 ధౌత్విక్తార్థ మూదాయయోగి కత్వం కేనాపిప్రకృతం । నను బృహంతో

హ్యస్మిన్ గుణాంతి శ్రుతేః కాగతి తిచేత్ తస్య కల్పితత్వమేవేతి బూ-
 నుః । అకల్పితత్వేఽపి ధర్మమాత్రోపమానాతి దేశవాక్యాన్ధవచ్ఛక్తి-
 గ్రహమాత్రోహ్యోయోగి తయీతదన్వయబృహద్గుణాన్వయతస్యతా-
 వచ్ఛేదకత్వాభావాత్ । దృష్టంచ ధర్మమాత్రోపమానే కీదృక్రూ-
 మేళకంతి దాక్షిణ్యేన శృష్టే సతి దీఘాగీవః ప్రలాభోష్ఠః కఠో-
 ర తీక్ష్ణః కంటకాదీ క్రమేళకః పశుః ఇత్యేతదేశవాక్యాన్ధస్య శక్యతావ-
 చ్ఛేదకత్వాభావేన శక్తిగ్రహసహకారత్వం న కుతస్యోష్ఠత్వః శక్య-
 తావచ్ఛేదకమపి బ్రహ్మసదేతు నైవమితిచేత్ సహదాబ్రితీయమా-
 నస్య బృహత్త్వస్య అన్యస్య బ్రాహ్మణత్వాదేర్నానాధర్మస్య శక్యతావ-
 చ్ఛేదకతాభవేత్ ॥

పదాది ప్రతీయ మానస్య తాణాగుణత్వస్యావచ్ఛేదకత్వే-
 ప్రమాణాభావాత్ । తహియాథి రేవాస్త్వితీచేన్న । విష్ణుత్వ ప్రకా-
 రక ప్రతీతే రభావేన తదవచ్ఛిన్న శక్తే రభావాత్ జ్ఞానశక్తేః శక్య-
 త్వాదితి న్యాయాత్ ఏతేన సవిష్ణుర్నాహ నోన బ్రహ్మేతి కల్పితసూ-
 త్రేయోరపి బ్రహ్మ పదార్థ నిర్ణయత్వం ప్రత్యుక్తం ॥

అథేద పరత్వేవా ప్యుపపత్తేశక్తి గ్రాహకత్వే ప్రమాణాభా-
 వాత్ । తదేవ బ్రహ్మపరమం కవీనామితి వచనయాథి సాధకం య-
 తాభిషేకాది గుణ యుక్తస్య రాజ్ఞః ప్రజా పరిపాలనం పరమో ధర్మః
 త్యక్తే పాలన మేవ ధర్మపదస్య ముఖ్యం చోదనాలక్షణం త్వముఖ్య-
 మితి సయుక్తంభవతి ॥

చైత్యోః పరమ ధార్మిక ఇతిస్వరూపేణ శ్రేష్ఠత్వేఽపి చైత్యస్య
 ధార్మికేతదం [ధార్మిక] యాగాది కర్తవ్యే ముఖ్యంచైత్రీచాముఖ్య-
 విత్కపి సయుక్తం । అన్యథా పరమతదవైయర్థ్య ప్రసంగాత్ ॥ బ్ర-
 హ్మపదస్య సాధారణత్వే హి పరమపదం సాధకం భవతి ఏతేన సా-

కాయం కరం బ్రహ్మేతి శ్రుతిః, కరమం మోమహద్బ్రహ్మేతి భావ
త పదసంచ వ్యాఖ్యాతం । గీతానుచ నారాయణేన బ్రహ్మణః స్వస్య
చభేదేన నిర్దేశాదపి స్వస్మిన్ బ్రహ్మపదస్య ముఖ్యత్వంపవారితం । ఉ
క్తంచ కింతద్బ్రహ్మ కిమత్మాత్మం కింకర్మపురుషోత్తమేత్యాది ప్రశ్నే
షు ఆజ్ఞానేనకృతేషు భగవతోత్తరం దత్తం । అక్షరం బ్రహ్మపదమి
త్యా రథ్య ఆధియజ్ఞోహమేవేత్యుతేన తేనోయది స్వయమేవపరం బ్ర
హ్మన్య దహమేవపరంబ్రహ్మేతి బ్రూయదధి యజ్ఞోహమేవేతి వత్
తథా నోక్తం । తస్మాదన్యదేవ కరం బ్రహ్మేతి నిశ్చీయతే ॥

యద్యేవ మపి బ్రహ్మపదస్య విద్యద్రూఢిః శివే బ్రహ్మ విద్యా
రూఢిస్సువచా ॥ తథాహి శ్వే తాశ్వ తరోపకమే బ్రహ్మవాచినో వదం
తే కిం కరణం బ్రహ్మేతి ప్రశ్నమటానంతరం యః కారణాని నిఖిలా
ని తాని కాలాత్మి యుక్తాన్వధి క్షిప్త్యేక ఇతి సత్తత్వాన్స్వ ఏకో రుద్రః
శివ ఏవ కేవల ఇత్యాది వాక్యై ర్బ్రహ్మవిద్యారంభే రుద్రో బ్రహ్మ పదవో
యోగ వ్యవహారయో రవగ్ మూత్ । బ్రహ్మచ బ్రహ్మవిద్యా రూఢిః
విద్యద్రూఢ్య పేక్షయా ఏనాం శ్రేయత్వాత్ । తథాచ స్మృతిః విద్య
త్సు కృతబుద్ధయః కృత బుద్ధిషు వక్తారో వక్తృషు బ్రహ్మ వాచిన ఇతి
తస్మాద్బ్రహ్మ కదం విష్ణవేవ ముఖ్యం నభవతి । నానాధర్మాత్ । గ
వాచి పదవత్ నచాప్రమా జకోహేతుః ఏకత్ర ముఖ్య శ్వేనానాధే
షు పరిగణనానుపపత్తేః । అనుగతస్య శక్యతావచ్ఛేదకస్మానంభవోక్తేశ్వత
స్మాత్ప్రకమ పురుష సత మేశ్వర ఏవపరబ్రహ్మ బ్రహ్మ వేదినా మితిసిద్ధం ॥

బ్రహ్మవాచి కారణత్వవిమర్శః

నను కృధి వ్యాంశివస్యకథం కరబ్రహ్మత్వం తల్లిక్షణశ్వేన వే
దాంత శాస్త్రే ప్రసిద్ధస్య జగజ్జ్వానిక రణత్వస్య నారాయణై కనిష్ఠ
త్వాత్ తథాప నారాయణోప నిషదిశూయతే । ఏకోహి నారాయ

ణ ఆసీత్ నబ్రహ్మ నేశాన ఇమేచ్యావా ఇత్యాదినా సృష్టేః పూర్వం
 నారాయణస్య విద్యమానత్వాత్ । యతోవా ఇమాని భూతాని జాయంతే ।
 తే । తద్దేవసామ్యేద మగ్ర ఆసీత్ ఆత్మావా ఇద మేక వగ్ర ఆసీత్ ।
 ఉత్పాదయ సామాన్యా కాశేణ నారాయణమేవ ప్రతి పాదయం ।
 పశునా యజేతచ్ఛాగస్య పపాయామేదస ఇత్వాదౌ సామాన్య విశే
 షయో కేక వాక్యస్యోస్య ఛాగోవ మంత్ర వర్ణాతి న్యాయసిద్ధత్వా
 త్ । నారాయణాద్భ్రహ్మజాయత ఇత్యాది నాబ్రహ్మదేరపి తత ఏ
 వోత్పత్తి శ్రేణణచ్చ । యన్యపియదా తవస్తస్మ దినానరాత్రి ర్నస
 న్న చానచ్చిర ఏవ కేవలః ఏక ఏవరుదో నద్వితీయా యనస్థే కార
 ణంతు ధ్యేయ స్సర్వైశ్వర్యసంపన్న స్సర్వైశ్వర శ్శంభు రిత్యాదినా శ్చ
 వన్యాపి సృష్టేః పూర్వం విద్యమానత్వమవగన్య తే । తథాపి నారా
 యణాదుద్రో జయతి ఇత్యాదినా రుద్రోన్వత్తి శ్రవణాత్ కర్తణ శ్చ
 రాణం శంభు శేవ రుద్రాది శక్త్యానాం నారాయణ వర్ణ్యమేవ యం
 త్తు । అనేక శ్రుతిభిః సర్వదేవ జగత క్షేప కర్తణగుడ్రః శ్రూయః మా
 ణత్వాత్ । ఋగ్వేదే॥ ఆ తేపిశ్య మరుతాంసున్ను మేతు మాన సూర్య
 స్యసంవృశో య యోధః । అగర్వణవేదే॥ శంభో బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేం
 ద్రాస్సం ప్రసూయంతే సకారణ విశి ననుబహ్మ విష్ణు రుద్రేంద్రా
 స్సం ప్రసూయంతే సర్వాణి చే ద్రి యాణి సహభూతైనక కారణం కా
 రణం తు ధ్యేయ స్సర్వైశ్వర్య సంపన్న స్సర్వైశ్వర శ్శంభు రాకా శమభ్య
 గోవ్యయ ఇతి । ధృవోసి ధృవోస్మితిచ అగర్వణవేద పరి సమాప్త రా
 ద్భూత శృత్యా శంభోమాక హేశ్వరాదేవ బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రాదీనాం
 విస్తృతాయతే ।

+

సనుబ్రహ్మ విష్ణురుద్రేంద్రా స్సంప్రసూయంతే ఇతివిష్ణురపుత్య
 త్తీశ్రూయత ఇతిచేన్న ఆజాయమానో బహుధా జాయత ఇతి తన్వావ

తా రవర త్సాత్ సీతా మచక్రమ్ నాక్సంసర్వస్య ప్రభవో మత్తన్మ
 ర్సంప్రపర త్సతిః శుద్ధా మధర్మస్య తథాత్మానం నృజామ్యచామితి
 చ ॥ విష్ణు ప్రరాణేచ ॥

శ్లో॥ ప్రజా స్థసజ్జా భగవాన్ బ్రహ్మనారాయణాత్మకః । ప్రజావతి
 పతి ర్కవో యథాతన్మే నిశామయః । బ్రహ్మ నారాయణాత్మికా శ
 ల్పాదా భగవాన్ యథా । ససజ్జా సర ఘాతాని తదాచక్షు మశా
 మునే ॥ ఇతర కామాయశేచ । సవై నారాయణోదేవ । శ్శంఖచక్ర
 గదాధరః । విధాతాచైవ భూకానాం । సంహతాన్ చతదైవచ । య
 స్మకార్మం భవో బ్రహ్మపితామహ పితామహః । కేలాస నిలయ శ్రీ
 మాన్ । భవశ్చ కోధసం భవ ఇతి తస్మాత్ శ్రుతి స్మృతిహి హాసపు
 తానైరుప బృంహిత నారాయణోప నిషన్వాకేన నారాయణస్య జగ
 జ్జన్మాది కారణత్వం ప్రకీతమి । జగజ్జన్మాది కారణత్వ రూపలక్షణ ప
 త్వాత్తదేవ వేదాంత వేద్యం పరబ్రహ్మే చేదత్ర బ్రూమః ।

యద్యపి విష్ణో ర్జగత్కారణత్వం శ్రుత్వాపి సిద్ధం । తథాపి నత
 దృష్టా లక్షణం ॥ సూక్ష్మభూత సృష్ట్యనంతరం దేవాది సృష్టేః పూ
 ర్వం తస్యశ్చ తత్సాత్ ॥ తథాచ : ఘృపురాణే ॥ ఆపోనారా ఇతి పో
 త్తా । ఆపోవై నరసూనవః । ఆయనంతస్స తాః పూర్వం । తేననారాయ
 ణస్సృతః । తోయాంతస్స మహింజ్జాత్వా । జగ జ్జేకార్ణ వేప్రభుః ।
 ఘృమనానా తదుద్ధానం । కర్మకామ ప్రజాపది ॥

నచాపో నారా ఇత్యాది వాక్యం జలసృష్టి పూర్వం సాధా
 యణః శ్రుకాం సృష్టిం ప్రతి పాదయితుం శక్నోతి ॥ తథాశ్చ తత్సా
 త్ తథాహరి వంశే । విష్ణుః స్వయం భూర్మగవాన్ । సిన్ధుక్షుద్వివి
 ధాః ప్రజా । ఆననవనస్థాదా । తాసువీర్యమసానృజత్ । తద్దండ ము
 ధ్ధవద్దేనుం । పోనాగ్నిం సునమ ప్రభం । ఇతి ఆపో నారాయణ ఇతి

శివస్యమ సూక్ష్మభూత సృష్టేకర్తుత్వం ప్రాణీయతే || ప్రధానా శ్వే
తాశ్చ తే || యదాతమస్తన్నదివాంరాత్రిర్మనన్వచాసకాశివ విభవ
లః | తదక్షరః తత్సవిత్వర్కణ్ణం సర్వజ్ఞః తస్మాత్ప్రసిద్ధాపురాణీని |
అతః ససన్నచా సన్నిహి వ్యకావ్యక్తాయ ప్రపంచ భావం శ్రోతవా
ద్యః తస్మిన్మాతే శివస్త్వేవ విద్యమానత్వేన కరణత్వ ముత్త్వా విన
కారేణాస్య కరణత్వం నిమిష్య కేవల పదేన సమానాభ్యుధితాహి
త్యమక్తం |

అనాది ప్రజ్ఞా వీరకత్వం చోక్తం హరివంశే || అవ్యక్తం కార
ణం యతు ! : త్కరః సదస చాత్మకః | ప్రధానా పురుషంతన్మాన్ని
ర్మమే విశ్వమీశ్వరః | తంవై విద్ధిమహారాజన్ | బ్రహ్మణ మమితో జ
నతః | స్రోష్టారం సర్వభూతానాం | నారాయణ పరాయణం | అహంకా
రమమహత స్తస్మాద్భూతాని జజ్జరే | భూతస్సర్వభూతేభ్య ఇతి స
ర్గస్సనాతనః || తత్సర్వాం సృష్టౌ కర్తురీశ్వర పదార్థకస్య నారాయణప
రాయణశబ్దేన నారాయణః క్షేద ఏవాఽగమ్యతే ||

నారాయణే బహు ప్రాణిమస్తీ సమాసయూ రనన్వయాత్ | క
ర్మధారయేతు విశేషస్త్వే పుర్వనివాత ప్రసంగాత్ || తస్మిన్నధ్యా
యే ఉత్తంగ్రంథ సందర్భేణ | అప ఏవననకాదా విత్వాశీనారాయణ
కర్తృ కాపాంతర సృష్టి కరిపాదనా న్నారాయణో పనిషద్భావ్య క్య మ
వాంతర సృష్టిపరం || శివ ఏవ కేవల ఇతి వాక్యంతు సనాతన సృష్టి మ
రమితి విభాగః | నచన బ్రహ్మనేశాన ఇతి ఐ క్య విరోధః తస్మాత్ తా
ద తుద్రాభావ పరత్వాత్ | విష్ణు పురాణేచ | తతస్త్వత్సర్వమం బ్రహ్మ
పరమాత్మా జగన్మయః | సర్వగస్సర్వ భూతేశః | స్వర్వాత్మా పరమేశ్వరః
ప్రధానం పురుషం చాపిప్రవిశ్యా శ్చేచ్ఛయామరం | క్షోభయామానో
మప్రాప్తే | సర్వకాలేవ్య యావ్యయా || ప్రధానశ్వేన సృష్టిత్వంచ వి

హరుక్తం । యథానన్నిధి మాత్రేణ గంభః క్షోభాః యజ్ఞాయతే । మన
పా నోఽకర్తృత్వా । తథాపాఽకరమేశ్వరః । న ఏవ క్షోభశ్చో బ్రహ్మ
న్ । క్షోభశ్చ పురుషోత్తమః । నసంకోచ వికాసాభ్యాం । ప్రజ్ఞానత్యే
పి చస్థితః । వికాసాశ్చ మాపైశ్చ । బ్రహ్మకాపాద భస్మకాపాద
వ్యక్తమాకృతచతా । విష్ణుస్స క్షేత్రశ్వరః స్మృతః ॥

అత్రోకరమేశ్వర శబ్దార్థాన్య గంభ దృష్టాంతేన నిర్వికారస్యై వ
క్షోభకత్వ కథనాత్ । పురుషోత్తమ శబ్దస్సార్థాన్య సంకోచవికాసాది
వికారేణ క్షోభకత్వకథనా న్న తస్మాద్విరుద్ధధర్మయోరభేదః ॥ విష్ణోః ప్ర
కృతిత్వ మాదిత్య పురాణే వ్యక్తం ఈశ్వరేణ ॥ నానమోవిద్యతే
భేదో । మద్భక్తస్యం ననశయః । త్వత్త్వయం మన్మయం నర్మయం అ
వ్యక్తం పురుషోత్తమం । జ్ఞాతానాంజ్ఞానరూపన్త్వం । మంతాహంత్యమ
తపాకరే । ప్రకృతిన్త్వం సురశ్రేష్ఠ పురుషోహం ననశయః । త్వమేవ
మాతా విశ్వస్య పితాహం పరమాధికతే । ఇతి తాలివంశే విష్ణుపురా
ణాద్యుక్తబృహిత జరిమి కారణత్వ ప్రతిపాదకశ్చేతాశ్చ తరవాక్యే
నశివస్య పరమకారణత్వ ప్రతిపాదనాత్ । న ఏవ జగజ్జన్మాది కారణం ॥

* విధి హరికౌలాస్మిరుద్ర జన్మనిచారిః *

అధర్వో వనిషఃచ । ప్రాణమసి నాకారణై । రాదాకే పర
మాత్మని । నంవస్తా క్షాత్యాయా శేషాసంధ్యాఽయితవ్యం సర్వమిదం బ్ర
హ్మసంహృదుదేంవాస్తే సంప్రసూయంతే । అకారణం కారణంతుదేయః
సర్వేశ్వర సం న్నస్సరే శ్వరశ్చ భురాకాశయధ్యేవయ ఇతి ఈశ్వరస్య
త్రయీణా మున్నతి కథ నాన్తరం అకారణ వితి జియాగ్నావి శేష
ణ పరమకారణత్వ నిషేధాత్మకాత్ । కారణంతు । ధ్యేయ ఇతి త్వా
శబ్దే పూర్వ వైలక్ష్యం ప్రతిపాద్య శంభోః పరమకారణ్యాపహానా
త్విష్ణుస్సృతి రివతారపరః ॥

సర్వధర్మ నారాయణ శృంగార శ్రివనా గా మణియో నృపాణా
 ద్రుహ్మ రుద్రోత్పత్తి రవగతేః కథ ముభయజన్యత్వం త మోర్మిగోధా
 త్ । వస్తు విల్ప సంభవేనా విరోధస్య కల్పభేదేవ వ్యవస్థాకనా త్
 తత్త్వ వ్యవస్థాయా అసంభవేనాద్యైత మప్రవచేతేన నిర్దిశేష బ్రహ్మ
 పరతత్త్వ వ్యవస్థా ప్రసంగాదితీతత్ । సైవం॥ సంకరకత్త రుద్రైశ్చ
 ననారాయణా దనంకర ముత్పత్తిశ్రవణాత్తుదుకం । విష్ణు పురాణే । ౪
 తః కాలాగ్ని రుద్రో సాధూత్వా సర్వవారోహం । శేషాహి శ్వాప్త సంభూ
 తైః పాతాళాని దహత్కథా॥ వామనేచ । తమోమయస్తథే వాష్టా
 నముద్యాశ్చ ప్రేత చః । శూలవాణి కపాలీచ । హృత్పూజాలాం నిధ
 శ్శయన్ । ఉత్తరరామాయణేచ । కైలాస విలయ శ్రీమాన్ । భవత్ప్ర
 క్రోధ సంభవణి ॥

భారతే శివప్రకరణే అనుశాసనీక సాన్మజ్యక్షిణాదంకాచ దృశి
 క్షణం లోకసంభవం । వామ పార్వాత్పతా విష్ణుం । లోకరక్షాధిక
 మీశ్వరః । వృదయచ్చ తథా రుద్రమితి । అయమభి ప్రాయః । భా
 రత్యో ప బృహహితాధర్మ చక్రేచ బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రాణాం త్రిమాతామః
 శేషేణ సృజ్యత్వావగమాత్ రుద్రోత్పత్తేః కాలాగ్ని రుద్ర రక్షా
 త్ । అకరణమితి నిషేధేన త్రిమాతానిపి కారణ త్వ నిషేధాత్ ॥
 పై లక్షణ్య ప్రాపదకేం తుశ్చదేవ క్రితయభిన్నస్య శ బ్ధో సమకా
 రణత్వ విధానాత్ : స్మాత్పత్తే రసతర పంత్వకల్పనస్య పరమ కారణ
 త్యాధీన త్వ త్తదభావే తస్మా వ్యయగాత్ । శివాది పదానాం కా
 రణ వాచకాం విష్ణుపరత్వ మయుక్తం॥

పశుచ్ఛ గన్యా యేనైవ సేవాత్మాది కదానాంనారాయణాది
 పదానామపి శివపరత్వస్య యక్తుం శక్యత్వాత్ ॥ తదుక్తం కైవల్యోపని
 షది ॥ సప్తవః స్తున్మ ప్రాణస్సు కాలాగ్ని స్సకంద్రమాదితి । పురాణేచ ।

పరమాత్మాచ సర్వేషాం । మాధారః పరమేశ్వరః । విష్ణునామాసవే
 ధేష్టు । వేదాంతేషుచగీయతే ॥ విష్ణోర్నామాని యస్యాసా విష్ణునామా
 దుక్తురః కాంచనా శ్వాయః చిత్రకావహ్ని సంజ్ఞ ఇత్యాదివత్ నారా
 యణోప నిష త్సమానాధికం అధర్వోప నిషద్వాక్యంచ పూర్వ వా
 చ ఉదాహృతం దృష్టవ్యం ॥

కించ ॥ యస్సర్వా లోకాః సంభక్షయతి ॥ అజస్రిం సృజతి
 వాపయతి వా తస్మాదుచ్యతే మహేశ్వర ఇతి ప్రయోగశ్చ విష్ణుజగ
 దాది కారణభిన్నః ఈశ్వరభిన్నత్వాత్ బ్రహ్మాదివత్ ॥ నచాభాసమా
 న హృగ్ జ్ఞేయత్వం, పూర్వోక్త శృత్యాది విరోధాత్ । తస్మాజ్జ్ఞ
 న్నాది కారణ్యాస్య బ్రహ్మ లక్షణస్య పరమేశ్వరే కరిష్యేతత్త్వా త్పి
 ర బ్రహ్మాం నిష్ప్రీత్యాహం ॥

నచమాస్తు రుద్రస్య విష్ణో రుద్వత్తిః బ్రహ్మణ స్సకాశాదుత్ప
 త్తిస్యాత్ ॥ తథాచ విష్ణుపురాణే ॥ ప్రాదురాసీత్ప్రభోరంకే । కుచా
 రో నీలరూపితః । రురౌద సుస్వరం సోధ ప్రాద్రవద్ద్విజసత్తమః । కిం
 రోదిషీతి తం బ్రహ్మ । రుదాతం ప్రశ్నవచ్చవై । నామదేహీతి తంసో
 ధ ప్రశ్నవచ్చవచ్చి జాపతి । రుద్రస్త్వందేవ నాన్నాసి మారోదీః
 ధర్మమావహ । తతోన్మాని దదాతస్మిన్ ॥ సప్తనామాని సత్ప్రభుః ।
 స్థానాః చైషా మష్టానాం పత్నీపుత్రాంశ్చవై ప్రభుః । భవంశర్వం తథే
 శానం తథాపశుపతిం ద్విజ । భీషముగ్రం మహాదేవమువాస సపితా
 మహాః ॥ చక్రేనామాన్యైతేతాని । స్థానాన్యేషాంచకారసః । సూర్యో
 జలం మహీవాయుర్వహ్ని రాకాశమేవచ । దీక్షితో బ్రాహ్మణ స్సా
 ధుషిత్యేతాస్తనవః క్రమాత్ ॥ సుబాలోపనిషది ॥ లలాటాదుద్వోహ
 యతే నామమే కురునామా కరోదితిచ ॥ నను బ్రహ్మణ స్సకాశా
 దుద్వోత్పత్తి స్వాద్యది సారాయణా దుద్వో జాయత ఇతి శ్రుతి వి

రోధః । నచకల్పభేదేనావిరోధః నారాయణస్య పర బ్రహ్మ భావత్వేన
తస్మాదేవ సర్వోన్నతే ద్విక్వక్వత్వాదిని చేన్న । ౨హ్మణోపి నారాయ
ణ దేవోన్నతేన । ఆకాశాద్వాయురిత్యశ్చ చతుర్ముఖ నూచాద్వి
ష్ణురేవ రుద్రోన్మిత్తిః । పర త్వేనా విరోధాత్ । ఉక్తంచోత్తర రామా
యణే । బ్రహ్మవాక్యం ॥ సుక్షిప్య చపురాలోకా మాయా యాస్వ
యమేషహి । ఏకోణిక వే శయానమాంత్యం వై పూర్వమజీదన । ప
ద్దేదివ్యేర్కసం కాశేనాశ్యాముత్పద్య మామపి । ప్రిహావత్కం త్వ
యాకర్మనన్వ, మయినిషేశిత, । తత్త్వం త్రయాణాంలోకానావధి కర్తా
స్వయం ప్రభురితిచ । తస్మాత్పరమ కారణస్య నారాయణస్య నాభికను
లోత్పన్నా ద్బ్రహ్మణ సుకాశాద్రుద్రోన్మిత్తిః కథం? తస్య పరబ్రహ్మత్వ
మితి ప్రాప్తేబ్రూహః ।

చతుర్ముఖస్య నారాయణ దుష్పతౌ సత్త్వా వే వై తస్మిన్మయ ప
పద్యజేత దేవతునాస్తి తస్మాప్రబహ్మణఃరుద్రోదేవోత్పత్తిశ్చివనాత్ ॥ త
ధాచశ్వేతాశ్వశరే ॥ యోదేవానాం ప్రభవశోచ్యద్భవశ్చ విశ్వాధికోమ
ద్రోమహర్షిః హిరణ్యగర్భం జనయా మాసపూర్వం సనోదేవశ్శుభయా
స్మృత్యా సంయుక్తు । తైత్తిరీయేచ । యోదేవానాం ప్రథమ పురస్తాద్వి
శ్వాధికో రుద్రోమహర్షిః । హిరణ్యగర్భం శశ్వతజాయమాన, సనో
దేవశ్శుభ యాస్మృత్యా సంయుక్తు । యస్మాత్ప్రకం నాపరిమిన్తికించి
త్ । ఇత్యాది ॥

సనుచతుర్ముఖస్య నారాయణ నాభి కమరోత్పన్నత్వం శ్రుతం
తత్కథ ముపపద్యత ఇతిచేత్ । రుద్రోమహర్షిన్నస్య బ్రహ్మణో నా
రాయణ దేహం ప్రశిష్య నాభి మార్గేణ బహి ర్గమన పథ త్వేన నారా
యణస్తుతి పరత్వాత్ ॥ ౬౪౫ చోత్తర రామాయణే । రామవాక్యం ॥ వి
ష్ణునుపే తథా బ్రహ్మవిషేష జతరంతతః । బ్రహ్మప్రోక్షింతుతం జ్ఞాత్వా

మహామోగీ సమావిశత్ ॥ నాభ్యాం విష్ణోస్సముదూభతం । పద్మంహే
మ విభూషితం । సతుస్సిత్య వైబ్రహ్మ యోగీభూత్వా మహాప్రభుః॥
సిస్మతుః కృణోం వాయుం । పర్వతాన్ సమహీరుహన్ । పునన్వియం
భువా ముక్తు । రావోవై వికృతస్తథా । తేనశబ్దేన సుప్రాప్తా । హ
రౌవైవారిణాసహ । అధఃచక్ర ప్రహరణా సాధితౌ మనుక్తే తథా వితి॥

అధవిష్ణు శరీర పరేశ శ నిర్గమనయో ర్భ్రహ్మ పరిత్రాణాయ వి
ష్ణు నాసహ రుద్రాగమనస్యచ । త్వంవై పూర్వమజిజ్ఞాస ఇతిపత్ స్తుతి
పరత్వేనాగ్ధ వాదిత్వం యుక్తం ॥ ధర్మోపదేశ ప్రకరణాత్వాజ్ఞేనైవప్ర
త్యివామోక్తేచ్ఛి ॥ వేదపాదస్తవే జైమిని వాక్యంచ॥తన్న మామి మ
హాదేవః । యస్మి యోగాదం జగత్ । కల్పనా భగవాన్ ధాతా ।
యథా పూర్వ మకల్పయత్ । హరఃసురసియం తారం కరం తమహా
మానతః । యవాజ్జరాజగస్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః । ఏవంచ
బ్రహ్మోస్స కాశాదుక్రోత్పత్తి రవతార పరా । తపనాతుష్టస్యపర
మేశ్వరస్య చతుర్ముఖ యచ నావరి పూరణాయ వర్షదాన ప్రయుక్త
త్వేన ప్రాదుర్భావ రూపత్వాత్ !

తథా చాదిత్య పురాణే । పంచవింశా ధ్యాయే చతుర్ముఖ వా
క్యం ॥ త్వమేవ శత్రుమిచ్ఛామి । త్వయావాసదృశ్యమతం । త్వన్నా
యామోహిత । శృంభోన వేద్మిత్యాం పరం శివః । ఈశ్వరఉవాచ ।
అహమం కేన భవితా । శత్రుస్తవ పితామహా । జ్ఞానం మద్విషయక్షీ
ప్రేమ్ । భవిష్యతీతివాసః । ఏవం యోగీశ్వరశార్దూలా । మమైవాంశో
న సంశయః । సహయత్వేన భవితా । మమా దేశాత్త నానఘ ॥త
స్మాచ్ఛ్చైతా శ్చతరై తరేయ వాక్యాభ్యాం చతుర్ముఖస్య రుద్రా
ధుత్పత్త్య వగమాత్ । తద్విరుద్ధానాం నారాయణ నాభి ప్రభవత్వ
ప్రతిపాదకానాం పురాణానాం విరోధాధి కరణ న్యాయేన బాధ్యత్వా

తో । నారాయణో పనిషద్వాక్యానాం భావాంతర సృష్ట విషయశ్చే
 నోపపాది తత్వాత్ । నారాయణా చ్చతుర్ముఖోఽప్తజ్జేష్ఠః ప్రకేశ నిగ్ధ
 మరూపశ్చేన రామాయణ కూర్మపురాణాద్య వగతశ్చేన స్తుతి రూప
 త్వాత్ । రుద్రస్యచ బ్రహ్మలలాటోద్భూతేర్వరదానప్ర యుక్త శ్చేన
 ప్రాదుర్భావరూపత్వాత్ । లలాటాక్షద్రోజాయత ఉత్య త్రిస్వశంశ్రో
 త్పత్తి ప్రతితి వద ధర్వణ భారత వాక్యమోః స్వతంత్రోత్పత్తి శ్రవ
 ణాభావాత్ । ప్రత్యుత సృజ్యశ్చేన వాఙ్మత్యః ప్రతీతేః నామమే కు
 ల్పతి రుద్రాజ్ఞా పురస్సరమేవ వామా కకోః తి చతుర్ముఖేన నామరణా
 చ్చై తస్య కాలాన్ని రుద్రే శ్చేన పరమ కారణత్వర మశ్వ గా ద్భిన్నత్వ
 ప్రతి వదనాత్ ।

ఉత్యభి ధ్వాయశో నాసావివరాత్స హాసానఘః । వరాహాశో
 సిర గాదంగుష్ఠ పరి మాణశి ఇతి భాగవత వచనేన చతుర్ముఖస్యనాసి
 కయా నారాయణోత్పత్తి శ్రవణాత్ ॥ వామన పురాణేచ । సమేర్షిమా
 తానపిత తదైవ । నిరాశ్రయోహం గిరిశృంగవాసీః సుతాంప్రతీచ్ఛా
 మిత వాదీరాజ । ధర్మేంద్రతాం భవతాచిరాయ । ఉత్యభి వాక్య
 చ్చనచతుర్ముఖాత్ యదోత్పత్తిః అత ఏవనుదోన వరంబ హ్మ నాగా
 యణశ్చ జ్యత్వాత్ అస్మదాది వదిత్యనుమానమపి నిరస్తం ।

శివస్య పరతత్వరూపత్వేరుద్ర పదస్యాధాన్యాన్ని దేవతాత్మ
 నః పరబ్రహ్మత్వా భాషేనాం కే సిద్ధ సాధనాత్ । తదాత్మానం సృ
 జామ్యహమితి గీతావాక్యాత్ । సృజ్యశ్చేనస్వాత్మనేన వ్యభిచారాత్ ।
 సచాన్నిశబ్దోదేహాఃరఃశీవా నామపి నిఃస్వేన స్వస్వైవ సృజ్యత్వాత్ ।
 సచవిశిష్టం సృజ్యం స్పస్మిన్న పీనమానత్వాత్ । హేతూరాద్యభాగ
 వైయధాన్యా దేవమేవ ప్రతియోగ సంభవాత్ తస్మాద్వ్యక్తా వ్యక్తో
 భయ ప్రకంచ జస్మాదిపరమ కాఙ్కణంబ్రహ్మ విష్ణోది జనకం పరం

బ్రహ్మ యోగేశ్వరో గంగాధర స్వర్వాధిక ఇతిసిద్ధః

గంగాధరత్య విచారః

అధకథం మహేశ్వరస్య గంగాధరస్య స్వర్వాధి కత్వం । గంగా
యాః విష్ణు పాదోద్గత త్వేనతద్ధారణస్య విష్ణుపాదోదకధారణత్వేన వి
ష్ణ్వాధిక్యా పాదకత్వాత్ । అథాచిగవతే । యత్పాదనిసృత సతత్ప్ర
వరోదకేన । తీర్థేన మూర్ధ్ని యథేన శివశ్శివోభూత్ । పునశ్చ విష్ణు
రిత్పాద సలిలం యథేన । పునశ్చ పురాణే గంగాం ప్రస్తుత్స ॥ తత్త పక్ష
విహతి బ్రహ్మ స్సర్వపాపహరా సరిత్ । గంగా దేవాంగనాంగానా మ
నుజేవన పింజరా । విష్ణుపాద వినిష్కాంతా । పావయిత్వేంకు మర
డలం । సమంతా దృప్తిహ్మాణః కుండ్యాం గంగా పతతి వై దిక్షు । వా
మపాదాంబుజాంగుష్ఠ । సఖిస్త్రితో వినిగ్గతాం । విష్ణుశ్చ భిభృయూత్
భక్త్యా శిరసావర్నిశ శివః ॥ అన్యనివచ సాన్యత్రాధి ద్రష్టవ్యాని ॥
ప్రయోగశ్చ ॥ శివః విష్ణుపేక్షయాధిక నభవతి । తత్పాదోదకధారి
త్వాత్ యాయత్పాదోదకధారి తపేక్షయా సాధికో నభవతి । య
క్షా గురు పాదోదకధారి శివ్యః । సచాప్రయోజకో హేతుః । భక్త్యా
పాదోదకధారణస్య నైచ్ఛజ్ఞాపకత్వాదితీ ॥

అత్రోచ్యతే గంగాయాః విష్ణు పాదోద్భవత్వేన శివస్య తద్ధారక
త్వేన తద్ధారణస్య స్వభక్తా సగ్రహ హేతుత్వే, సనైచ్యాపాదకత్వా
త్ । సహి క్షీరసాగర కన్యకాయాః లక్ష్మ్య వక్షస్తలే నిరంతర ధారి
ణి లక్ష్మీధరో నారాయణ స్సాగరపేక్షయా లక్ష్మ్యపేక్షయావాతీ
హోభవత్ । కింత్యాధిక్య ప్రమాణ సద్భావాదధిక ఏవ ॥

రామాయణే బాలకాంజే ॥ దేవ దేవే గతేతస్మిన్ స్వాంగుష్ఠ
గ్రాని పీడితాం । కృత్వా వసుమతీం రామ స్సంవత్సర ముపాససః । అథ
సంవత్సరే పూర్ణే సర్వలోక సమస్కృతః । ఉనాచక్ర వక్షుపతి । రా

జాన మిద మబ్రవీత్ | స్మృత్యోహం తే ఋరశ్రేష్ఠ | కరిష్యామి తపః ప్రి
యం | శిరసా ధారయిష్యామి | శైలరాజయతా మహం | ఇత్యాది వచ
నై ర్భగీరధతపనా పీతేన పరబ్రహ్మణా పరమకరుణికేన అనంతకల్యా
ణగుణాకరేణ భగవతా పరమేశ్వరేణ భగీరథానుగ్రహాయ శిరసా గం
గాయాధారణేనాపి నాధిక్యవశానిః ||

అపిచ తత్రైవ శూర్యతే శివాధిక్యం || గంగాయాః పతనం రా
జన్ పృథివీ న సహిష్యతి | తాంవై ధారయితుం కీర నాన్యం పశ్యామి
శూలినః || తత్రైవ బ్రహ్మచర్యం | రక్ష సర్వా నిమాన్ లోకాన్
త్రిలోకాన్ కర్తు మహాసి | దేవానాంచ వచశ్శృత్వా సర్వలోక మ
హేశ్వరః | బాధ మిత్యబ్రవీ త్సర్వాన్ | పునశ్చేద మువాచహ || కిం
చ సర్వలోక నమస్కృతః పశుపతి శ్చేతి చ శ్రుతిశ్చ || యస్మై నమస్త
చ్చిరః | యస్మై నమస్తస్మై త్వా జప్తవతి | ఏతావంతోవై శశవో
ద్విపాద శ్చతుష్పాదశ్చ తస్మాద్రుద్రః పశూనా మధిపతిః || సర్వలోక
మహేశ్వర త్వంచ అధర్వణో వనిషది || నిరుక్తం || య స్సర్వాన్ లో
కాన్ సంశ్చిక్షు స్స భిక్షుయతి | ఆజస్రం సృజతి వాసయతివా | తస్మా
దుచ్యతే మహేశ్వర ఇతి అతః ఇతిహాస పురాణాభ్యాం వేదం సమావ
ప్యంహయేదితి || తౌతు మేధా వినాదృష్ట్వా | వేదేషు కరినిష్ఠితౌ | వే
దోప బృహణార్థాయ తావగ్రాహ యత ప్రభు రితి రామాయణస్య
వేదోప బృహణార్థత్వాత్ | ఉదాహృత రామాయణవాక్య నిష్ఠానాం
తర్వా మహేశ్వర సర్వలోక నమస్కృత పశుపతి శబ్దానాం దుదైక వి
షయాణాం వేద సిన్ధు తత్తత్పదార్థోప బృహణార్థత్వేన సత్త్వభిజ్ఞా
య మానత్వాత్ | తత్తదుపక్రమాది విరోధాచ్చ న దేవతాంతర ఫ
ల త్వేన నయనం యుక్తం ||

గంగాయా అతి శయిత పాపత్వంచ మహేశ్వర సంబంధా ద్ధీ

న మిత్యక్తం । తత్రైవ॥ తే తత్ర ఋషిగంధర్వా వసుధాతల వాసి
నః । భవాంగ పరితంత్రయః । పవిత్రమితి పన్నున రితి విష్ణు పురా
ణేచ । శంభో ర్జటాకలాపాచ్చవి విష్ణోంతాస్థి శర్కరాః । స్థావయి
త్వా దివం నిన్యే గూ పాపాః సకరాత్మకాః ॥ వస్తుతస్తు గంగా నవి
ష్ణుపనోద్భూతా ॥ కింతు హిమవదుత్పన్నా ॥ తథాచ రామాయణే రా
మవాక్యం ॥ దుహితా శైలరాజస్య జ్యేష్ఠా మూ ఐక్తు మహాకా త్రివి
ధా హేతునా కేన స్థావయే త్లోకపావనీ కథం గంగా త్రిపథగా వి
శ్రుతా సరిదుత్తమా । త్రిషు లోకేషు ధర్మాధికా । కర్మిభిః కైస్సమ
న్వితా । తథాబ్రువంతి కాశస్త ఇత్యాది ॥ తత్త్వ భుక్సు ప్రేరణే బ్రహ్మ
వాక్యంచ ॥ ఇయం హైమవతి గంగా జ్యేష్ఠా హిమవత స్సతా ॥ వైస
లేయ వాక్యం ॥ గంగా హిమవతో జ్యేష్ఠా । దుహితా పురుషర్షభా త
స్యాం కురు మహాభావో పితృకాం సలిలత్రయాం ॥

నను విష్ణు పురాణ భాగవతవచనైర్విష్ణుపాదో దృవత్వం గంగా
యాః ప్రశీతమితిచేత్ । విష్ణుపాదశబ్దేన ధృవో కా దృవరిలో కా మ
పరిలోక సైవవిషయీతత్వాత్ । తథాచ తస్మిన్నేవ ప్రకరణే పూర్వ
వాక్యం ॥ యావన్నాశే చ్చిదే శేతు మైతేయావస్థితో ధృవః । క్షయ
మాయాంతి తావత్తు భూమీ రాభూత సాక్షవాత్ । ఊర్ధ్వోత్తర మృషి
శ్యస్తు ధృవోయత్ర వ్యవస్థితః । ఏతద్విష్ణుపదం దివ్యం తృతీయం వ్యో
మ్ని భాస్వరం ॥ అశుణ్య పుణ్యో పరమేక్షణాపార్తిహేయః । యత్ర గ
త్వా సఖోచంతి తద్విష్ణోః పరమం పద మిత్యాదినా అస్య ప్రకరణస్య
భూరదిలోకః ప్రతిపాదన పరత్వాత్ । ధృవా దృవరిలోక ముక్త
వచనాభ్యాం వర్ణయిత్వా తాభ్యామనైశ్చ వచనైః తస్మైవ లోకస్య
విష్ణు పదత్వేన ప్రతిపాదన పరస్వరం । అస్మిన్ ప్రశస్తితో భాష్యా
మేధీభూతస్త్వయం ధృవః । ధృవేచ సప్తశ్లోకీంషి జోతిష్యం భోవి

మచ్యతామిత్యాదినా తస్మైవ విష్ణుచాదాఖ్యస్య లోకస్య సర్వాధార
త్వ మిక్వా ఏన మేతత్పదం విష్ణోస్త్రీయ మమలాత్మక మిహినైప
స్వయాం ప్రతిపాద్య తస్మాత్ శ్లోకాత్ । తతః ప్రవహతి బ్రహ్మ
ఇత్వాది పూర్వోదాహృత వచనై గంగా సిద్ధమన వర్ణనాత్ । పూ
ర్వోత్తర పర్యావాయా విష్ణుపద పదం నశరీరావయవ పరం । కిం
తు వియద్విష్ణు పదంవాత్విశ్యాది నై ఘంటిక ప్రసిద్ధా కాశ పరం
విష్ణోః పదం విష్ణుపదమితి యోగాపేక్షయా తన్నిరపేక్షయా యాదే
ఒకలవత్వాత్ ॥

తద్బలవత్వంచ । రథకారోగ్నిమాండధీత్యతః రథం కరోతితిర
థకార ఇత్కుత్పత్వా త్రైవర్ణక పరశ్వే తేమా మాధానాధికారే లభ్య
య న జన్య విద్యాయా సంభవాత్ ॥ జాతిపరశ్వే విద్యాప్రయక్తి గా
రవాత్ త్రైవర్ణకపరిత్వ మేవేతి పూర్వవక్షానంతరం యోగస్యావయవ
వశక్తి సాపేక్షత్వా ద్విలంబిత ప్రతీతికత్వేన తన్నిర పేక్షయాధి రేవ
కీఘోషస్థితత్వేన ఒలవత్మమితి రథకార జాతీయవవలధానాధికారీ త
ద్బలాచ్చవిద్యాప్రయక్తి రక్షకల్పనీయోతి సిద్ధాంత సిద్ధత్వాత్ ।

నచ వామచాదాంబుజాగుప్త సఖస్యాహో వినిగత మితి హా
త్యవిరోధః॥ ఒకరణవశేన గంగాయా హిమవ దుత్పత్తి ప్రతిపాదకత
చనావిరోధేనా కాశస్మైవమనోవ ర వాదాంబుజశ్వేన గంగాయాశ్చ త
దంగుప్త నిగతత్వేనచ ఉత్పేక్షాయాస్తుతి సంభవాత్ । దృష్టంచ అ
చేతనానాం పదాధానాం చేతనావయవ నిరూపణేన స్తుతిపరత్వం ।
ప్రతిగా ఉపవాహాను అధివవణే జహ్వచర్మ గ్రాహణో దంతామఖ
మాహనీయో నాసికోత్తరవేది రిత్వాదా ప్రమాణాంతర విరోధేచ
గుణవాదత్వ ముక్తం భట్టచార్యై ర్విరోధే గుణవాదశ్యదితి తా
మాయణ బాహ్యస్య గంగాయా హిమవత్కిన్యత్వ ప్రతిపాదకసాధక

వాదత్వం యుక్తం॥

న తేవాగచ్ఛతాకాశ్యే కాచిదత్ర భవిష్యతీతి బ్రహ్మణావర ప్ర
దానస్య తత్రైవ శూయ మాణత్వాత్ । అథవా విష్ణుపాదాంగుష్ఠ
నఖ వినిభిక్షన్ బ్రహ్మాండ కటాహారంధ్రద్వారా అంతః ప్రవిష్ట కు
టిలాఖ్య బ్రహ్మజల ప్రవాహ యోగేన పాదాంగుష్ఠ ప్రభవత్వ వ్య
పక్షేః । తథాచ వామనపురాణే ॥ విష్ణ్వంఘ్రిణా ప్రసరతా కటాహే
భేదితేంబరాత్ । కుటిలా తస్య పాదాగ్రి । త్ససార కుటిలాతతా ఇతి
వచనై గంధేతి వక్తవ్యం ॥ తస్మిన్ పురాణే ॥ పృథగ్గంగోత్పత్తి వణా
నాత్ ॥ ఇ త్యేవం బ్రహ్మణావాప్త హిమవద్దుహితామునే । ఆపోమయీ
బ్రహ్మతోకం । స్థావరూమాస యోగినం ॥ సచ హిమవద్దుహిత త్వే
న రామాయణ భారతవామన పురాణప్రసిద్ధాయాః విష్ణుపాద సంబం
ధి కటాహోదక సంబంధ మాత్రేణ తత్పాదోదకత్వం యుక్తం ।

రథ్యాజలయోగి నామపిరథ్యాజలత్వా వజ్రేః ననుగంగాయాః
ప్రళమవిష్ణు పాదోత్పన్నాయా ఏవ పశ్చాత్ హైమవ త్యవతీణా
యా స్తస్మాద్భువం గతాయాఃహిమ వత్కన్యాత్వం జహ్నుకన్యాత్వవ
ద్భౌతమస్తు ॥

జహ్ను వద్ధిమవతోపి మార్గవశేన ప్రాప్తత్వాదితిచేత్ మైవం॥
ప్రథమం హిమవతస్స కాశాత్ మేఘకాయా ముత్పన్నాయా ఏవదేవై
దేవకార్యాశం స్పర్శోకం ప్రీతి నీతాయాః పశ్చాద్భగిరథానుగ్రహ
య భూలోకప్రాప్తే బహుప్రమాణ సిద్ధత్వాత్ ॥

తథాచ రామాయణే ॥ బోధితా రామ వాక్యేన విశ్వామిత్రో
మహామునిః॥ వృద్ధింజన్మచ గంగాయా వక్తు మేవోపచక్రిమే । శైలేంద్రో
హిమవాన్నామ ధాతూనా మాకరో మహాత్ । తస్య కన్యాద్వయంరా
మ రూపేణ ప్రేమం భవియ్యువే రదహితా నమ తస్మై రామతా

ఋ ఋభ్యమా ! నామ్నా మనోరమా నామ ! పత్నీ హిమవతః ప్రి
యా ! అధజ్యేష్ఠాం సురాస్సర్వే దేవతాధా చీషయా ! శైలేంద్రం
వరమామాసుర్గంగాం త్రిపథగాం నదీం ! దదా ధర్మే తనయాం !
హిమవాక్ లోకపావసీం ! గంగా మాదాయ మాగచ్ఛ కృతార్థే
నాంతరాత్మనా ! ఖం గత్వా ప్రధమం రామ గతిం గతిమతాంవర !
సురలోకం సమాయాధా ! విపాపా బలవాహినీతి !

అత్ర విష్ణుపదోద్భూతత్వే అస్మాల్లోకా ద్వేవలోకప్రాపణ వై
యధిక్యం ! తదపి పురాణ సిద్ధ మితి చేత్ తదుత్పత్తి పరిధితే గ్గాణ
త్వాత్ కిమత్ర వినిగమక మిశచేత్ గర్భధారణో పయుక్త మాత్మవ
ర్ణనస్య ప్రధమోత్పత్తిజ్ఞాపకత్వాత్ ! అతపవ ధర్మశాస్త్రే ఆత్మజత్వ
మారసే ముఖ్యం దత్తకీర్తనాదిషు గాణమిత్యుక్తం ॥ అతః గంగా వి
ష్ణుపదోత్పన్నాన హిమవల్కన్యాత్వాత్ గారీవత్ నచసిద్ధిః మేనకా
గర్భోత్పత్త్యా తచ్ఛిద్ధేః ! శ్లో ॥ గంగా విష్ణుపదీ శివశ్చ శిరసా ధత్తేచ
తాంభక్తిమా ॥ నిత్యేవం శతశః పురాణ వచనైః తత్తస్తుతిప్రకరమే జిజ్ఞా
సుర్విషులంగమా ! తునరవోచద్గాధిత్రోమహా ! మేనాయాంహిమ
వత్సుతైవ దివిజైర్నితా స్వలోకంప్రతి ! నచ శంభో ర్విష్ణవే పేక్షయా
అధిక్యప్రమాణాభావః ! తత్రైవ ! నాహం న యజ్ఞో నచయూయమి
న్యే ! యద్దేహభాజో మునయశ్చ తత్త్వం ! విధిప్రమాణం బలవద్య
యోర్వా తన్యాత్మ తంత్రస్య కఉద్విజత్సేత్ ॥

తస్మాత్పుమిశ్వరస్య సర్వలోకనమస్కృతత్వాదిభిః శ్రుతీతిహా
సపురాణోక్తైర్ధర్మై స్సర్వోత్తర విశ్వాధిక్యా వగమాత్ గంగాయా
శ్చ హిమవల్కన్యాత్వా వగమాత్ తద్ధారణస్య భగీరథానుగ్రహ ప్ర
యుక్తత్వాచ్చ పరమకరుణికః పరమేశ్వర స్సర్వాధిక స్తథాచ ప్రయో
గశీమః స్వసమానాభ్యుధికరహితః సర్వనమస్కార్యత్వాత్ సర్వేశ్వ ర

త్వాత్ యన్మైవం తన్మైవంయథా అస్మదాదివసిశిక్షేవల వ్యతిరేక్య
ను మానేన విశ్వాధిక్య సిద్ధిః । సచహేతో రప్రయోజకత్వం రాజా
దావై నమస్కార్య త్వన్యాధిక్య ప్రయుక్తత్వాత్ సర్వసమస్కార్యత్వ
స్మసర్వాధిక్యం వినానుపపత్తేః ఉక్తశ్శ్రుత్యాది విరోధా చేచ్ఛిలమతి
విస్తరేణ ॥

బాణాసురనిమిత్తక పరాజయ విమర్శః

నను శివస్య సర్వాధికత్వం రామాయణబలాన్నిరూపితం ॥ త
త్కథం యజ్యతే ॥ రామాయణ ఏవ ॥ జృంభత తద్ధనుః దృష్ట్వా । శై
వం విష్ణుః పరాక్రమైః । అధికం మేనిరే విష్ణుందేవా ఋషిగణైస్తథా ॥
విష్ణుపురాణేపి ॥ చక్రే కర్మ మహాభారి బిభ్రాణో మానుషీం తనుంజి
గాయ శక్తం శర్వంచ సర్వదేవాంశ్చ లీలయా ॥ జృంభతాస్త్రేణో
విందో । జృంభయామాస శంకరం । జృంభాభిభూతస్తు హరో । రథో
పద్ధ ఉపా విశత్ । నశశాక తదాయాద్ధుః । కృష్ణేనాక్లిప్తకర్మకా ॥

ఏవ మన్యత్యాపి భాగవత హరిశంశాదా బాణాసుర నిమిత్తకః
పరాజయశ్శూన్యతే ॥ తత్కథం శివాధిక్య మితిచేత్ మైనం విష్ణుపురా
ణవచనా ద్విష్ణ్వాధిక్య ముచ్యతే ॥ రామాయణ వాక్యాద్వా । నాద్యః
తస్మిన్నేవ ప్రకరణే బాణాసుర బాహుచ్ఛేదాఖ్య భుజకంఢానివారణ
స్మేశ్వర వరానుసారిత్వాత్ ॥

తథాచ శూన్యతేతత్రైవ ॥ బాణోపి ప్రణిపత్యాదా మేత్ర్యా
ప్రచాహ త్రిలోచనం । దేవబాహు సహస్రీణ నిర్విణ్ణోన్మాద్ హవం వి
నా । కశ్చిన్నమైహం బాహూనాం । నాఫల్మజనకో రణః । భవిష్య
తి వినా యుద్ధం భారాయ మమ కింభుజైః ॥ శంకరః । మయూరధ్వజ
భంగస్తే । యదా బాణ భవిష్యతి । పిశితాశీయథామందం ప్రాప్యతి ।
త్వం తథామణం । ఇత్యేవ పరమ కామణి కేర పరబ్రహ్మణా సరమేష్వ

రేణ నిజభక్తం బాణాసురం అనుగ్రహీతుం సస్మహం కారాది దోషప్ర
భవ రణకంఠూతిం చాపనేతుం । విషవృక్షోపి సుసృశ్య స్వయంఛేత్తు
మసాంప్రతిమితి న్యామేన తన్నివారణ స్వానుచితత్వాత్ ॥

జనాం(ముఖాం)త రేణతన్న వారణ మభిప్రేత్య తస్మై కరమాన్యగహ
ఃర్యవసన్నం భుజకంఠూతిశామకంఠూరూపం చరం మయూరధ్వజభం
గస్త ఇత్యాం వా క్షేన దత్తవాత్ । నచ శంకరస్య జ్ఞంభణం వినా బా
ణస్య యుక్తం సంభావితం ॥ నచ బాణాసుర తపసా ప్రసన్నేన పరమే
శ్వరే శేంద్రాదిభ్యో భయనివారణాయ సృజరద్వారా లకత్వ మభి తే
షిశవశో బాణస్య అభిఃషితం ప్రజ్ఞాయ ద్వార్ధతవతా పరమేశ్వరే
ణ యద్ధం సక్తన్యమితి యుక్తం ।

ఈశ్వరాజ్ఞా పరతంత్రేనైవ కృష్టే నేశ్వరదత్త పరపరిపాలనాయ
బాణ శ్శిక్షీతి ఇతి నేశ్వరాధివ్యస్య హనిః ॥ అన్యథా । అ సత్సంశ
యదృష్టోపి నాయం వధ్య స్తనావ్యయ ॥ మయూదత్త వరోదైత్య । స్త
తస్త్యాం తుమయామృతాం ఇతీశ్వరాజ్ఞానవర్తనం నస్మాత్ ॥ అన్యథాక
మలభవ మనోభవ మోగ హస్య ప్రతీకార ప్రసంగాచ్చ ॥ సమ కృ
ష్ణస్య స్తుతిః కృతేఽపిచేత్ । నిర్మత్సర మహాత్మాః స్వాజ్ఞాకాణ శ్శి
ష్యానీక స్తుత్వా లాలయిత్వా వా స్వకార్యం సాధయంతీతి సర్వప్రసి
ద్ధత్వాత్ ॥

అయంచ సర్వోపి వృత్తాంతః ఉపానికుద్ధ వివాహపర్యంతం ప
రమేశ్వరేణ సంకల్పిత ఇతి తదభిప్రాయాభిజ్ఞయా పార్వత్య పూర్వ
మేవ ఉపాయై వరో దత్తః । తథాచ అస్మిన్నేవ ప్రరాణే ॥ వైశాఖ శుద్ధ
ద్వాదశ్యాం స్వస్తే యశ్చముదంతప । ౩౬వ్యం సతేభర్తా రాజపుత్రీభ
విష్యతీతి ప్రత్యుత వామచక్రరాణే దక్షాద్భర భంగే రుద్రాగమనానం
చరం విష్ణుః లాలయనానంతర శ్రీచణ త్సమ్యమేవ దుర్లభం కుతస్త

త్సమాధిక్యం॥ జహాఢరం హరిందృష్ట్యోధా దారక్తతోచనం । తస్మా
ద్దేశా దవాక్రమ్య కుబ్జోద్వాతేర్హిత స్థితః ॥ అతఏవ । అధికం మేని
రే విష్ణు విత్తాది రామాయణవచనంచ వ్యాఖ్యాతం ద్రష్టవ్యం ॥

అధిక్య జ్ఞానమాత్రస్య ఏమా భ్రమాసాధారణ స్మాధిక్యే
సాధకత్వాత్ ॥ సచ దేవానాం తత్తజ్జత్వం యుక్తం । అధిక్య జ్ఞాన త్వే
సంతతమత్రైవ ప్రతిపాదనాత్ । సదాశివస్య నారాయణా పేక్షయా
అధిక్యం । నారాయణస్య తస్మైర్వ్యతయా తదుపసర్జకత్వం । త్రిపుర
భంగ ప్రకరణే శూర్యు శేతపత్రం నమస్కృత్వా అగ్ని మనీకగంసా
మగ్ం శల్మం విష్ణుం శేజనం శేబ్యుక కణ్డయా మసిష్యతీతి రుద్ర ఇత్య
బృవక్ రుద్రో వై శూరః సాద్యత్వీతి శేషా మనురాజాంతినీ పుర
ఆసన్నిధి త్రిపుర విజయస్య కర్తవ్యత్వాత్ । తదపకరణత్వేన విష్ణోర్వా
ణత్వ ప్రతిపాదనా త్తత్ప్రయోక్తృత్వేన రుద్రస్య స్వతంత్రకర్తృత్వావ
గమాత్ । తథాధిక్యస్య స్ఫుటత్వేన అధికం మేనిరే విష్ణుం ఇత్వాది
వాక్యోక్తాధికజ్ఞానస్య భ్రమశ్చ మేవ యుక్తం ॥ అన్యథా తద్గనుషో మే
రోరపి భంగసమధకస్య విష్ణోః రామస్య కావణాది విజయాయ మేరో
రేకదేశభూత త్రిమూట భంగాయ బహ్వయాసారుభవో నన్యాత్ ।

శివస్యతు రావణేన కైలాసోత్పాటనే కృతే తన్నిగ్రహ యా
గుప్తచాలవమేవ కృతం । నతు రామవద్బహ్వయాసారుభూత ఇతి వ్యక్త
మాధిక్యం । తథాచాభియుక్త వచనం । అలభ్యా పాతాశేష్యలసచలి
తాంగువశిరసీతి । ఉత్తరరామాయణే చాయనుగోపి ద్రష్టవ్యః । త
చారామ మహాదేవః ప్రహసన్వీక్ష్య తత్కృతం । పాదాంగుష్ఠేన తం
శైలం । పీడయామాస లీలయా । తత స్తే పీడితా స్తత్ర రావణస్యభూ
జాస్సథా । విస్మితాశ్చా భవ స్తత్ర । సచివా స్తస్య రక్షసః । తేన
రాక్షసముఖ్యేన కైలాశాగ్రత భుజేనవై । ముక్తావిరావ స్సురుహా

త్రైలోక్యం యేనపూరితం । తస్మాద్విష్ణ్వంశ భూతేన వరశురాక్షేణ
అత్మజ్ఞానాయై వచనస్య । అధికం మేనిరే విష్ణురిత్యా ద్యహంకార
మూలత్వాత్ । లోభమూలస్య వైసజ్జనీయం ।

వాసోధ్వర్యుగృహ్లాతీతి వాక్యస్య హేతుదర్శనాధికరణన్యాయే
వాప్రామాణ్య మాపశ్యక మిత్థం మతి విస్తరేణ ॥

త్రిపురవిజయే కరమేశ్వరస్య మేరు ర్ధనుః ధరణీ రథః రథాం
గౌ చంద్రార్క వేదా అశ్వానియంతాచతుర్ముఖః నారాయణోబా
ణ ఇతి సర్వం శ్రుతిస్మృతీతి హాస పురాణేషు ప్రసిద్ధం బ్రహ్మ ద్యు
పకరణత్వేన తిదాధిక్యం తథాపి ॥ తత్రైవ పూర్వోదాహృత త్రిపురవి
జయ ప్రకరణే వేదేభ్యః పాశుపత్యవర యాచనం కథ ముపపద్యతే ॥
యాచనస్య దైన్య మూలత్వేన త్రైష్ట్య విరోధాదిఃచేత్ ఉచ్యతే ॥ పా
శుపత్యస్యానాది సిద్ధత్వేపి కృపాభు ర్భగవాన్ కరమేశ్వరః పాశుపత్య
జ్ఞానస్య కరమలగుమాధాన్ సాధనతా మనునందధానః । తద్ధాన శూ
న్యాన్ దేవాన్ తమపదేశే నానుజిఘ్రుక్తుః త్రిపురవిజయ రూపాపకార
ప్రదర్శన వ్యాజేనాభిముఖీకృత్య తేషాం పాశుపత్య ముపదిష్టవాన్ ॥
సోబ్రవీద్వరం వృణ అహమేవ పశూనా మధిపతి రసానీతి వాక్యేన ।
నను వరం వృణ ఇతి వరయాచనం ప్రతీయతే । తత్కృత ముపపద్య
త ఇతిచేత్ మైవం దేవానాం స్వశేషత్వం తన్నుభే నైవాంతిగంకారయి
తు మితి వచానుః । యుక్తంచ సర్వాప్రస్య పరమేశ్వరస్య పితృరివ
శత్రోన్ ప్రత్యుపదేష్టుత్వం తద్బహుమాన పూర్వక మేవ దేవానాం
పితృత్వనుపి గుద్రసూక్తే శ్రూయతే ॥ ఆశేరుద్ర పితర్మరుద్ద్రాక్ సుమ్న
మత్వీతినపాశుపత్య స్యానాదిసిద్ధత్వ మసిద్ధం ॥

ప్రాజాపత్యావై పశవస్తేషాగ్ం రుద్రోధిపతిః । ఏషామీశః పశు
పతిః । పశూనాం చతుష్పదా ముతచద్విపదామితి సచాన్యా గంతుక

త్వం యుక్తం వేదస్యాశ్చ సంయోగశ్చి దోష ప్రసంగాత్ । నన్య
నాదిమతో వేదస్యామత్పశుపత్య ప్రతిపాదకత్వం యుక్తం ॥

నను హరిశ్చంద్రోవై రాజా బభూవ । ఇంద్రం వృతంజిస్సువాగ్
సమిత్యాదీనా మాదిమత్వం న్యాదితిచేత్ । న తేషాం ప్రవాహయాపే
ణానాదిత్వస్య శాబరభాష్య జై మినిసూత్రా దావర్ధ వాదపాదే అని
త్వసంయోగపరిహారాధాం ప్రదర్శితత్వాత్ ॥

నచ రుద్రాశుపత్యపరాన్యాయ తథా త్వం యుక్తం ॥ శు॥ ఏ
క ఏవరుద్రో నన్దితీయాయ తస్థు ర్య ఇమాన్ లోక నీశత ఈశనీభిరి
త్యాది శ్వేతాశ్వతర వాక్త్య రుద్రైకత్వాపగమాత్ । పరమేశ్వరస్యస్వ
రూపేణాదిత్వ సంధి పేక్షా హయాపేణానాదిత్వస్యా యుక్తత్వాత్ ॥
సవాస్మాణి సహస్రశో యేరుద్రా అధిభూమ్యాం ఇత్యాదీనాం తు ప
రమేశ్వరావతార ఉద్రుపత్వా న్నకశ్చి ద్విరోధః ॥ కించాయం పరమే
శ్వరస్య పాశురత్య వరదాన అబ్ధమితి వదన్ వాదీ వైష్ణవః ఉత వేద
బ్రాహ్మః నాద్యః తస్మాప్ ॥ దేవతాభ్యో వరంప్రాప్యనముద్ధాప్యచ వాన
రాన్ అయోధ్యాం ప్రస్థితోరామః పుష్ప కేణసుహృద్వృత్యతి రామా
యణ వాక్యస్య ప్రమాణత్వా ద్విష్ణోరపి వరయాచనా ప్రయుక్తమపకృ
ష్టం న్యాత్ ॥

శ్రుతౌచ । కింస్త్విదత్రాంతరా భూతం యనేమేసిద్ధౌ తే ఉభే వి
ష్ణునా విద్మతే భూమి ఇతి ప్రశ్నోత్తరానంతరం । “కింతద్విష్ణో ర్భృల
మాషః కాదీప్తిః కింసరాయణం ఏకోయద్ధారయ ద్వేవః తే జతీరోదసి
ఉభే । ఇత్యాదీనాం విష్ణో బల దీప్తిపరాయణ ద్యావాభృథిసేధారణా
నాం కింస్వసామధ్య ప్రయుక్తత్వం । ఉతాన్య సామర్థ్య ప్రయుక్తత్వ
మితి ప్రశ్నేషూత్తరాణి తత్రైవ వాన్య ప్రయుక్తత్వ ప్రతి పాదకాని
శ్రుతాని ॥

వాతా ద్విష్టో ర్బల మాహు రక్షరా ద్విష్టి రుచ్యతే । త్రిపదా
ద్ధారయద్దేవః యద్విష్టో కేక మత్తమం । అగ్నయోనాయ తశ్చైవ
ఏతదిత్యపరాయణ మిత్థాది వాతాక్షరః పదాగ్న వాయూది శబ్దవా
వైర్విష్టు బలాధిక్యం ప్రయత్నమితి ప్రతిపాదనాదప ర్ష స్సాన్యత్ ॥

నచాత్ర విష్టు వాచ్యః నారయణాదన్యో భవితు మహతి ।
ద్యావాపృథివీ ధారణస్యా న్యస్యాదశక్యత్వాత్ । విష్టో ర్భూహస్త్యైర్వై
కర్మాధికత్వజః శూక్రియతే ॥ విష్టుర్వా అకావయత । పుణ్యగం శ్లోకగం
శృష్టిమనమాప పక్షీర్ని రాగచ్ఛేదితి । సపత విష్టువే శ్రాణాయై పురో
డాశం త్రికపాలం నిరవకత్ । తస్మాదై పుణ్యగం శ్లోక మశ్రియత । నై
నం పాపీ కీర్తి రాగచ్ఛేదితి ॥ అత్రవిష్టోః పుణ్యశ్రవణ కీర్తనస్య కర్మాధీన
త్వ ప్రతిపాదనాత్ ॥ నద్వితీయః । వేదప్రామాణ్యరాదిన స్తవ వేద
ప్రతిపాద్య పాశ పర్యగణ శ్రిత దోషాణా మూశ్రయూసిద్ధి దోషగ్రస్త
త్వాత్ ॥ వస్తువస్తు పాశుపత్యవణ స్వాధిక్య ప్రతిపాదకత్వమేవ నత్వప
కర్మాపాదకత్వం విష్టుకృత మనుకైటభ వరయూచనవత్ ॥

తిథాచ మార్కండేయ పురాణే । శావపృతిబలోన్మత్తౌ మహా
మాయా విమోహితౌ । ఉక్తవంతౌ వరోన్మత్తౌ ప్రియతామితి కేశవ ॥
విష్టు రువాచ భవేతామస్యమే తుష్టౌ షమవధ్యా ఉభావసి । కిమన్యే
న వరేణాత్ర హేతావద్ధి స్మతం మయేతి । ఐకృతేచ । దేవతాభ్యో
వరయూచన స్వాధిక్య పర్యవసాయిత్యాత్ ॥ అమాత్యపురోహిత సామం
తాదిభి స్సామూజ్యేభిషిక్తైశ్చ రాజసుమారస్య స్వామిత్వ నిరూమ
కత్వస్వతంత్రత్వాదివత్ । దేవతాదిభిః పాశుపత్యే ప్రకష్టాపితస్య పర
మేశ్వరస్య తత్ప్రతిదోగికస్వామిత్వ పర్యవసాయిత్యాత్ । తేషాం స్వ
నియన్యత్వావిరోధాచ్చ స్వయం వరప్రియుక్త కన్యావృత తద్భర్తృ చ
చ్చాధిక్య కర్యపరాయిత్యాదితిశివస్సర్వాధిక స్సర్వపతిత్వాత్ వ్యతిరే

కేణ జీవనత్ । సర్వే శివా దన్యే శివేన నియయాః పశుత్వాన్ స
 ద్వియామామ కర్వం శివైకవిష్టం శివాదన్యత్రా విద్యమాన త్యే సతి పృ
 త్తి మత్వాత్ శివవత్ నచాప్రయోజకత్వం పాశుపత్యప్రతి పాదక
 పూర్వోక్త శ్రుతివిరోధాదిత్యాస్తాం విస్తరః ।

* రామకృష్ణ విచారః *

అథ కథం సర్వాధికత్వం శివా దన్యత్రా నాస్తీత్యుచ్యతే । త
 దన్యస్య విష్ణో రేవ సర్వాధిక్య సంభవాత్ । అధిక్యానాధిక్యే ఉపాస్య
 పాసక భావేన వ్యక్త మవగచ్ఛామః । తథాచ పద్మశురాణే । పరిమే
 శ్వరవచనం ॥ రకారాదీని నామాని శృణ్వతో మమ పార్వతి మనః
 ప్రసన్నతా మేతి రామనామాభి శంకమా । అన్యత్రచ । ముమూక్షో
 ర్మౌళికః కింకార్య మర్థోదకనివాసిః । అహం నిశామి తే మంత్రం తా
 రకం బ్రహ్మసంజ్ఞకం । శ్రీరామరామరామేః హ్యేతత్తారక ముచ్యతే । అ
 త స్వం జానకీనాథః రబ్రహ్మ సునిశ్చితం । త్వన్నామా మోహితా
 స్సర్వే నత్వాం జానంతి తత్త్వతః । తాపనీయేచ । శ్రీరామస్య మనం
 కాశ్యాం జహప వృషభధ్వజః । ఏవం చోపాసకస్య శివస్యాపాస్య నా
 రాయణాంశభూత రామపతిరాదకతారక బ్రహ్మమంత్ర జహపదేశా
 భ్యాం తద్భక్తత్వ మేన జ్ఞాయతే॥

తథాచ ప్రయోగః । శివో నారాయణాపేక్షయా అధికో నభ
 వతి తద్భక్తత్వా త్తదు పాసకత్వాత్ నారదాదివత్ నచాప్రయోజక
 త్వం న్యూనాధిక భావస్యా పాసక భావవ్యాప్త త్వేన రాజభృత్యాదాలో
 కసిద్ధత్వాత్ । తస్మాన్నా రాయణ ఏవాధిక ఇత్యుచ్యత ఇతిచేత్ । అ
 త్ర బ్రూమః ॥ రామతారక మత్రస్యవిష్ణు వాచక త్వే సత్యే తదుపప
 ద్యతే । నచ విష్ణుత్వం ప్రవృత్తి నిఘ్నత్వం తథా త్వే ప్రమాణాభావా
 త్ ॥ రమంతే యోగినో నంతే సదానందే చిదాత్మ నీతి రామపదే నా

సౌ పరబ్రహ్మభిధీయత ఇో స్కందపురాణవచనేన రామశబ్దస్య కరబ్ర
హ్మవాచకత్వా వగమాత్ । నచవిచ్ఛేః కరబ్రహ్మస్వే పీదం వచనము
పపన్న మితి వాచ్యం । కాశ్యాం రామతారకోపదేశం ప్రోక్తం ముక్తస్య
శివ ప్రాప్తిశ్రవణేన తస్య విష్ణువాచకత్వా యోగాత్ ॥

యథా క్రతురస్మిం లోకే పురుషోధవతి । తథేతః ప్రేత్యభవతీతి
శ్రుతేః । అన్యథాః ॥ క్రతుసంకల్పః పురుషః సస్మిన్లోకే యాదృశ సం
కల్పో భవతి యాదృశో పాననాభా గ్భవతి ఇతః ప్రేత్యశరీరంత్యక్త్వా
తథా భవతి తాదృశో భవతీత్యధాః । గీతాసుచ । యంయం వాపిస్మరన్
భావం త్యజత్వంతే కథేబరం । తం తనూప్నోతి కాంతేయ సదాతద్భా
వ భావిత ఇతి । పునశ్చ తన్యామేవ ॥ దేవాన్ దేవయజాయాంతి మద్భ
క్తా యాంతి మామపి । కాశ్యాం ముక్తస్య శివత్వం బహుధా ప్రశిషా
దయంతి ॥ కాశ్యా మవశ్యం త్యజంతాశరీరం శరీరీణాం నాస్తి పునశ్శరీ
రం । యద్యస్తి కంఠేగరళం లలాటేత్రిలోచనం చంద్రో కళాప మౌళాః ॥

వామనపురాణే । విష్ణువాక్యం ॥ తత్ర స్తే నగరీ పుణ్యా । ఖ్యా
తా పారాణశీ శుభా । యస్యాంహి భాగినోపీశ ప్రయాంతి భవదాల
యం । భూతిలుబ్ధా విలాసిన్యో భుజంగ పరివారితాః । చంద్రభూషిత
దేహశ్చయస్యాం త్వమివ శంకర । రామశబ్దః విష్ణువాచకః । ఉత దేవ
తాంతర వాచకోవా ॥ నాద్యః । నిఘంట్వదా । విష్ణువాచకః పర్యా
యపదేషు పాథాభావాత్ ॥ సద్వీతీయః ॥ తదవతార స్వేకింభార్గనస్య రా
మస్య వాచక ఉతరాఘవస్య ఉత యాదవస్య పా సర్వేషాం వా నా
ద్యః । భగవన్మతే భార్గవ రామస్య ఇతరావ తారవత్ పూజ్యత్వానం
గీతారేణ తన్నామ్నో ప్యనాదరప్ర సంగాత్ । నన్వితీయః । రామో
హంతు భవిష్యామితి హరివంశ శేషభక్తేషు మతంగమహామునిం ప్ర
తి విరూపాక్ష వచనాత్ । తస్య పరబ్రహ్మరూపసదాశివాంశత్వాత్ ।

కరద్రహ్మనాచక రామశబ్దచాచ్యుత్పాదపత్తేః । నవిష్టో రథణం మహా
 భంగం కౌసల్యా జనయత్సుత వితి గామాయణ వాక్యవిరోధః । అప్రా
 భి స్తోకపాలానాం మాత్రాభి ర్నిర్మితో నృపః । ఇతి న్యాయేన లోక
 పాలకస్య విష్ణుకార్యత్వా ద్విష్ణ్వంశయోగోపపత్తేః నావిష్టః పృథివీప
 తి రితి న్యాయేన । నచై తావత రామ శబ్దస్య విష్ణువాచకత్వం శివస్యే
 వ ప్రధానత్వాత్ । ప్రధానేన యేవ్యపదేశా భవంతీతి న్యాయే శివ
 వాచకత్వోపపత్తేః చవిష్టో కేవ ప్రభావత్వం రాక్షస సంహారాణాం
 త్వాత్ తదవ తాగస్య సంహారస్య రుద్రకార్యత్వాత్ । పరిద్రు బ
 లాఘోరం వానువా యోగంబకస్య వేతి గామాయణ రామభద్రీవా
 క్తేన । గగనం గగనాకారం నాగర స్సారోపమా ఇతి పదభేదేష్య
 పమానోపమేయ భావవివక్షయా ప్రయుక్తేన రుద్రాంశస్సేవ ప్రధా
 నత్వా వగమూత్ పాంచభౌతికేషు ఘటాదిపదార్థైః సుపార్థి వత్వతై జన
 త్వా దివ్యవహరవత్ భుద్రాంశస్య ప్రధానత్వాత్ రామశబ్దస్య రుద్రవా
 చకత్వోపపత్తేః ॥

దృశ్యతేచ పురాణేషు రామస్యాకారేణశివరూపత్వం ॥ యథాశ
 తృభయే చోరభయేరాజభయేతేదా । ధ్యాత్వారఘుపతిం కృద్ధం కాలా
 నలమివాపరం । పీతకృష్ణా జిహ్వరం భస్మోద్ధూళిత విగ్రహం । త్కణ
 సశరాకృష్ట కోదండ భుజ మండలం । జానకీ లక్ష్మణో పేతం జహామ
 కుట్రం డితి । ఇత్యాదినా జహాధారణ భస్మోద్ధూళనాదీనాం శివాభే
 దజ్ఞాపకత్వాత్ । అత ఏన రామభద్రీస్య రామేశ్వ రాధ్యనేకలింగ ప్ర
 పరకత్వేనచ । శివలింగ ప్రతిస్తాతా సర్వావ గుణ వజ్రై తి రా
 మాష్టోత్తర శతనామస్తోత్ర వచనై శ్చ శివరూపున సంవాచాది పురాణ
 సంహితాదిభిః స్మృతి వాద్య మానత్వాత్ శివాంశజ్ఞేన రామ శబ్ద
 వాచకత్వం యుక్తం ॥

ఎజేన తృణీయ చతుర్థా వత్సావ పినిరస్తా బలరామస్యాపి ప
 రబ్రహ్మ నామవత్సే ప్రమాణాభావాత్ । నాపిచతుర్థాః । అవ రా
 గామ దిత్సేన రామ శబ్దస్య చతద్వాచ కత్వేనశబ్దాధా యోగినిత్య
 సంబంధే బౌత్పత్తి కశ్చ శబ్దస్యాధేన సంబంధిత జైమినీయ సూత్ర
 రోధః స్మాత్ । నచ౩దవ తారమూల నారాయణస్యానాదిమత్వే
 న తత్సంబంధోప్యనాదిరితి వాచ్యం తద్వాచక పర్యా యేషుచాతాచ
 వ స్యాక్తత్వాత్ । నచ విష్ణు సాహస్రీ నామచాతాద్విష్ణువాచకత్వంశి
 వసహస్రీ నామచాతాత్ వాచకత్వ స్యాపత్తేః । ఏవంచ గామ మం
 త్రో వాననయా ముక్తస్య శివతత్వ ప్రాప్త్యై వై కుంతేవాస మాప్నో
 తి శత్రుర్నేదఃశాపరైరిత్యాదిరామోపాస కస్య వై కుంతప్రాప్తి ప్ర
 తిపాదక పురాణవచనానాం శివలోకప్రాప్తి మార్గ భూతార్చిగాది దేవ
 తాప్రాప్తి వనుకపత్తేః॥ విష్ణులోక కామనయానుస్థాన విషయత్వేన చా
 అవిరోధాత్ । హరివంశ శేష ధర్మవచనానుసారేణ రామ భద్రీస్య స
 దాశివావతారత్వేన తద్వాచకస్య శివపరత్వాత్ । రామేశ్వరాది ప్రతి
 స్టాపకత్వే జ్ఞాభస్మధారిత్వేన శివతత్వ నిఘాత్యాత్ తద్వాచకరా
 మ తారక మంత్రస్య సత్యానంద చిదాత్మక పరబ్రహ్మ నాచకత్వా
 త్ । తాదృశ రామ మంత్ర జపోపదేశ యోగోక్తానుగ్రహార్థత్వాత్ । ప
 రబ్రహ్మణః పరమేశ్వరస్య నాధిక్యసానిరితిసిద్ధం ॥

ప్రసాద స్వీకారవికర్మ.

స్వాద్యదితి । రామాదిభిర్యదిశివ ప్రతిష్ఠాదికం కృతం కథం
 తహికశివ ప్రసాదసిషేధః । నచ విహితత్వాత్పూజాదికం కర్తవ్యం ।
 సిద్ధత్వాత్ప్రసాదాదికం నస్మిక్తర్తవ్యమితియుక్తం । పావిశ్చేషభక్షణ
 భావకృష్ట విషాణం ప్రాశస్త్యేతి వద్భూతయోగి సంస్కారా భావేన
 యాగవై గుణ్య వత్ప్రసాద భక్షణభావే పూజాయా వై గుణ్య ప్రసం
 గాత్ । తస్మాచ్ఛివ ప్రసాదసిషేధః పూజానిషేధ పర్యవసాయా ।

నైవం ఃష్ఠ ప్రికాద సిషేధః । ప్రిత్కుత విహితః విష్ణు ప్రికాద స్త
త్పూజాచ లదుక్తం భాగవతే । త్వయోప భుక్త స్రగ్ధంధ వాసోలం
కారి చచితాః । ఉచ్ఛిష్ట భోజినో దాసాస్తవ మాయూరి జయే మ
హే । అన్యశ్చిచ । అకాల మృక్కుహరణం సర్వవ్యాధి వినాశనం । న
ర్వ పాపో శ మనం విష్ణోః పానోదకం శుభం । సాల గ్రామ శిశువారి
పాపహరీ నిషేవ తామితి॥ శివ ప్రికాదస్యకు । అనహంమయ నై వే
ద్యం నిర్మలః ముదకంతథా । ప్రియశ్చిత్తి ర్భవేన్నర ఇత్యాది వచ
నై ర్నిషిద్ధత్వా దితిచేత్ ఉచ్యతే । యద్యపి శివ ప్రికాద నిషేధః
క్వచిత్క్వ చిచ్ఛృతః । తథా తస్యైకారోపివిహితత్వాదవశ్యం కర్తవ్యః ।

సచవిధి సిషేధ యోగిరోధః । నిషేధస్య రాగతః ప్రాప్తి విష
య శ్వేనచ విహితేతర కరత్వాత్ । హింసా త్సర్వభూతాని అగ్ని
హ్ని మూయం పసునూలభేత ఇతివత్ । తథాచస్మిః । ఈశావాస్య
మిదంసర్వం యత్కించ జగత్యం జగతి తేన త్యక్తేన భుం జీధా
మాగృధః కస్య చిద్ధనం । అత్రేశ శబ్ద్య శంభురీశః పసుపతి రితి శివే
యాధత్వాత్ । పికనూల భతే త్యావా స్తైచ్ఛ ప్రికద్ధే రపి శబ్దాధః
నిణాయ హేతుత్వాభ్యు కగమాత్ తృతీయాం తత్వేపి ఈశ విశ్వ
ర్య ఇతి ధాతోః సత్పన్న శ్వేన సదాశిన పుత్వాత్ । ఇనా దేశా భా
వస్య భద్రం కర్తే భిరితివ చ్ఛాంద సత్వే నాప్యస పత్రేః॥ భుజపాతినా
భ్య వహ రయోరితి ధాతోః భుజో నవర ఇత్యాశ్మ నేపద విధానా
ద్యోజన పదావగతేః తస్యహిత భోజన సాధన త్వేన తేన త్యక్తే సత్వ
ధి కఃణ తృతీయా ద్వయేన పరమేశ్వర భుక్త కరిత్యక్త ద్రవ్యేణ భో
జనం సంపాద యేదితి విస్యధా పర్య వానాత్ మూఢః కస్యచి
ద్ధనం ఇతర ప్రకాద నిందాధా వాద యోగేన నకర్మణా నప్రజయ
ధనేన త్యాగేనై కే అమృత్య మూనశు రితివద్విధిత్వ నిశ్చయాత్ ।

జ్యమితాధః పాదయోగాత్ ఉపాంశు యాజి మంత రాజయతీర్ష్యస్యవి
 ధిత్వ కల్పనఃత్ । విధిత్వాప పత్తేః । విహతస్య ప్రతిషేధ కల్పభే
 దాత్ । ఆదిత్యపురాణే । బ్రహ్మచూవా సురాపీ వాస్తేయూన గురు
 తల్పగః । యోగ్యే కాతే శివస్సత్వా శివ సాయజ్య మాపునయా
 త్ । నిర్మల్యంధారయే ద్భక్త్యా శిరసా పార్వతీ పతేః । రాజసూయస్య
 యజ్ఞస్య ఫల మాహ్నో యనుత్తమం । శిరసా శివనిర్మల్యం భక్త్యా యో
 ధాః యిష్యతి । అశుచిర్భిన్న మర్యాద స్సర్వాచంద్రగళోపివా । స్వైరీచైవా
 ప్రయక్తాత్మా నియమైశ్చ బహిష్కృతః । తస్య పాపాని సర్వాశీనా
 శయశ్యేవ శంకరః । లోభాన్నధారయేత్ శంభో నిర్మల్యం నచ
 భక్షయేత్ । నస్పృశేదపి పాదేన లంఘయేన్నాసి నాంద । నిర్మల్య
 లంఘనాచ్ఛంభో సిద్ధి భ్రోగళోపి జాయతే । నిర్మల్య పాతాన్నరకే ప
 చ్యతే కాల మక్షయం । పృథూదకం మహాతీర్థం గంగాచయము నా
 నదీ । నర్మదాచైవ కావేరీ తథాగోదావరీనదీ । నదా సన్నిహితాన్వై
 తాశ్శంభోః పాదోద కేమునే । శంభోః పాదోదకం సేవ్యం సర్వతీర్థమయం
 హితత్ । ధారణాత్వాప సంఘాతైస్త క్షణాదేవముచ్యతే । లింగేన్వాయం
 భువే బాణే రత్న జేరసనిర్మితే । సిద్ధపతిష్ఠితే లింగే నచండోధి కృ
 తోభవేత్ । తన్నాదేతైర్వచనై శ్శివ నిర్మల్యస్య విహితత్వాత్ నిషే
 భ వచనావాంచ లభక్త విషయత్వేన రాగతః ప్రాప్తవిషయత్వేన వా
 శ్యాదేవ వ్యవస్థితత్వాత్ । భక్త్యానిర్మల్య సేవాయా అనంత ఫలసా
 ధనతా ప్రాప్తిపాదనాత్ ॥ భాగవతే చతుర్థ స్కంధే ॥ తత్కం శివా
 ఖ్య మశివం నవిదూ స్త్వదన్యే బ్రహ్మదయస్తమవ కీర్త్య జ్ఞాశ్చ శానే ।
 తస్మాన్ భస్మస్పృశకాల వరశ్చిశాచైర్య న్మూఢభి ర్దధతి తచ్ఛరణా
 త స్పృష్టే ॥

రామా యణే । తేతత్ర ఋషిగంధర్వా వసుధాతల వాసి

నః । భవాంగ హితం తాయా హవిత్ర మితి పశ్యుసురితి । విష్ణు
పురాణే । శంభోజకటా కలాపాత్సా వినిష్కాంతాస్థి శర్కరాన్
స్థాపయిత్వాదివం నిశ్యేయాన్ పాపాన్ సగరాత్మకాన్ । ఆదిత్య
పురాణ విష్ణుపురాణ భాగవత రామాయణ వాక్యై రుపబృంహి
తేన ఈశావాస్య వాక్యేన విహితత్వాత్ । శివప్రసాద పాదో
దక నిర్మూల్య సేవా సర్వైరపి కర్తవ్యా తథాచ । వాతూలాగమే । పా
దోదకం పురభిదః చ శజాలక తంపరిం । శూలకుస్తాద్య పస్మార జ్వరా
ణాం భేషజం ప్రియే । స్కాందే । నిర్మూల్య సలిలం పీత్వా దేవ దేవ
స్య శూలినః । క్షుమాపస్మారకుస్తాది పాతకై రపి ముచ్యతే । తథాచ
ప్రయోగః । శివ ప్రసాదసేవా నిరతిశయ పురుషార్థ హేతుః తత్త్వే
న వేదవిహితత్వాత్ ఆశ్వమేధాదివత్ । ప్రసాదసేవా బలవదనిష్టాన
నుబంధి ఇష్టసాధనవిహితత్వాత్ జ్యోతిష్టమాదివత్ నచాప్రయోజకః
సన్నిహితత్వాత్ । తేప్రతిభామాభావేన బలవదనిష్టాననుబంధివిధేయ
స్య బలవదనిష్టాననుబంధిత్యేన వేదన్యానాప్తత్వ ప్రసంగః॥

నచ శ్వేనాదేర్విహిత త్వేన హేతోర్వ్యభిచారః । నాభిచరితవ్యా
ఇతి అభిచారహీనంచత్రిభిఃకృచ్ఛైః ర్వ్యపోహతీతినిషేధప్రాయశ్చిత్తో
పదేశాభ్యాం శ్వేనాదా విద్యధానభావేన అప్రవృత్త ప్రవర్తకతావ
భావాత్ వైరివధ ప్రవృత్తస్య నియోజ్యత్వేన సాధనత్వ మాత్రపర
త్వాత్ అవిగీతత్వంనా విశేషణం దేయం ఇతి బుద్ధిమద్భిరూహనీయం॥

* పురాణ తామసత్వ విమర్శః *

అత్ర కేచిచ్ఛివప్రతిపాదకానాం పురాణాగమానాం తామసత్వం
ప్రతిపాదయంతి । తేషా మయమాశయః । మత్స్యపురాణే । సంకీర్ణా
సామసాశ్చైవ సాత్వికా రాజసస్తదా । యస్మిన్ కల్పేతు యత్ప్ర
క్షం పురాణం బ్రహ్మణాపురా । తస్య తస్యచమాహత్మ్యం తత్స్వరూ

పేణ విర్ణ్యతే । అగ్నేశ్శివస్య మాహత్మ్యం తామసేషు ప్రకీర్త్య జేరా
జ సేషుచ మాహత్మ్య మధికంబహ్మ శోవిదుః । సాత్వికేషుచ కల్పేషు
మాహత్మ్య మధికం హరేః । ఏషేవ యోగ సంసిద్ధా భవిష్యంతి ప
రాంగణిం । సంకీర్ణేషు సరస్వత్యా మాహత్మ్య రధికం విదుః । ఇతి ఏ
తదుక్తంథవశి । అధిక్షేత్రజ్ఞత్వా ద్భవహ్మణః తస్యాపి కేషుచి ఓహ
స్సునత్వ ముద్రిక్తంకేషుచిత్త మః । కేషుచి ద్జః తథాచ కేచిద్భ్ర
హ్మకల్పాఃసత్వప్రామాః కేచిద్భ్రజః ప్రామాః కేచిత్తమః ప్రామాః ఏ
తేన సత్వప్రావేషు తదితకేషు నచాహస్సురూని పురాణాని బ్ర
హ్మణా ప్రోక్తాని తేషాః పరస్పర విరోధేసతి సాత్వికాహః ప్రోకం
పురాణామేవ యథాధికం తద్విరోధ్యవ్య దయవాధికం సత్వశిష్టేనబ్ర
హ్మణా ప్రోక్తత్వాత్ ॥

గీతానుచ । సత్వాత్సం జాయతే జ్ఞానం రజసోబోధ ఏవచ ।
ప్రామాదమోహే తమసోభవశోజ్ఞాన మేవచ । ప్రవృత్తి రుచనివృత్తిం
చ కార్యా కాశ్యేభయూ భయే । బంధ మోక్షౌచయావేత్తి బుద్ధిసా
పార్థసాత్వికీ । యయాదర్శ మధర్మంచ కార్యంచా కార్యమేవచ । య
థావత్ప్ర విజానాతి బుద్ధిస్సపార్థ రాజ సీతి । అధర్మం ధర్మమితి
యామన్యతే తమసా స్మృతా । సర్వా ధాన్విపరీతాంశ్చ బుద్ధిస్స పా
ర్థతామసీ । సర్వాః పురాణార్థాః బ్రహ్మోస్సకా శాదధి గమ్యేవ
సర్వాణి పురాణాని పురాణ కారాశ్చక్రుః యథోక్తం కథయామి య
థాపూర్వం రక్షాద్యర్ముని సత్తమైః । శుష్టః ప్రోవాచ భగవా నబ్జ
యోనిః పితామహః తస్మాత్సత్వా ద్యుదేక వతాబ్రహ్మణా సాత్వి కా
నిషుకల్పేషు ప్రోక్తత్వా త్పురాణానామపి । సాత్వికాది వ్యపదేశః ।
తామసేషు శివస్య వేతివచనా చ్చివప్రతిపాద కానాం పురాణానాంతా
సత్వం । తత్ప్రతిపాద్యత్వాచ్చశివస్య తామసత్వం॥

నచతస్య శే యః। ప్రాప్తకత్వం తమనామోహవప॥ ఇత్యాది వచనాత్ ॥

సాత్వికస్యతు సత్త్వాత్సం జాయతే జ్ఞానమితి గీతా వచనాత్ ।
శ్రేయోరాసి తత్ర ఖలు సత్త్వతః వృత్తాంశ్చురితి భాగవతవచనాద్వి
జ్ఞానేన శే యః ప్రాప్తకత్వం । అన్వేతు ॥ ఏష మోహం సృజామ్యాసు
యోజనాన్మోహ యిష్యతి త్వంచ రుద్రయహాభావహా మోహశాస్త్రా
ణి కారయ । అః ధ్యాని తథ్యాని ద్భయస్వ మహాభుజ । ప్రకాశం
కురు చాత్మానం అప్రకాశంచ మాంకురు । ఇత్యాదినా వరాహవచనా
త్ । శివప్రతిపాదకానాం మోహాధః శ్వే ప్రాచూణ్యమితి వచనం ॥

తదయుక్తం॥ యద్యపి తమోగుణస్య మోహపేతుత్వం సర్వం
సిద్ధం । తథాపి శివస్య తత్ప్రతి పాద కాగమపురాణానాంచ సతామస
త్వం ప్రమాణాభా వాత్ ॥

తథాహి । మిదం తామసత్వం । తమోగుణజత్యత్వంవా శ్వే
తర గుణాసంస్కృప్త తమోగుణ జత్యత్వంవా ఇతరానభిభూత తమోజ
త్యత్వంవా తమోగుణ జన్యవిశిష్టత్వంవా తమోవిశిష్ట కర్తృత్వంవా త
మోగుణ విశిష్ట ప్రతిపాద్యత్వంవా తమోగుణ ప్రధాన ప్రతిపాదకం
వా అన్యత్వా నాద్యః సుధాద్య ధ్యాత్వనాం నిత్యత్వేనాతామ సత్త్వా
త్ సర్వస్య క్రపంచస్య గుణత్రయ జన్యత్వేన త్వస్మిన్మతానాం పు
రాణాగమానామపి తామసత్వ ప్రసంగాత్ ।

నచతమోమాత్రిజన్యత్వంవివక్షితం ఏకస్యానా రంభకత్వేనాసి
ద్ధేః । అత ఏవ నద్వితీయః । సర్వస్య గుణస్య గుణాంతర యుక్తస్త్యేవ
జన్యకత్వే నేతరా సుస్కృప్తతమోగుణ జన్యత్వస్య ప్రసిద్ధత్వాత్ । నత్తు
తీయః । రుద్రస్య నిత్యసిద్ధత్వేన ప్రకృతే రసిద్ధేః । తత్కర్తా కాణాం
శైవ గమానాం అష్టాదశ పురాణానాం కర్తాస్యవతీసుతః । ఇతి । ఆ
ఖ్యానై శ్చాశ్మపాఖ్యానై ర్గదాభి కల్పశద్ధిః । పురాణసంహితాశ్చ

కీ) పురాణాథా విశారద ఇతివిష్ణుపురాణ వచనాత్ వ్యాసకృతానాం స
త్వమామపి తామసత్వాభావాత్ । అన్యథా త్విదభి మతావామపి తా
మసత్వ ప్రసంగః । తుల్యవ్యాయత్వాత్ । నన్వస్తు తమోగుణస్య దేహ
ది విశిష్టస్య రుద్రస్య తామసత్వమితి చతుర్థః పక్షః । రుద్రస్య సంహ
రికర్మత్వేన సంహరస్య తమోగుణ కార్యత్వేన సర్వపురాణ ప్రసిద్ధ
త్వాదితిచేత్ । మైవం ।

విష్ణుః సంహరకర్మత్వా భావే నాసీత్స్వత్వ ప్రసంగాత్ । న
చసంహరం ప్రతి రుద్రాది శరీర ద్వారా కారణత్వ సంభవేతాంత
మ్య కల్పనాయాం ప్రమాణాభావేన తస్యాపి తామ సత్వ ప్రసంగా
త్ వైపరీత్యస్వాపి సువచనత్వాచ్చ పాటనస్య ప్రాకృత సర్వగుణప్ర
యోజ్యత్వేన విష్ణోరపి ప్రాకృత తత్వప్రసంగాత్ ॥

తస్యాపి భూభారావతారాయ దైత్యాదిసంహర కర్తృత్వేన రు
ద్రస్యాపి కాల కూటగిళన అంభకతి) పురాది నిఃసహద్వారా జగద్రక్ష
కత్వస్త్వ పురాణ ప్రసిద్ధత్వేన సాత్వికత్వ తామసత్వవ్యత్య యప్ర
సంగాచ్చ । యాకేరుద్గితనూ రఘోరా వావకాశినీ తయాసస్తన్వా
శంత మయా గిరిశం తాభిచాకశీతి । శివశరీరస్య తామసత్వ నిషేధా
చ్చ । అస్యాధాః । హేగిరీ శరుద్ర అపాపానాం కాశీతి ప్రకాశత । ఇ
త్య పాపకాశినీ శివాక్షమం కరీ యా తనూః శరీరం శంతమయా ఆ
త్యంతిక సుఖహేతు భూతయా తన్వానః అస్మాకప్రతి చాక శీతిప్ర
కాశస్వేతి ॥

సహితామసస్య శరీరస్యా ఘోరత్వమాత్యంతిక సుఖహేతుత్వం
అపాపా ప్రాప్తి ప్రకాశ మానత్వం వాసంధిఃతి తస్మాచ్ఛివశరీరస్య స
తామసత్వం తహిం సంహరస్య తమః కార్యత్వ ప్రాప్తివాదకానాం పు
రాణానాం । కాగతి రితిచేత్ । ఘోరశరీర విషయత్వాత్తథాచక్రః ।

రుద్రోవా ఏవ యదగ్ని సస్యైతే తనవా ఘోరాన్యా శివాన్యా ఇ
తి క్రిత్యుతే శివస్యైవ విష్ణోది శరీరత్వాది పాలనాదికర్తృత్వంఽక్తుంయః
క్తుం॥

శూర్యశేచ విష్ణోః రుద్రశరీరత్వం । యద్వసాధారణం జగదా
తియైవాస్య శివా తనూస్తంతేన ప్రీణాతి । అగ్నిర్వసుస్తస్యైవా ధా
రాగ్నోవైష్ణవస్యచపరాధారాం జహూతి భాగధేయే నైవైకాః స
క్షయ తీతి ॥ అత్రాగ్నిః విష్ణోశ్చ రుద్రః శరీరత్వా భావే తనభయ దేవ
తా కవసు ధారాహుత్యా రుద్రతనూః కథం ప్రీతాభవతి వినియుక్ వి
నిమోగ విరోధాత్ । తదుక్తం శైవాగమే । ఘోరాతనూస్తవ బ్ర
హ్మణ ఆపాధర్మ్యచంద్రీమాః । శివాతనూస్తవ బ్రహ్మణ సూర్యో
విష్ణుహుతా శన ఇతి అత్ర విష్ణోశ్చివ శరీరత్వేన విష్ణోధిక్య క్రివా
దక పురాణగామానాం శివాధిక్య కరత్వమేవ నిశ్చీయతే శరీరాధిక్యపు
రాణానామలం కారస్తాత్మానాం శరీరీణి కర్యవసానాత్ । నన్వస్తు శరి
భ్రీణి । తమోగుః ప్రచురేషు కల్పేషు తద్వి శిష్టేన బ్రహ్మణాకృ
తాని పురాణాని తామసాని తత్ప్రతిపాద్యత్వా చ్ఛివస్యాపి తామస
త్వ మితిచేత్ । తామసేషు కల్పేషు బ్రహ్మణాకృతానాం పురాణానా
మస్మిన్ వర్తమానే శ్వేతవరాహ కల్పే అమవర్తమానశ్చే ప్రమా
ణాభానాక్ । అస్మిన్నపి కల్పే అష్టవింశతి తమేన వ్యాసేనే దానీం
తనపురాణ కరణస్య శూర్యమూలత్వాత్ ॥ తదుక్తం విష్ణుపురాణే ॥ నై
వస్యతే మనాస్మిన్ ద్వాపారేషు పునః పునః । వేద వ్యాసవతిర్జనాన్య ద
స్తావింశతి సత్తమః । వర్తమానస్య వరాహ రాత్న జన్య వేదవ్యాసస్య
ప్రవర్తమాన సర్వపురాణ కర్తృత్వంచ । తత్రైవ శృతం పురాణ సం
హితాం చకే పురాణాధిక విశారద ఇతి । తాని అష్టాదశ పురాణా
ని తత్రైవ గణయిత్వా ఉత్పత్తి క్రియా పేక్షయా క్రియ ఉక్తః । త

ద్యౌష్టవ సంజ్ఞాం వై పాద్మస్య సమనంతరమితి ఏవం సమధాన్ అపి
ర్మ మాన కల్పస్థాః రామృష్టాదీనాం రఘుయదు వంశ ప్రభవత్వాత్
దక్షకన్యాని మిత్తి దక్షాధ్వరధ్వం సాదీనా మప్యే త్కల్పమధ్యస్థత్వా
త్ ।

ఏతత్కల్పస్థ శైవవైష్ణవ ప్రబావ ప్రతిపాదకానాం ఏతత్కల్పకా
తేన అష్టావింశతి తమేన వ్యాసేన కృతానాం పురాణానాం పరస్పరబ
లా బల చింతాయాం బహుకాల వ్యవహితానాం తామసాది బ్రహ్మ
కల్పానా మపన్యాసాని రద్ధకం కథం ప్రతిపాదకస్య భ్రాంతిం నాపా
ద యతీతి చింతనీయం । ననుపురాణ కారాణాం పురాణకర్తృత్వం బ్ర
హ్మణస్స కాశాత్పురాణాధాన్ నధిగమ్యే వేత్కుక్తం సత్యం॥యత్రాతీ
త కల్పస్థాః పురాణార్థాః బ్రహ్మకాపురాణ కారేశ్చ తే తద్దైవ ప్రతిపా
ద్యంతే॥ యథా పద్మకల్పే మార్కండే యస్య పరమేశ్వ రానుగ్రహః॥

యత్రీతు వర్తమాన కల్పస్థాః పురాణార్థాః రామావతార కృ
ష్ణావతార విరామావతార ప్రభృతయః । యదావా కాలకూట భక్షణ
దిక్షాధ్వర ధ్వంసాదయః॥ తేప్యేతత్కల్పస్థే నైవ బ్రహ్మణ ఉపశి
శ్యంతే । పురాణ కారై రపి తద్దైవ ప్రతిపాద్యంతే । తేషాం పరస్పర
విరోధేన స్నాభి మతిపురాణాధిక్య నికాయ హేతు మకశ్యతా బహు
కాల వ్యవహితా తీతకల్పానాం సాక్షిక తామసత్వాద్యు పన్యాసః కు
త్రీకేన సంగత ఇతి నజనీమః । నాపివష్ట్య రుద్రీనంబుధినో ఘోరశ
రీరిస్య సంహార కర్తృన తమో విశిష్ట జ్వేపి తచ్ఛరీరిణః పరమేశ్వరిస్యత
మోతీతత్త్వాత్ । తథాచక్తై వ్యో పనిషది ఉమా సహాయం పరమే
శ్వరం ప్రభుం త్రీలోచనం నీలకంఠం ప్రశాన్తం । ధ్యాత్వా మునిర్గ
చ్ఛి భూతయోనిం సమాస్త సాక్షిం తమసః పరస్తాత్ । యద్యపి దేవ
దత్తాదా తమోగుణ ప్రధాన శరీరాది విశిష్టతామ సత్వ వ్యవహారో
లోక్త దృష్టః ।

తథోపి తస్మాత్ ప్రళిప్త త్వేన ప్రతిపాద్య పరమేశ్వర సంబంధి
సాం తమోతీతానాం అతాఃక ప్రకాశమాపాణా మనే కేమాం విగ్రహ
ణాం ప్రమాణ సిద్ధత్వాత్ । తథాచ । సిద్ధిరేభిరంగైః పురుషాప ఉగ్రో
బభూః శుక్రేభిః పిపిశేహీరజ్యైః రత్నైః శుక్రేభిః శుక్ర శబ్దేన సత్వ
మయత్వముచ్యతే । లోహిః శుక్ల కృష్ణాయతి వత్ । అన్యథా విష్ణోః
ధిక్వ పాదినాం మతే తమోవిశిష్ట విష్ణు ప్రతిపాదక త్వేన వైష్ణవానాం
పుగాణానామపి తామ సత్వ ప్రసంగః । కథమన్యథా విష్ణో భూభా
రాప తరణాయ యాదవ కౌరవదైత్యాది సంహారకత్వం ॥ కథంవా
దైత్య వ్యామోహనాయ మహామోహఖ్య పురుషసూపేణ దైత్యచ్య
మోహకబుద్ధి జనాదిశాస్త్ర ప్రణేతృత్వం ॥

తదుక్తంవిష్ణుపురాణేఽథత్యక్తాభగవాంస్తేభ్యోమాయామోహ శ
రీరతః సముత్పన్నః దదౌ విష్ణుః ప్రాహ వేదసుతోత్తమాన్ । మహా
మోహయ అఖిలాన్ దైత్యాన్ స్తాన్ మోహయిష్యతి తతోవధాన్
భవిష్యంః । వేదమార్గ బహిస్కృతాః ॥ నహిస్వస్య తమోవైశిష్ట్యా భా
వే మహామోహఖ్యస్య ఉపాదాన మన్యత్ సిద్ధం యేన స్వశరీరస్యతా
మసత్వం నన్యాత్ । ననువిష్ణోః కార్యార్థం తమోగుణ సాహిత్యస్య స
త్వే నాభిభూతత్వాన్న ప్రాధాన్యంఽద్రస్యశుసత్వరజస్తమసై వాభి
భూతే ఇతి ప్రాధాన్యం తమః తద్విశిష్ట తయా సంహారాదికర్తృత్వేన ప్ర
తిపాద్యత్వ మితి సప్తమః పక్షః ॥ పక్షీక్రియతా మితిమైవంశత్స సంహార
మాత్ర ప్రయోజకేషు సృశింహ ద్యవతా రేషు తత్ప్రాధాన్యేన తా
మసత్వ ప్రసంగాత్ శివస్య తమోమయత్వస్య నిరస్త త్వేన విపక్షే బా
ధి తత్వాచ్చ ॥

నాన్యః యస్సంహార కర్తా నతామసః తస్మాపి కల్పి త్సంహార
కోస్తి నవా అస్తిచే త్తమ సత్వేసి సవనసర్వాధిక స్సర్వ సంహార స్వ

తౌతం త్వాత్ । నాస్తిచే దయమేవ తామసః సర్వాధికఇతి తామస
త్వం సర్వ సంహర్తుత్వ సర్వాధికత్వ వ్యాప్తమితి విరుద్ధో హేతుః
తతోపిడుద్రాః సర్వాధిక స్సర్వసం హర్త్రా త్వాత్ వ్యతిరేకేణ జీ
వత్ సచాప్రయోజకో హేతుః ప్రబల మర్బల భావంవినా భా
ధ్యబాధక భావైశ్చైశవానంభవాత్ । సాత్వికత్వస్య బాధ్యత్వ వ్యా
ప్తిః । సంహారం ప్రోవిరుద్ధత్వాత్ । మృదుస్సర్వత్ర బాధ్యత ఇతి వ్యా
యేననచ సాధ్యాప్రసిద్ధిః విశ్వాధికోరుద్రా ఇతి పక్షేపవ ప్రసిద్ధిః తనయ
గ్రహాగ్ధత్వా దనుమాః స్య ససిద్ధిసాధకత్వం॥ ఏవం సాత్వికత్వ మక్తప్ర
కారేణ వికల్ప్యమామణీయం । అనుసత్వ గుణ ప్రధాన విష్ణు శ్రీతి సా
ద కత్వేన పురాణానాం సాత్వికత్వం॥ విష్ణోస్సత్వ ప్రాధాన్యంచ భాగ
వతే । సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్గుణాస్తేర్గుణైః పరం పరుష ఏక
ఇహస్యధత్తే । సృష్ట్యాదయోహరి రిరించి హారేతి సంజ్ఞాః । శ్రేయోం
సితత్రాఖిలు సత్త్వతినోర్నృణాం స్యురితి । విష్ణో శ్రూయత ఇతిచేత్ స
పిష్ట్యాధిక్య ప్రతిపాదకానాం మార్కండే యాది పురాణానాం సాత్విక
త్వ ప్రసంగాత్ డుద్రాధిక్య ప్రతిపాదకానాం పద్మపురాణాదీనాం తా
మసత్వ ప్రసంగాత్ పద్మపురాణే । పూర్వోత్తర ఖండభ్యాం హరి
హరయో రాధిక్య వర్ణనాత్ తదంశే తామసత్వ మిష్టమితచేత్ । రా
మాయణ భాగవతాదావపి త దంశే తామసత్వ ప్రసంగాత్ । రా
మాయణ బాలకాండే॥ తాంవై ధారయితుం వీరనాన్యం పశ్యామిశూ
రిన ఇతి ఉమాపతిః పశుపతిః సర్వలోక నమస్కృత ఇతి యుద్ధకాం
డే । ఏతద్వస్త్రబలం ఘోరం మమవాత్యం బకస్యవా ఇతి ఉత్తరకాం
డేచ । కైలాస నియంత్రణేన రావణనిగ్రహాః । ఇంద్రజిద నుగ్రహాది
పర్ణ సస్య బహుభరత్వాత్ । రావణ వినిశ్చిస్త్యాః కుద్రాన్ సమితత్వ
జ్ఞానాత్ ॥

అథ రామోమహాదేవశ్రీసాదా ద్విత్వ తత్కృతం । పాదాంగు
క్షేపతంత్రైలం పీడయామాస లీలయా । తతస్తే పీడితా స్తత్రై శైలన్యా
హో గంగాభుజాః । పునరపి తత్కృతేవ ॥ శుశుభే తత్రైశ్చల్లికం నానార
త్న విభూషితం । అర్చయిత్యాతు తందేవం యథాచరతి రావణః ।
తత్స్వగ్నం సింహ తే తస్య విధివార్చయహో హరం । అధాష్టాసీక శ్చే
ష రావణో మర్మతిర్యధా । ఋషిభిః కైవలైః శ్చాధవృత్త్యస్సం చి
త్సజే తథా । సత్తదుష్టో నజానాతి విధిహీనం శివార్చనం । ఏష మిం
ద్రజిహ్వో బహువారం కపసేనాసహితస్య గామశ్యానేకవారం పరాజ
యకారణే భూతవరదానాదికం మహేశ్వర కృతమితి శివాధిక్యం బహు
ధా ద్రిప్తవ్యం ॥

ఏవం విష్ణుపురాణేషి బ్రాహ్మసురామరత్వ వర ప్రదానాది కమపి
దోష్టవ్యం । నచైతన్యం । శివాధిక్య ప్రతిపాదనస్య తామసత్వం వ
క్తుంయుక్తం । నతేవాగన్మతా కావ్యేకాచిదత్రైవిష్యతీతి బ్రహ్మవా
క్యవిరోధాత్ ॥ ఏవం భాగవతే చతుర్థస్కంధే త్రికశ్యపసంవాదే ॥౪॥
యస్యోకేన్వజనఃపరోవా నత్వాదృశోనోత విగర్వయుక్తః । వయంచ
పుత్రైః కృచ్ఛగణాను విద్ధామాశాంమహీజాంధి వభుక్తభోగాంయశ్చా
వవద్యాచరితం మనీషిణా గృణంతి విద్యాపటలం విభేత్సవః । నిరస్తా
మ్యాతిశయోపి యస్స్వయంపిశాచచర్షా మచర గ్గతిస్సతాం । హసం
తి యస్మాచరితంహి దుర్బగాస్వాత్మ స్రీతస్యావిమవ స్సమీహితం ॥
యై ర్వప్రమాల్యాభ రణాను లేపనైః స్వభోజనం స్వాత్మతయోప
లాలితం । బ్రహ్మదయో యత్కృత సేతుపాలా యత్కారణం విశ్వ
మిదంహి మాయా । ఆజ్ఞాకరీ తస్య పిశాచచక్రేత్సహావిభూముత్సరి
తం విడంబినం । స్మశాన చక్రానిల ధూళి ధూమ్రీ విక్రీర్ణవిద్యోతజా
కలాపః । ధిస్మృతపరకా మలరుక్ష్మజేహోదేవ ప్రైఖిః పశ్యతే జేవరస్తే ॥

నచై తేషామపి శివ ప్రతిపాదక త్వేన తామసత్వం ప్రధమ శ్లోక
 స్య భుక్తభోగాన్య ఇతి ద్వితీయస్య యస్మాత్త్వం నాశరమస్తి కింది
 తి తృతీయస్యస్వే మహిమ్ని ప్రతిష్ఠిత ఇతి । యోబ్రహ్మణం విదధా
 తి పూర్వమిత్యాది శ్రుతిసమానాధిక త్వేన తామసత్వా యోగాత్ ।
 ఏర్ష్యరోధేన విష్ణ్వాధిక్య ప్రతిపాదకానా మేవాప్రామాణ్య ప్రసంగా
 త్ ప్రత్యక్ష శ్రుతిసంపాదితానాం శివాధిక్య ప్రతిపాదకానాం పురాణ
 వాక్యానాం స్మృత్యానవ కాశాధి కరణ ప్రత్యక్ష వేద మూలానాం మ
 న్వాది స్మృతివాక్యానాం స్యాంఖ్యస్మృతి బాధ్యత్వమితి విష్ణ్వాధిక్య ప్రతి
 పాదక మతస్యపురాణాది వాక్యబాధ కత్వోపపత్తేః । ఏతేన సాత్వి
 కాది పురాణానాం విశేషాకారేణాపరిగణనమపినిరస్తం ॥

తత్పరిగణితసాత్విక పురాణేష్వపి రుద్రాధిక్య ప్రతిపాదనేన ప
 రి గణనవైయర్థ్యాత్ । తథోక్తం॥ త్వయా బ్రహ్మాండం బ్రహ్మకై వర్తం
 మార్కండేయ తద్దైవచ । భవిష్య ద్వామనం బ్రహ్మకరాజ పాని
 నిబోధమే । సూత్యంకౌర్మ్యం తథాలెంగ్యం శైవంస్కాందం తద్దైవ
 చ । ఆగ్నేయంచ షడేతాని తామసాని నిబోధమే । పైష్ణవం నారదీ
 యంచ తథాభాగవతం శుభం । గారుడంచ తథాపద్మం వరాహంశు
 భదశనే । సాత్వి కామోక్షవాః ప్రోక్తా స్సర్గదా శిభవా మతాః
 తామసాని రయప్రీవా ॥ ఇతిఏవం బ్రహ్మాండ వామనయో రాజసత్వే
 తదం తర్లత రంగమాహత్యై పెంకటాచల మాహత్యై యోరపి మో
 క్ష ప్రదత్వం నస్మాత్ ॥

తదంతర్గత యోరపి రేణుకాదుర్గామాహత్యైయో స్తద్వదే
 వమోక్ష ప్రదత్వం సత్య రజస్తమ ఇతి శ్లోకానుసారేణ సత్వస్య ప్ర
 కృతే ర్గుణత్వేన తదుక్తస్య విష్ణోరపి ప్రాకృతత్వంప్రకృతే ।

తథాచ ప్రయోగః । సాత్వికత్వం ప్రకృతిత్వ వ్యాప్తంనా సా

(౧౧)

త్వికత్వాద్యన్యతమ మాత్రవృత్తిత్వాత్ । తామసత్వః । సచసత్వం
విశుద్ధంశ్రీయశేభవాన్ స్థితావితీ వచనవిరోధః । ఇతరానభిభూతస్త్రీ
వ విరుద్ధపవాదాత్ త్వాత్ । ఏకేన ఆకృత సశ్వమస్త్రీత్వాధునిక మతం
పరాస్తం ॥

అప్రాకృత రజస్త మసారజ సిద్ధిప్రసంగాత్ । అతఏవ నా ప్ర
యోజకో హేతుః । ఏవంచ శివోగుణతీతః ప్రకృత్యతీతత్వాత్ । ము
క్తశబ్దవత్ సచాప్రమాజ కత్వం అసిద్ధత్వంవా । అన్యప్రకృతి లీన
స్య యఃపరస్సచహేత్వరణం క్రివృత్యతీతత్వ శ్రుతి విరోధాత్ ॥

ఏవం తామ కేషశివస్య చేత్వాడి మత్స్యపురాణముచి ప్రత్యే
క్తం । త్వయైవ మత్స్యపురాణస్య తామసేషు పరిగణనేన ఏత ద్వాకతీ
ప్రమాణ్యా ప్రమాణ్యమో ర్వాసూత్ । యదిమత్స్యపురాణం తా
మసత్వేపి ప్రమాణం శివస్య తామసత్వసిద్ధేః ప్రతిపాదక శ్చేనచ తా
మసత్వసిద్ధ్యా అప్రమాణమితి అయోన్యాశ్రయః । యదిశివస్య తామస
త్వసిన్ధ్యనకం తామసేషు పరిగణితమపి మత్స్యపురాణం తస్మిన్నధేనా
ప్రమాణం తనా తల్యన్యాయత్వాత్ । స్వర్గాపవర్గమోరప్రమాణమే
వ ॥ అయిధా తత్పురాణవక్తు ర్మత్స్యమూర్తి రనాప్తత్వస్యాత్ ము
తస్యైవతారాణి వేదోద్ధారాదికము వ్యధిచేన స్యాదితి బహువ్యాకు
లీభవేత్ । అనాప్తత్వశంకాయా స్పర్వప్రసంగత్వాత్ ఏవంప్రొక్తం
కూర్మ పురాణమున ఉక్తన్యాయేన సమన్వితీయం ॥

ఏవం శై వాది పురాణానాముపి యది శివప్రతిపాదక శ్చేన తా
మసత్వం తథాతత్ప్రతిపాదక శ్చ ప్రత్యక్ష వేదబాగస్య ! సమస్తే రుద్ర
మయేవే । అనోరణీ యానిత్యాశ్చ నేక గ్రంథ సంకర్షస్య తామస
త్వప్రసంగేన లబంగీ కరణేప్రమాణికై స్తస్యబహిర్భావ ఏవోచితః ।
ఏతేన శివాధిక్య ప్రతిపాదకానాం శైవాగమ పురాణానాం మోహ

శాస్త్రీత్వమపి ప్రత్యక్షం ॥

ఏషమోహంసృజామ్మహమితి స్వస్యాప్యనాప్తత్వప్రసంగాత్ ।
స్వాత్మానామస్మి విరోధాధికరణ స్మృత్యనవకాశ న్యాయాభ్యాం బాధ్య
త్వాత్సిద్ధమప్రత్యూహం ॥ శివాధిక్యమితి ॥

[బ్రహ్మ హత్యా విచారః.

సనుశివో గుణాతీతత్వాత్ నతానున ఇత్యుక్తం తదయుక్తం ।
తస్యచతుర్ముఖ పంచమశిరో సిక్పంతనేన బ్రహ్మ హంతృత్వాత్ । త
దుక్తం వామనపురాణే । తిచ్చృత్వా కోధి యుక్తేన శంకరేణ మహా
త్మనా । నఖాగ్రేణ శిరచ్ఛిన్నం బ్రాహ్మం పరుషవాది యత్ । త
చ్ఛిన్నం శంకరస్త్యేవ సవ్యేరతలే భవత్ । పత తేన కదాచిత్తు త
చ్ఛంకర కరాచ్ఛిరః । నచబ్రహ్మణో నిధనా భావేన బ్రహ్మ హ
త్యానాస్తీతి యుక్తం ॥

తథాచ తతస్సమాగతా శాద్రా నీలాంజన చయప్రభా । సర
క్త మూర్ధణజా భీమబ్రహ్మహత్యా హరాంతికం । బ్రహ్మ హత్యాస్మి
సంప్రాప్తా సంప్రతీక్ష్య త్రిలోచన । ఇత్యేవ ముక్త్యా వచనం బ్రహ్మ
హత్యా వివేశతం । త్రిశూల పాణినం రుద్రమిత్యాది తత్రైవ శ్రీవణా
త్ ॥ ఏవం కపాలీసంభూతదేవషిః భగనేత్రహః । అనేన కారణేనా సాద
క్షేణనని ముత్రితః । తస్మాత్సర్వాధిక్యంశివస్య కథం బ్రహ్మ హత్యా
బ్రహ్మకపాలధారణం చేతి ఉచ్యతే త్రి చరా చరగ్రహణాది త్యశ్రి
యస్యచ బ్రహ్మచక్షుత్రించోభే భవత ఓదన ఇతి బ్రహ్మక్షత్రాద్యభి
ముతానా మితేహః పురాణానాం తదుప బృహక త్వేన దర్శి తత్త్వాత్
ద్విరోధినాంచ పురాణాగమానాం పాంచరాత్రా గమాదీనా మప్రా
మాణ్యాపత్తేః । వస్తుత్వస్తు శివాధిక్యస్య ప్రత్యక్షశ్చతిసిద్ధత్వా తస్మిన్

క క్షేత్రద సర్వప్రాణిభక్షకస్య శరమేశ్వరస్య సంహర్తృత్వం గుణవవే
తిగుణే । దోషః భ్రమాసూయ మరణాంతః కరణానాం । కించ యాగ
స్థ దీక్షితబ్రాహ్మణస్య దక్షస్య శిరచ్ఛేదన బ్రహ్మహత్యా ప్రాప్తిః పు
రాణేషునశ్యతా ।

బ్రహ్మణః పంచమ శిరః క్షంతనేన అహంకార వారణేపి జీవత
యైవ బ్రహ్మణో హత్యా కథంపరిగణితా । మరణోద్దేశ్యక మరణఫలక
వ్యాచారిస్య హింసాత్వేన మరణఫలకత్వాభావే హింసాత్వాభావాత్ ।
అతి ఏవశ్వేన సంఘంశనాద్యై ర్వైరిమరణోద్దేశ్యేన విహితిస్యహింసా
త్వవ్యవహారో లౌకిక వైదికానాం । అతిఏవనూ పఖననంకర్తుం నగహిం
సకత్వ వ్యవహారః మరణానుద్దేశ్యకత్వాత్ । అతిఏవ మరణోద్దేశేన క్షి
ప్త నాగాచేరప్రాణివధాభావే క్షిప్తు ర్నహింసకత్వ వ్యవహారః । మర
ణ ఫలకత్వాభావాత్ । నచబ్రహ్మ శిరచ్ఛేదస్య మరణోద్దేశ కత్వం
అహంకారమాత్రే నిరాస ప్రయోజకత్వాత్ । తదుక్తం చామన పు
రాణే॥

శ్లో॥ వక్త్రాణి దృష్టానిభవస్య మూర్ఖం పైతామహం వక్త్రమువా
చ వాక్యం । సమాహతస్యాస్య జలస్య బుద్బుదా భవంతికింతేషు పరా
క్రమోస్తి । తచ్ఛ్చత్వాక్రోధ యుక్తేన శంకరేణ మహత్మనా । నఖా
గ్రేణ శిరచ్ఛిన్నం బ్రాహ్మం పరుషవాదియత్ । మరణోద్దేశ్యకత్వేన
క్షాంతరస్యాపి ఛేదేభవతి ప్రతిషేధకాభావాత్ । తస్మాదహంకార ని
రాసమాత్రే ప్రయోజకత్వేన మరణోద్దేశ్యకత్వాభావాత్ । హిం
సాత్వానుప పత్తిః ॥

దక్షహింసాయామపి పురాణేషు బ్రహ్మహత్యాయా అదర్శనా
త్ । బ్రహ్మక్షత్రాది సకల సంహారకత్వస్య శుశ్వరత్వ సాధకత్వాత్
అసకకల్పబ్రహ్మాండ మధ్యవర్త్యనంత చతుర్ముఖసంహారకస్య రుద్రస్య

బ్రహ్మహంతృత్వ వ్యచక్షేపస్య భూషణత్వాత్ । ననుతః సమాగతా
రాద్రా నీలాంజన సమప్రభా । సరక్తమూర్ధణా భీమా బ్రహ్మహ
త్యా హరాంకిక మితి । బ్రహ్మహత్యా ప్రాప్తివచనస్య కా గళరిశిచే
త్ । తస్య కాశీక్షేత్రస్య బ్రహ్మహత్యా నివర్తకత్వ ప్రతిపాదన పర
త్వేన సుశ్శుభకత్వా త్తథాచవామన పురాణే ॥

తత్రైవ ప్రకరణే । ఈదృశాయాం సురేశాన వారాణస్యాం మా
హమితే । తత్రగత్వా సురశ్రేష్ఠ పాపమోక్ష మవాప్నుహీతి ॥

ననునారం సృష్ట్యర్థే సన్నాహంసహసా జలమావిశేదిశి కపాల
స్యావ విరిత్యా తద్ధారణ న్యశుభత్వ సుపాదకత్వ మితిచేత్ । మై
వంః కాశీస్థకపాల మోచనాఖ్య తీర్థక మాణాత్మ్య ప్రశి పాదకత్వే
న ॥ అన్య పరత్వాత్ । జిహా చతత్రైవ । కపాల మోచనే న్నానేనే
దోక్త విధినా ముఃః । న్నాసస్య తీర్థకత్వ పురాంతకస్య పరిచ్ఛేదం
హస్తతలాత్కపాలం । నామ్నా బభూవాధికపాలమోచనం తత్తీర్థక
వర్త్యం భగవత్ప్రసాదాత్ । తతః కపాలీ లోకేశుఖ్యానో రుద్రా భవి
ష్యతి । కపాల పరిత్యాగేపి కపాలిత్వ ప్రకర్తిః । బ్రహ్మ హత్యాపి త్స
యాధిక్య సూచకత్వే నోత్కర్ష హేతుత్వాత్ అన్యథా విష్ణురసి పంచ
జనాఖ్య దైత్యశీమాన్ధిభూతపంచ జన్యభారణేన అపరిత్యంప్యాత్

తదుత్తం విష్ణు పురాణే । దైత్యః పంచజనో నామ శంఖరూప
స్సబాలకాః । జగ్రాహ సాస్థి సతితే మమే వాసుర సూదన । ఇత్యు
క్త్యంతజికలగాత్వా వాచిపంచజనంచ తం । కృష్ణో జగ్రాహ తస్యా
స్థి ప్రభవం శంఖమత్తమం తంపంచజన్య మాపూర్వత్వా దిరావణ
వాననేష బ్రహ్మహత్యా ఆగతా । సేతా రామేశ్వర ప్రశస్థయూతన్ని
వృత్తి కథనంచ పురాణేషు బహుతరందృష్టమితి పరేమామపి సమోదోషః ॥

ఆదిత్యపురాణే । ఏకత్రింశే । ప్రతిష్ఠాప్య మాహదేవం శేషుమా

ధ్యేన రాసువః బుద్ధవాక్ పరమా భక్తిం శివేశంభో రనుగ్రహాత్ । రా
మేశ్వరశిష్యానాం మహాదేవః పినాకధృత్ । యస్యదశకాన మాత్రే
ణ బ్రహ్మహత్యా వ్యసోహతి ॥ భృగుపత్నీ హననేన స్త్రీహత్యా దో
షోపి ॥ రామాయణే ॥ విష్ణునాచ శురారామభృగుపత్నీదృఢవ్రతా । ఆనిం
ద్రం లోకమిచ్ఛంతీ కార్యమాతా నిషాదితా । ఏతేషామన్య పరత్వే
ప్రకృతేషి సయం సమాధానం ॥

వస్తుతస్తు పరమేశ్వరస్య తత్త్వజ్ఞత్వా న్నపాపసంభవ తేజః । జీ
వానామపి తత్త్వజ్ఞానాంతే నాపాభావ వణానాత్ । తథాచ సూత్రోప
తదధిగమ ఉత్తర పూర్వార్థుయో రశ్లేష వినాశే తద్వ్యవదేశాత్ ॥ ఏ
తేన కపాలభోజనమపి ఖ్యాఖ్యాతం పాంచజన్యస్య ముఖ సంబంధం వీ
నా అనుపపత్తేః భిక్షుటనస్య నవనీతకార్యాదివత్ సమాహితత్వాత్ ।
వస్తుతస్తు బ్రహ్మశిరచ్ఛేదనంతత్కపాలధారణంచ పరమేశ్వరాంశ భూత
తమోగుణప్రధానభూత సంహార రుద్రాఖ్య ధైరవేణ కృతమితి నవర
మేశ్వరస్య కాపాలిత్వం బ్రహ్మహత్యానా ॥

తథాచోషక్రమే ॥ తమోమయ స్తదైవాన్య స్సముద్భూతస్త్రి
లోచనః । శూలపాణిః కపర్ది వాప్యక్షుమాలానిదర్శయన్ । ఆహంకారో
వృణో రుద్రః ప్రత్యువాచ పితామహ మితి ॥ ఉపసంహారేచ ॥ తమో
మూర్తి రిహం హ్యేషస్త్వదంశః క్రోధసంభవ ఇతి నచైత దతిరిక్తే ప
రమేశ్వరే ప్రమాణా భావః । తావనీయే । ఏకాత్మస్య స్రవ్యయంసారం
శివంశాంత మద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే । ఇతిశిష్య బ్రహ్మరుద్రవి
ష్ణుపేక్షయా చతుర్థత్వే వ్యవదేశేన । సప్తదిశ ప్రాజా పత్యాన్ ప
శూనితి తత్సంఖ్యాభేదకత్వాత్ ॥

సచతస్మిన్ శంభుశంకరాదిశివవాచక శబ్దప్రయోగానుపపత్తిః ।
శివాం శాధిక్యేచ రాజపురుషాదౌ రాజపద ప్రయోగేన చ్ఛివాదిష

జు పోయోగోపపత్తేః । అత ఏవ సహజర తద్రీ నిష్కకపా లిత్వం కలమే
శ్వర ఆరోఽవ్యతమశబదనాం దక్ష స్వాహంకారి భామా క్రాంతిశ్చైవ
నిగ్రహ పాత్రత్వం కీరభద్రాది గణైః కృతమితి యుక్తమన్విశ్వాత్ ॥

తదుక్తం । ఏవం కపాలీ సంజాతౌ దేవర్షి భాగవత్రహా । అ
నేన కారణే నానాదక్షేణ ననియంశితః । త్రయో గ్నయ స్త్రీ భిష్మ
త్రో సునుం దక్షమవైక్షత । దృష్టమాతస్త్రినేత్రేణ భస్మిభూతో భ
షేత్ క్షణాత్ ॥ భాగీఖండేచ । ఆయం బ్రహ్మ శిర చ్ఛేదాది పుత్రాం
తో ధైరవస్త్రివ రుద్రాంశ భూతస్య నాకత ఇశ్వేతి స్సంవాదో ద్వి
మస్యః ॥ ఏవం పరమేశ్వరో నిర్లేపః తత్తజ్జత్వా త్వరజ్జత్వా చ్చ ముక్తా
త్మవత్ । తస్మాత్స్వర్వత్తరః పరమేశ్వర ఇతి సిద్ధం ॥ అనశ్వర మోక్ష
హేతుత్వాత్ ॥

నరు కర్మఫలస్యా నిశ్చయేపి కల్పాం తస్థాయీఫలత్వం విష్ణూపా
సనాయా మేవ । నభవతి సదాశివోప సనాయా మితిచేత్ । మేవం శివో
ప సనాయామపి బాణాసుర సుకేశి నందీశ్వరప్రభృతీనాం అనంతైశ్చ
ర్యావగమాత్ ॥

తదుక్తం వామన పురాణే । ఆశీన్నిశాచర వసి ద్విద్యుత శ్చేతి
విశ్రుతః తస్య పుత్రోగణ శ్చేష్ఠః సుకేశిరితి విశ్రుతః తస్య బ్రహ్మపృ
థీశానః పురమాకాశ చాణీం । వ్రాతా దక్షేయత్వమపి శత్రుభిశ్చాభ్య
శత్రుత్వాం ॥ ఉత్తర రామాయణేచ । అమరం చైవ తంకృత్వామహాదే
వో వ్యయో క్షయః పునరాకాశగః ప్రేయాదుమయః ప్రతి కావ్య
యా । తతస్సుకేశి శ్వరదానగర్వితో దేవ్యాః సునోః ప్రవః హరస్య
పార్థివః చచార సర్వాక్ సమహీం మహిపతిః ఖగాంశరీం హ్రీష్ఠయ
భాపురందరః । ఏవం బాణాసురస్యాపిలమరత్వ ప్రధానం క్షణపురాణే ।
తస్యాభయందత్తం బాణస్యాన్యమయాప్రభో । అస్మ త్సంశ్రియ దృష్టా
యతోవధ్య స్త్వయావ్యయః । మయాదత్తవగో దైత్య ఇతి భారతే

అర్జునస్య పాశుపతాస్త్ర దానకాలే మోక్షదానంచ ఈశ్వరః॥ అథకథం
సదాశివః ఇతరా పేక్షయా అధిక ప్రదుపాసనామూర్ధ్నిర ఫలత్వాత్ స
శిశివాదే శ్శివోపాసనామూ విశ్వర్వాధిక్యస్య ప్రిసిద్ధత్వాత్ । అథా
తత్కథం । అయత్నాదాపద్య త్రిభువన మవైవిధ్యతికరం । దశాన్యా
యద్బాసూ సభృత రణకంఠా వరవశాత్ । శిరః సన్నశ్రేణి రచితచ
రణాంభోరుహ బలేః । స్థిరాయాస్త్వద్భక్తే ప్రీతుంహం విస్మాజిత మ
దయః ఈశ్వరస్య శివప్రకాశ లభైశ్వర్యస్య అన్యేషామపి తాదృశాసా
దైత్యదానవా దైత్యశ్యానాం నాశదర్శనా దస్థిరవర ప్రదత్వం పరిశే
శ్వరస్య నారాయణస్యతు పృథువీభీషణాది వరమోత్కృష్ట స్థిత రైశ్వ
ర్యః ప్రదత్వేన మోక్షప్రదత్వేనచ స్థితర వరప్రవాతృత్వమితి సవిన
సర్వోత్తర ఇతి పరేషా మభిప్రాయః ।

అత్ర బ్రూమః కింకర్మ ఫల మస్థిర మిత్కుచ్యతే ఉతజ్ఞాన ఫల
మపి । నాద్యః । తద్వదితా కర్మచిహ్ లోకః క్షీయతే । ఏవమే వామూ
త్రో పుణ్యచిహ్ లోకః క్షీయతి ఇతి ధృవాదైశ్వర్యా నిత్యత్వస్య సర్వ
సమ్మతత్వాత్ ॥ నద్వితీయః । ఈశంజ్ఞత్వా అమృతా భవంతీశ్వర నా
తాతామః కృతః । తహిరావజైశ్వర్యస్య కథ మస్థితత్వ మితిచేత్ ।
పరిమళివభక్తభూః నందికేశ్వ రాజ్ఞానాపధర్మ విరోధాదితీ బ్రూమః
తథాచ నందికేశ్వరశాసో రావణం ప్రత్యుత్తరరామాయణే । తిలక్యస్సో
భగవాన్నందీ శంకరస్యాపరాతనుః । అబ్రవీత్తత్ర తద్రక్షోదశానన మ
వస్థితం । సతస్మాద్వా నరంయోపమవజ్ఞాయ దశాననం । అశినీచతనం కా
శ మట్టకాసం ప్రయిక్తవాన్ । తస్మాద్మమ్మఖ సంకాశాత్ ముష్టి
ర్య సఖితేజసః । ఉత్పత్స్యం తేవధాధికం తే సులస్యాస్యచ వానర ఇతి ఏ
ష మిశ్వరేణ లవణానుర మధుపితు ర్మనుదైత్యస్య శూలవాన సమ
యే ధర్మవిరోధ ఏహోత్తర ఖదీకృతః ॥ తథాచోత్తర రామాయణే । త

నామం వేరుతో భగ్నోనుత్పాదక గర్భభాః । మేనప్రీత నై వారిస్తుం
 దదామ్యాముక ముత్తమం ' యావత్సురైశ్చ విమైశ్చ నవిరోధం కరి
 వ్యసి । తావత్కాలం తవైతత్సాన్యదన్మధా నాశమేష్యతి । ఏవ మంధకా
 సురస్యాపి పరమేశ్వరా ద్వరప్రదానం ధర్మవిరోధాభిశ్చ ॥ తథాచవా
 మన పురాణే । ప్లవ్లుద వాక్యం । తవంత్రాత్ర ప్రక్షేణ ధర్మసి త్యేనదా
 నవ । ఆరాధితో మహాదేవః ప్రత్రానకం మః పురాణిల! అస్మిన్ త్రానాచనే
 నాసీద్దంధకస్యైవదానవపుత్రదం పుత్రా కామస్య ప్రోక్త్యైవం పచనంవి
 భుః । యదాతు లోకవిద్విష్టుం దుష్టుం కర్మ కరిష్యతి త్రైలోక్యజనసీం
 వాపి త్వభి వాంఛిష్యతే ధమఃః సూతయిష్యతివావిప్రం దేవాన్ ద్వేష్యతి
 వా సురాన్ । తవాస్య స్వయ మేవేహ కరిష్యే కాయశోషణం । అ
 న్యథా విష్ణురసి యుధిష్ఠిరో గ్రాహిణాది యాదవ కారవేద్యః కుచేలసాం
 దీవనీప్రభృత్యేవోపైత్విశ్వరూపానన్తః । త్యాత్ అస్థిరప్రదత్సంస్థాత్ ।
 తమక్తుం తేనైవ । యశ్చాచ్యుతః పుష్పాచిమి తస్యవిత్తంహ
 రామ్యహ మితి । వస్తుతస్తు పరమేశ్వరస్య సర్వాధిష్ఠాతృత్వాత్ । ధర్మ
 విరోధేనైవ వరప్రదానం । ఫలమతః పవపక్షే రిత్తత్ర ఫలశబ్దస్య సు
 ఖదుఃఖ సాధాంణ త్యేన యథా తపశ తుష్టుం సుఖహేతుం వరందదా
 తి ఏవ నిషిద్ధకర్మణా ద్విష్టుః పరమేశ్వరః సరకాది దుఃఖం ధదాతి ।
 యథాధర్మేణ పాప మపరుదతి ఏవమధర్మేణాపి పుణ్యమపరుదతీతి ప
 రమేశ్వర ఏవ పాపఫలదాతేతి । రావణాదేః పరస్మి కామనాదిజన్యేన
 పాపేన తపోలక్షణ పుణ్యాభిభవాద్యుక్తం తేమాం శీఘ్రతరం నాశక్తి
 న పరమేశ్వరస్యాధిక్య మాని రితిసిద్ధం ।

గజేంద్రోపేక్షావిమర్శః

ననువిష్ణు రేవ సర్వోత్తమః । గజేంద్రోనిజమోక్షాస్య మూలస్యప
 తబ్రహ్మణ స్తుతింకృత్వా పరమకారణ ప్రకృతై క్రియమాణాయాం

వన్న పరిపాలనాయ నారాయణ ఏవ శ్రీత్యక్షో భూత్వా గ్రాహ పా
శాత్తంమోచయామాసనాన్యేబ్రహ్మదయః శ్రీత్యక్షీభూయ రక్షితవం
తః । తథాచ భాగవతే ॥ గజేంద్ర స్తోత్రో పక్రమే । యస్మిన్నిదంయ
తశ్చేదం యేనేదం యశ్చేదంస్వయం । యోస్మాత్పర స్మాచ్ఛ పరంతం
ప్రపద్యేస్వయంభువం । ఉపసంహ రేచ్ఛఃపంగ జేంద్ర ముపవశేత నిర్వి
శేషం బ్రహ్మదయోవివిధ లింగ భిదాభిమానాః । నై తేయోవోపసన్మ
త్సం బ్రహ్మకర్తా తత్తాఖిలామర మమో హరిరానిరాపీత్ । త
స్మాద్గజేంద్రేణ సర్వోత్తమ స్తుతౌ క్రియమాణాయాం । యస్తంర
క్షితవాక్ సేవ సర్వోత్తమః సహ్యాస్య ప్రతిపత్తౌ క్రియమాణాయాం ।
అన్యః పరిపాలయతీతి యుక్తం । అహోనారాయణ ఏవ సర్వోత్తమ ఇ
తి ప్రాప్తేలామః ॥

యద్యపి గజేంద్రేణ పరమకారణం బ్రహ్మేవస్తుతిః ప్రతిపత్తిక్య
క్యతా । తథాపి నారాయణస్య జగత్పరి పాలనే అధి కృతత్వాత్ తేన
పరిరక్షణ కరణం యుక్తం । సహి కేనచి ముపద్రావాది పరిరక్షితేన తద
పేణ రాజానం ప్రత్యాహోశే క్రియమాణే రాజామాన్యేన పరిరక్ష
ణం సక్రియతేతి యుక్తం ॥ ఇతరం తస్మాది కృతత్వాత్ వచపరమేశ్వ
రేణ విష్ణుః పాలనే అధిపత్యత్వమప్నిష్ఠః । అను శాసనిక పర్వః । సపత
భగవా నుదగ్రః సర్వ లక్ష్యాది విషయః । సోమ్యజి ద్దక్షిణా దంగా
ద్బ్రహ్మణం లోకసంభవం । నామపార్వాత్తథా విష్ణుం లోక రక్షాధిక
మిశ్వరః । వేదపాదస్తవే । జైమినిరువాచ । యవాజ్ఞయా జగత్సర్వం
త్యాజ్య నారాయణస్థితః । యశశ్చేదే । వావా ద్విష్ణో ర్మలమాహుతి
తి ప్రాణధికరణ స్యాదేవ పాతశబ్దపార్వాత్పరమేశ్వరా ద్విష్ణో ర్మల
మాహు రిత్యధికః । అథవాగజేంద్రస్య పూర్వజన్మ ని విష్ణుశక్తత్వా
త్తేన పరబ్రహ్మత్వేన విష్ణో జేవస్తుతౌ క్రియమాణాయాం విష్ణురేవ ప్ర

సన్నో నాన్యైశ్చి యుక్తం । తథాచ భాగవతే । యోసానర్కమభూ
ద్రాహివాంఘ్యో ద్రివిడసత్తమః । ఇంద్రియమున్నతి ఖ్యాతోఽష్టవ్రత
పరాయణః । హర్యర్చ నానుభావేన యద్దజత్సే వ్యుత్పత్తిరితి । సతా
నుచ । కౌంతేయ క్రితజానీహి సమేభక్తః ప్రణన్యతి । తేషామహం
సముద్ధర్తా మృత్యునంసార సాగరాత్ । కంచ పరబ్రహ్మత్వేన విష్ణో
స్తుతీర్వా పరబ్రహ్మత్వే ప్రమాణం । సుత్యనంతరం అన్యై వాగినః
నాన్యథా సప్రపత్తిర్వా నాన్యః ఆపావా ఇదగ్ం సర్వమిత్యాది శ్రుతే
సత్త్వాసాధకత్వాత్ ॥ నర్సిరీయః । శత్రుభృత్యాదిరక్షణ వత్స్వభక్తర
క్షణస్య పరబ్రహ్మత్వా సాధకత్వాత్ । పాలనాధి కారిత్వేనవా గతే
ద్ర తత్త్వోపకర్తృరితి వామసపురాణేతు । గజేంద్రిస్యానేకజన్మప్రభృ
తి విష్ణుభక్తత్వం విష్ణుస్తుతి కర్తృత్వంచ స్పష్టతఃముక్తం ॥

శ్లో॥ సభీత స్సనితుత్సాహా గృహీతో ఘోరకర్మణా॥ పరమాప
ద మాకన్నో మనసాచింతయేద్ధరిం । సతునాగవర శ్రీచూడా నారా
యణ పరాయణః । జన్మజన్మాంతరాభ్యాసా ద్భక్తిమాణ గరుడధ్వజే
నాన్యంజేవం శుభాదేవా త్పుజయామాస కేశవాత్ । మధితారిం ప
ద్మనాభం శంఖచక్ర గదాధరం ॥ ప్రత్యేంచ కృతం॥ సమోజగత్ప్రతి
స్థాయ గోవిందాయ సమోనమః । సమోస్తు పద్మనాభాయ సాంఖ్య
యోగోద్భ వాయచ । విష్ణుస్తుతిశ్చ స్పష్ట ఏవావ గమ్యతే । తస్మాత్ భ
క్త రక్షణాయవిష్ణు రేచా గతఃకేనై తావదాగమనస్య సర్వోత్తమత్వసా
ధకత్వ మిత్యలమితి విస్తరేణ ॥

అథకథం శివస్య సర్వాధికత్వం భక్తాసుర వరరామ్నా వృకా
సురస్య పరండత్వా । తేనశిరసిహస్తే చాతు మార్గధేనతి సర్వా లో
కా పలాయమా నస్య నారాయణేన రక్షణా త్తదక్తం భాగ వతే ॥ ద
శమే । సప్తశీతితమే । కోపప్రసాదయో రీశ బ్రహ్మవిష్ణు సురాదయః

సద్యశ్శాప పరిహారోంగశ్శివో బ్రహ్మ సచాచ్యుతః । పృథానురాయ
గిరిశో మందంతోప సంకటం । దేవోత్సవ స్యహస్తి ర్వావరం భూతభ
యావతాం ॥ యస్యయస్య కరం కీన్దేవాస్యే సమీయ తామితీ

సతద్వర శరీరూఢికాం శంభోయూర్ధ్వోఽపానురః । స్వప్నాస్తంబాత్తు
మారేభే పరాధావైసిశోఽశ ॥ కర్ణం భగవత శ్చిత్రైః వచోభి సుఃపే
శత్రైః ఖిన్నగీర్విస్తి తస్యేర్ష్య స్సహస్రమనాతిర్యధా । వ్యధా భీష్మశిరోవజ్ర
పాతకవ తునాత్ కించ ఇష్ట్యాదిభి రపివిష్టాభాక్యైః శిష్టామాత్ । విష్ణు
రేవాధిక స్తగుక్తం ॥ తత్రైవ ॥ సరస్వత్యా స్తమైః మేఘముషయస్సత్క
మా సతః । తస్మిన్సమయా త్తేషాం తేష్యధీశేషం కోమమాకా । తస్యజ
జ్ఞానయా తేవై ధృగంబ్రహ్మ సుతంనృష త్జ్ఞప్తు ప్రేక్షయామాను సస్తి
శ్చిగాద్భ్రహ్మణ స్సభాం । సతస్మైబ్రహ్మణే ప్రీతిర్ని చ కే సత్వస
క్షమా । తస్మై నుకోభ భగవాన్ ప్రజ్వలన్ స్వేనశేజ సాతతః కై
లాస మగమత్త త్రిదేవో మహేశ్వరః । శరీరబ్ధం సమా రేభే ఉద్ధాయ
భ్రాతరం ముదా । నైచ్యత్వ మత్కుత్సనగ ఇతి సేవశ్చకోపహః । సూ
లము ధృశ్యేణంహంతుమా రేభేతిగ్మగోచనః । తిత్వాచాద యో ర్దేవీసాం
త్వ యామాస తాంకరా । ఆధాజగామ నైకుంతం యత్రీదేవోజనా
దాచకః । శమానం శ్రియఉత్సంగై పరావక్ష్య స్మతారయత్ । తతః
ద్ధాయభగవాన్ సతల్లక్ష్మ్య సతాంగతిః । స్వతల్పా దక్షరుహ్యాధన నామ
శిరసామునిం । తంవిశమ్యాధ ముసయో విస్మితాముక్త సగళయా । భూ
యాంసం శ్రీద్ధద్భుష్టుం యతశ్శాంకీర్యతో భయం ॥ నై రాగ్యస్య స
దత్వాచ్చయస్యాచా వాసుగృహ్లా విహారిన్య తస్యశంసనైః తతోధనం
సగృహ్లా స్వజవాదుభితం యథామత్ప్రైః కృతమంత్రస్య కలిష్టాదు
జనగ్రహం । రామాయణేచ । బాలకాండే । తదాతు సేవతా స్స
ర్వాః పృచ్ఛంతిస్త్వ పితామహం । శితికంతస్య విష్టోశ్చ బలబల పరి

యోగః అభిప్రాయం విజ్ఞానం దేవతానాం పితామహః । విరోధం
 సమామాన తయో స్సత్వవతాం కరః । విరోధేచ మహమ్మద్ధం
 భవ నోమహర్షణం హుకారేణ । మహాదేవ స్తంభితో ధత్రిలోక
 నః । అధికం మేనిరే విష్ణుదేవా స్సరుషిగణస్తథా । శృతిశ్చనారాయ
 ణ పరబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః । పర ఇతితస్మా దృద్ధిభ యామా
 శ్చో మృకాసురస్యనిగ్రహాత్ । భృగ్వాదిభిః పరమ శాంతి ద్యే నాధిక్యవి
 ణ్ణా యాత్ । యుద్ధేయుద్ధే జృంభితత్వాచ్చ విష్ణుదేవాధిక ఇతిపరతత్త్వ
 మితి సవేదీప్రాప్తే బ్రాహ్మః ॥

శివసేవ జరతత్త్వం యోదేవానాం పృథమంతరాస్తద్వి శ్వాధికో
 నుదోమహర్షిః ॥ యశ్చాత్మకం నాపరమస్తి కించిత్త్వం నిషత్వాశ్చ
 భక్త్యం తదాత్మకతత్త్వస్యని పేధాత్ । నతాపయో లేకవాక్యత్వమ
 సిద్ధం భిన్నక్రియాశక్త్య వనా యిత్యాది తిశాచ్యం । సోనంతే సదనం
 శృణోమి । తస్మింత్రీ దామృతేచతత్త్వతే లేపత్ విభాగే సాకాంత్య త్వే
 స నాపర్యనామ్నః । పూర్వోక్త పరామర్శిత్యాత్ ॥ తదుక్తం సర్వనా
 ముఖ్యసిద్ధా భావం ప్రపాద్యాధిక విభూతకృత్ ప్రసిద్ధ పేక్ష్యే సత్త్వా
 ద్వత్వత్ మిస్మ దమేక్షత ఇతి తువ మవదేన గుద్రప్రత్యభిజ్ఞానాచ్చ ॥

భాగవతేన । నిరస్త సామ్యాని శయో పిత ద్వ య మి తి తి
 కావతిశయప్య ని పేధాత్ । బ్రహ్మాదయో యత్కృతసేతువాటాయ
 త్కారణవిశ్వమిదంహి మాయా । ఆజ్ఞాకరీ తస్యశిశావచక్షేత్సత్త్వనా
 విభూమ్న శ్చరితం విదంబనం । యద్వ్యక్తరం నామగి రేతితం స్మృతాంత
 కృత్ప్రసంగా జ్ఞానమానుషాంతి తత్ । పరిపరీక్షిం సమలంమృతా
 వం భవానామూ ద్వేష్టి శివంశివేతరః । మామూంతు ప్రికృతిః పి
 త్యా న్నాయినంతు మహేశ్వరః । ఇతి సాయాధిష్టా తృత్వాదలంబ్యా
 త్తా సనత్వయోరవగమాత్ ॥ తదుక్త ముత్తర భామానుజేరా పేషా ఇతి

భవవ్యవహారాభ్యాసములకుఁ బాహుళ్యము కన్నయఁగా శ్రీమతశ్శతకంతస్య కీర్తి శ్లో
 దుష్టక్రియాః కీర్తనసమాజ్ఞాపన మిత్యధికం ॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం
 హృద్దేశేర్జునకిష్కతి భ్రామయంతస్సర్వభూతానియంత్రాయాథానిమాతృ
 త్వేత సర్వాంతర్యామిత్వానగ మాత్మే! అన్యథాతిష్ఠామిహిప్రయోగ
 ప్రసంగాత్ కృష్ణకర్తృపరతత్వాపాసనా ప్రతిపాదిక కృష్ణపాక్యస్య గీ
 తాయాః తషేషచాద్యం పురుషంః పరగ్యేయతః ప్రవృత్తిః ప్రస్ఫ
 తాపురాణీతి శ్రీవరాత్ ॥

యోగుడోగ్నోయోఅస్మి యఉపిషధీషా యోరుద్రోవిశ్వోభు
 వనా వివేశేన్యంతర్యామితయా సృజేశస్యవక్తవ్యత్వాత్ బృహదారణ్య
 కైతరేయి బ్రాహ్మణే ఏషత ఆత్మాం తర్వామ్యమృత ఇతి అమృతవ
 థేన శివస్యైవ నిదేశాత్ ॥ బృహజ్జాతా లోపనిషదే! తుదాభ్యా
 య శ్రీకరణే! తానివా అమృతశ్చ నామధేయా నీతి రుద్రోనామాన్న
 భుమృత నామధేయత్వోక్తేః శుంలింగస్యామృతపదస్య మోక్షవాచకే
 స్యానుషపత్తేః! శివ సంకల్పోనిఽమది! బోధాయన తతితాయాః! యే
 నేదం భూతం భువనం భవిష్యత్పురి గృహీత మమృతేన సర్వం! యేన
 యజ్ఞస్త్రియతాంసప్రకార తస్మేమన శ్శివసంకల్ప మస్త్వితి అమృ
 తశబ్దస్య శివేప్రయోగదశా నత్వాత్! అసయ వాఖ్యానుస్యూతే
 డపి స్థితేభి రంగైః పురుషాప ఉగ్ర ఇతి మరణాది రహితశివేషవన సంభ
 వాత్! విష్ణుశ్శరీరత్యాగస్యబహూని మేవ్యతీతాని జన్మాని భరతర్షభేతి
 గీతావాక్య సిద్ధత్వాత్ ॥ విష్ణుపురాణే మైత్రేయః! నవిప్రశాప వ్యా
 జేన శృణ్వ చాస్యం కులంకథం! కథంచ మానుషం దేహముత్సేసజ
 నాదకనః! పరాశరగతే తస్మిన్సంహృత్యాత్మన మాత్మని॥ తత్త్వా
 మానుషం దేహముత్యే క్రినిధాం గేతి! మిథ్యమృత్యు యోగాత్ ॥
 పనుష్కేచ్ఛాగతి రింతం! సకర్మణా అయత్నేతి చీత్ కృతా శివేషద

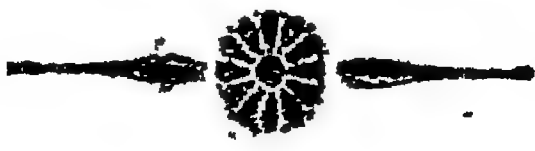
శకనా ద్వేనానామసి రాజగవథాయ స్వచ్ఛాజన్మశ్రీవచాత్ | భీష్మశ్శ్రీ
పి స్వచ్ఛామరణం కళనాత్ నామృత మశ్శేషాంజ్ఞాన్మాదికారణత్వా
దప్తి నమః పరతన్మమ్ ||

తథాధర్మోపనిషది | యస్సర్వాణాం లోకానాం సంబుభుక్షుస్సత
భక్షయతి | అజ్రం నృపతి వానయతి వా తస్మాకచ్యుతే | మహేశ్వ
రస్యతి యజుర్వేదచ తుక్రతుం పశ్యతి వీరశోకా ధాతుః ప్రసాదా
న్మహి మాన మిశ మిత్సరణ్య అజా మేక మిత్యంశం మాయావిశిష్ట
శ్చనన్వోర్త్యుక్తి కేః రామాయణేచోత్తర కాండే || తైర్వధ్య మానా
దేవాశ్చ మునయశ్చ తపోధవాః భయార్తశరణం జన్మదేవ దేవం మహా
శ్వరం శ్వేష్టా శ్వేష్టాయన న ఇతి || సామాన్యేన శ్వేష్టత్వ శ్వేష్టత్వ శ్వ శ్వేష్ట
కోచ ప్రకరణోపపత్తయోరభావేనని నిరసథిత శ్వేష్టత్వం శ్వేష్టప్రకృతి
త్వా సిద్ధం సర్వోపేక్షయా అధిక్యం సదాశిష్యేణ సర్వ మవదాతం |

శ్లో || బ్రహ్మత్వం కారణత్వం విధిహారి జనపం | ధారణం హేమనత్యాగ
తత్త్వ బ్రాహ్మణ్యశీతా పశవతి విషయా రామనామాభి ధాచ |

నిశ్శబ్దల్యస్యా పయోగ శ్చివరవచనం తామసత్వాక్తి భంగః |
భంగోమూర్ధ్న విధాతుః స్థిరతర పరితా హస్తి ప శ్చాప్య పేక్షా
దైత్యాద్భిత్వాకయా నం భృగుమవి విషయేకోప ఇత్వాదయస్తే |
పర్వోక్తమాకాయ శంభో నతు హత మతిభః కల్పితా భాసవాదః |

శ్లో || శ్రీ కళహస్తీశ విలాసప్రస్తే సిద్ధే పురస్సక న్నతదేవతాయే ||
చండిత్వశీపాద సమీపదేశే నిజహాసనే భూప్రభయోవిలాసః ||

శ్రీమద్భాగవతము

శ్రీకాళహస్తీశ విలాసే

ద్వితీయ విలాసపార్వత్యంభో

శ్రీమదభాగవతము

అథేదానీం వై పత్వస్య వైదికత్వం తదహంకర భేదాశ్చసమం
జ్యోతేః తత్ర సర్వేషాం శివజ్యోతిషాదికానాం మతానాం పతిః పాతక
శ్చరః । ఇశు జీవా తదాభయ వ్యతిరక్తా చేతనం స్వం పశ్య ఇతి ప్ర
తయజ్ఞానం చ మోక్షక రః మితి సంగ్రహః । అదుక్తం మాత్రసంహితా
యం ॥ త్రిపదాధికం చతుష్పదం మహాతంత్రం జగత్పతిః । ప్రా
క్షవాక్ హిమవత్పుత్రై ధర్మమోక్షైక సాధకం । సస్వేతమాం మ
తానాం తై వాగవతంత్ర మూలకైవ న వైదికత్వం అవైదికత్వ భేద
క్షేప స వైదికానా మధికారః ॥ కింతు వేదమార్గప్రచ్యుతానాం త్రి
తీవధగళితానాం తంత్రానాం నివేశ ఇతీదృశానాం తాంత్రిక వైదిక
విభాగ ప్రతిపదకానాం అనేకేషాం పరామర్శాత్కానాం జాగ్రూ త
త్వాత్ ॥

న చావైదికానాం తంత్రాగ్రం ధర్మ బ్రహ్మశివ ప్రామా
ణ్యం సంభవతి ॥ చోదనాలక్షణార్థ ధర్మతస్యోద్భవ్య శబ్దయోగత్యా
చ్ఛబ్దమనవేక్ష్య- న్నాదితీచ ధర్మస్య చోదనైక ప్రమాణత్వాత్ ॥
వేదవైదికీంనా ఏతత్తం యోనూత్స్య జిత్యభాగో హి భవత్యభాగో
నాశేనవా ప్రవేష సుశ్చకస్య పంథాం ఇతి శ్లో విరోధాచ్చ । ప్రామా
ణ్య కాస్త్రయో నిత్యాత్ । నావేదే విన్ననుతే తం బృహద్రథం । తం
త్వాత్ పదం తరుణ మితి శ్లో మాతాభ్యాం వేదాన్తవేద్యత్వా జగే

మూత్ | తస్మాచ్ఛ్రుతి సూత్రన్యాయ విరోధా త్తంత్రాగ్ మూనాం
ధర్మబ్రహ్మణోధకా ప్రామాణ్యం | అతఏవ తన్మూలకానాం శైవా
దియతానా మవైదికత్వ మితి ప్రాప్తే బూమిః ||

శైవాగమా స్తసత్కేచన పశు పాశ పతి పదార్థతా క్రితిపా
దకాః | కేచన పంచబ్రహ్మమూర్తి క్రితిపాదకాః | కేచన షడధ్వప్ర
తిపాదకాః | కేచన శివపు జయస్తదుపయుక్త ఆలయ ఉత్సవా చా
రాదిప్రతి పాదకాః | ఏకేషామాగమనాం ప్రశ్నాత్వ వేద మూలత్వేన
స్మృత్యధికరణ సిద్ధాంతన్యాయేన ప్రామాణ్యోపపత్తే | అప్రామాణ్య
కల్పనాయాః గౌరవాత్ || పదార్థకత్రయ క్రితిపాదకానాం తావ
త్ | ఏతావంతావై పశవో ద్విధా ద్విపాదశ్చతుష్పాదశ్చైతది తస్మా
ద్బుద్ధిః సమనా మధికతిః జ్ఞాత్వా ఏనం సర్వపాశా పహనిఃక్షేణైః క్షే
తైః జన్మమృత్యుప్రహనిఃజ్ఞాన నిర్మథనాభ్యాసా త్పశందహతిపండితః |
భిత్వాదీనాం వాక్యవాం ప్రత్యక్ష వేదే శూన్య మాణత్వాత్ | ఏ
తాదృశ పరిభాషామూలశైవశాస్త్రం వైదికమేవ ||

అతఏవ చిదచిదీశ్వర పదార్థకత్రయ పరిభాషాయుక్తం రా
మానుజశాస్త్రం వైదికపరిభాషా మూలత్వాభావా దవైదికమేవప్రై
ది కాళిమాస మాత్రమిశ్యవేక్షణీయం | పంచబ్రహ్మ మూర్తయ
స్తావ త్సర్వోజాతాదయః | యజురారణ్య కాంతర్గత నారాయణప్రశ్న
గతై స్సర్వోజాతాది మంత్రైః క్రితిపాద్యత ఇతి తత్ప్రతిపాదకానాం
తంత్రాగమనామపి వేదమూలత్వేన ప్రామాణ్యం | షడధ్వ ప్రతిపా
దకానాంతు || వర్ణకాః పదం తథా మంత్రైః కళాభువనతత్త్విక || మితి ష
ష్ఠైతై రధ్వ క్రితి పాదకానా మాగమానాం | అధ్వనా మధ్వపత్నీ
త్రోష్టసౌమ్యః పరమశేషు శ్యేతత్ మంత్ర మూలత్వేన ప్రామాణ్యో
థ పత్తే | పూజోత్స వాచారాదేః | తముష్టుహేతి మంత్ర మూర్తి

త్వా ద్దోషానున సూత్రములత్వా త్తంత్రామయో ద్వైకత్వ
మితి తత్సమానార్థకాని శైవమతాని వైదికశ్యేవ ॥

శైవభేదనిరూపణం.

తాం మతాని చత్వా ॥ తథాచ వామసపురాణే ॥ తత్తత్కార
భగవాన్ చాతుర్వణకం హరార్చనే ॥ శాస్త్రాణి చైషాం ముఖ్యానినా
నోక్తవివిధానిచ ॥ ఆద్య ॥ శైవం పరిఖ్యాత మన్యత్పాశుపతఃమునే ॥ తృ
తీయం కాలవదనం చతుర్థం చ కపాలికం ॥ శైవస్త్వాసీత్స్వయంశక్తి
ర్వశిష్టస్య ప్రియస్సతః ॥ తస్యశిష్యో బహువానగోపాయన ఇతిస్మృతః ॥
మహాపాశుపత స్త్వాసీ ద్భారద్వాజ స్తపోధనః ॥ తస్య శిష్యో శ్యభూ
ద్రాజా శృషక స్సోమకేశ్వరః ॥ కాలస్సగవా నాసీదాపస్తంబ స్త
పోధనః ॥ తస్యశిష్యో శ్యభూప్రైశ్యో నామా క్వాధేశ్వరోమునే ॥ మ
హారాత్రప్రతపన స్తస్యశిష్యస్య వ్యవాన్ ॥ ఊనోదర ఇతిఖ్యాతోజా
త్యశుద్ధో మహతపః ॥ ఏవం సభగవా నృహ్మ పూజనాయ శివస్య
తు ॥ కృత్వాతు చాతురాశ్రయం స్వయంచ భువనం గతః ॥ అక్రిమహ
రాత్రప్రతపః ॥ కాపాలిక ఇత్యర్థః ॥ ఏతేషు మతేషుచతుషు ॥ మహాపా
శుపతావారిహరాభేదవాదినః ॥ సమాయాతాః ఖగమాధాః వృషభధ్వ
జినోవ్యయాః ॥ మహాపాశుపతానామ చక్రీశులధరా స్తథా ॥ ఔరవో
విష్ణునాశర్వో నభేదే నార్చితోపివై ॥ యేవీరశైవాస్తు చీవేశ్వరా భవ
వాదినః ॥ శైవస్య లింగేలయోక్తేః ॥

తథాచ ॥ శంకరసంహితాయాం ॥ యోహస్తపీతే నిజలింగమిష్టం
విన్యస్య తల్లీనమపః ప్రచారః ॥ బాహ్యక్రియా సంకుల నిస్సృ హత్వా
శుశ్రూజయత్యంగ సవీరశైవః ॥ ఇతి లభేదవాదినః ॥ భవద్భి ర్భక్తిసం
యుక్తైః హరోభేదేన పూజిత ఇతి ఈశ్వరవచనాత్ ॥ స్యాదేతత్ యది
తేనుష్టానైకత్వాదిభోధాయనేనచశివ పూజావిహితావిధియాతాంనాను ॥

లింగధారణ విషయ విరూపాక్షుఁ.

లింగం లింగధారణం వః హితం హృత్పుత నిషిద్ధం శైవాః షః
శుభలాంశ్చైవ లింగినో వ్రతిన స్తథా | బిడాల వ్రతినశ్చైవ వషం
జాన్ ఇరివజకయేత్ | ఏవం సూతసంహితాయాం బృహన్నారదీయా
దిషు పురాణేషు లింగధారణ జలధారణాది వ్రతాని వేద వచనాని బి
హానాని ప్రసిద్ధాని ||

షచ శిష్టాచారః ప్రిమాణః | అవిశిష్టాచార స్తైవ ప్రిమా
ణత్వాదితి | సచ శై బాగమేషు విహితత్వా దాదరణీయతా | తరాణ
నిరోధే | అత్రాగమస్య దుష్టలత్వాత్ | సచ శై వాగమానాం శివత్ర
వీతత్వాత్ | విశ్వాధికారునో గమ్యా ఇతి శివశ్యాధిక్యశ్చివతాత్ | వ్యా
సేది వ్రతేణానాం తరాణానా మేవాగమనిరోధే అగ్రామాణ్యమితి
చత్ |

స అగమానాం యావన్మీవాధికారి లింగధారణాది శై వనీతావ్ర
తీకావకత్వాత్ సకర్మణి కర్మాంతరారంభ ఇతి న్యామేన సామాదిదీ
క్షయా అపి నిరవకాశ త్వేన బాధావ్రమగాత్ గీక్షితస్య సూతకాది ని
షేధః | స్మృత్యక్తా చారస్యాపి నిరవకాశ త్వేన మన్వా దిస్మృతి భేద
కమితీయద్వైతం చ మనరవదత్త ద్భేదజమితి శ్మవినోధ ప్రసంగత్ |
ప్రశ్నతరాసంజశ్యాతి సూత్రాన్యామే శ్మతిస్మృతి పురాణ విరోధాం
శే | అగమానామప్రమాణ్య స్య నిశ్చితత్వాత్ | అపయోజిత్యేవ ప్రి
తిష్ఠాంశే తేషాంసావకాశత్వాత్ | ప్రత్యక్ష శ్మచగత మన్వాది
స్మృతిః పురాణైశ్చ సంకాశై స్సాఖ్యాది స్మృతిబాధచత్ | శైవా
గమ బాధోప పత్తే || శై వాగమప్రతిపాద్యానాం లింగధారణ జలధా
రణ తదనుకూలా చారాణాం చ ప్రిమాణి కత్వాత్వా దనశ్చ
మేయతేతి ప్రాప్తేయోమ || లింగధారణం తాత్ ప్రత్యక్ష శ్మత్యే
నిధీయతే ||

తథాహి । యజురారణ్యకే । నిధనపతయేనమా ఇత్వారభ్య । ఏ
 తశ్చోచస్య సూర్యస్య సర్వ లింగగ్ స్థావయతి । అనేన లింగస్థాపనం
 విధాయ । తస్యలింగస్థాపనస్వాధికరణం కిమిత్యాకాం తాయాం పాణి
 మంత్రం పవిత్రమితి లింగ విశేషణాత్ । పాణ్యధికరణం విధీయతే ।
 పాణౌ మననా త్రాయత ఇతి పాణిమంత్రం । పవిత్రమిత్యనేన యజ్ఞో
 పవిత్రం కరమం పవిత్ర మివేవత్ శౌచాచరునాద్యపవిత్ర్య ప్రసక్తిన
 మయే పవిత్రత్వవిధానాత్ యజ్ఞోపవీతనత్ సర్వదాపి వార్యత్వంప్ర
 కీయతే । నచానేక విధానేవాక్యభేదః । ఆగ్నేయోష్ఠా కచాలం ఇతి వ
 దపాప్తత్వేన సర్వేషాంవిధేయత్వా త్తదత్తం । అప్రాప్తేతు విధీయం
 తే బహవో వ్యేకయత్నతః । ఇతి నచ । సూతకాది ప్రతిపాదక స్మృ
 త్యాసహ విధిః తస్మాస్మృత్యాధార్య లింగవ్యతిక్త దేవపూజావిష
 యత్వాత్ ॥

లింగధారణం వాతూలాగమే పుష్కం । ధారయే ద్యస్తు హ
 స్తే తు లింగాకారంకివంసదా । తస్య హస్తస్థితం విద్ధి శుశ్పనం సంప
 నాంకదం । శంకరసంహితాయామపి । యోహస్తమధ్యే నిజలింగమి
 త్తం వినయస్య తల్లీన షణః ప్రచారః । బాహ్యక్రమసంకలనిష్కృతః
 త్మా సపూజ యత్స్వంగ సవీరశైవః ॥ పునశ్చవాతూలే ॥ ఉత్తమాంగే
 గళేవాపి కక్షే వక్షస్థలేపివా । తథాహస్తతలేవాపి ప్రాణలింగం ధరే
 త్సుధీః ॥ ఉత్తమాంగే గళేకక్షే సర్వదాధారయంతియే ॥ ఏకం మూత్రా
 ద్యుశ్శజః నే యానే భోజనేతు సదాశుచిః । గచ్ఛన్తి స్థాన్తపక్ జా
 గ్నిస్మన్మిషక్ నిమిషన్నపి । శుచిర్వాశ్యశుచిర్వాపి । లింగంసర్వత్ర
 ధారయేత్ ।

నను శైవదీక్షాయాం । తస్మాల్లభాప ప్రతిపాదక నాన్ శైవాగ

మ యాగదీక్షానిశ్చ్యత్వ క్రితిపాదకైః వసంతేవసంతే జ్యోతిషాయ
జేతి । వత్సై స్సహ విరోధా దేకయాగదీక్షయా తస్య పరయాగదీ
క్షాబాధవ బ్యాధాప్రసంగ ఇచ్ఛేత్ । నైవం । శైవదీక్షాయాఅగ్ని
ప్రోమాదిదీక్షావ స్ప్రియో గాపవర్తిత్వాభావాత్ । తయాసహ విరోధా
భావేన సముచ్చయోఽపత్తేః॥

జటాధారణ దీక్షా విచారః.

నను లింగధారణ దీక్షాయాః నైదికదీక్షయాసహ విరోధాభా
వేపి । జటాధారణ దీక్షాయాః । నైదికదీక్షయాసహ విరోధో భవిష్య
తి॥ జటాధారణదీక్షాయాః । కేశశ్మశ్మవపతేకేశాని కృంతతే ఇతి । కే
శశ్మశ్మచ్ఛేదని యావక త్వేన విరుద్ధత్వాదితి ఛేత్ మైవం । జటాధారణ
దీక్షాయా ఆపి ఇంద్రజిహ్వకలాపినాం పతయేనమ ఇతి శృత్వా సిద్ధత్వే
న విరక్త విషయత్వేన ఊర్ధ్వారేతసా మాశ్రమ విషయత్వేనవా వి
రోధాభావాత్ । ననుసర్వపేక్షయా చయజ్ఞాదిశృతేః శ్మవదితి న్యాయే
న యజ్ఞాదీనామపి విరక్తాధికారత్వా ద్విరోధిదుష్టపః పరశ్చిచ్ఛేత్ । న
నిత్యానాం కర్మణాం సర్వాంగోపసంహార నియమాభావేన కేశ
పాశాద్యైరిక్తాగానామ సనుష్ఠానా దేవయాగసిద్ధే ర్విరోధాభా
వాత్॥

అతఏవవశిష్టవిశ్వామిత్రాదీనాం యాగదీక్షావతామపి జటాః పు
రాణేషు శ్రూయంతే । తథాఽష్టపురాణే । తతస్సప్తగ్నయో యస్యాం
ప్రాణా యామపరాయణాః । తిష్ఠంతి నీచీమాలాభిరూహ్యా మాన జ
టాజలైః । అతఏవ హరివంశే ॥ కాలనేమి వధానంతరం నారాయణ
స్య జటాధారణ ప్రతినీష్ఠా శ్రూయతే ॥ సప్తచత్వారింశేథ్యాయే ।
నయత్రోపయోగా వాయో గ్నేంద్రాప్యపి వివస్వతః । వపుషా పద్మ
నాభస్య సదేశస్తే నసంవృతః । సతత్రోపః శక్నోన జటా మండలముద్వ

హః । ససహస్రీకరోభూత్వా శయనాయోపచక్రమే శిశ్యేవై శయనే
 దిశ్యే సముక్తాంధః శితలే హస్తద్మక్తినిధానేన ప్రతేనవ్రతనాంవరః
 అనంతరధ్యామేచ ॥ సముక్తా మహావిద్యోత సచంద్రాభంసువర్చసం
 స జటామండలం బిభ్రేదనంత శ్రీసరోహరిః । పంచదశాధ్యా
 యేచ । ఉప్తా నారాయణస్మాంతో నారదః ప్రత్యసృశ్యతః జ్వలితాం
 గిం ప్రకీకాశో బాలార్కసదృశేక్షుః । సంధ్యాభ్ర పులం వృక్షం జ
 టామండల ముద్వహన్నిశ । రామావతార కృష్ణావతారాదిష్వరి । జ
 టాధారణం పురాణేషు ప్రసిద్ధం వ్యాసప్రభృతి నామపి । తానివచ
 నాని విస్తరితయా స్నేహ విలిప్యతే । ఇంద్రజూకలాపినాంపతయే
 సమ ఇత్యన్యవాక్య న్యాయముద్ధః । ఇది పరమేశ్వర్యత్వతీంద్ర శబ్ద
 మేశ్వరత్వాత్ । జూకలాపినామితి విశేషజూకలాపధారణ ప్రత
 స్తేశ్వర శేషత్వావగమాత్ । తేమాంశంద్ర పరమేశ్వరపరత్వాత్ జ
 టాకలాపినామివ విశేషసమజూధారణప్రత్యేశ్వరస్య శేషత్వావగ
 మాత్ । తేమాం పతి రిత్యేవ అనాధారణ సంబంధస్యస్వరూపా
 భావవిశేషస్య ప్రతితే ఈశ్వరసంబంధస్య మానాంతప్రాప్తి త్వేన తా
 న్యైష షషయత్వా దీశ్వరప్రత్యుద్దేశ్యేన జూధారణ ప్రత్యేధి పరత్వ
 మితి సచాస్యవాక్యస్య పక్షకమవిభాగసతా భావేనకథం వేదత్వమి
 తివాచ్యం । అధ్యాసకపరంపరః పరమేశ్వరప్రత్యుద్దేశేనజూధారణపర
 యో వాచాబహుళా కేదమస్య పాతశ్చేన నిశ్చయాత్ । తస్మా
 జ్జూధారణస్య శివైక ప్రతిపాదకత్వేన విహితత్వాత్ । లింగధార
 ణస్యైవ సర్వలింగస్థాపయతే పాశేంత్రం ప్రవిత్రం మిత శృత్యా
 విహితం ॥

అనుష్ఠితంచహరిహర బ్రహ్మభిరితివాచాన్యోన్యకృత ప్రమా
 ణం । తథాచవామనపురాణే విష్ణోః ప్రాంతలింగధారణం । తతోష్టయూ

త్మానహ రిస్వహృష్పృకజ శాయినం! దశకయామాస దేవానాం! ము
రారిః లింగమైశ్వరం ॥ తన స్త్రేన హరి ఓరించ్యాదయ ఊదుః । భ
వతిః పతితంలింగంయదేత ద్భువి శంకర । ఏతత్ప్రగృహ్యతాం భూయ
స్తతో దేవత్వమీవహ ।

ఈశ్వరఉవాచ ॥ యద్యచ్ఛయతి దేవేశామను లింగంసముద్భు
తం । తనాహం సంగ్రహిష్యామి లోకానాం హితకామ్యయా । తథే
త్ముక్త స్సజగ్రాహేవిష్ణోః పరమేశ్వరోపాసకత్వం గీతాయామసి శ్వా
యతే । తథాచ కృష్ణవాక్యం । తమేవచాద్యం పురుషం ప్రజద్యేయ
తః ప్రవృత్తిః ప్రసృతాపురాణీతి । అత్ర ఆద్య పురుషశబ్దాభ్యాం శివ
ఏవోచ్ఛతే । పురుషోవై రుద్ర ఇతి శృతేః । యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా
పురాణీతి పురాణ ప్రజ్ఞాప్రేరకత్వమపి శివస్యైవ॥ తమక్తంశ్చేతాశ్చతరే
యదా తమస్తం నదివా నరాశ్చిర్న సన్నచాసత్ శివఏవ కేవలః । తద
క్షరం తత్సనితు ర్వరేణ్యం బ్రహ్మచ తస్మాత్ప్రసృతా పురాణీతి । ఆద్య
త్వం చాప్యత్రైవోక్తం॥

నచ కృష్ణస్యావతార భూతస్య వైకుంఠ జాసి నారాయణ
ప్రతిపత్తి ర్యుక్తేతి వక్తవ్యం । కృష్ణస్య భగవాన్ స్వయమితి భాగవత
వాక్యత్వాత్త్వా త్మానంప్రతి పత్యయోగాత్ । ననుగీతానుచ కృష్ణ
స్యైవ పరబ్రహ్మత్వం ప్రతీయతే । అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్త
స్సర్వం ప్రవర్తతే । అహ మాద్భిర్భూతానాం ఇత్యాదిభ్యిశ్చిచేత్ । కృ
ష్ణస్య పరబ్రహ్మత్వేన శాస్త్ర దృష్ట్యా తూపపదేశో వామదేవ వదితి
వ్యాయేన బ్రహ్మోక్త విరోధాదిత్యాస్తాం విస్తరః ।

భూతిధారణప్రశంసా.

అథ కథం విభూతిధారణస్య విశిష్టాచార విషయిత్వం । పరం
పరాశంకా ప్రసంగాత్ ఇతి చేన్న తథాహి నన్వస్తి విభానమితి చే

న్న అ నే క ప్ర త్య వా య స్య యా వ జ్ఞే వ స్య వా వి ధీ నాం ఆ
శ్రీ వేణేన ననిత్యత్వసిద్ధిః । నాపి నైమిత్తికః నిమిత్తాశ్రయణాత్ । నాపి
కావ్యః పశుపుత్రాది కామనాయాం । ఆధికారవిశేష త్వేనాశ్రయణాత్
యది విహితభారణే విధి స్సాన్యత్ । కథం తస్య నిషేధ ఉపద్యోతవి
హితనిషేధాభావాత్ । నచ విహితప్రతిషేధః వికల్పః । తుల్యబలవ
త్వాభావేన తదభావాత్ జహావాక్య సంవాదేన నిషేధస్మాధిః బల
వత్వాత్ ।

తథాహి సచ్చరిత్రరక్షాయాం గౌతమవచనం । భస్మతుష క
పాలమేధ్యా నివాధితప్రేదితి । ఆపస్తంబవచనంచ । భస్మతుషాధిష్ఠా
నే పాదస్య ప్రక్షాళనమితి । శంఖః ధూపాగ్నిం దీపత్రైలంచ భస్మచా
స్థి రజస్వలాం । ఏతాని బ్రాహ్మణ స్పృష్ట్యా సవాసోజల మావిశేది
తి । కథంతహి ఆజ్ఞేయం భస్మం న్నానం వాయవ్యం గోరజస్మృత
మితి స్థాన కారణతయా తస్య విధివితచేత్ । కామహర్తాది వత్తావన్నా
త్రస్య శుచిత్వహేతుత్వాత్ । అన్యథానిషేధ విరోధస్య దుష్పరిహార
కత్వాత్ । యత్పురభర్వశిరిసి అగ్నిరిత్యాదినా భస్మగృహీత్వా వి
మృశ్యాంగాని సంస్పృశేదిత్యంతేన సమంత్రికం భస్మగ్రహణం విహి
తం । తదపి ప్రతమేత త్వాశుభతం పసుపాశ విమోక్షాయేతి తత్ర వి
ధీయ మానపాశుభతప్రతాంగమితి న సార్వత్రికం భవతు మహాతి । త
న్నాన్వభూశిధారణం సర్వదా సకర్తవ్యం । ఇతిప్రాప్తే బ్రూమః ॥ కింభ
స్మధారణే విధి రేవ నాస్తి । తస్య ప్రతాంగవిధిః స్వతంత్రవిధిత్వేహి
సర్వాధికారకఇతి సర్వాధికారక త్వే పృథావశ్యకత్వ మితి ॥

నాద్యః కాలాగ్నిరుద్యో పనిషది త్రిపుండ్రంభస్మవా క్రోతీతివి
ధిశ్రయణాత్ । నద్వితీయః తస్యా మేవోపనిషది । అథకాలాగ్నిరుద్రం
భగవతః ససత్కుమారఃపప్రచ్ఛ । అగ్నేహభగవన్ త్రిపుండ్రవిధేశ్వర

త్వం కింద్రవ్యం । కిమిత్ స్థానం । కింప్రమాణం । కాదేభాః । కేమం
తాః । కిం దైవతం । కఃకర్తా । కిం ఫలమితిససత్కూచూరేణ ప్రిశ్నే
తు కృతేచోత్తరాణి భగ వదుక్తాని । తగ్గంహోవాచ । భగవాన్మత్ప్ర
వ్యం తవాగ్నేయః ॥ సన్యాదిషంచ బ్రహ్మమంత్రైః పరికృత్యా అగ్నిరి
త్యాదిభస్మేత్యం తేన చాఢ్యమంత్ర్య మానస్తాకృత సమన్విత్య । త్రి
యాయుషం ఛతి శిరోలబాట వక్షస్కంధేష్పతి త్రిభిరాయుషైస్త్రయం
బక్తే సిర్భక్తి సోదేభాః ప్రకర్వితః ॥

ప్రత మేతచ్ఛాంభవం సర్వవేదేషు వేదవాదిభి రుక్తం । తత్స
మాచరే న్ముముక్షుస్సౌ శనర్భవాయేతి । ఏతేషు ప్రత్యుత్తరేషు నా
నాగమ శ్రుతివిధిరపి దృశ్యతే । సను ప్రతమేదితి శాంభనపదేన పాశు
పతప్రతవేషత్వ ప్రకీరస్తితి చేత్ మైవం । ఉపక్రమో పసంహారా
భ్యాం త్రిపుండ్ర విధిపదే ఆస్మిన్వాక్యే ప్రతాంతరాశ్రయశాత్ ॥

కిందైవతమితప్రశ్నే అన్యత్ర తరన్యాశ్రయశాచ్చ ఏతత్పదేన
న్నిహితస్య త్రిపుండ్ర ప్రతస్త్వేవ । విధానోపపత్తేః । సరామగ్నాత్ అధ
ర్వశిరసి శ్మాయసూణం పాశుపతపదముపి వ్యాఖ్యాతం వేదితవ్యం । ఉ
పక్రమోపసంహారాభ్యాం శివపరే అధర్వశతోవాక్యే పశుపతి పదేన
ప్రకరణానుగత తయాత్రిపుండ్ర ప్రతస్త్వేవ విధానోప పత్తేః ॥

నశృణోయః । తత్సమాచరేన్ముముక్షుర్న శనర్భవాయేతి । మో
క్షార్థతయా విహితస్య ప్రయశ్చిత్తత్వాదాగ్నాత్ వస్తుతస్తు ॥ జ్ఞానా
గ్నిస్సర్వకర్మాశి భస్మవాక్కురుతేర్దున ఇతిమోక్ష హేతోరపి జ్ఞానస్య
సర్వ పక్షయహేతుత్వస్య విరోధవ ద్విభూతి ధారణస్యసర్వపక్ష
యద్వారా మోక్షహేతుత్వోపపత్తేః ॥

నాపి చతుర్థాః త్రిపుండ్రం భస్మనా కరోతి । బ్రాహ్మణో వి
ద్వాన్ బ్రహ్మచారి గృహ వానప్రస్థా యతిర్వా సమస్తపాతకావ పా

తకేభ్యః పూతో భవతి సర్వేషు తీర్థేషు స్నాతో భవతి । ససంత
తం సర్వరుద్రజాపీ భవతి । సకల సతకాని త్యక్త్వా శివ సాయజ్య మే
తి నసపున రావర్తత ఇత్యాహ భగవాన్ కాలాగ్ని రుద్ర ఇత్య । తేనస
ర్వాధికారత్వ విధానాత్ ॥

నపంచమః । నిత్యాపేక్షితోపాత్త గరితక్ష ము ద్వారాణాం ని
త్యనైమిత్తి కకర్మణా మావశ్యకత్వం నిత్యాపేక్షిత సర్వపాపహేతో
ర్విభూతి ధారణస్య సర్వాచారవిషయ శ్లోపపత్తైః సహిసర్వేషాంసర్వ
మనాయాసేన సర్వపాపక్షయ సంభవే ఉపేక్షణం యుక్తం । అతఏవ
భూత్యైవ ప్రమదితవ్యం ఇతి సత్కాదిభి స్సహానుశాస్తాచార్యః । నచ
భూతిరైశ్వర్యం నభస్మేతి యుక్తం ధనమాహృత్యేతి ధనాజ్ఞాన విధి
నైవ తస్య సిద్ధేః । రాగతః ప్రాప్తత్వా చ్చనవీధేయ తాశాతాత పవ
చనంచ మద్భ్యం పీత్వా గురుదారాంశ్చ గత్వా స్వర్నస్తేయం బ్రహ్మ
హత్యాంచ కృత్వా భస్మచ్ఛనో భస్మశమ్య శమానో రుద్రాధ్యా
యా ముచ్యతే సర్వపాపైరితి నచ పూర్వోక్త భస్మవిరోధనిషేధః । అ
స్థికపాలాద్యపహత కషయత్వాత్ నాధితిష్టతీతిపాదాక్రమః । నిషేధా
చ్ఛ నభస్మనో త్రిపుండ్రేన నిషేధః । తస్యగాబాల కాలాగ్ని రుద్రా
ధర్వశిరః ప్రభృతి శృతిసిద్ధత్వాత్ తెనస్నానస్య మను యాజ్ఞవల్క్య
ది బహుస్మృతి విహితత్వాత్ । స్నానధారణయోశ్చ సకల పురాణాది
భి న్నప్రపంచతయా ప్రతిపాదనాత్ సిద్ధం ॥

భస్మ పరమపావనమితి తదక్తం ॥ రామాయణే ॥ ఇయం యజ్ఞవి
భూతిస్తు కస్యాశ్రమ సమీపతః । ఇతి శత్యమైన పృష్టో వాల్మీకిః । ప్రా
హ తస్య కల్మాషపాదస్య యజ్ఞభూతి రియంహించేతి । లింగపురాణే ।
విభూతిస్థానవిధాన ముక్తం ॥ ఈశానేన శిరోదేశం ముఖం తత్పురుషే
నచ ఉరుదేశ మఘోరేణ గుహ్యం వామేన సువ్రత । సర్వేనపాదం

సర్వాంగం ప్రణవేన విలేపయేత్ । అతపవ కానిచి త్కల్పితవచ నాని
బ్రాహ్మణ్య త్రిపుండ్రధారణ నిషేధ పరాణితైస్తేరుదహృతా ని
శృతిబాధితాని ఊర్ధ్వ త్రిపుండ్రపదయాపాణి యోజనీయూని ॥

ఊర్ధ్వ ద్రవిచారః

నను ఊర్ధ్వపుండ్రస్యాపి విహిత్యాత్ తదేకతో గ్రాహ్యమి
తిచేత్ శ్రాతేననతిఃస్పృంధేనసహ విరోధాత్ । నన్వాస్తాంమన్వాది
స్మార్తస్య శ్రాతేనసహ సముచ్చయస్య శిష్టారోచన యసిద్ధత్వాత్
తిర్యక్పుండ్రోర్ధ్వపుండ్రయో స్స యుచ్చయో భవ త్వేచేత్ వైవం
శ్రాతక్రమస్యాపిస్మార్తపదాధా శ్రితత్వాదవతిశయయే భేదాచ్చ ।
తత్రయిధా! ఇహ తు తత్సూర్య క్షన్యామే శ్రాతేన స్మార్తే బా
ధో యుక్తః । అనయో రేకత్వేనా విరోధాత్ ననుమనశో పనిష
ది కతశాఖాయాం చోర్ధ్వ పుండ్రః ధి రస్తి తస్యాపి శ్రాతత్వమితి
చేత్ । తేషాం వాక్యానాం తదీయ గ్రంథమాత్ర ప్రసిద్ధిర్వేన విజ్ఞా
నేశ్వర చంద్రికాదిగ్రంథే న్వనుగామృతత్వేన విశ్వాసానర్హత్వాత్ ।
అస్తువా తేషాం శృణ్వం తథాపి తైరేవ వచనైః కాలా దిషు క
ర్తవ్యాన్విష్టు పురాణాద్యంగ త్వేన ఊర్ధ్వపుండ్రశంఖచక్రాది ధారణా
నాం విహితత్వేనచ ప్రకరణేన విష్టుపూజాంగ త్వేసి ఫలశ్రీవణం స్యా
దంగేషు ఫలశృతేంధకవాది యతి తా అంగఫలంస్యాదితి ఉప సంహ
రాద్వా పూజకవిషయత్వాన్నసర్వాధికారీతథా చోక్తం త్వయైవః తశా
ఘోక్తపచనం॥ధృతోర్ధ్వపుండ్రఃకృతచక్రధారీవిష్టుపదంధ్యాయశీయో
మహతా స్వరేణ మంత్రేణ శివాహృ దిస్థితం । యః ॥ పరాత్పరఃయ
న్మహతో మహంతం ధ్యాయతి ఉపసత్ ఇత్యుభయః ॥

నారదీయ సంహితాయాం చతుస్సప్త తమేధ్యాయే । అర్చ
నాంగం బ్రవీష్యద్య ఊర్ధ్వపుండ్రం యథాశృతి । ధృతోర్ధ్వపుం

ద్రోః పరయాచ భక్త్యా నా గాయణం పూజయంతీతి నిశ్చయం । అభ్యుదయ
 శిఖిః పూరుష సూక్త మంత్రై స్సంప్రాప్నూయా ద్విష్ణుపదం మహాత్మా ॥

మహాహరిమది భృగోద్భవః పుండ్రోః పరమేశ్వరం నారాయ
 ణం । సాంఖ్యాభిగమ్యం జ్ఞాత్వా చక్షుర్యైశ్చ నరః ప్రాచ్యతే సంసార
 రహితై రితి । ఏతేనైవ చక్రాది ధారణాస్యాసి వైదికాధికారకత్వం ప్ర
 త్యుక్తం ॥

ఊర్ధ్వః పుండ్ర వ్రతస్యాసి నిష్ణవచనాంగత్వేన వైదికాధికా
 రికశృంగత్వా బావాత్ । అతఏవ భారతే భీష్మపర్వణి॥ సర్వేషా మేక
 రూపత్వే నార్చనాంగత్వ ముక్తం బ్రాహ్మణ త్కత్రియైర్వైశ్చ శూ
 ద్రైశ్చ స్మృతలక్షణైః । అచ్చినీ యశ్చ వేద్యశ్చ నిత్యయక్తస్వకర్మణుః । సా
 త్వికం విధి మాస్థాయ గీతశ్చ తార్పణేనచేతి స్మృతలక్షణైః కృతవిష్ణుచి
 హ్నో రిశ్యకః । విష్ణుపూజాయా అపి న సర్వేషా మావశ్యకతా । విష్ణు
 పురాణైక వైదికాచార రూపణాచ్చ స్వదేవపూజవిధానస్య సామా
 న్యేన విహితత్వాత్ । తతో గృహార్చనం కుగ్యాద భీష్మసురపూజాం
 ఆనామానాదిపుష్పిశ్చ ధూపాద్యైశ్చ నివేదనైః ఇతిఏవంచ వైదికానాం
 చక్రాదినిషేధో పృథగ్గతః । తథావరాహర చూఢవీ యే । చక్రాంకితత
 ను ర్యస్తు గృహ కాష్ఠాయతేనఘ । సమాద్రవద్భూహి హ్యర్చస్సర్వస్తాద్విజ
 కర్మణః । శంఖచక్రాదికం నృత్తం గీతవాదిత్ర సేవనం ఏకజాతేరయంధ
 ర్మోనజాతుస్య ద్విజన్మనకతి । వైదిక స్మేత్యర్థః । ఏవం నారదీయపురా
 ణే వైదికానాం చక్రధారణనిషేధ పచనానిబభూవాని ద్రష్టవ్యాసీతివి
 స్మరభీత్యా న సర్వాణ్యత్ర లిఖ్యం తే ॥

పంచసంస్కారవిచారః.

ననుతాపః పుండ్ర స్తథా నామమంకోయూగశ్చ పంచమ ఇ
 తి పంచ సంస్కార విశిష్టస్య వైష్ణవత్వా త్తస్మైవ సర్వాధిక్యం శూ

యత ఇతిచేత్ | న కంచప్రియా జవవాజ్ఞయా ధిషవ్యాగవద్వాన్ ప్రకాశ
 పాతాభావవత్ వేదాంశేషు కల్పసూత్రేషు సూత్రకారై రప్రితిపాదనా
 త్ శ్రోతత్వాసిద్ధిః అన్యథా శ్రోతస్మార్త వ్యవస్థాసంకర ప్రసంగాత్
 ఏకత్రైవిధ్యైరణే మిలితానా మప్రితిపాదనా దేకపురుష సంస్కారఫలక
 త్వాసిద్ధిః ప్రాజాపత్యాది వ్రత చతుష్టయవత్ ఏక పురుష సంస్కారకత
 యా ఏకప్రికరణైః గృహ్యకారై రప్రితిపాద నాచ్చస్మార్తత్వా సిద్ధిః ఏ
 క సంస్కార ఫలకత్వాసిద్ధిశ్చ ఇంచానాంశుధ్యేవిశఃలితస్మేకస్యశృతిసం
 వాదమాత్రేణ సర్వేషాం వైదికత్వాసిద్ధిః ||

అన్యథా అహింసాద్యేకదేశ సంవాదేన చైత్యవందనాదేరపి వై
 దికత్వ ప్రసంగాత్ మోక్షహేతు వైదికధర్మ ప్రతిపాద కేషు రామా
 యణ భాగవత భారత విష్ణుపురాణాదిషు ఇంచసంస్కారాణా మప్రి
 తిపాదనాత్ తస్మాత్ప్రేక్ష్యయోః పద్మపురాణ వారితస్మిన్ శ్లో న్నార్వ
 జనీనత్వాభావేన విశ్వాసావిహితత్వాత్ | తత్ప్రతివాది రామానుజమతా
 నువర్తినోః పద్మపురాణవారితస్మిన్ శ్లోః పరస్పరవిశంవాదస్య శ్రీశ్చ
 త్కుసిద్ధత్వాత్ | పంచరాత్ర సంహితాప్రతిపాద్యత్వే చక్రాంకణాది
 సంస్కారాణాం నారదీయ సంహితావాక్య ప్రకరణాభ్యాం విష్ణుపూ
 జాంగత్వేన వినయోగాత్ తాంత్రికాణా మేతేషాం యస్యైతే చ
 త్వారింశత్సంస్కారా స్సబ్రహ్మణా సాయజ్యం గచ్ఛతీతి మోక్షహే
 తుసంస్కారైః శ్రోతైర్బాధితత్వాత్ | విష్ణుపురాణే | పితృపనాయకు
 ర్వీత తతశ్చదశమేహని | దేవపూజం నరాఖ్యంహి శర్మభర్తాది ఘం
 యుతం | శర్మేతి బ్రాహ్మణస్మాక్తం వర్మేతిక్షత్రసంజ్ఞితం గుప్తదాసా
 స్మికంశశ్వత్ ప్రశస్తంవైశ్యశూద్రయోః పితృవైదికానాంపితృవనాశకర్త
 వ్యం ద్వాదశేహని పిత నామకుర్యాదితి శృతేః | అన్యేచాన్యథా నా
 మాంతకరణే ప్రశ్నవాయ | ఇ సంగాత్ అవైదికవిషయత్వే వ్యవ

స్థావరస్తేః మోక్షహేతుశ్చ వచనానాంచ । కరంపరా పాపమోక్షహే
తుత్వేపిహ ఊపన్నత్వాత్ । చాతుర్వర్ణ్యాది వచనానాం వైదిక కర్తృన
ధిక్పత్రవాత్యవిక్షేపత్రయబంధు ప్రకృతిషు సావకాశత్వాత్ । దశవర్ష
సాధ్యవేదాధ్యయ సకతామేవ వైదికదీక్షాధికార సంభవాత్ । తదనధి
కృతా నామేవ వ్రాత్యానాంకతిపయద్రవిడగా భావారేన త్రిమా సద్వి
యేనైవ భవన్మప్రవేశస్య సర్వత్ర ప్రత్యక్షసిద్ధిత్వేన తతః పతితానా
మత్ర సంగ్రహ ఇతి న్యాయేన అను సరిత్వాత్ । భవన్మతే ఆచార్య
త్వేనప్రసిద్ధిః ప్రతేష్వపి సులభత్వాత్ తేషాం వైదిక దీక్షాయాంజన్మాం
తరపాపస్యలసాధ్యత్వాత్ । ఉదరపోష శాఖాం దేవాలయా శ్రయఃస్మభ
వన్మతసాధ్యత్వాత్ । ప్రవర్తక విచనానాంచ తోభములకతయా హే
తుదశకనాధికః యన్యాయేనా క్రిమాణత్వాత్ । సిద్ధమవైదిక విషయ
త్వం పంచసంస్కారాణాం॥

శంఖ తక్రాంతకాది విచక్షుః.

పను దక్షిణేతు భుజేవిప్రో విభృయాయై సుదశకనం సవ్యేతుశం
ఖంభిభృయాయై బ్రహ్మవిదో విదురితి అధర్వవేదేషు మహాపనిషది
శ్చూయత ఏవ కేదచతుష్టయేపి ఖల సహితా వాక్యని శంఖచ
క్రాదిధారణవిధాయ కాని సంతిచేత్ । నతేషామితర గ్రంథకారై రను
దాహృతత్వేన పూర్వోక్త శృతిస్మృతి పురాణన్యాయవిరోధేనచ కల్పిత
త్వఫలకాకాం తత్వేనచ విశ్వానానర్హత్వాత్ త్వయాఖలు తాంత్రికా
ణాం చక్రిధారణం వైదికత్వం సంపాదయితుం కల్పితానివాక్యాం త్వ
దీయగ్రంథాతిరిక్త గ్రంథాంతరే గ్రంథకారై ర్నోదాహృతాః॥ యత్తు
ప్రత్యక్షశృతిసంవాదేన ఖల శృతీనాం విశ్వాసయోగ్యశ్చ మిత్యుక్తం ।
తదతిదుర్లభం । ప్రత్యక్ష శృతిత్వేన ల్పదు దాహృతానాం చరణంబ
విలేం పవిత్రతే విలేతం బ్రహ్మణస్పృశత్యుక్త చత్తత్కర్మస్యసంగ్రా

నామాంతరికర్మసమర్చితాథా బోధకత్వాత్ యద్యపి దేవతాధికరణే
 మానాంతరిసంవాదేపి సంవాదయో రభావే మంత్రాధికానాదయోర
 పి స్వాధేః ప్రామాణ్యమంగీకృతం తథాపి తయోః కర్మస్వరూపం
 తర్భూత దేవతా స్వరూప నిరూపక విగ్రహాదాతాస్పర్యాభావేపిప్రా
 మాణ్యమంగీకృతం నతుకర్మణో విధ్యః పేక్షితకార్యాంశిధిపరత్వం
 ప్రకృతేచ దశాపవిత్రినామధారాప్రవర్త్యుర్నాది ప్రతిపాదకానాంచ
 చక్రాదిధారణ నిధిపరత్వాభావాత్ । ప్రత్యక్షశృతి సంవాదోద్వర్తభః॥

నను అతప్త తనూ రితి పదేన శరీరాపా వివక్షిత ఇతిచేత్ ।
 చరణయత్తే గాత్రా దగ్నినా పశ్యమానా దభిశూలం నిహితస్యావ
 ధావతీతి శృత్యా శూలేనైవ గాత్రదాహోస్తు ప్రకరణాద్యానుగు
 ణ్యాభావస్య తుల్యత్వాత్ ప్రకరణస్థయోః తయోర్మంత్రయోః ।
 అతఏవ పవిత్రించరణం చక్రంతాకద్వారం సుదశనముఃస్వ కల్పితని
 ఘంటువాక్య ప్రమాణం ప్రకరణవిరోధాత్ । లోకవ్యవహారిగృహీత
 సంకేతవిరోధేప్రమాణితై రపరిగ్రహచ్ఛేదశృతివ్యాఖ్యాన సమర్థకం॥

అన్యథాలహరహస్సంధ్యాముపాసీ తేత్యాదీనాంచైత్యవదనా
 ది పరతయావ్యాఖ్యానేన స్పధర్మవిప్లవ ప్రసంగాత్ । చరణశబ్దస్య
 భావే శృష్టిన్నస్య పరిత్రేతసుప్తా పరత్వేన విష్ణుపాదారవింద త్వేన
 వ్యాఖ్యాన సంభవే బహుశః స్పృష్టిమూలవ్యాఖ్యాన కరణే ప్రమా
 ణాభావాత్ ॥ పంచరాత్రే చక్రాదివిధానేపి ఏతేషాంమంత్రాణాం
 అన్యథావ్యాఖ్యానే ప్రమాణాభావాత్ ॥ స్వాదేవతత్ యద్యపి బో
 ధాయనాపస్తం బాదిభిః । అరుణకేతుసఘర్మ్యాభీష్టవాదిషు వినియు
 క్తత్వా దామ్నతాపవిత్రీంత ఇత్యాదయో మంత్రాఃకన్యపరాః ॥ త
 థాపి భగవచ్ఛాస్త్రే సుదశన ప్రతిష్ఠాన్నవనాదా తత్తత్సంజ్ఞా మ
 నుం జపేత్కృపకృషేణ సాదశనత్వేన వినియోగాత్ । అథానుగు

జ్యేష్ఠ తస్మాత్త్వ మంకిక్రియతే ॥

యథాజప విజ్ఞానా వినియుక్తస్యాపి స్వాధ్యాయస్య యథా
వాభూరితిశ్శాస్త్రాహ్లాదిమంత్రస్య హవిరానందనాగ్న్యధానాదాయథా
వాసర గ్రహమంత్రాణాం బోధాయనాని వినియోగానుసారేణ నవ
శ్రీహరికాశకత్వం తదనుర్భూతా వినియుక్తా అపి చరణం పవిత్రమి
త్యాదయో మంత్రాః పాంచరాత్రే సుదశకనప్రతిష్ఠాదా వినియుక్త
త్వా చ్చక్రాదికృికాశకా అపి భవిష్యంతి ॥

నచ మంత్రాణాం వినియోజకత్వాసంధవః । వసంతాయా క
పింజలనాలభ తేత్వాదా మంత్రాణా మః విధా యకత్వ దర్శనాత్ ।
కథమన్యథా శృణోలింగాదీనాం సమవాయేపరచార్పణ్యం వింద్రాశ్శా
ర్హ కత్యముపతిష్ఠా ఇత్వాదా నచ : ధిపన్యయాశ్రయణందోషః వచ
నానిత్యత్వ పూర్వత్వాత్ । విధిర్వా ధారణపరిత్యాగా వపూర్వత్వా
ద్విధికల్పనత్ । ప్రకృతేపి వికల్పనాత్ దక్షశేతు భుజే విప్ర ఇత్యా
దాతు భిభృయూదితివిధి కేవ శూర్య తే యాగాదిశేషతాచ నాస్తి ప
విత్రం తే ఇత్యాది భిన్నహ సుదశకన ప్రతిష్ఠాదా స్వతఃసర్వజ్ఞేన భగ
వతా పాంచరాత్రవినియుక్తత్వాత్ ॥

అత్మక్షశృణో సంవాదాచ్చ భూనామపిప్రామాణ్యేసిద్ధే చక్రా
దిధారణాధానమప్రత్యూహమితి ॥

అత్యోచ్యతే । చరణం పవిత్రం పవిత్రం తేవితతమిత్యాశీనాం
సుదశకన ప్రతిష్ఠాన్నపహచావిని యోగాత్ । సుదశకన స్నపనా
దిప్రకాశత్వ మస్తు నామ తద్ధారణరత్వం కథమితి వక్తవ్యం ఆస్మిన్
కర్మణి మంత్రో వినియుక్తః । వినియోగానుసారేణ తస్యప్రకాశక ఇ
తిత్యయోక్తత్వాత్ ధారణేపివినియుక్తా ఇతిచేత్ । స్వేనైవవా అన్యే
నవా వినియుక్తాః ॥

వాద్యః ఆత్మాశ్రయణాత్ । వినియోగేన శేషతయా విధాయ
కత్వం ముద్రాధారణ విధాయ క క్షేపతి విశేషత్వ మిత్యుక్త్యాశ్ర
యోచ్చ లింగవినియోగ్యానాం మంత్రాణాం ప్రకరణాదేవ విశేషత్వా
వగతుః తి విశేషః॥

నద్వితీయః । అన్యేన శృణ్వవాక్యేనవా పాంచరాత్రవాక్యేనవా
నాద్యః । ఏతదుపన్యాస వైయధ్యాత్ । నద్వితీయః తాంత్రిక క్షేప
శ్రోతత్వాసిద్ధేః । ననుయేనపూత స్తరతి దుష్కృతాసీతి వాపనివృత్తి
హేతుశాచకస్యప్రతీయత ఇతిచేత్ । ధ్యానజపద్వారాలపితదుపపత్తే ।
అన్యథాదేవోవస్సవితాత్పునాత్వచ్చిద్రేణ పవిత్రేణతి సూర్యముద్రాపి
ధార్యాత్ । కించపాంచరాత్రాంత్రాదినియోగాసారేణచరణం విత్త
మిత్యాదీనాంచకాదిధారణపరత్వే ఉచ్యమానే ఉపశేష్యేన ప్రత్యక్షే
ణ పాంచరాత్రవాక్యేనైవ చకాదిధారణవిధానేనతి తదుపశేవనేన క
ల్ప్యమంత్రముల లింగములస్య విధేః విలంబి తత్వేన ప్రతిబంధా
ద్వైయధ్యమేవేతి । కథం మంత్రలింగస్య విధికల్పకత్వం కరివాదో
వసదినం దదామిత్యాదీనాంతు ప్రకరణ వాతాభావాత్ ॥ పాంచరా
త్ర వినియోగానుసారేణ । సుదశనపరత్వే సిద్ధేః తన్నుద్రాధారణ
వినియోగంవినాఽస్యమంత్రస్య తత్పరత్వం దుర్లభమేవ॥ జ్ఞాధ్యానాది
నాపి పూతత్వ కరిత తరయో రుపపత్తేః । విత్రంతే తత మిత్య
త్రాపి శృంగ్రాచాండ్రాయణాదినా తపసా అతిప్రశరీరః । అతిపవ ఆమః
అప్రశ్యాశ్రితాంసః చాంద్రాయణాదినాతప్తో ఇత్యధాః । తపనా బ్ర
హ్మజ్ఞానస్వసతపోతప్యత ఇతితపోనశనాదిత్యతేః వస్తుతస్తుపాంచరా
త్రవిధివాక్యేన శంఖచకాది ధారణస్మ పాంచరాత్రే మంత్రపూర్వక
మేవ విహితత్వాత్ । నోదాహృత మంత్రాణాం తస్పరత్వం । తథా
చ విహాగేంద్ర సంహితాయాం । విష్ణుశాస్త్రం॥ అన్నినై వాతీ సంతిప్తం

చక్రమాదాయ మామకం । దక్షిణం బాహుమూలస్వం దహే ద్వి
గతసాధ్వసః॥

అథవాక్యేన కేనాపి వైష్ణవేన మహాత్మనా లాంఛనం భిభృ
యాచ్ఛక్రిం పాంచజన్యం తథైవచ లాంఛనం భిభృయాచ్ఛక్రిం పాం
చజన్యం తథైవచ । ఉచ్చారయ స్మరణమంత్రం హృదయేనాం వినిం
తయేత్ । నుదశ్శాస మహాజ్వాల కోటిసూర్య సమప్రభం అజ్ఞానాంశ
స్య మేకేహివిష్ణుమాగణం ప్రదశ్శాయ పాంచజన్య నిజధ్వాని ధ్వస్త
పాతకసంచయా । పాహిమాం పాపినం ఘోరం సంసారార్ణవ పాతితం ।
ఇతిమంత్రం సముచ్చార్య దహేత్స్వన్యంభుజం తథా ॥ ఏతేనైవవిధానేన
శంఖచక్రించ థారయేత్ । త్రిషుగో కేష్యసంధిద్ధో మద్భక్త ఇతిగీయ
-తే ॥ తస్మాత్తాంశ్రిక మీవ ముద్రాధారణం సశౌతం ।

ప్రపత్తి నిరాసః.

ప్రపత్తి నిరాసమాహ । ఏతేనపంచ సంస్కారాణాం నారాయ
ణ ప్రవృత్త్యంగత్వంప్రపత్తేశ్చ శారణ వైకుంఠ కరమపసాఖ్య విష్ణు
లోకప్రాప్తి హేతుత్వంచ వాక్యం । వేదితవ్యం పంచ సంస్కారా
ణా మేవ పురుషసంస్కారహేతుత్వే సంస్కృత్య పురుషస్యచ పామ
పదప్రాప్తిరూప మోక్షాభ్యే సాధ్యే వినియోజక ప్రమాణాభావాత్ ॥
రావణేన సభామధ్యేః స్కాశితస్యవిభీషణస్య సద్యోరాఘ వంప్రకద్య
మానస్య కంచసంస్కారాణామ సంభవాత్ । నామాంతర కరణస్యా
న్యస్యాపి ప్రమాణవిరోధేన కల్పయితు మశక్యత్వాచ్చ ద్రావణ్యాశ్చ
ర్పిత రాకాగ్రిం తాయాస్సద్యః కృష్ణం ప్రపద్యమానాయాః కంచ సం
స్కారాణా మభావాచ్చ । తమేవచాద్యం పురుషంప్రపద్యే యతః ప్ర
-పత్తిః । ప్రసృజాపురాణీతి గీతవాక్యాత్కృష్ణస్యా పృన్య విషయ ప్రాప్తి

పత్ని దశకనాత్ తత్రచ తేషాం కంచ సంకారాణా మహేకుత్యా
చ్చ ప్రిపత్తి వివాహి నోపి కాప్రిధృతేనాం ధ్యానమాత్రాదపి కష్టపా
ప్తి ర్భాగవతే శ్రవణాత్ ॥

కామాద్గోష్ఠ్యాద్భయోత్కంసో ద్వేషా చ్ఛైద్వాదయోన్మసాః ।
సంబంధా ద్ద్వష్టయో రాజక్ । యూయం భక్త్యా వయం శ్రీభో ।
అన్యత్రిచ । యేయేహతా శ్చక్రధ రేణ రాజక్ త్రైలోక్యనాధేన జనా
దకనాత్ । తేతేగతాస్తం నిలయం నరేంద్రాః కోధోపి కృచ్ఛస్య పశే
ణతుల్యః ॥ నను తేషాం పూర్వజన్మ ప్రపత్తి రస్మీతిచేత్ సకృత్ప్రప
న్నస్యాన్యనుభయ చ్ఛాస్త్యాగనువచన విరోధాత్ ॥

తదుక్తం । సకృదేనప్రపన్నోయస్త చాస్మీతిచ యూచతే । అభ
యం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యే ద్రవ్యం మమేతి ప్రపన్నానామపి దై
త్యాది జన్మప్రాప్తృతివైయ్యభ్యుక్తా తదుక్తం సర్వఫర్తా న్పరి
త్యజ్య మామికం శరణం వ్రజ అహం త్యాంసర్వసాపేభ్యో చూషయి
ష్యామిమానుచ ॥ ఇతి పూర్వజన్మని ప్రతిష్ఠితి సందేహే నప్రిపత్తే ప
వృత్తిః కస్యాపి నస్యాత్ ॥

కించ జయ విజయాదీనాం వైకుంఠప్రాప్తేః ప్రపత్తిం వినా మ
ర్లభత్వాత్ ॥ తాదృశానామపి పునర్దైత్య జన్మప్రాప్తౌ సత్యా మన్యే
షా మపి ప్రపన్నానాం పునస్సంసార ప్రాప్తి ర్నిభవిష్యతీత్యత్రి కా
ప్రత్యాశ ॥ నను రాగాది శూన్యానాం సా భవిష్యతీతి చేత్ । తర్హి రా
గాది పరిత్యాగ ఏవ హేతు రస్తు కృతప్రిపత్యా । కాచేయంప్రతిష్ఠిః ।
శరణాగతిచేత్ సతస్యాః మోక్షహేతుత్వా భావాత్ । శునశ్చే
షాదీనాంప్రాప్త్యానాయవిశ్వామిత్రాది ప్రితిపత్తి దశకనాత్ శరణాగ
తత్యాగస్య । సర్వధర్మశ్వాన్న శరణాగ తేహ్యోక్తైకసాధ సత్త్వాభావాత్ ।

నను సకలపురుషాధానాధానభూతాయా శృరణగతేహోక్ష హేతుత్వము
వి సంభవతీతిచేన్న | మోక్షస్య కర్మజన్మత్వే సాక్షిశయశ్చే నానిత్యత్వ
ప్రసంగాత్ | మామేవ యేప్రసవ్యం తే మాయామేతాంతరతిత ఇతి
వచనస్య పరంపర యా హేతుత్వమూహ || భక్తిరేవప్రపత్తిరీతిచేత్ పు
త్రభార్యాదివిషయ భక్తిప్రపత్తి వ్యవహార దశితయో రభేదసంభ
వాత్ అతిపవ ధ్యాన భక్తిసాక్షాత్కారాణా మభేదాంగీకారః ||

ప్రత్యుత కామినీ విషయస్య వైరివిషయస్య నిరంతరభావ
స్య భక్తిప్రపత్త్యా భావాత్ ఘటాదినాక్షాత్కారే ధ్యానరూపత్వ
భక్తిరూపత్వయో రభావాత్ | నిరంతరంధ్యానమేవ సాక్షాత్కార
తా మాపవ్యతే విధిరపి భ్రాంత కామినీ సాక్షాత్కారే తథాకథ
నాదితీచేత్ | పరోక్షవిషయే అపరోక్షత్వప్రసృతే భావత్వేనతయో
రభేదసంభవాత్ | నను కామిన్యాది విషయస్య పరోక్షత్వేపి భగవతః
స్వతంత్రనిర్నిహితత్వేన అపరోక్షత్వం నభ్రాంతమీతిచేత్ | అతీంద్రియే
షు పదార్థేషు ధర్మాని వ్యసీక్రియకత్వ ప్రకీతే ర్భయత్వాత్ | ఏ
తాదృశ సాక్షాత్కారేణ వైకుంఠాఖ్య లోకప్రాప్తి ర్ముక్తిరిత్య క్యము
క్తం |

ముక్తివిచారః.

జ్ఞానస్య విరోధ్యజ్ఞాననివర్తకస్య దృష్టత్వేన తస్యైవ కల్పయి
తు ముచితత్వాత్ | లోకాంతరప్రాప్తిరపి స్వర్గాదిప్రాప్తివ స్మక్తి
త్వాభావాత్ | ననునిర్మిలోయేనలోకాలోక సమస్కృత ఇతి తత్ప్రా
ప్తా పివృత్పన్నభావత్వే నానిత్యత్వాత్ | ననూత్పన్న భావస్యాప్యప్రా
కృతస్య నిత్యత్వమితి చేన్న | క్రభూణాం భావాత్ | నను తద్విచ్ఛే
దరమం వదంగంసదాపశ్యంతి సూరయః | దీపోవిచక్షణాతీతంఇతి శృ
త్యా జ్ఞానిభిస్సదా సాక్షాత్క్రియమాణస్య పశమపదస్యత్రై కాలికత్వం

• వినా సదా సాక్షాత్కర్యామాణ త్వయాగాత్ ॥

నిత్యస్యః పరమం పదస్య జ్ఞానాం నిత్యముక్తానాం చ ఆగ్నే
యోష్టకపాల ఇతి వత్సిద్ధిః సచానేక విధానేవాక్యభేదః । అప్రాప్తానేక
విశేషణస్య పిశేష్యత్వావిధానే వాక్యభేదాభావాత్ । తదుక్తం । భా
ట్ట సూత్రంచ తద్గుణాస్తు విధీయేరన్నితి । అప్రాప్తేతు విధీయంతే బహు
వోపేక్షకయత్నతత్తతి తదేవవిష్ణుపదం శాశ్వతవైకుంఠాఖ్యం పరమపదమి
త్యుచ్యతే ॥

తచ్చ బ్రహ్మాండాద్భూహిరేవ సత్వంతః తన్నాశేనాశ క్రసంగా
త్ తత్రాప్తి రేవమక్తిరితి తచ్చ ప్రాకృతప్రాకృతం బ్రహ్మాండ కీడు
ణత్వేన ధర్మ గ్రాహకమాన సిద్ధత్వాదితి అత్యోచ్యతే । ధర్మగ్రాహక
మానస్య శృతివాక్యస్య తదుపబృంహితేనవిష్ణుపురాణేన బ్రహ్మాండమ
ధ్యవర్తి ధృవలోకా దుపరిలోకపర త్వేనవ్యాఖ్యాతత్వాత్ ॥

తథాహి ఊర్ధ్వోత్తర మృషిశ్యస్తు ధృవో యత్రవ్యవస్థి తత్తతి
ఏతద్విష్ణోః పదందివ్యం । తృతీయంవ్యోమ్ని భాస్వరం నిఘాతా దోష
పంకానాం యతీసాం సంయతాత్మనాం ॥ స్థానం తత్త్వరమం విద్రుపుణ్య
పాప కరిష్యమే । దీపో విచక్షణాతితం పితృతం యన్మహాత్మనాం ॥ ఏవ
కజ్ఞాన వృద్ధంచ తద్విష్ణోః పరమం పదం ॥ అస్మిన్ప్రపంచే భాస్వాత్ మే
ధీభూతస్వయం ధృవః పృథ్వీచ సర్వజ్యోతీంషి జ్యోతిష్యంభోము చేద్విజే
తీనచైతత్ప్రాప్తి రేవ ముక్తిరితి వాచ్యంయక్తం ॥ ఆబ్రహ్మభువనా స్లో
కాత్ । పునరావృత్తినోర్జ్జునః । మాముపేత్యతుకాంశేయశనజన్మ స
ద్యతత్తతిగీతావ్యాచారోధాత్ మాముపేత్యమద్రూపతాం ప్రాప్యేత్య
ధాన్ ॥ అస్మిన్నేవ పురాణే । ఆత్మంకీలయరూపమోక్ష ప్రతిపాదనావ
సరే స్వరూపప్రాప్తి రేవ మోక్షత్వేన వర్ణనాచ్చ ॥

తథాపి॥ గభాస్తాజతరాద్యేషు స్థానేషుః క్రిశవిష్మయః । సర్వా
 నశయాహ్లాద సుఖభావైక లక్షణః । భేషజం భగవత్ప్రాప్తే రేకాం
 తాత్మ్యం కేమతాః॥ తస్మాత్తతాప్తయేయగుః క్రియతాం పంకితైనా
 రైః । సమస్త హేతరహితం విష్వాఖ్యం షరమం కదమితచ । అత్రలోక
 ప్రకరణభావాత్ । తదీయలోకర్ణనాచ్చ నతత్ ప్రాప్తిర్ముక్తిః । యస్య
 పి సాలోక్యసామాప్య సామీప్యాః క మపి ముక్తిరితి పారాశ కవర్ణ
 యంతి తథాపి ససా షరమముక్తి స్సర్వమఖానామాశ్శ్యం కలయన్త్యైవ
 తథాత్వాత్ । తాదృశీచ స్వరూపప్రాప్తి రేవే త్యుక్తం ॥

సనుయోజేద నిహితం గుహయాం పరమేష్వోమన్ అస్యాధ్య
 త్మః పరమేష్వోమన్ ఇతిభేదేన నిదేశా త్వాప్యస్య పరమ పదస్య
 వ్యోమశబ్దాధాత్వమితి చేత్ । ఉక్తలోకస్యై వ్యోమపదాధాత్వా
 త్వంచ కోశషరం పరాయా ఏవ । గుహ శబ్దాధాత్వాచ్చ బ్రహ్మై
 వసన్ బ్రహ్మప్యేతీతి శృత్యంతర విరోధాచ్చ । కించరామాయణే రా
 మభద్రేణసహ బ్రహ్మగోకం ప్రాప్తానా మయోధ్యావర్తినాం వైకుం
 ఠప్రాప్తే రశృతత్వాత్ । బ్రహ్మగోక సమీకవర్తి లోకానాం వై
 కుంఠ లోకత్వాభావా త్తేషాం ముక్తిర్నస్యాత్ ॥ తథా చోక్తంరామా
 యణే । అశవిష్ణుర్మహాతేజః పితామహ మువాచహ । ఏతాం లోకాన్
 జనోఘానాం దాతుమర్హసి సువ్రత । కమహసర్వేమ శ్నేహదను యం
 తిచమానవాః । భక్తైశ్చ భజితవాశ్చవ్యక్తాత్మైశ్చ సర్వశఃతచ్చ
 త్వా విష్ణుకథితం బ్రహ్మ లోకేశ్వరో బ్రహ్మ । లోకా సంతాన
 కాన్నాను యాస్యంతీహచమానవాః । యచ్చ ర్యగ్గోత్యక్తి రా
 మమేవాను చింతయన్ । ప్రాణం స్మజతి వై భక్త్యా ససంతోనగతిం
 లభేత్ । సర్వేసంతానకం యాతా బ్రహ్మలోకా దనంత మితి ఆవ

పదపదస్య పద్యతే గమ్యతే పదమిత్యత్పత్యా స్వరూప పర
 త్వేసి, పరాత్పరతరం బ్రహ్మ తత్పరాత్పరత్వో హఃః । యత్పరాత్ప
 రత్వో ధీశమితి శ్రుత్యా విష్ణుపేక్షా నూ శివస్వరూపస్య పరతత్వవణా
 నాత్ । అతఏవమతఃపరతరం నాస్తీతి గీతాసు కృష్ణవాక్యం । శృతివిరో
 ధా దర్ధవాద త్వేన వా శాస్త్రోద్భవ్యాతూషదేశో వామదేనవదితి న్యా
 యేనవా యోజనియం ॥

విష్ణోస్త్వపద వాచ్యత్వవిచారః.

నన్వీశపదంవిష్ణో రేవవాచకం సర్వపదానాం విష్ణువాచక త్వా
 వధారణాత్ ॥ తథాహి॥ బ్రహ్మదారణ్య కే అంతర్యామి బ్రహ్మాణే । య
 స్యాత్మా శరీరం యస్యాప శరీరం యస్యావ్యక్తం శరీరమిత్యాద్యారభ్య
 పదసర్వభూతాంతరాత్మా అపహతపాపా దివ్యోదేవ ప్రకోనారాయణ
 ఇత్యాదివాక్యైః, పృథివ్యాఃభూతానాం సర్వాత్మనాంచ భగవచ్ఛ
 రీరజ త్వావగమాత్ । రుద్రీవాచక సర్వేశ్వరపదస్య రుద్రశరీరకే భ
 గవతి ముఖ్యవృత్తి రేవేతి కారణ వాచకానాం, శివ శంభు శంకర రు
 ద్రాది పదానామపి నారాయణోపనిషత్వేద్య పరమకారణ నారాయ
 ణ ప్రతిపాదకత్వం ముఖ్యవృత్త్యైవేతి సఏవ పరాత్పరతరః ॥

నను యజ్ఞదత్త ఉత్పన్నఘటోనష్టత్రత్యా వతిప్రసంగ ఇతి
 చేన్న । ప్రకరణాదివశేనాన్యార్థత్యాత్ । ననుశరీర వాచకానాం శరీ
 వాచకత్వ వ్యాప్తిః శరీరపదేవ్యభిచారఇతిచేత్ న । నిష్కర్మపదత్వేన వి
 శేషణాత్ । కించాయుతసిద్ధప్రకార వాచకానాం శుక్లః పటః నీల ము
 త్పల మిత్యాసీనాం పదానాం, ప్రకరణేముఖ్యత్వావగమాత్ । జగ
 త్ప్రకారకం బ్రహ్మ సర్వపదవాచ్య మిత అథవా చేతనాచేతనస్య జగ
 దుపాదానస్యబ్రహ్మాణః సర్వ పదవాచ్యత్వం ఘటాద్భూతపాదానమ్మదా
 పృథివ్యాది వాచకత్వ మితిచేత్ । అక్రొచ్యతే ॥

యోయచ్చరీరవాచక ఇతి విశేషవ్యాప్తిర్వా వివక్షితా । ఉశ
సామాన్య వ్యాప్తిర్వా । నాద్యః । శరీరపదే వ్యభిచారాత్ । నిష్కర్మ
పదత్వేనతి విశేషణా దేయం । నిష్కర్మత్వస్య ఎత్తుమశక్యత్వాత్ ।
తస్మిం విశేషవాచక భిన్నత్వంవా । శరీరవాచక భిన్నత్వంవా । వి
శేషణ మాత్రా వాచకత్వంవా । నాద్యః శరీరపదస్యా శరీరత్వ విశి
ష్ట శరీరవాచకత్వాత్ । నద్విలీయః అప్రసిద్ధేః । శరీరశబ్దస్యా తవమతే
సర్వశబ్దవాచ్యేశ్వరవాచకత్వాత్ । అతఃన నతృతీయః । శరీరపదస్యా
పి శరీరత్వ విశిష్ట శరీరవాచకత్వేన విశేషణమాత్రా వాచకత్వే నాసం
భవేన వ్యభిచార తాదవస్థ్యాత్ । నాపి సామాన్య ప్రాప్తిః సంధికా ।
శరీరవాచకశ్శరీర వాచకాశ్చిత్వాప్త్యా శరీరః సర్వశరీర మంత్యావయ
విచేష్టా భాగేంద్రియాశ్రయమితిన్యామేన శాస్త్రాన్త శరీరలక్షణానుసా
రేణ ఘటాదావప్రవృత్తేరీశ్వర శరీరత్వాద్ధిః । నచనియమ్నత్వచేవశరీ
రత్వంకత్వమ్ । స్వామినియమ్న భవ్యనాచక భృత్యాదిః దే స్వా
మివాచకత్వా భావేనవ్యభిచారాత్ । నచాంతః ప్రాశ్చినియమ్నత్వం
అంతః ప్రాప్తిప్తేన శిల్పినా నియమేదారు ప్రతిమాచా వ్యభిచారాత్ ।
నచపృథక్స్థిత్వ నియామకవిశేషణం । అంతః ప్రాప్తిప్తేనదవైయధాక్యా
త్ । నచతావదేవాస్తుసాకమితి వాచ్యం । ఆపృథక్స్థిత్వదేవదత్త నియమ్య
హస్తాదిపదేషువ్యభిచారాత్ । నిష్కర్మపదత్వస్య అత్రాపి విశేషణత్వే
పూర్వోక్త దోషావత్తేషు ॥

ననఘటాదీనాంపదానాం పక్షత్వాద్దేవ మనుష్యాదిపదానాం
దృష్టాంతత్వా చ్చరీరవాచకత్వ సాధ్యాయాం సామాన్యవ్యాప్తౌ కథం
వ్యభిచారః । శరీరాదిపదానామపి ఈశ్వరవాచకత్వేన క్షతుల్యత్వాది
తిచేత్ ప్రాప్తం । వ్యాప్తిగ్రహణంప్రత్యేవ వ్యభిచారజ్ఞానస్య ప్రతిబం
ధకత్వాత్ । అన్యథా కాల్యత్వేనశరీరజన్యత్వే సాధ్యే ఘటాదా వ్యా

ప్రిగ్రహే సత్యంకురాదావపి శరీరసిద్ధి స్సాన్వితః । అంకురాది వ్యభిచా
రస్థలస్య పక్షతుల్యత్వేన అతీంద్రియశరీరస్యకల్పయితంశకృత్వాత్ ।
వ్యభిచారహేతు త్వాభాసమాత్రభేదావత్తే, వ్యాప్తా వ్యాప్తిభాగేశరీ
రపద వై యథ్యాకాత్ వ్యాప్తశ్వాసిద్ధేః । సర్వపదానాం వాచకత్వేన
వ్యభిచార స్థలాభావాత్ । ఏ శేన తద్వారకాయ శరీరపదంస్యాత్ । అ
ంద్రియోజకత్వంచ పృథివ్యాదిశబ్దానాం శరీరవాచకత్వేసి శరీరపర్యంత
త్వేసి పక్షబాధక త్వాభావాత్ । సచ బ్రహ్మణి ముఖ్యత్వానువహత్తిః
వివక్షా బాధికా । నానాధాకగవాది పదానామివ స్వతంత్ర శక్త్యం
తరకల్పనేః ముఖ్యత్వోపపత్తే విశిష్టశక్యసిద్ధిః సచేష్టాపత్తిః । అవసిద్ధాం
తాత్ । కించ యథాకమాత్ర శక్తివాదినాపి త్వయా యథావ్యవహార
కాలే భాగేన గృహీతోపికార్యాన్వితే శక్తిః అన్యలభ్యత్వ ప్రతిసం
భానేనతి పరిత్యక్తా । తథాత్వయా గృహీతాపి సర్వ పదాధాకానాం
శరీర విశిష్టాత్మశక్తిః గౌరవాన్యలభ్యత్వాభ్యాం పరిత్యాజ్యా । అన్యథా
కార్యాన్వితే శక్తిరపి త్యాజ్యా న్వాత్ ।

కించ యథాశరీరవాచకానాం శరీరపర్యంతత్వం కల్పితం తథా
శరీరవాచకానామపి శరీరవాచకత్వం కుశో నకల్ప్యతే దేవమనుష్యా
దిపదేషు తథానుదశకానాత్ । అభేదవాక్యేషు ముఖ్య సామానాధికర
ణ్యోపసాదన రూపపదస్య తుల్యత్వాత్ ॥

ననువిష్ణో స్సర్వపద వాచ్యత్వం పురాణేషు శృతమితి చేన్న । య
తో వాచో నివర్తంత ఇతి బ్రహ్మణి వాచ్యత్వ నిపృత్తేరపి ప్రత్యక్షశృ
తి సిద్ధత్వాత్ । ఏతై రేవ దోషైః ప్రకారవాచకానాం ప్రకారి పర్యం
తత్వ మితి వ్యాప్తి ర్నిరస్తేతి పేదితవ్యా ।

కిం చాంతర్యామి బ్రహ్మణే యస్మాత్మా శరీరమితి వాక్యం

నశరీరత్వ విధాయకం । యచ్చబ్రహ్మోగః । ప్రాశమ్య మిత్తుద్దేశలక్షణం । తద్వృత్త మేవకారశ్చ న్యాదుపాధీయ లక్షణ మితీన్యామేన విధిశక్తిప్రతిబంధాత్ ।

నచ యథాగ్నేయోష్ఠాకపలక్షణేన ద్విధాయకత్వం యుక్తం తస్యోక్తాప్రాప్తాధికత్వానన్యవిధేయప్రాభావాచ్చ॥ ఇహతు ఏషత ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇతి విధేయభాగస్యవిద్యమానత్వాత్ దశద్వయేనాపిస్వప్రతిపాదనాన్నేకాధికవిధానే వాక్యభేదాపక్షేః । జ్యమితాధికవాదయోగేన ఉపాసకుయాజిమంత్రరాయజిత త్వవధిత్వవత్ తచ్చేషత్వం యాజ్ఞవల్క్యసూత్ర విద్వాత్తంత్రాంతర్యామికాం బ్రహ్మగత్యోజసిమూర్ధాతేభవిష్యతీతి అధికవాదయోగాదం తర్యామిత్వస్య జ్ఞేయతనూ విధేయత్వాత్ । తథా చాన్యతః ప్రాప్తం శరీరవాచ్యం తచ్చనలోకప్రసిద్ధం భోగాయతనత్వం పృథివ్యావతదభావాత్ । కింతు నియమ్యత్వ మాత్రం । తచ్చవ్యభిచారత్వా దపాధిక మిత్తుక్తం । వస్తుతస్తు అంతర్యామిబ్రహ్మణే అంతర్యామిత్వవిధాన మమృతపదవాచ్యస్య శివస్యైవ నతువిష్ణో రిత్తుక్తం ప్రాక్ । ఏకానివా అమృతస్యనామధేయూని శతరుద్రీయ విషయ జాబాలవాక్యేన అమృత పదస్య దుద్రహాచకత్వావధారణాత్ ॥

కించ యేనామృతత్వం బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్యశతరుద్రీయేణేతి హోవాచేత్యుపక్రమాత్ । ననుఏషసర్వభూతాంతరాత్మేతి విష్ణోరేవాంతర్యామిత్వం విధీయత ఇతి చేన్న । యోరుద్రోలగ్నా యోలప్పుయటషధీషు యోరుద్రో విశ్వాభువనా వివేశ తస్మైరుద్రాయ నమోలస్తు ఇత్యత్యురుద్రస్యై వాంతర్యామిత్వ ప్రతిపాదనాత్ । యజ్ఞస్సంహితాయాంశూయంతే తత్ప్రీతివాచకేన సమర్థయతి నావసుధా రా

జన్య ప్రీత్యా ధారణేన నాగత్యగ్నే ర్విష్ణో శ్చ ప్రీతిపాదనా తేనైవ
రూపేణ యైవాస్య శివాతనూ స్తాంతేన ప్రీతాతి... అస్య బహుశృతి
సంవాదత్వాత్ । ద్రవ్య దేవతాయాః విష్ణోరసి రుద్రశరీరత్వాత్ ॥

తథాహిబ్రహ్మచాదినో వదంతి యన్న దేవత యైశహ్వా త్యసదే
వత్యావసార్థాః రేత్యగ్నిర్వసుస్తస్యైషాధా రా విష్ణుర్వసుతస్యైషాధా
రాలగ్నావైష్ణవ్యగ్నావసార్థాః జహోతి భాగధే సేనైవ నా స
మర్థయత్యథో ఏతా మేవాహుతి మాయతనవతీంకరోతి యత్కామా
యేనాం జహోతిత దేవరుంధే రుద్రోవా ఏషయదగ్ని స్తస్యైతే త
న్యా ఘోరాన్యా శివాన్యా యచ్ఛతరుద్రీయం జహోతి యైవాస్య
ఘోరాతనూస్తాంతేన శమ రుతీయద్వసార్థాః రాంజహోతి । యైవా
స్య శివాతనూ స్తాంతేన ప్రీతాతీప్రత్యభిజ్ఞా నాదగ్నా విష్ణూశివాత
నూతినిశ్చీయతే ।

నను శివా తనూ రితి శబ్దాంతరా లోకస్య వహరసిద్ధ నామధే
య భేదాదగ్నావిష్ణో గ్నాః సహ శివాతనూ ర్భిన్నే త్యంగీకారే వను
థారాహుతే రుత్పత్తి శిష్టాగ్నోష్టు దేవతా రుద్ధ స్వేన । ఉత్పన్న శిష్టాగ్ని
దేవతా శివా తనూః కథం ప్రీతా భవతీతి ప్రతిపాదయితుం శక్యం వి
నియక్త వినియోగ విరోధాత్ నిరాకాంక్షత్వాత్ మంత్రలింగవి
రోధా ద్వాక్యభేదా పతేశ్చ ఆభేదాంగీకారేణ సకశ్చిద్దోషః । అన్య
థా తప్తే పయసిదధ్యాన్న ఇతిసాపైశ్వదేవ్యా మీక్షవాభిభ్యోవాజి న
మిత్యత్రీద్రవ్య రూపగుణాత్కర్మ భేదవత్ । దేవతాయాపగుణాదపి క
ర్మభేద వాక్యత్వా దనురాహూమభేదోపి స్యాత్ । అపూర్వాధా
త్వాత్ ద్రవ్యదేవతాయాః కర్మస్వరూప త్యావిశేషాత్ । రుద్రోవా
ఏష యదగ్ని రిత్యాదినా వసుధారాం గత్వేపి దేవతాధికరణాదనూన
నూనాంతర సంవాదాదపి సంవాదయో రభావేమంత్రాధిక వాద

యోస్వాధేచ్రమఃశ్యాంగీకారాత్ ।

ఆర్యంత షరోక్షాధాత్వ పరిశురాయ అలంబనస్తుత్యయోగా
చ్చసర్వోత్కృష్ట రుద్రశరీరత్వేనై వాగ్నోవిష్ణుస్తుతి సంభవా త్తద్వా
రాశశధారాహుతిస్తుతిరితి సిద్ధం ॥

విష్ణురసి రుద్ర శరీరత్వం । తదుక్తం । కూర్మే ఈశ్వర గీతాసు
యోహినారాయణానంహో లోకానాం ప్రభురవ్యయః । మమైషా
శరమామూర్తిః కరోతి పరిపాలనం । అత్రైవ విష్ణువాక్యంచ । అస్మై
వ చాపరంమూర్తిం విశ్వయోనిం సనాతనం । వాసుదేవాభిధానం తాం
మామపేహి పితామహ ॥ ఇతి ॥ తస్మా ద్విష్ణు ర్నస్సర్వశబ్ద వాచ్యః ॥ త
థాప్రియోగః । వివాదాధ్యాసితాస్సర్వే శబ్దాస్తేవిష్ణు వాచకాః ॥ ఉ
భయవాచసిద్ధ విష్ణువాచకశబ్దత్వావచ్చిన్న భిన్నత్వాత్ । ఘటవత్ ।
నచ ప్రయోజక్యా, నర్వేషాం విష్ణువాచకత్వే సర్వేషాం శబ్దానాంవ
ర్యాయత్వ ప్రసంగాత్ । నచ విశిష్టశక్తి భేదేన పర్యాయత్వం విశిష్ట
శక్త్యసంభవస్యాక్తత్వా దిత్యలమతివిస్త రేణ ॥

అస్తుతహికాశాదిపదం విష్ణువాచకం సంహోచక హేతునాం ప్ర
కరణాదీనా మభావేన నిరతిశయైశ్వర్య వాచకస్యేషపరిస్థ విష్ణాభగవ
త్పదవ న్ముఖ్యత్వాత్ । తదుక్తం । విశ్వంస్య సమగ్రస్య యశసశ్శ్రీ
యః ॥ జ్ఞానవైరాగ్య యోశ్చైవ మణ్ణా భగవతీరణాత్ ॥ ఏవమేషమహా
శబ్దోభగవానితీసత్తమా ॥ ఉపమోబ్రహ్మభూతస్యవాసుదేవస్య నాన్యగః ॥
తద్బ్రహ్మ తత్పరం ధామ తథ్యేషం మోక్షకారణం । తదేవ భగవ
ద్వాచ్యం స్వరూపం పరమాత్మనః ॥ వాచకో భగవచ్ఛబ్ద స్తత్వాద్య
స్యావ్యయాత్మనః ॥ శబ్దాయం సావచార్యేణ వ్యాచ్యత్రహ్యపచర్య తే
తితి పురాణ వాక్యాత్ । సమగ్రైశ్వర్యవాచకస్య భగవత్పదస్యవామదే
వేముఖ్యత్వవ దీశపద స్యాపిసమగ్రైశ్వర్యవాచకస్యతత్రైవముఖ్యత్వం ॥

ఏవం ఈశ్వర ఉదస్యాసి ఈశ ఐశ్వర్య ఇతి ధానుత్పన్నస్యైశ్చ
శబ్దాన పిన కసోవరజీతి సూత్రేణ తాచ్ఛిల్యా ధికా వరచ్ఛ్రిత్య నూం
తత్వేన సిద్ధస్య నిరకీశ యైశ్వర్యవశి విష్ణో ముఖ్యత్వం : శేన ధాతుః
ప్రసాదాన్మహిమాన మీశ విత్యత్ర ఉపక్రమస్య ఈశ్వర స్సర్వభూ
తానా మిత్యాదేశ్చ విష్ణుత్వ సిద్ధిః ॥

ఏవం పురుష ఉదమసి విష్ణో ముఖ్యం । సహస్ర శీషాః పురు
ష ఇత్యత్ర పురుషపదస్య । సహస్ర శీర్షం శేవం విశ్వాత్మం విశ్వశంభు
వం । విశ్వం నారాయణమితి నారాయణ సాధారణ ధర్మస్య । సహ
స్రశీర్షత్వస్య ప్రత్యభిజ్ఞానా న్నారాయణ వాచకత్వ మేవ హ్రీశ్చ తే
లక్ష్మీశ్చ పత్యైశ్చ విధివాక్య శేషేణ లక్ష్మీపతిత్వావగమాత్ యజ్ఞే
న యజ్ఞమయజంత దేవా ఇతి మధ్యే పరాన శ్శుభోపి యజ్ఞేవై విష్ణు
రితి శ్రీశ్చ నారాయణస్త్వేవావగమాత్ । సఏవ పురుష సూక్త స్యా
ధికాః । కించ పూర్వ మేవాహ మిహ సమితి తత్పురుషస్తమిత్యాది కూ
ర్గవాక్యత్వా ద్యంతై పూర్వం సనుభూరితి ప్రజాపతి వాక్యాచ్చ సహ
స్రశీషాః పురుషస్సహస్రీక్ష సహస్రపాత్ భూత్వా ఉతిష్ఠతి
కూర్మప్రభావప్రతిపాదనాచ్చ విష్ణు శేవ పురుష ఇతి తమసః పరస్మాత్ అది
త్యవర్ణం విద్వా నేవాన్మహో భవతీతి ప్రాప్తే బ్రూమః ॥

ఈశ్వరేశ ఉదయోః శంభురీశః పశుపతీతి ఈశ్వర స్సర్వ ఈ
శాన ఇత్యమరికోశేన శివేయాధి గ్రహణాత్ । విష్ణుపర్యాయేషు పా
తాభావాచ్చ శివ ఏవముఖ్యాధికాః । తదక్తం । చతుర్వేద తాత్పర్య
సంగ్రహే । శబ్దయమీశ్వర ఇతి శృతిగోచరస్సన్నా నీకంతమవతంసిత
చంద్ర కేళింశ్చిత్యావ బోధ మితి సాధ నిజాధికాపోషాదన్యం పునః
ప్రకరణాది నిషేధనేన । అప్రజ్ఞానేశక్తిః శక్యత్వాది న్యాయేనపాతా

చ్యుక్త్యా శీఘ్రముపస్థితేన నీలకంఠత్వాది విశిష్టేనైవాధేన ఈశాది ప
దానామన్వయ సంభవే భగవత్ప్రధాదిదృష్టాంత బలాదనుమానోప
స్థితేనవిష్ణోద్యధేనాన్వయః । అచుమానా పేక్షయాశృతిః నిసుంటు
వాక్యసౌప్య నాదిప్రమాగస్మారకశ్వేన వాతకరణాది స్మృతిపతే శ
బ్దాధికనిరణయ ప్రామాణ్యాంగికారాత్ ॥

అన్యథా ఉత్తానావై దేవగవావహంతీ త్యాదౌనేవేగోశబ్దస్యా
ధాన్తర కల్పనే సర్వలోకవేదాధికరణ విరోధ ప్రసంగాత్ । నన్వీశ్వర
పదన శివవాచకశ్వేమహేశ్వరపదస్యాపితాత్పరాయత్వేనమహత్వన
నైవవిధ్యమిచ్ఛేత్ ॥ సన్మహత్వర మోత్కృష్టః పూజ్యమానేతి
పూజావాచకేన మహత్వదేన సమనైశ్వర్య పదస్య స్వాధాన్తరీత్యా
గే నైవపూజ్యవాచకత్వోపపత్తేః । పూజ్యస్యంచేత్పరస్య తముష్టహి
తి శృత్యాప్రతిపాద్యతే ॥

తథాహ । తముష్టహియః శ్చిష్యుః సుసన్నా తౌ విశ్వక
యతి భేషజస్య । యత్త్వా మహే శామనసాయరుద్రం నమోభి
క్షేవ మమరం ఉవస్వ ॥ ఉ ఇతి సంబోధనం ॥ హేతు పూజకయో
రుద్ర స్పిష్యుః శోభన బాణవాన్ సుసన్నా శోభన ధనుస్వాః । యః
శ్వస్య ప్రపంచస్య భేషజస్య తాపత్రయ నివర్తకౌ షధస్య చతుర్విధ
పురుషాధాన్యక్షయతిగృహపగాచరకీతంష్టుహి ఆశ్రయ ఇత్యధికః । మ
హే ఉన్నవేశామన సాయ సుమనససోభావ స్సామనసం తస్మై తద
ధాన్తరుద్రం యత్ప్రపూజయ అసూన్ రాతి ఆధస్త ఇత్యనుగఃసంహ
రకర్తా తంక్షేవ దీవ్యత ఇతి జేషః । స్వేమహిమ్న కీడమానః తురు
ద్రం నమోభి ర్నమస్కరై రుపస్వ ప్రీణయేత్యధికః ॥

ఈశేశ్వర మహేశ్వర శబ్దైర్నానా శాఖాదత్తైరవయ శక్తిప
ర్యుగోచనయా నిరశయైశ్చ ప్రతిపాదనైరూహ్య శివోపస్థాపకైః

ఏననోఽర్థితసత్వరూపాంతరంగప్రత్యా సత్యామోగయథాధామోః
 ఛరస్సరంశీఘ్రమేవపంకజాది పదవత్ ఆశ్రయేనతి నిరాకాంక్షత్వాత్
 సత్యామూకాంక్షోపస్థితౌ ఈక్షణంవినా అశక్యత్వాత్ నిరతిశయైశ్వర్య
 వశ్యం రుద్రస్మైఽమృతమ్ । చింతామణౌ॥

స్థలేఽంకజంతు విజాతీయ మేవ సాజాత్కోప లక్షణం । పంక
 జ కుముద మిత్యత్రాసి పురోడాశకపాలేనతుమాను పతతీత్యత్రకపాలప
 దే సాకాంక్షత్వాదు అధిష్టా నలక్షణావత్పంకజపదే లక్షణై వేతి । అ
 లిపివ శివకంక రాదిపదమపి తత్రితక్రొవనిషది శూన్యమాణం । శు
 భమాంగల్యాదిగుణాయోగేన విష్ణౌ ముఖ్య వితి నిరస్తం ॥

ఉక్తన్యాయేనతేషామపి శృణ్వత్వా శిష్యపితృపాదక త్వేన ని
 రాకాంక్షత్వాత్ ॥ అన్యత్త తత్త్వసంగ్రహేఽ గంగాపదవత్ ల
 క్షణాయా అశక్యత్వాత్ । ఏవంచ నిరతిశయైశ్వర్యం ఈశాన స్వర్వ
 వివ్యాసా మీశ్వర స్వర్వభూతానా మిత్యత్రైశ్వరపద శృణ్వత్వా
 భ్యాంశివై కనిష్ఠత్వసిద్ధేనమస్తైశ్వర్యవాచకమపభగవత్పదంశివై కపరం॥

ననువిష్ణుపురాణే భగవచ్ఛబ్దస్య వాసుదేవే ముఖ్యత్వం । అన్య
 త్రోఽచారకత్వముక్త వితి చేత్ న । తత్రైవపరబ్రహ్మసూతస్య వాసు
 దేవస్మేతి విశేషణబలా త్పరబ్రహ్మభూతస్య శివాంశ త్వేన తదభేదోపా
 డకమేవ । భగవచ్ఛబ్దః చ్యుత్వ మిత్యవశ్యం వాచ్యం । అన్యథా పర
 బ్రహ్మభూతస్మేతి విశేషణ వైయధ్యాత్ । ఆనన్యధాసిద్ధ వ్యాయ
 బలేన నిరతిశయైశ్వర్య క్రిందిపాదక శృతిబలేనచ పురాణవచనస్యస్తుప
 రత్వ కల్పనాత్ ।

ననుషణ్ణాంగుణానామైశ్వర్యాదీనాం భగవచ్ఛబ్దవాచ్యత్వాత్ త
 ద్వితి వాసుదేవే భగవచ్ఛబ్ద ముఖ్యత్వస్య పురాణేనై వప్రతిపాదనాన్నా

త్రీశివశబ్దే శ్శృతిన్యా య విరోధః | ఏవంపురాణవాశ్యస్య స్తుత్యధో న
చుతాధాత్వం కల్పనీయమితిచేత్ | సశ్యం ఈశ్వరశబ్ద స్రోతే పాద ని
రతిశయైశ్వర్యో వైక : పృతాసిద్ధౌ తాద్వైశ్వర్యవాచ స్యాపి | భగవ
చ్ఛబ్దస్యతదంశ మాదాయ వాసుదేవే ముఖ్యోపపత్తేః | సశ్యం శ్రీ
శ్వర ద్వయాంగీకారేజగదున్మదనప్రసంగాత్ | అతోనిరతిశయైశ్వర్యా
కాధకత్వ మేకత్వైవ సేవ శినః ||

కించ ఈశ్వరత్వం నామకర్తుమకర్తుమచ్యభాకర్తుం సామధన్యై
లోకజేదయో సిద్ధం | తచ్చ శివైకనిష్ఠం | తథాపి | అన్యై
కర్తు మశక్యాభావస్య కాలకూటభక్షణ కామజయ క్రిస్తుతభంజ
నాదేః కరణాత్ | కాలకూట భక్షణ కామజయ కామాయజే
శూయేతే | దేవానాంవిద్రవం భృష్టా శృత్వా పాత్యంచశాజ్ఞా
నః || హాల హలంవిషం సర్వం జగ్రాహ అపౌపనుమితి బ్రహ్మాండే
ద్విశత తమోధ్యాయే || బ్రహ్మనాన్యం | తస్యవిషు రహం వాసిసర్వే
వామర పుంగవాః | సశక్నువంతి వై సోధుం వేగ మన్యత్రీశంకరాత్
విషేణోత్తిష్టమానేన కాలకూట సమ త్విషా || నిర్ద్విధో రక్త గౌరంగఃకృ
తకృషో జనాదకనః | ఇతి | అశరీరకృతః కామః | క్రోధాదే వేశ్వర
ణచ | అనంగఇతి విఖ్యాత స్తదాప్రభృతిరాఘవేతి | యజ ససంహితా
నాం | సశిస్రోపురోభిత్వైభ్యో లోకేభ్యోనుగాణాం ప్రిణంసదావిభి ||

ఏవమన్యేషాం కర్తు ఏశక్యయాః శ్రోత్రభావవిద్యానిధనయో
రధఃకరణాదపి అర్హం సామధన్యైశ్చిన్వైకైశ్చిదుక్తం | దుద్రీసూక్తే ||
స్థిరేభిరంగైః పురుషాప ఉగ్ర ఇతి | రామాయణేచ | దేవతానాంవచ
శ్శృత్వాసర్వలోకమహేశ్వరః | కాళమిత్య బ్రవీ త్సర్వాత్ | పునశ్చేద
మువాచహ | ధారయిష్యామ్యహం తేజస్తేన మన్యా మహేమయా || తి
తశా పృథివీచైవ నిర్వాణ మృధిగచ్ఛతు ||

ఏవమన్యథాకర్తుం సామధ్యైశ్చ వన్త్యైశ్చయథా శరీరస్యాపి
మన్మథస్య స్వభావ్యాకారేణ ప్రతి సశరీరత్వకరణాత్ । పురుషస్యాపి
శరస్పరవిరుద్ధ ప్రీత్యుపస్తానయాలింగిత దేహన్య కరణాత్ । భిన్నశిర
సో మృతస్య దక్షస్య మేషశిరసా జీవనకరణాత్ । భగ్ననేత్రస్యభగస్య
నేత్రానినిహపిచశ్చన కల్పనాత్ । భగ్నదంతస్యాపి పూష్ణఃపత్యేర్ద్విహపి
ష్టభాగకల్పనేన వేదమాగ్నస్యా శిక్షణాత్ అనేన కర్తు మశక్యస్య
వస్తు స్వభావా దన్యథాభావస్య కరణాచ్ఛివపవేశ్వరః ॥

అన్యేషాంతు వస్తు స్వభావానుసారేణైవ స్వేష్ట సాధనమితి శ్చ
తి స్మృతీతిహాస పురాణేషు ప్రసిద్ధత్వా త్తదన్యథాకరణ సమర్థః శి
వపవేశి । సపవపంమైశ్వర్యాధారశ్చిత్సిద్ధం॥ తదుక్తంకాలిదాసేనారశేగృ
హీతా నునయేన కామం ప్రత్యర్పితస్వాంక మివేశ్వరేణేతి । ఉత్తరరా
మాయణే । ఇళాయా ప్రీత్య ముక్తం । ఏవం సరాజా పురుషో మా
సంచరతి ధార్మికః॥ త్రైలోక్యసుందరీ నారీమాసమేకంతథాభవేత్ ।
నివర్తకత్వంచ తత్రైలోక్తం॥ ద్విజాశ్శృణుతమే సర్వే యశ్రేయాః పా
థివన్యవై । నైవ శశ్యాని భేషజ్యమంతరేణ వృషధ్వజం । దేవప్ర
సాదయిత్వా హం పురుషోహంభవన్మృతి । తతఃప్రీతో మహాదేవఃపురుష
త్వం దదౌపునః । ఇళాయా స్సుమహత్తేజోవత్వా చాంతరధీయతే॥

దక్షాదీనాంతు భాగవతే చతుర్థస్కంధే । శ్రీభగవానువాచ ।
ప్రజాపతిర్ద్వితీయోభవత్వజముఖః శిరః । విత్రస్యచక్షుషీక్షేతభాగం
స్వంబ్హూషోభగః॥ పూషాతుయజమానస్య దద్ధిసిష్టశుపిష్టభుక్॥ దేవాః
ప్రవృత్తస్త్వాంగాఃయేచతత్ర బహువతుః । బాహుభ్యామశ్వినోః పూ
ష్ణో హస్తాభ్యాం కృతబాహవః । భవం త్వ ధ్వర్యవ శ్చాంతేగత
శ్శశ్శభృగు ర్భవేత్ । ఏవ మఘటిత ఘటనావచతుర్థానత్వ మిశ్వర
త్వమపి సదాశివస్యైవేతి సతీవ ముఖ్యా ధోనాన్యః ॥

తదుక్తంకాళివాసేన | అశిమాదిగుణాధార మస్పృష్టపురుషాం
తరం | శబ్దమీశ్వర మిత్యుచ్చై సాస్థానచంద్రం భిభర్తియః - ఇతి |
సన్న్యంబరీమాయ శావం దాతు ముద్యోదూర్వాసో విష్ణుప్రేషితాత్సు
దశకనాత్ పలాయమానో రుద్రం శరణాగత స్తంమునిం తత్సోర
క్షీతవాన్ | నారాయణం ప్రశేయే వతత్ ప్రేషయామాన స ఇతి
తదుక్తంభాగవతే నరమశ్కంధఇతిచేత్ మైవం ||

విష్ణోస్త పసా ప్రసన్నేనపర మేశ్వరేణచక్రిదానకాలే తస్మా ప్ర
తీకార త్వ ప్రతిజ్ఞాత్ | స్వప్రతిజ్ఞాకాలనాయైవ తంప్రేషితవాన్ |
తదుక్తం వామసపురాణే | అథ భీత్యా జగన్నాథ సహస్రశిరసంవిభుం
ఆరాధయామాసహరి స్వయమాత్మానమాత్మచాం | సాంగంవన్
సహస్రంతు పాదాంగుష్ఠేనతస్థివాన్ | తతః ప్రీతోహరః ప్రాదా ద్వి
ష్ణుప్రేషకరుపరం ప్ర్యోక్షం తేజసం శ్రీమాన్ దివ్య చక్రింసుదశక
నం || అమోఘత్వంచోక్తం || అమోఘ ఏషో విరరాజపుజితోధ్యో
మయా నేత్రగతస్తపో బహుదితి పురాణాంతరేతు సుదశకనస్యా పి ని
ష్ప్రభోభవేతి శాపోదత్తః ||

అతఏవ సైంధవవధానం సూర్య మండలస్థంభనకాలేనిష్ప్ర
భో జాతః | అన్యథా అనేకసూర్యప్ర కాశకత్వమత్సుదశకనాత్ రా
త్రీ భ్రమో నన్యాత్ | విష్ణురష్య శక్తో విష్ణుపురాణేసమాప్తా దూర్వా
సశ్చయధేతి వచ శ్శ్రీవణాత్ | ఇత్యులం ప్రసక్తాను ప్రసక్త్యా ప్రకృత
మనుసరావః |

అత్రీహరదత్తా చార్యః | ఐశ్వర్య మీశ్వరపదశ్చతిరుద్రీశబ్దోపి
రం యశశ్శివ పదంచ తపాభిధత్తే | సర్వ జ్ఞకామరిపుశబ్దసమర్పితౌచ
సార్వజ్ఞరాగ విరహకాభవతఃపురా రే! అమమభిప్రాయః | భగవచ్ఛబ్దా
ధాన్వాంషజ్ఞాంగుణానాం మధ్యే ఐశ్వర్యం పూర్వోదాహృతశ్చత్య

లభ్యతే గుణం గ్రావయతీతివ్యుత్పత్తైరుద్రశబ్దే శృతివృత్త్యావీర్యం లభ్యతే పరమమాంగల్యపావకేన శివశబ్దేన క్రతాదయోమంగళగుణా ఉచ్యంతేకృతానురేతాస్సర్వజ్ఞ ఇతీనిఘంటుసిద్ధేనయస్సర్వజ్ఞ స్ససర్వవిదిత్యాదినాసర్వజ్ఞత్వ మర్మధాంతకత్వాదేవ వై రాగ్యం లభ్యతే ।

యద్యపి పరమవిరక్తస్య శివస్య శ్రియా ప్రయోజనంనాస్తి ॥
 లభాపి తవశ్రియో మరుతోర్చయంత ఇతిరుద్రీనూక్తవాక్యేన శ్రీకామైర్మగుద్భి శ్శివపవ సంపూజ్యత ఇత్యువారత్నమపి శివస్మై వ కించ శ్రీహిరణ్యాదిరూపాదేశచ్చ హిరణ్యం యద్యపి తరేషాం దేవానాం భూషణాది రూపేష ధార్యతయా సంతోషహేతుః ।

తదుక్తం॥ పురుషస్యస్వాదేతనః ప్రభవఇత్యాహశ్రుతి రితి హిరణ్యస్యఈశ్వరస్య వీర్యమిక్తం । రామాయణే ॥ యదస్యాంతగతా తస్మాత్తప్తజాంబూనదప్రభం... అతులప్రభం నిక్షిప్తమాత్రగభేత తు తేజోభి రభిరక్షితం । సర్వం పర్వతసన్నద్ధం సౌవర్ణ మభవద్ధనం । జాతయాపమితి ఖ్యాతంతదాప్రభృతి రాఘవేత... ..

అదికల్పే శివస్సాక్షాదశ్చ వీర్యమపా సృజ త్ । తదండ మభవద్ధై మం సహస్రాంశు సమప్రభం । ఇత్యుత్తాప్తవీర్యస్యైష్టా సదా శివ ఏవే త్యవగమ్యతే । అన్యేషాం హిరణ్యరేత స్వే ప్రమాణాభావాత్ ఏవమస్మి రేతాశ్చ... .. ధోరుద్రీవవ ॥

తస్మాత్ షణ్ణాం గుణానాం శివై కనిష్ఠత్వాత్ ద్వాచకం భగవత్పునమపి తత్రైవముక్తం । తదుక్తం । శ్వేతాశ్వతరే । ధర్మాపహం పాపనుదం భగేశమితి అధర్వోపనిషత్ - యోరుద్రీస్సభగవానితి భగవత్పునస్యాపిశివనిష్ఠతయా నిర్వచనాన్నివవ ముగ్యాశ్చ ఇత్థలమితి విస్తరేణ ॥

ప్రియోగ రూఢ్యధామో శేకపనోపాత్తత్వ లక్షణాంతరంగ
ప్రిత్యాసత్యా శీఘ్రమన్వయే జాతేము ... - భవన్త్యైవ విపక్షబాధ
కత్వాత్ । ఏవం పురుషఃకదం తావద్యజ్ఞో వై విష్ణురితివత్ । పురుషో
వై రుద్రీతి శృతి వాక్యా దేవ రుద్రీ త్వపరం । నచ సమాస్రీ శీ
షణ్ త్వ ప్రత్యక్షజ్ఞానం నారాయణ పరం । రుద్రీవాచకోపపత్తేః । మ
హాదేవస్య ధీమహి ధీనమాస్మిత్వప్రత్యభిజ్ఞానానాంహరపరత్వవ్యాపి
వక్తుం శక్యతే ॥

నతుపూర్వమేవాహమిహాసమితి కూర్మవాక్యేన నారాయణ ప
రం నిశ్చీయతే । రుద్రీవాచకోపపత్తేః । తస్య కూర్మస్య నా
రాయణాంతర్వే ప్రమాణాభావేన శివాం శక్వేనైవ సమాస్రీ శీషణ
త్వాద్యపపత్తేః ॥

తస్యచ ఉపనయ.....వా ఏషయదస్మి స్సవతర్హిజాతోహి
సర్వశ్చిత్తతి రుద్రీత్వ ప్రతీత్యాచ యజ్ఞేవంతం కూర్మమపధావత్
ఉపధేయకూర్మత్వాచ్చ పురోడాశం కూర్మం భూతవర్షంత మి
త్యాద్యస్యాపి కూర్మస్య విష్ణుత్వ ప్రసంగః నచహీశ్చ లక్ష్మీశ్చ ప
త్న్యాఃతివాక్య శేషాన్నిణాయః తస్య యస్మైవబ్రాహ్మణోపి...
ర్యకీర్త్యోః ప్రతిపాదనేననిణాయకత్వాత్ । సంద్విగ్ధేషు వాక్యశేషాతి
వాక్యశేషాం శనిణాయత్వస్య సంద్విగ్ధోప క్రమవిషయత్వాత్ ॥

అత్రీచ వేదోయః ప్రాయదశణ నాదితిన్యాయేన ఉపక్రమస్య
పురుషోవై రుద్రీత్వ నేనై వాధా నిణాయాత్ । బోధాయన సూ
త్రీచ । పురుషసూక్తం హృదయం ఉత్తరనారాయణం శిర ఇతిరు
ద్రీన్యాసాంగతయా విధానాత్ వినియోగాను సారేణైవ అన్యవణా
న స్యాచితత్వాత్ ।

విష్ణుస్రూణాయా మాగమః నియోగేసి శ్రోతః నియోగాభావాత్ । శ్రోతః నియోగాపేక్షితయా ఆగమపురాణయోధుర్బలశ్చేనలక్షణాదికల్పనయాపి తద్వినియోగ నిర్వాహానంభవాత్ । యజ్ఞేన యజ్ఞమయజం శతేద్వితయ యజ్ఞపదస్య విష్ణుపరశ్చేసి తాదృశయజ్ఞస్య తేహానాకంఠహిమానస్సచింతితస్య స్వగణఫలత్వవర్ణనాత్ । పురుషజ్ఞానస్యైవ మోక్షఫలత్వవర్ణనాత్ ॥

ఋగ్వేదానాం సహస్రశీషానారాయణా పురుషోనష్టురీతపురుషసూక్తే దేవతాయానీదేశశత్యాత్ । సిద్ధంపురుషసూక్తస్య రుద్రపరత్వం । అనుమానమపి పురుషపదముఖ్యాధికప్రమితిః రుద్రేతరగోచరా నస్యేతరవిషయకత్వావచ్ఛిన్నం భిన్నత్వాత్ । ఘటవత్ । సచ ప్రయోజకహేతుః ఉక్తశ్చ త్యాదివిరోధప్రసంగస్యైవ విపక్షాధికత్వాత్ ।

నిరతిశయపురుషత్వం రుద్రప్రవృత్తివిమిత్తం నిరతిశయపురుషత్వవ్యాపకత్వాత్ ప్రమేయత్వవత్ । నచ సిద్ధిస్తద్వన్నిష్ఠాత్వంతాబావా ప్రతియోగిత్వరూపవ్యాపకత్వస్యాభేదేసి నభావాత్ । నచ ప్రయోజకత్వం నిరతిశయస్య లోకోత్తరపురుషత్వస్య । ఆదిత్యపురాణే । ప్రకృతిస్త్యం సురశ్రేష్ఠ పురుషోహం నసంశయః । త్వన్నయం మన్నయం సర్వ మవ్యక్తం పురుషాత్మకం । ఇతి ఈశ్వరవాక్యా ద్విని నివృత్త్యావగమాత్ । ఋతగ్ంసత్యం పరంబ్రహ్మ పురుషం కృష్ణసింగళం । ఉద్భవేతం విరూపాక్ష మిత్యత్ర బ్రహ్మలక్షణే కృష్ణసింగళత్వాదివత్ పురుషస్యాప్యసాధారణధర్మత్వే నోక్తత్వాత్ । రామాయణేచ । పురా రామ! కృణోద్వాహశ్శితికంఠో మహాతపాః । దృష్ట్యాచ సస్పృశాం దేహిం మైథునాయో పచక్రమే । శిశికంఠస్య దేహస్య దిష్టాన మేశతంగతం । సచాపితసమీరామ తస్యామాసీత్పరంతపేతి । అన

స్వసాధారణ పురషశక్తివశానాత్ । విష్ణోశ్చ నారాయణ రూపేణాప
తారస్మత్పురాణప్రసిద్ధత్వాత్ తస్మిన్నవతా శేచశివ కేశవయోస్యం నా
గేన శైరవోత్పత్తేః శివ కేశవయోరైక్యం కలయే కలశైరవమితి । కా
శీఖండవాక్యా దవగమాత్ । స్వయంఽయైక్యే శంకర నారాయణ హ
రిహరాదిషు పురాణప్రసిద్ధస్థానేషు దక్షిణ భాగావద్ధాగాత్ । దక్షిణ
భాగస్య పురషస్థానత్వేన ప్రసిద్ధిసిద్ధౌ పురుష పరప్రవృత్తినిమిత్తం సి
రతి శయ పురుషశ్చంద్రుద్రస్యైవే నాప్రయోజకో హేతురితి ॥

ఈదృశస్య పరమేశ్వరస్యానన్యోన్య కర్వన్విప్రే. ప్రామాణ్యైర్న
బహిష్కార్యః । తదుక్తం । మద్రపిండభవో విప్రః శివః సర్వేశ్వర
విభుః । మోహేనైవ న జానాతితాతం వేశ్యాచుణాయథా । తదుక్తం
కూర్మే । శివశీతాను । మామేవం యోవిజానాతి దీజీవం పితరం ప్ర
భుః । సద్ధీర స్సర్వలోకేషు సమోహ మధిగచ్ఛతీతి ॥

నను రుద్రాదిత్యరూప పితృపితామహపిండేషు మధ్యపిండస్య
రుద్రరూప పిండత్వాత్ । తల్పాశనస్య సంతత్యుత్పత్తి హేతుత్వేన
మధ్యమపిండం పత్యైప్రయచ్ఛతి । ఆదత్తపితరోగభావం కుమారింశు
ష్కరస్రజః । యదహ పురుషో తదిదం వత్సః ప్రాశ్నాతి పునాంగం
సహజానుకభనతీతి వజ్రాయత ఇత్యావస్తంబః । విప్రోత్పత్తేః రుద్ర
పిండ హేతుత్వం । సన్వావస్తంబేన వరు రుద్రాదిత్య రూపాణా నవి
ధానా త్కథంమధ్యమ పిండస్య రుద్రపిండత్వ సిద్ధిరితిచేత్ మైవం॥ శ్రా
ద్ధానాండశక పిండపితృ యజ్ఞ వికృతత్వేన ప్రకృతి వికృత్యామే
నాంగానామతిదేశక సైకై సత్యాంమత్యమపిండప్రాశనస్యాః । ప్రాశ్నా
త్మాత ప్రతిషిద్ధుస్తోకరణనామన్యతసుత్వా భావేన అతిదేశేన
తి శృతిచైత్యేశ్చ పార్వణశ్రాద్ధీయపిండేషు వరుగు రుద్రాదిత్య రూపాణా
దేశాత్ । తద్దృశ పిండప్రాశనస్య పురోచ్ఛిత్తి హేతుత్వేన చోదక

ప్రాప్తత్వాత్ । యక్తం రుద్రీరూప మభ్యశింహోత్పన్నత్వం (బా
హ్మణస్య । అథవా శ్రాద్ధప్రకరణేపి మభ్యమ పిండప్రాశనం స్మర్యతే

లోకోపకారి నిబంధేష్వివ పత్త్యై ప్రజాధాందద్యాత్ ।
మభ్యమం మంత్రీ పూర్వక మితి వాయుపురాణ వచనాత్ వసిష్ఠవచ
నాచ్చ ॥ ననువర్వాదిప్రాయ సాతేన ఏకాదశ రుద్రీనా మేవ రూప
నిదేశ ఇతిచేత్ । తేషా మపీశ్వరాంశ ద్వేనై వ రుద్రీత్వ వ్యసదేశా
త్ అంశాంశినో రభేనాత్ । ఏవం బ్రాహ్మణానా ముత్పత్తిరబ్రాహ్మ
ణాదేవ ప్రతిపాదితా భవతి । అన్యస్మాదబ్రాహ్మణోత్పత్తేరయోగాత్ ।
బ్రాహ్మణత్వంచ రుద్రస్య సామశాఖామూంప్రపదమం శ్రీ శూర్య
తే ॥ త్వందేవేషు బ్రాహ్మణోన్యహం మనుష్యేషు బ్రాహ్మణః । బ్రా
హ్మణో బ్రాహ్మణ ముపధావతి । ఇతి యోవై స్వాందేవతా ముత్య
జితే ప్రస్వాదై దేవతాయై చ్యవతే నసరాంప్రాప్నోతిపాపీయా స్భవ
తి ఇతిన్యాయేన బ్రాహ్మణస్య బ్రాహ్మణభజనమేవయుక్తమితిన్యాయః ॥

అకవన రుద్రాంశభూతస్య విశ్వా మిత్రస్య త్కృతియోత్పన్న
స్యాది తపస్కయా బ్రాహ్మణత్వే విష్ణ్వంశభూతస్యాపి పరసు రామస్య
వ్యాసారేణ త్కృతి రు కార్యకరణత్వం శై వ వైష్ణవచరున్యత్యాసహేకు
కంశూరీ రుతే ॥ హరివంశే । భృగోశ్చగువిపర్యాసే శై వ వైష్ణవయోః
పురాజన్యత్యాంవైష్ణవంకేన జామవగ్నోన్య వ్యకాయతః విశ్వామిత్రం
తుశై వేన గౌధిః కుశికనందనః । జనయా మాన పుత్రంతు తపోవిద్య
శమాత్మకం । ప్రాప్నోతి బ్రాహ్మణ్యే నమతాంగ మాకరీసభవత్తత్కృతి తస్మా
దుద్రస్య బ్రాహ్మణత్వాత్ । బ్రాహ్మణోత్పత్తి కారణత్వాచ్చరుద్ర
విద్యేషికం బ్రాహ్మణేభ్యో బహిభావావోయుక్తః ॥ తదుక్తం । యః
పుత్రసితం ద్వేష్టితం విన్యాదన్యరేతసం । యోవిప్రీక్ సతతం
ద్వేష్టి తంవిన్యాదన్యరేతస మ్భ్యుమితిస్త రేణ ॥

శ్లో॥ శైవంశాస్త్రంకేదితంతస్మి భేదా
 శ్చత్వారస్తేశాస్త్రేసుక్రసిద్ధాః ।
 శైవంలిః గంధార్విరూక్తింజూశ్చ
 భూతిర్ధార్యానోధక్వాతండ్రించచక్రం ।
 సంసార్కరాస్తేవంచవేదేషునోక్తాః ।
 సాయుజ్యంస్యత్ సుపసిద్ధాచమక్తిః ।
 సర్వేశబ్దా వాచకానైః విష్ణోః ।
 తేచేశ్వే సర్వధా సంభవతీ॥

శ్లో॥ శ్రీకాళహస్తిశివలీలాస పుస్తే సిద్ధేపుతన న్నతిదేవతాయే ।
 చండిశ్వరే పాదసమీపదేశే సింహాసనే భూదపరో విలాసః ॥

ఇతిద్వితీయవిలాసః॥

శ్రీవాక్యం మః.

౧౧ కార్తమాస్తీశవిలాసే,

తృతీయ విలాస ప్రారంభః.

అంత్యేష్టి క్రమశిక్షా.

శ్లో॥ అస్తునస్వస్తిసాహస్రప్రదానాయసదోద్యతః ।

మదాలసా మహేశాద్యసుతోవిస్మశతాపహః ॥

అథ వీరశైవానాం మహాపాశుపతానాంచ కథ మంత్యేష్టిక్రమః॥
అహోచ్యతే కేషాంశివైకనిష్ఠానాం దహనాదికర్మణో నిషిద్ధత్వాత్ ।
సమాధిక్రయైవ కర్తుం యుక్తా । తదుక్తం మన్వాది స్మృతిషు । సర్వ
కర్మ నివృత్తస్య ధ్యానయోగరతస్యచ । నతస్యదహనం కార్యం నచపిం
షోదకక్రియాః ॥ శాతాతపస్మితౌచ । వానప్రస్థంయోగినంచలింగై
శ్చం భిక్షుకంయతీం । తుర్యాణా మాశ్రమాణాంచ రసాయాం నిక్షి
పేత్తనుం ॥ పద్మపురాణేచ । సర్వసంగ విముక్తస్య యోగినో లింగ
ధారిణః । దహనం నైవకర్తవ్యం ధరిత్యాగ్రిం నిక్షిపేత్తనుం । శైవే
వాయవీయ సంహితానాం । ఖననం జలనిక్షేపః కాష్టవత్క్షేపణం ి
శి । ఉక్తం పాశుపతానాంహి శివతత్త్వాధికవేదినాం ॥ నను పూర్వపా
దే । లింగధారణ జటాధారణనిరూపణ ప్రస్తావే విసిష్ట విశ్వామిత్రే క
శ్యపాదీనాం జటాలింగధారిణా మప్యహితాగ్నిత్వ ముక్తం ॥ తథాచ
లింగధారిణాం జటాధారిణా మన్యేషాంకథం సమాధి క్రియాకర్తుంయు
క్తా । ఆహితాగ్ని మగ్నిభిర్దహేత యజ్ఞపాత్రై ర్వేదసూత్రవిరోధాత్ ।
మహోదాహ్మణ శాతాతపాది వాక్యవిరోధః । శ్రౌతవాక్యస్యస్మృత్యపే
క్షయా జలవత్పాదీతిచేత్ మైవం ॥

శృత్యేవాగ్ని సంసకరస్య అనిత్యత్వ ప్రతిపాదనా త్తదుక్తం ।
 యే అగ్నిదగ్ధాయేఽనగ్నిదగ్ధ ఇతి నన్వయం బాలాదివిషయః । ఊ
 నద్వివాక్షికం బాలం నిఖనే న్నతుదాహయేదితి చేన్ద్రేయం । అసంస్కృ
 త ప్రమీతా యేత్యాగిన్యోయాః కలస్త్రీయ ఇతి తేషాం పృథక్త్వస్య
 ధానాత్ । నచసన్యాసివిషయతా తేషాం పిండదాన నిషేధాత్ । త
 థాచ । శౌనకః । నతస్య దహనం కార్యం నచ పిండోదకక్రియా । ఏ
 వోద్ధిష్టుం నకర్తవ్యం సన్యస్తానాం కదాచన ॥ తస్మాత్పరిశేష ప్రమాణే
 అనగ్నిదగ్ధఇతి శృతేః । సమాధిస్త్రివశాకవిషయా శూద్రాణాంతు పే
 దమంత్రానధికారాత్ పురాణ మంత్రేణైవ తృప్తిర్విహితా । యజమా
 నకులే జాతాదాసా దాస్యోన్న కాంక్షీణఇతి కించ । సంగచ్ఛస్వ పితృ
 భి స్సంస్వభాభి స్సమిష్టా పూర్తే పరమేన్యోయో యత్ర భూమ్యైవ
 ఋషే తత్రోగచ్ఛతత్రీత్వాదేనస్సవితాదధాత్విః శృతేరపి ప్రేతాను మం
 త్రేణే ప్రకరణసహితేన లింగేనవినియుక్తా భూమిస్థాపన మేన పితృత్వా
 ది ప్రాప్తి హేతుని ప్రతిపాదయతి ।

యత్ర భూమ్యై వృణుసే యన్యోం భూమా స్థాతుం వాంఛాం
 కరోమి తత్రోగచ్ఛతాత్వాం స్థాపయత్వీతి మంత్రాధికః । కాశీ శ్రీశైలా
 దిశేషతే త్రేషు సమాధిస్థాపనం సర్వశ్రేయః ప్రాప్తి హేతు రితి తత్ప్ర
 ర్థం । ఏతేన అనగ్నిదగ్ధఇతి మంత్రభాగాదేః తత్కర్తార్యభావేన అ
 గ్నిసంసకరా భావాదనువాదకఇతి శంకానిరాకృతా ॥

భూమి స్థాపనస్త్రివ సర్వప్రాప్తక త్వే నాధిక్యశ్రవణాత్ । కించ
 సన్వస్య ప్రతిశీవరీభూమి స్త్వపస్థ ఆధిత । స్యానాస్త్రియదాభవ య
 చ్ఛాప శ్మగ్న సహధా ఇతి శృతిరపి విశృంఖేషప్రకరణే । భూమి స్థాప
 నమేవ పరమమఖి ప్రాప్తి హేతు రిత్యాచా । సర్వస్య లోకస్య ప్రతికేష
 తే ఆధారభూతా భూమిస్త్వా భవంతం ఉపస్థగభేః ఆధిత ధారితవశేః ।

స్యానేతి పృథివీనామ హే పృథివీ అస్మై పురుషాయ సుషదా సమ్యగ
వస్థానయోగ్యా భవనప్రధాః సమ్యక్ ప్రసిద్ధత్వం అస్మై పురుషాయ
సుఖంప్రియచ్ఛే త్యక్షణః ॥

సను ప్రథమం భూమా నిఘాయ పశ్చా దగ్నిదాహః కథంచ కర్త
వ్య ఇతిచేత్ । మైవం । ఉపస్థ్యగోహం వాధికావం ఖనతా త్ ఇతి శ్రీవ
ణేన ఛాగాః శరీరస్య ఖననవత్ శివలింగయోగి శరీరస్యై ఖనన మేవ
తదత్తం । భూతోపయోగి సంస్కారత్వాత్ చాత్మాలలి కృష్ణ విమా
ణం ప్రాప్యతీతివత్ అగ్నౌ ప్రేతాహుతేస్తు భాప్యపయోగ సంస్కా
రకత్వం । యదా శృణం శృవోజాతవేదాధిమేనం పరిదత్తా న్విత్పభక్తి
ఇతి పితృత్వప్రాప్తి భాప్యపయోగస్యవిద్యమానత్వాత్ । మత్రతుభూత
భాప్యపయోగో నస్తః । తత్ర శృతమపి కష్ట శ్చక్వావియోగభాగస్త్వి
కృతః । యథా సత్తా జహాయా దిత్వత్ శివ భక్తానాంతు శివ ఏ
కో ధ్యేయః శివంకం స్సర్వ మన్యస్పరిత్యజ్యేతేతర పఃత్మాగవిధానాత్ ॥

జ్ఞాత్వా శివంశాంతి మత్యంతమేతి శివజ్ఞాన సైవవాన్యంత శాం
తికారణత్వాత్ । ఈశం జ్ఞాత్వా అమృతాభవంతీతి శివజ్ఞానా న్మోక్ష
ప్రశంసాత్ । జ్ఞానస్మిగ్ధనా భ్యాసా త్పాశం దహతి పండితః । ఇతి శి
వజ్ఞానైకనిగతానాం పితృత్వాది ప్రాప్తి రనపేక్షితత్వాన్నాగ్నిసంస్కా
రేణ ప్రయోజనమస్తి ॥

తర్హి జననమపి కిమర్థమితి చేత్ ఉపస్థ్య గోహం ఖననవత్ భూ
తోపయోగి సంస్కారత్వాత్ పిమ్మ మేగప్రకరణ స్థానైక శృతివిహిత
త్వాత్ । అన్యథా దోషశ్రీవణాత్ ॥ పద్మపురాణే । లింగాంధిని పక్ష
ప్రజాజే భ్యోనయోగ రతేపిచ । మృతే తేమా శరీరాణి సమాధౌ గోష
మే ద్భద్రః । కించలగ్ని సంస్కారం వినాపి ఉత్కృష్ట శివాదిలోకప్రాప్తి

మతాం బ్రహ్మక్షత్రి వైశ్యానాం సాలోక్యం ప్రసంగమనం । అగ్ని
హూయమానః ప్రేతః ప్రేక్ష్యతే మంత్రత్రయేణ తహసా యేన వృష్యా
స్తపసా యేను నర్జత ఇతిమంత్రస్తు సత్కాది సన్యాస పర్యంకేషు త
పశ్శబ్ద ప్రయోగా ద్విష్ణుః । తస్మాత్సన్న్యాసమేమాం తపసామకరిక్తమా
హురితి ॥

నభ బ్రాహ్మణా దన్యస్య సన్యాసోవిహితఇతి విప్రవిషయోఽ
యం మంత్రః । క్షత్రియస్యతుదే యుధ్యం కేప్రధనేషు శూరాస్తేయేత్య
జ ఇతిమంత్రః ॥ సాలోక్యంగచ్ఛేత్త్యానాయుద్ధస్య క్షత్రియధర్మత్వాత్ ।
సచ యుద్ధే ఘృతస్య క్షత్రియస్య సన్యాసాదిమతా వాన క్రద్ధస్య ఆ
గ్ని సంస్కారవశ్యకః । తేన వినాపి పరలోకసిద్ధేః శ్రవణాత్ ॥

వైశ్యానాంతు శివభక్తానాం శివోపాసనయా ఉత్తమం కదం
ప్రాప్తానాం సాలోక్యం గచ్ఛేతి తృతీయ మంత్రమాహ । సోమనకః
పవతే ఘృతమేక ఉపాసతే । ఘృత శబ్దస్య బ్రహ్మపరత్వం । యేభ్యో
మమ ప్రాధా వశితాగ్ంశ్చదేవా అపి గచ్ఛతాఽతి ఉమయా గహిత
స్సయః । ఉపాస్యత్వేన ప్రీతి విషయ ఇత్యర్థః । అన్యేస్మత శబ్దవా
చ్యం బ్రహ్మాసాసతే ఘృతశబ్దస్య బ్రహ్మపరత్వం ఘృతం వివిక్షీర
ఇతి మంత్రే వేదభాష్యే వ్యాఖ్యా మధుబ్రహ్మఘృతం యేభ్యః ప్ర
దావతి స్వయమేవాపి భవతి తాదృశా శివభక్తా ప్రీతినమానలోక
తాం గచ్ఛేతి మంత్రార్థః ॥

ఏతై ర్మంత్రై ర్భక్తానా మాధిక్యం వృక్షతర మనగమృతే । ఆ
గ్నిసంస్కారవతామపి సాలోక్యస్య ప్రాప్తినీయత్వాత్ । తస్మాచ్చి
వత్సక్తినిష్ఠానాం జటాధారిణాం లింగధారిణాంచ త్రైవశికాకావాం భ
మాధిక్యమైవ కృతీస్మృతి తరాణాగమాది సిద్ధా ॥

— 45 భక్తి విచారః —

తదేవం గర్భాధానాదిభిరంగ శ్లోప్తికర్యంతైరీశ్వరసమర్పణాధేక
పరమేశ్వర భక్తిశ్రద్ధా స్పృహీచీనైః కర్మభి స్సంస్కృతస్య పరుషస్య
శృతిస్మృతీహిమస పురాణాగమ జ్ఞానేననిర్విచితాన్మజ్జానే సతి శమా
దినిగృహీతేంద్రియస్య తస్య భక్తి జ్ఞానశాంత్యాద్యమగృహీతేన య
దని సామాదివశీకృతేన సమాహితేనాంతః కరణేన నిరంతరధ్యాయ
మానాత్పరమకరుణికా దాజన్మాంత రానుష్ఠిత కర్మరాధితా త్ప్ర
సన్నా దనుగ్రహ ప్రవరణా త్పరమేశ్వరా త్సగుణ నిగుణ గోచరస
వికల్పక నిర్వికల్పక తత్త్వరూప సాక్షాత్కారా ద్దహనాది కర్మమల
వాసనాది మలసాప మయవతో నివర్తమాన సకల సాశ జాల బంధ
స్యాత్యంతికవృత్తి ప్రతి యోగితామాప్యచాన సంసరితా పరమప
ర్యాయ పశుభావ స్యానిర్భవప్రతిబంధాఖండానుభ వాత్మనో సైవైవ
మాంగళ్యా ద్యనేకకల్యాణ గుణాత్మక శివతత్వప్రాప్తి లక్షణామక్తి
భావతీతినై వేదానీం సపరికరా నిరూఢ్యతే॥

తత్ర తావద్భివభక్తిః ప్రవృత్తినివృత్తిరూప మాగః ద్వయా
నుగ్రహ వశ్యేన ఆభ్యర్చితత్వా త్ప్రధమం సా నిరూఢ్యతే । నను కే
యం భక్తిత్నామ॥ సతావస్థీతిః॥ పుత్ర మిత్రాది ప్రీతౌ భక్తిపదా
యోగాత్ । తస్యాముక్తా వచపయోగాచ్చ । సన్వారాధ్యత్యేన జ్ఞా
నం భక్తిః ఆరాధనంచ గురుచ ర్శ్వర ప్రీతి హేతుః క్రియా । సచ రా
జాద్యారాధకేషు భృత్కాదిషు భక్తివ్యవహారాభావః । తత్రాపి స్వామి
భక్త గురుభక్త ఇత్యాదివన్న హరదశానాదితీచేత్ స । రాహు కేతు మంద
భామాది తత్తత్ప్రీతా నివృత్త్యాం శాస్త్రేణ పూజ్యత్వ విధానా దా
రాధ్యతేన జానే సత్యపి ఆశ్రద్ధావతాం భక్త్యాభావేన పూజాద్యని క
రణోపపత్తౌ శ్రద్ధామాత్రేణ తత్కరణ సంభవాచ్చ యాజర ప్రవృ

స్త్రీనాం జుష్టిం ధన్వంతరీ భక్తి భావే ప్యారాధ్యతేన జ్ఞానాదా
తాధనోపపత్తేః । తీవ్ర మందాదిరూషేణ తరత మ్మానుభావాచ్చ ।
శత్రువలా యనన్యగౌరవేతరప్రీతి హేతుత్వేపి పలాయనానా నా
మారాధకత్వ ప్యవహరాభావాత్ । భోజనా దావతి ప్రసంగాచ్చ ।

నను ప్రపత్తే రేవ భక్తిః । నై వశరణా గతిః సర్వధర్మా పు
త్యజ మామేకం శరణం వ్రజ । తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభాషేన
భారతేతీచ కృష్ణ వచనాత్ । మాయా తరణ హేతుశ్చ ॥ మామే
వ యేవద్యం తే మాయా మేతాంతరంతి త్యతి వచనాత్ । సకృద
నుసరతో పృథయప్రాప్తి హేతుః । ఉక్తంచ రామాయణే । సకృదేవ
ప్రసన్నాయే తవాస్త్రిచ యాచతే । ఆభయం సర్వభూతేభ్యో దదా
మ్యేద్యోతం మమేతి చేత్ నైతదుక్తం । ప్రపత్తి రేవ భక్తిస్సేవముక్తి
హేతు ర్త్రివా ప్రపత్తిమాత్రమపి ముక్తి హేతు ర్తినా నాద్యః । వ్రా
ణధనాది రక్షణాధకం రాజాదికం ప్రతిపక్షాగతస్య సత్త్వం ప్రపత్తా
భక్తిత్వేన ప్యవహరాభావాత్ । తతోముక్త్యభావాచ్చ । సకృదేవ
త్యస్యభక్త వాన్సల్యః పరశాన పరత్వాచ్చ ॥

నన్వితీయః తమేవచాద్యం పురుషం ప్రపద్య ఇతి విష్ణో రప్యన్య
ప్రపత్తి శ్రవణాత్ పరంపరయా ప్రయోజకత్వ సంభవాత్ । నన్వితీ
యః । దేవతాంతర ప్రపత్తే రపి ముక్తి హేతుత్వ ప్రసంగాచ్చ సకృదేవ
త్యస్య భక్త వాన్సల్యః పరశాన పరత్వాచ్చ ॥

ఏతేన ధ్యానమేవ తైలధారావ దపచ్చిన్న రూపా భక్తిః । కా
మాతురపరిభావిత కామినీ సాక్షాత్కార వత్సైవసాక్షాత్కార మాప
ద్యతేతి రామాయ జోక్తం నిరస్తం ॥

కామినీధ్యానాదా భక్తి పదాప్రయోగాత్ । తత్సాక్షాత్కార
శ్చ భగ్నుత్వాచ్చ ఉచ్యతే శ్రీనిధిసత్ యథా యాప్రీతి రవివేకినాం

విషయేనచపాయసి | త్వాయనుస్మృతస్యసామేహృదయాన్మాపసర్వకు
 క్షయంచముఖ్యాభక్తిః ఏతత్కారణేనానావప్యన్తవిధాశ్రూయతే
 తథాచాదిత్యపురాణే | ఈశ్వరవాక్యం || భక్తిరష్టవిధాస్కం
 డనగ్వశాస్త్రేషుపత్యతే | తామహంకథయిష్యామిభక్తింభవనా
 శీనీం | మద్భక్తజనపాన్సింఘంపూజాయాంచానుమోదనం | స్వయమ
 భ్యర్చనంభక్త్యామమాధేచాంగచేష్టకం | మత్కథాశ్రవణేభక్తి
 స్వరసేత్రాంగంక్రియా | మామనుస్మరణంనిత్యంక్రియమాణోపజీవ
 తి | భక్తిరష్టవిధాహ్యేషాయస్మిన్మేచ్ఛేసివర్తతే | సప్రపేంద్రోముని
 శ్రీచూడాసయతిస్సచపండితః | లిస్మైదానంసదాదేయంతస్మా
 ద్ద్రాహ్మ్యంషడానన | సకృదభ్యర్చయన్మామేభక్తిలేశసమన్వితః |
 సమహవాతక్తైర్మూర్తోమమగోకేమహియతే | స్వహస్తహృదయస్మా
 నామాముద్దిశ్యప్రియచ్ఛతి | తద్దాశంసర్వదానానామత్తమంపరిప
 త్యతే | మయిభక్తిస్సవారాధ్యాభవశశనాశీనీ | బ్రహ్మహవ్యంహ
 భక్తిభాగవతశ్శంభోద్ధ్వభాఖయదేహినాం | కథంచిద్యదిసాబ
 ధ్యాతేషాంనాస్తిహిదుర్బలం | భక్త్యేవప్రప్యతేరాజ్యమంద్రత్వం
 మృదంచయత్ | విష్ణుత్వమపిముక్తించనూనంప్రప్నోతి నా
 రద | శుభానామశుభానాంచకర్మకారాశిసంచయం | కుశోతిభస్మ
 సాద్భక్తిభావప్యాగ్నిర్యధైర్యధనః ||

అన్యత్రీచ | త్రిపుండ్రీధారీ సతతంశాంతోరుద్రాక్షుకంకణా
 నిర్దంభస్సత్యసంకల్పోభక్తసాన్మత్తమోత్తమః | సూర్యవహ్నోన్యశ్చ
 భక్తానామత్తమోవైష్ణవః పరః | వైష్ణవానాం సహస్రేభ్యః శేష
 భక్తోవిశిష్టతే | శిష్యధర్మోత్తరే | యోనపూజయతేలింగంభక్త్యా
 త్రిభువనేశ్వరం | నానాస్వగతస్యమోక్షస్యనచరాజ్యస్యభాజనం |
 శివయోగి శరీరేతునిత్యంసన్నిహితశ్శివః | సూగేంద్రీపూజనా

త్తస్మా త్సా య త్సంపూజిత శ్చివః । యే యోగినం ద్విషంశ్యజ్ఞా స
ర్వపాపేష్వవస్థితాః । యే శివజ్ఞాననిరతం ః ద్విషంతీహయోగినం । వి
కల్పంతీమహాత్మానం యే మూఢా శ్చివయోగినం । తేయంతి శ్రో
త్సృణో స్సాధకం నరకేషు స సంశయః । వక్తాశ్శ్రోతాను మంత్రాచ ప్ర
యోక్తా దూషణస్మచ । ఏతై స్సంయుజ్యతే యశ్చ । పంచైతే నార
కాస్త్మతాః ॥

విష్ణు వచనంచ । మమ భక్తిం ప్రకృర్వాణావిశ్వేశం ప్రద్యుషం
తియే । విద్విజో మమ విజ్ఞేయా పిశాచ పదగామినః । త్రిశద్గర్వ స
హస్రశి ఉషిత్యా దుఃఖపాగర ఇత్యాది పునశ్చ శివనిండా పరా యే
చ యే పాశువతనిండకాః । విద్విజో మమ తే జ్ఞేయా పతంతి నరకేషు
చా । శివనిందాపరో మూఢశ్చైవశాస్త్ర వినిండకః । లెస్యో నిష్కృ
తిఃదృష్ట్యా క్వాపి శాస్త్రేణ కేవ చింతితప్రశాస్త్రం నామ నానా
తరాప్రాప్త శివతత్త్వప్రశిషాడకం శాస్త్రం వేదాశ్చైవాగమాశ్చ । వే
దానా ముపానుషేయత్వాత్ । శైవాగమానాం స్వతస్సిద్ధసర్వేశ్వరప్ర
ణీతత్వా దనపేక్షితత్వేన ప్రామాణ్య మప్రత్యూహం । ఇతిహాస పురా
ణయోస్తు తదుపబృంహ కత్వాత్ స్మృతివత్ తస్మాల్లఃతయా ప్రా
మాణ్యమితి విభాగో ద్రిష్టవ్యః ॥

వీరతం తే । శివసంస్కారితాం చైవజ్ఞాన ధర్మవతాంసదా ఆ
ప్యవించతి భేదేన ప్రోక్తం శైవమితి స్మృతం । కామికంయోగజంచం
ల్యం కారణం త్వజితం తథా । దీప్తం సూక్ష్మం సహస్రీంచ అంశు
మూక సుప్రభేదకం । విజయంచైవ విశ్వానం స్వాయంభువ మధాన
లంవీరంచరారవంచైవ ముకుటంవినులంతథా । చంద్రజ్ఞానంచ బీజం
చ ప్రోద్గతం లలితం తథా । శిష్టం సంతానశర్వోక్తం పారమేశ్వరమేవ
మ । కేరణం వాకులం చైవం హృద్విష్ట వింశతి సంహితాః । ఇత్యాగమే

ఘ. వేదేఘ వేదాంతో పనిషత్సుచ । ధర్మస్తు శాశ్వతః ప్రాక్తా ము
ఖ్యో మా హేశ్వరో మహాః ॥

నమ కూర్మపురాణేచ । వామ పాశుపతాచారాః పాంచరా
త్రా శ్రీయూవ ఇత్యాదినా వైదికానాం తాంత్రీకాచారంషే ఘ ద్వే
దప్రతిపాద్యే ధర్మే వైదికానా మధికారో నతంత్ర ఇతిచేత్ । వేద
విహితాచార వైదిక ఇత్యంకారే తం ప్రావిధానవై యధ్యక్షం తస్య
పూర్వమేవ వేదవిహితకర్తృత్వాత్ । విధిబలాజేవ తత్కర్తృత్వేనతి
తంప్రతి విధిప్రవృత్తిః । విధిప్రవృత్తౌ సత్యా వేదవిహితకర్తృత్వేన వై
దికత్వమితి । ఏవం తస్మాత్కేన క్మ తాంత్రీకానా మధికారఇతి పక్షేచి
సమానో దోషః । కించ వైదికానాం తస్మాత్ ధర్మానభికారే ప్రా
వగాయత్రీ రుద్రాధ్వాన కంచామరీత్యుబక జాతవేదాది మంత్రా
ణాం సాంగసావరణ ముద్రా తరశ్చరణ ప్రయోగాది పరికరణానాం
వేదే వ్యభావేవ సాంగ ముచసవ మేవ నిర్దేయత్ ।

నచేష్టాపత్తిః । శంకరాచార్యాది కృతేష్యపి వైదికేషు ప్రపం
చసారాది గ్రంథేషు పరికరాభావస్య తంత్రీక స్యేవ నిరూపకత్వే
కించ । ప్రాప్త్యక్షశృతివిహితస్య తింగస్తాప్తసేవ్య కరణాది విమాన ప్ర
తిష్ఠాంతానామంగానాం రథోత్సవాదీనాం శైవాగమోక్తానాం పురా
ణేష్యవ్యభావే నానుష్ఠాప ప్రసంగః॥

నచేష్టాపత్తిః సర్వశిష్ట పరిగ్రహాత్ । యాగాద్యపేక్షయా ఆ
ధిక్యోక్తేషు తర్హి తంత్రీనివానాః కోపవిషయ ఇతిచేత్ ఉచ్యతే ।
యాని శృతిస్మృతివిరుద్ధాని తంత్రీని కథంతానివిజ్ఞేయానితీచేత్ । కూ
ర్మపురాణమేవ విశేషాకారేణ వర్ణితాత్ ॥

తథాహ । యానిశాస్త్రాణి దృశ్యంశే । యగేస్మి నివిధానిచ
శృతిస్మృత విరుద్ధాని । తేషాం నిష్టాహిత మసీ । కాషలంపాంచరాత్రం

చయూమిశం వామనార్హజే! యానిలింగాని చాన్యాని మోహనాధానా
ని తానికు! అష్టాదశ పురాణాని వ్యాసేన కథితానిచ । నిమోగాద్భ్య
హ్మశో రాజన్ తేషు ధర్మః ప్రతిష్ఠితః । అన్యాయ్యప పురాణానితచ్చి
మ్యైః కథితానికు! తస్మా త్వర్వప్రయత్నేనధర్మాధానం వేద. మాశయే
దితి ॥

సనునారాయణోక్తానాం పంచ రాత్రాగమనాం కథం మో
హాధా మిశచేత్ మోహాధానాం బుద్ధ జనశాస్త్రాణాం క్రిణేతుర్భ
ద్ధస్య మహామోహస్య నారాయణావతార త్వేన విష్ణుపురాణః సిద్ధిః ।
ఉపపాదితా చైతత్త మనత్వ నిరాసావసరే । తద్వి శైవాగమేషు వి
శేషః కథా ఉచ్యతే ।

శివస్య వ్యాచూహకత్వేనకుత్రా ప్యశ్రవణాత్ । ప్రశ్నుత ।
ఃష్కశం నిష్క్రియ శాంతం నిరవర్య నిరంజనమితి శివ ప్రకరణార్థ
శృత్యాభిమ ప్రమాద విప్రలాపాదీనామ పరధ్యానానాం నిషే
ధాత్ । యద్యపి కాపాలం శైవమతిభేద మిత్యుక్తం ప్రాక్ తథాపి
కాపాల వామ పాశుపతాచారాణాం । శూద్రాధికారకత్వోక్తేః సవై
దికానా మధికారః । నవా వక్తు రీశ్వరస్య నాప్రత్వం । తదవత్తంగా
తమేన । మంత్రతాయుర్వేనవచ్చ తత్ప్రమాణ్య మాప్త ప్రామాణ్య
వనితి । ఉదయనేనాపి తస్మిన్ ప్రమాణం శివైత్యయ మని ప్రాయశః
శ్వరోక్తం సర్వం ప్రమాణం అప్రోక్తత్వాత్ । అయుర్వేదవత్ ఈశ్వ
రస్య యథాధికాద్రజ్జ్యేష్ఠే యథాశక్త్యా నిరోపత్వాత్ । పృ
తిరేణేణ జీవవత్ నః చ హేణో రసిద్ధిః । నిరోపత్వస్య శృత్యా సాధిత
త్వాత్ । నచాప్రయోజనో హేతుః ప్రలాప్యాది దోషసత్వే ఈశ్వర
త్వే వ్యాఖ్యాతాత్ ॥

+ తథాచ శివభక్తోశ్చ తే స్కందః విధివాక్య మిదం శైవంనా

ధావాద శ్చివాత్మకః లోకానుగ్రహకర్తాయస్స హృషాధాం కథం వ
 దేత్ | సర్వజ్ఞః పరిపూర్ణత్వా ద్యథా కేహేతునా బూయా
 ద్యాక్యం శివశ్శాంతః సర్వదోష వివజ్జితః | యద్యథా వస్థితం వస్తు
 గుణదోషై స్సన్భవతః | యావత్ఫలం యచ్ఛుణ్యం సర్వజ్ఞ స్తత్తథా
 వదేత్ | రాగజ్ఞానాదిభి ర్దోషైః గ్రస్తత్వాదన్యతం వదేత్ | తేచేశ్వరే
 నవిద్యం తే సబూయాత్కథమన్యథా | అతీతదోష లేశేన సర్వజ్ఞేనశి
 వేనయత్ | ప్రణీత మఖిలం వాక్సం తత్ప్రమాణం నసంశయః | త
 స్మా దీశ్వరవాక్యాని శ్రీద్ధే రూని విపశ్చితా | యథాధావావపుణ్యేషు
 తదశ్రద్ధో వ్రజత్సఖః | శ్రీబ్రహ్మ విద్యాధికారః ఏతాదృశ ఇత్యా
 గమేభ్యః శివతత్త్వజ్ఞానే నాధ్యమాః | పూర్వోక్తాభయభక్తి సద్ధీచినా
 అత్యాశ్రయిణ ఏవాధికారిణః నత్వక్యే ||

తదుక్తం | శ్వేతాశ్వతరే | అత్యాశ్రయిభ్యః కరమం పవిత్రం
 ప్రోవాచ సమ్యగ్న్రప్తి సంఘజష్టం | వేదాంతే కరమం గుహ్యం పు
 రాతల్పేప్రచోదితం | నాప్రశాంతాయ దాతవ్యం నైవా శిష్యాయ
 వై లునయతి | యస్యదేవే పరాభక్తి ర్యథాదేవే తథాగురౌ తస్యైతే క
 థితాహ్యధాః | ప్రకాశం తే మహాత్మనః | అన్యత్రచ | శ్రీద్ధాభక్తిధ్యా
 నయోగా దవేషీతి | అన్యత్రచ విద్యానావై బ్రహ్మణమాజగమగో
 పాయమానేవధిష్ఠేహమస్మి | అసూయ కాయస్పృహ తే జడాయ సమాం
 జమ్బూయా వీర్యతి తథా స్యామితి సేవధి నిక్షేపః | శివభక్తి శ్రీద్ధావి
 హీనాయాసూయశా యోచ్యమానా విద్యానిష్ఠిద్యా భవతీ త్యధా ||

తథాసనత్కుమార సంహితాయాం విష్ణుః || పరాత్పరతరం
 జ్ఞానం వేదై స్సాం గై నిరూపితం | గుహ్యద్గుహ్యతమంసాక్షా ద్జ్ఞాన
 మజ్ఞే బహిష్కృతం | మద్భక్తాయ ప్రదాతవ్యం మాహేశ్వర ప

రాయణ । ఇతిభక్తిశ్చ ప్రసాదద్వారా సాక్షాత్కారహేతుః । తథా
చ శృతిః । తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతః ప్రసాదా న్మహిమా
న మీశమితి ధాతః పరమేశ్వర స్వేచ్ఛాభావః । అన్యచ నాయమా
త్మా ప్రవచనేన లభ్యో నమేషయా నబహునా శృతేన తమేనైష వృ
ణుతే తేనలభ్య స్తస్యైషాత్మా వృణుతే । తనూం స్వామితి పరణమ
నుగ్రహ కృపాప్రసాద ఇతి పర్యామేణాహ పృశు తేస్వాంతనుం ప్ర
త్యక్షీకరోతి త్యభావః । సూత్రం చ । హృథాన్ గృహీత శతాధికయే
తి హృద్యహిశ్యోహృథా ఈశ్వరతపవేతవత్సృతే తేనానుగృహీతః । శ
తాధికయా బ్రహ్మవిద్యాఊర్ధ్వం గచ్ఛతీత్యధావః ।

— అవిముక్త నిరూపణం —

తథాచపురాణే । జాబాలోపనిషత్సాన్సేవ్య మముజ్జ్వలస్య సిద్ధయే
ప్రధాన సాధనా న్యాహ ప్రాణినా నూద రేణతు । అవిముక్తం మ
మక్షేత్సం । మన్నామ పరమం శుభం । శతరుద్రీయసంజ్ఞం చ తథా స
న్యాస ముత్తమం । భస్మనోద్ధూశనం తద్వత్త్రిపుండ్రస్యతు ధారణం
రుద్రాక్ష ధారణం సాక్షాచ్ఛివశబ్దజపస్తథా । భస్మ సంపాదనం ధ్యా
నం మమైవ పరమస్యచ । ఏతాన్యాహ ప్రధానాని సాధనాని పీ
యేణతు । మేతీతిభక్తివ ప్రసాదద్వారా అన్యాని వత్సృతే । జ్ఞాన
సాధకాని ప్రధానకరణా న్యక్తాని । పరాశరో ఘస్మృతిః । శతంచైకా
చ హృదయస్యనా డ్యస్తాసాం మూర్ధాన మపి విత్పతే కా తస్యోశ్చ
ధ్వమాయ తనమమృతత్వం అవిముక్త మితి ॥

తత్ప్రహి జంతోః ప్రాణేశూక్తమ మాణేషు రుద్రస్తారకం బ్ర
హ్మవ్యాచప్తే యేనాసా వమృతి భూత్వా మోక్షోభవతీతి తస్మాద
విముక్తమేవ నిషేదేత । అవిముక్తం సవిషుంచేతి అమృతిహృత్వా

మర్త్యధర్మం ఏహయ ముక్తో భవతీత్యధికః । శతరుద్రీయమితి కింజ
శ్యే నామృతం బ్రాహ్మిణీ । యజ్ఞవల్క్య శ్శతరుద్రీయేనేతి వహోవాచ
సన్మాసోసి మక్తి హేతుత్వా త్తథాచశృతిః । వేదాంత విజ్ఞానసు నిశ్చి
తాధాన్ సన్యాస యోగాఽత్యుత్తమశ్శుద్ధసత్వాః । తే బ్రహ్మహోకేతు
పరాంతకాలే పరామృతా త్పరిముచ్యంతి సర్వత్ర ॥

—* అత్యాశ్రమ పశుపతాచీనాం విమర్శః *—

లింగిపూజా సాక్షాత్కార-హేతుః తదుక్తం బ్రహ్మాండే ! బ్ర
హ్మణా । దృష్టంవైయాదృశం తస్య లింగమాసీ న్మహాత్మనః । తతో
ప్రతికృతిం కృత్వా శూలపాణిం ప్రపద్యథా । తతో ద్రక్ష్యథ దేవేశం
దుర్దశక మకృతాత్మిభిః । యందృష్ట్వా సర్వమజ్ఞానం అథర్మశ్చ ప్రణ
శ్యశి । ఏవ మేవాచారోప్యాచశ్యకో హేతుః । తదుక్తం । అత్యాశ్ర
మస్థః సకలేంద్రియాణి నిరుధ్న భక్త్యా స్వగురుం ప్రణమ్యేతి । అ
త్యాశ్రమస్వరూపత్వం స్వసంపాదిత విరజా వహోమాద్యుద్భవ భస్మ
ద్భూతనాది పశుపతవ్రత నిష్ఠస్య పూర్వోక్తాభయ వివిధభక్తి యుక్త
స్య ప్రణవయుక్త పంచాక్షరేణ తత్త్వానాం శోషణాది విశుద్ధ పూర్వ
కం పశుపతిత్వాది చతుర్విధరూపయుక్తస్య షడంగస్య పరమేశ్వరస్య
నిరంతరధ్యానయుక్తత్వం । అత్యాశ్రమత్వం ॥

పురాణవచనా ద్విశేషాణాం సప్రయోజనత్వం జ్ఞేయం ॥

తథాచ స్కాండే సనత్కుమార సంహితా యాంత్రయోదశా
ధ్యాయే । పంచాక్షరీ పరావిద్యా శివశ్శోభి రవాప్తయే । ఓంకారః
కరమ స్సూక్ష్మో విద్యానాం బీజ ముత్తమం । తస్మా దశేష తత్త్వాని
ప్రణవేష విశోధయేత్ ॥ యథావ ద్గుణసంఖ్యాన మాత్మానం భావ
యేచ్ఛిషా । శివభూతశరీరేస్త్రిహరసేనాత్మాన మాశ్రయేత్ । శివా
గ్నిభస్మమంత్రేణ సమాధాయ విశోధయేత్ । శివాగ్ని భస్మేతి శై

వాగమక్రికారేణ సంస్కృతేశ్చ విరజా హోమ ద్భుద్భవమిల్యధః ।
 సిఠేన దూశయేద్దేహ మన్నరిత్కాఢ సప్తభిః । త్రియా యమం జమ
 దగ్నిరితి కుర్య త్త్రిపుంజ్రికం శిరోలలాట శృంగత బాహూ రో
 నాభిదేశేషు పడంగుళాని । విచితయేత స్వత్మనిశం భుమిశం శివంప
 రం శాంఖముమాద్వితీయం । భస్మాం గపరి విష్కృతసర్వ దీప్త
 మత్మాశ్రమాచార మిదం పదంతి । అత్యాశ్రమాయం సర్వేషు చతు
 ష్కాష్మాశ్రమేషుచ । యః పశు స త్పశుత్వం చ ప్రేనానేన సంత్య
 జేత్ । ప్రతేనవా పశుపతేన ముక్తి ర్ముతేన కాన్యానుపి వాఙ్మ
 తేత్య ॥

పాశపతప్రళం నామ భస్మనిష్ఠా నత మేతత్పాశుకలమితి శృ
 తేః । అత్మాశ్రమాచార స్సర్వాశ్రమ సాధారణః ॥ తదపేక్షయా ఉ
 త్తమశ్చ । తదుక్తం బ్రహ్మాండపురాణే । శివేనై వం పాశుకతం నిర్మి
 తం మహావత్తమం । శేషాశ్నాశ్రమిణ స్సర్వేవశ్చత్పుష్టాః స్వయం
 భువా । భస్మపాశుర దిగ్ధాంగం ధ్యామతే మన సాభసం । యద్య కా
 ర్యసహసాశ్రమ కృత్వా స్నాతచభస్మవా । తస్యైవం దహతే భస్మ య
 థాగ్ని స్తేజసామహా భస్మగ్నన పరోభూత్వా త్రికాల మపి యస్స
 దా । భస్మవా కురుతేన్నానం గాణాపత్యం సనిందతి । యేహియాంభ
 స్మనిరతా భస్మనా క్షగ్ధకిల్బిషాః । యథోక్త కారిణో దాంతావిప్రాః ।
 శ్చైవ పరాయణాః । నత్వాపరిపరేద్వద్వాక్ నచైతాంశ్చవిలంఘయేత్ ।
 సహసానాప్రియం బ్రూయా దమతే చహితాధకవాక్ । యస్తాంని
 దతి మూఢాత్మా మహాదేవం సనిందతి । యస్త్వేతాం పూజయేన్నిత్యం
 సపూజయతి శుకరం । ఏవమేవ మహాబాహూ లోకానాం హితకామ్య
 యా । యుగేయుగే మహాదేవః క్షీడతే భస్మకుంఠితః । ఏవంచ రథ భ
 ద్రంచ తత సిద్ధి మవాప్స్యథ ॥

— పశు పతిపాశపరామర్శః —

స్థిగ్మక్తి ధేన్యయ- స్వరూపంచోక్తం ససత్కుమార సంహితా
యాం । స స్వరూపేవ పాశానాం మాయా కారణ ముచ్యతే । మూ
లప్రకృత రవ్యక్తా నాశక్తి స్తివ్యతిశ్యతే । అస్వామిత్యా త్వయంచేప
న్వామిత్యా డఖిలాస్మానాం । క్లేశాద్యైరపరామ్యష్టావిపాకైః కర్మణో
ర్మిశిః । ఏవచూద్యై సంస్పృష్టః స్వేచ్ఛమాపి కథంచన । స్వేచ్ఛా
వశానోపి పాశపరి వశస్య ప్రయుక్త ఇత్సధః । బుద్ధిః కర్మానుసారి
ణీతి న్యామేన స్వేచ్ఛా నాః కర్మానుసారిత్వాత్ । దేశకాలాదిభి ర్ని
త్యో యస్తస్మా దీశ్వర స్మృతః । బంధమోచన కర్తృత్వాత్ పశూ
నాం పతిరిస్మృతః । సర్వోపాధి విధానత్వాన్నిర్మలత్వాత్స్వత్యోయు
తః । ప్రసన్నత్వా స్స్వరూపేభ్య స్సర్వేభ్య స్సశివః పరః । ఏవం చ
తుర్విధం జ్ఞాత్వా ధామవై శ్వేత్వః పరం । నలిష్యతే మహాపాతై ర
పిపాతకసంభవైః । అతేషాం పరం బ్రహ్మ విద్ధిధామ చతుష్టయం । త
దేత ద్భవణో వేదయో నిరుక్తే నిశ్చయాత్ । నలిష్యతేఘసంఘైశ్చప
ద్మపత్రమివాంభసా । నిరుక్తే నేతి । సర్వంబద్ధోపాదాన భూతమాయా
శక్త్యా నిధిప్రాసత్వ రూపస్వామిత్వేనేతి స్వేచ్ఛమాపి తత్కార్యాసం
స్పృష్టత్వ మిశ్వరత్వం బంధమోచనకర్తృత్వం పశుపతిత్వం స్వతో
న్మిలప్తేనతి ప్రసన్నత్వం శివత్వం । మహంగముక్తత్వంచేతి నిర్వచన
చతుష్టయ విశిష్టతయా నిశ్చయః । అలేపత్వాది ఫలహేతు రిత్త్యభి
ప్రాయః ॥

విషిత్వా సప్త సూక్ష్మాశిషడంగంచ మహేశ్వరం ప్రధాన విని
యోగజ్ఞః । పరబ్రహ్మణిగచ్ఛతి । సర్వజ్ఞతా తృప్తి రనాదిబోధః స్వ
తంత్రతా నిత్యమనిప్తశక్తిః । అనంతశక్తిశ్చ విభోగ్విధిజ్ఞః మహాహు
రంగాని మహేశ్వరస్య । తస్మాత్ప్రాణి మన ఆత్మా చ తానిసూక్ష్మా

కాశమాస్తీశవిలాసే । ఆత్మానః పశవః ప్రోక్తా సర్వేసంసార
 పరినః । తేషాంపతి రయందేవో రుద్రః పశుపతిః పరః । నం ప
 రం పాశుపతం విహాయ తద్భస్మయోగంచ యథోదితం తే బ్రహ్మం
 డోని గణమనాభ్యుపాయో నాస్త్యేవ శాస్త్రే ష్వితి లేషు ధాతః ॥

నను పాశుపత్యం దేవేభ్యో వరయాచనలబ్ధం సోబ్రవీ ద్వరంపు
 ణు అహమేవ పశూనా మధిపతిరసానీతి చేత్ మైవం । అనాదిసంసా
 ర పాశబద్ధానాం దేవానాం బంధమోచనకర్తృత్వయాప పాశుపతిత్వ
 మభిధాతు మశక్యత్వేన వాక్యస్యపాశుపత్య జ్ఞానోపదేశ పదత్వాత్ ।
 యుక్తంచ కృపాలోః పరమేశ్వరస్య తాదృశ జ్ఞాన శూన్యాదేవా
 క్షతి త్రిపురభంగరూప ప్రోచనాప్రకర్షనవ్యాజేన ఉపసీత మాణవక
 చ్వారా బ్రహ్మచార్యస్మిత్వాది మంత్రవచనం ల్పిశుపతిత్వయాప వర
 దానయాచనమితి ఉపపాదితం చైతత్ప్రధమ విలాసేవిస్తరేణ ॥

నను పరమేశ్వరస్య స్వేచ్ఛయాపి పాశస్యశోకనాస్తీ త్యుక్తం
 కుత ఇతిచేత్ । ఉచ్యతే । ఈశ్వరావతారస్య దూర్వాస గర్వప్ర
 వేశాత్ స్వేచ్ఛావతారేపి పరమేశ్వరస్య సపాశ సంస్పర్శః । తదుక్తం
 సాకందేసనత్కుమార సంహతాయాం బ్రహ్మసి భగవాన్విష్ణుశ్చజ్ఞా
 తే తత్సత్తాపరా । అంతరంజ లిపుచ్ఛేషు ప్రవిశ్యాంతః పినాకీనః । గ
 భవాసోపి దూర్వాస స్సర్వవాసేష్వతీరయః । దూర్వాసోపామ పు
 త్రోభూత్తస్యః పుష్పాంజళా శిశుః । అధతస్యాపి అనసూయానూః త
 స్మాత్పశుపతేర న్యద్యత్కించి జ్ఞగతీగతం । సర్వేతేషశవఃప్రోక్తావశీ ప
 శుపతి శ్చివః । మాయాపాశేన బద్ధాతి పశూ నేతాన్స్వలీలయా । త
 మేవ మోచకం ప్రోహఃపశూనాంపతిమాత్మనాం । మాయాపాశేనబ
 ద్ధానాం మోచకోన్యో నవిద్యతే । తమ్మతే పరమాత్మానం భూతా
 ధిపతి మిశ్వరం । పశుస్వరూప మాహ ॥

చతుర్వింశతితత్వాని మాయాకర్మగుణాః శ్రీభో । ఏతే పాశాః
పశుపదేః క్లేశాశ్చ పశుబంధనాః । సత్వంరజస్తమశ్చేతిగుణత్రయము
దాహృతం । సామ్యావస్థితి రేతేషా మవ్యక్తం ప్రకృతింవిదుః । ధర్మా
ధర్మానితి ప్రోక్తా పాశా ద్వా కర్మసంజ్ఞితౌ । శివేర్పితాని కర్మాణి
సబంధాయ విమక్తయే । అవిద్యా మస్మితాం రాగద్వేషం చాభినివే
శనం । క్లేశాఖ్యా స్సకలాన్ప్రాహుః పాశా నాత్మ నిబంధనాన్ । ఏతే
షామేవ పాశానాం మూలకారణ ముచ్యత ఇతి అత్రసంసార బంధనం
ప్రత్యసాధారణ కారణత్వం పాశత్వం । తద్విషయత్వంచ పశుత్వం బం
ధమీచన స్వతంత్రకర్తృత్వం పశుత్వమితి తాత్పర్యం । ఏతాదృశపా
శస్యాత్వంతిక నిష్పత్తిః శివప్రసాద జన్య తత్స్వరూప సాక్షాత్కారా
దేవ । నాన్యస్మాత్ ॥

తథాచ శ్వేతాశ్వతరే । షష్టాధ్యాయే । తమిశ్వరాణాం షర
మం మహేశ్వర మిత్యారభ్య శూర్యతే తత్కారణం సాంఖ్యయోగా
భివన్నం । జ్ఞాత్వా ముచ్యతే సర్వపశైస్త మాత్మస్థం యేచుపశ్యంతి
ధీరా స్తేషాం శాంతి శ్శాశ్వతీ నేతరేషాం । ఇత్యాదియదా చర్మవదా
కాశం వేష్టయిష్యంతి మానవాః । తదాశివ మవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతో
భవివ్యతీశ్యంతం । తదనుసంధేయం ।

— శివాద్వైత నిరూపణం —

తత్రైవ అత్ర సంక్షేపః పాశనివృత్తే రాత్యంతికత్వ నిష్పత్తి
స్సజాతీయస్య పున రుత్పాదకః । నను నిర్విశేష బ్రహ్మజ్ఞానమేవ తత్త్వ
జ్ఞాన త్యాన్మోచకం నతు సగుణజ్ఞానం । ధర్మాణాం బాధ్యత్వాత్ । అ
థా తతదేశో నేతి నేతీత్యేతదక్షరం గాగ్గ్య స్థూలమనస్వాహ్రస్వ
మిత్యాదినా సకలధర్మ నిషేధాత్ ఏవమేవాద్వితీయం నేనానా నా
స్తి కించనేత్యాదినా అద్వితీయత్వ బాధనత్వాత్ । సాక్షీచాయం కే

వలో నిగుణశ్చేతి గుణనిషేధాన్వేషితో మైనం ॥

నేతి నేతితి వాక్యానాం పూర్వవాక్య ప్రాప్త మూర్తామూర్తౌ
భయ ప్రసంగ నిషేధపరత్వాత్ । బ్రహ్మసాగ్మాకా మనిషేధాత్ ।
తథాచసూత్రంప్రకృత్యైతావత్కంహి ప్రతిషేధఇతి తనోబ్రహ్మతత్త్వ
భూయఇతి అన్యథా ఆనందాదీనామపి నిషేధ న్యాత్ । అన్వితీయవా
క్యానాంచ సదేవసౌమ్యేదమగ్రి ఆసీదితి పూర్వవాక్యే నైకవాక్యక
యా సృష్టేఃపూర్వకాలే అద్వితీయత్వ ప్రతీతే ద్విగుణ శృణేరపి స
ర్వజ్ఞత్వాదీషు గుణశబ్ద ప్రయోగాభావేన సత్వాద్యభావమత్వాత్
అసర్వజ్ఞత్వాదివాక్య విరోధాచ్చ ॥

ఆయమభిప్రాయః॥ శ్రీకంఠ హరదత్తాదీనాం సృష్టేః పూర్వ
కాలే వ్యక్తైవ్యక్తో భయప్రసంగోత్పత్తే రభావా దద్వైతవాక్యాని త
ద్విషయాణి । తథా శ్వేతాశ్వతరే । యదా తమ స్తంనదివా సరాస్త్రి
ర్నసన్నచా సంచిషవ కేవల ఇతి । అధర్వశిరసిచ । అహమేకః ప్రథ
మ మానం వర్తామిచ భవిష్యామిచ నాన్యః కశ్చి న్నభో వ్యతిక్ర ఇ
తి ఆత్మావా ఇద మేక ఏవాగ్రి ఆసీ న్నాన్వృత్తిం చన మిషతిసర్వత్రి
వేదాంతేషు గతిసామాన్యన్యాయేన బ్రహ్మాణి సృష్టేపూర్వకాలప వా
న్వైత మవగంతవ్యం సృష్ట్యర్థమిన్య బ్రహ్మాణః కామసయా బహుభావ
శ్రవణాత్ తథాచ శృతి స్సాకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి
భేదవాక్యాని సృష్టేః పూర్వకాలే ప్రతియోగనాపేక్షస్య భేదస్య
భావా త్తద్విషయాణ్యేషు॥ అభేదవాక్యన్యసి ఐతదాత్మ్య మిదం సర్వం
సర్వోహ్యేషయద్రీః ఆత్మైవేదం సర్వమిత్మాదీని స్వేచ్ఛయా బహు
భావ మాపన్నస్య బ్రహ్మ విశ్వాభేద పరాణి కార్యకారణ యో ర
భేదశ్చ వృవాదిదృష్టాంతేన ఏక విజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానంచ ప్రతిజ్ఞానం
చ మాంయో భేదససర్వాక వేదేత్యధర్వశ్రుత్యా శివతత్త్వజ్ఞానేన స

ర్వవిజ్ఞానమితి సిద్ధం ॥

నను సృష్టేః । పూర్వకాలే జగదుపాదాన భూతాయాః ప్రకృతే ర్విద్య సూత్రత్వాత్ కథ మద్వైత మితిచేత్ న తస్యా ఈశ్వరశక్తి త్వే న తదభిన్నత్వాత్ నహ్యాయస్కంతస్య లోహకర్షణశక్తి ర్విహేద్దాహః ప్రకాశిక శక్తిర్వా తతోభిన్నాదృశ్యతే । తథాచ శృణో దేవా త్మశక్తిం స్వగుణైః నిగూఢా మితి పరాస్యశక్తి ర్వివిధైః శ్రూయత ఇతిచ । పతాశక్తిశ్చ శివస్యైవాసాధారణీతి పురాణాగమాదిషు ప్రసిద్ధిః । తదుక్తం శంకరాచార్యైః । పరాశక్తిమిత్రం నమః పంచవక్త్రమితి । తదాచరాచరప్రపంచోపాదానభూత మాయాశక్త్యధిష్ఠానత్వే న తి తదవృధస్సిద్ధత్వేన పరమేశ్వరస్య సర్వోపాదానత్వం సర్వాత్మకత్వ మితి శక్తి విశిష్టశివాద్వైత మేవ సర్వోపనిషదక్ష ఇతి నీలకంఠ భాష్యాదిషు శైవసిద్ధాంతఃసుంటా ఘోషః ॥

నచ ప్రకృతే ర్మిథ్యాత్వమన్యస్తత్వంవా యుక్తం । స్వాభావికీ జ్ఞాన బలక్రియాచేతి స్వాభావికత్వ జ్ఞానశ్చోక్తి విరోధాత్ । నచబ్రహ్మణ స్సకాశా ద్భిన్నత్వం వహ్నిర్దహతీత్వాది వ్యవహరదశానేన శక్తి మహో రప్యధస్సిద్ధత్వేన అభేదవ్యవహారాత్ । ననుశక్తిశక్తి మహో రభేదః కథం భేదవ్యవహారః భేదాభేదయో ర్విరోధాదితి చేత్ । ఆనందో విషయూరుభయో నిత్యత్వంచేతి సుతి ధర్మా ఇతి పునక్తేష్యభా శిత పృథగ్వ్యవహార దశానాత్ । తదుక్తం । చిద్రూపస్స శివస్సాక్షాత్తస్యా సాదమయా శివేతి, అయం శక్తి విశిష్ట శివాద్వైత ప్రసిద్ధగళ్య నారాయణేన । కూర్మపురాణే వ్యాఖ్యాతః ।

ఋషభః॥ కైవా భగవతీ దేవి శంకరాధాశరీరీతి శివాసతీహైమవతీ యథావద్భూహి పృచ్ఛతాం । కూర్మః । పదామ్యేతచ్ఛ్రవిజ్ఞానం

జంతూనా మేవమోఽదనం । వ్యోమసంజ్ఞా పరాకాష్ఠా జ్ఞానరూపాభిరాలసా ।
 స్వాభావికీచ తన్నూలా ప్రభా భానోరివామలా । ఏకామా హేశ్వరీ శక్తి ర్నేహో
 పాధియో గతః । పరాపరేణ రూపే క్రిష్ణ తేజ స్మనన్నిధౌ । నేయం కహోత
 సఖం తస్యః కార్యమిదం జగత్ । నకార్యం నాపికరణ మీశ్వరస్యేతి సూరయః ।
 అవయూపరయూ దేవ స్సాత్త్వ త్వాండం సమశ్నతే । తయా సర్వమిదం ప్రోత మోతం చైవాఖిలం
 జగత్ । ఏకాశక్తి శ్శివా కారాశక్తిమా నుచ్యతే శివః । శక్తిశక్తిమ తో
 హే క్యో వదంత పరిమాత్మనః । అభేదంచాన పశ్యంతి యోగినిస్త
 స్యచింతికా ఇతి ॥

దేవతావాక్యం చ తత్రైవ । మాం విద్ధి ఋతమాం శక్తిం మా హేశ్వరః
 సమాశ్రియాం । అనన్యా మవ్యయా మేకాం యాం శక్త్యంతిను మఃక్షుః ।
 అహంబై సర్వభూతానాం ఆత్మా సర్వాంతగా శివా । శాశ్వతైశ్వర్య విజ్ఞానమూర్తి
 స్సర్వప్రకృత్తికా । అనం తానంత మహిమా సంసారార్ణవతారిణీ ।
 దివ్యం దదామితే చక్షుః శశ్య మేకాప మైశ్వరం । ఇతి ॥

నను తజేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యదిదము వాసతే । ఇతి శృత్వా
 సగుణగుణ స్యాచాస్య స్య బ్రహ్మత్వం విసిద్ధ మితి శేన్న ఏత స్య పు
 ర్వవాగింశి యాద్యగ్రహ్యత్వ ప్రతిపాదన ద్వారా ప్రధాన వాక్యైః తయా
 సర్వోద్రయ సాక్షీభూత బ్రహ్మస్తుతి ఋత్వాత్ ॥

ననుయది తదపి సగుణం కథం తస్య నిషేధ ఉచ్యతే । మా యా
 సంబంధ శూన్య మీశ్వరస్వరూపం అసం వృతాకార వదాకాశశ రీరం
 బ్రహ్మత్వాద శృతి సిద్ధం వేఘాది సంవృతాకాశవ త్తదేవమ యా
 శక్త్యాశ్రియశ్చ నైతా ఎతా తయో భేదః మాయాశక్తి ర వ్యాప్తస్త్రి
 ద్వేతే । అంకః వదోస్య విశ్వాభూతానీతి వ్యవదేశః । తే

న మానాంతరాప్రాప్తస్య ఉపక్రమాది సిద్ధస్యేశ్వరస్య నిషేధ తత్ప్రతి
తీసాదనై య్యధర్మ్యం వికల్పభేదే నత్వం నచోపాసనాధికం తత్ప్రతి
సాదనంవా ఛందస్యవాశీత విదితి వాచ్యం తయోగ్లోకసిద్ధిర్వే హ్యభే
దస్య కల్పితత్వాత్ ॥

నచ సగుణబ్రహ్మత్వ మీశ్వరత్వాదికంచ కల్పితమితివదేత్ అ
ద్వైతాభిమాసినా త్వయాభక్తి శాస్త్రాణామితి హాస పురాణానాందహ్యో
జలాంజలిః అసతికల్పితే గుణాసంధానత్వం మానాంతరాప్రాప్తే నోప
క్రమాది సిద్ధత్వాత్ । అన్యథా గరుడమాంత్రికయో రష్యసంభవ ప్ర
సంగాచ్చసగుణ బ్రహ్మవిద్యా ఈశ్వరే కృత్రిమ నాలగ్రామ ఇవ భ
క్తిశ్రద్ధావిశ్వాసాః కస్య వా భవేయుః । కథంవా కల్పితవేత్సరః! నా
నావిధ కర్మాధితస్స విచిత్రఫలదాతా భవేత్ । ఏవంచ మాతృ
త్వ పితృ త్వాచార్యత్వాన్యపి అన్యత్రవిఃస్పృతాన్యేవోపసాదితాని ఫలం
ప్రాయచ్చతీతి అగుర్వాదిషు గుర్వాది భక్తి మతా త్వయా మాతృదేవో
భవ పితృదేవో భవా చార్యదేవోభవేత్యాది విధయో పరిహరితా ఇ
త్యసంభాష్యత్వమేవా యాతం ॥

ఇదం చైతదప్యే ధ్వనేశ్వరత్వ విశిష్టాదీశ్వరా ద్విజ్ఞానస్వ భవ
భయమపి నస్మాత్ శూన్యతే చాపరోక్ష బ్రహ్మవిద్యావతా మపి
సూర్యాదీనాం భయం భీమాస్మా ద్వాతః పవతేత్యాది ఇయంచ శృతిః
ప్రకరణాత్ మాంత్రీవణికబ్రహ్మపరా కించనిర్విశేషబ్రహ్మణః కిం
ప్రమాణం ప్రవర్తతే శబ్దస్య శక్యతావచ్ఛేదక లక్ష్య తానచ్ఛేదక పు
రస్సరం శక్తిలక్షణయోః ప్రవృత్తే రనుమాన స్య క్షతావచ్ఛేదకవ్యా
పకతావచ్ఛేదకాది పురస్సరం ప్రవృత్తేః ॥

తదను కూలతర్కాణాం వావ్యాప్తిమూలకత్వేన వ్యాప్తితావ
చ్ఛేదకాది పురస్సరం ప్రవృత్తేః । నిర్విశేషజ్ఞానస్యసంశయ విషయా

ది నివర్తకత్వాభావాత్ । సమాన ప్రకారక సమానవిషయక శ్చ
యస్యైవ వివర్యరాది నివర్తకత్వాత్ । అన్యథా ద్రివ్యత్వేన ఘట
నిశ్చయ ఇవగేహే ఘటోస్తి చాద్యన వేతి సంశయో నస్యాత్ । పృ
యోగశ్చ ఈశ్వర స్వనిష్ఠధర్మాతిరిక్త ధర్మాశ్చయః స్వజ్ఞానాభావ్య
ధర్మాశ్చయోవా ధర్మత్వా ఘటవత్ । ఆత్మత్వా దేవదత్తవత్ త
స్య కామత్వాదయః బ్రహ్మ సాక్షాత్కారబాధ్యాన ఈశ్వరేతి రావృత్తి
త్వాత్ । ఈశ్వరస్యైవ ప్రయాజకత్వం నిర్ధర్మ కేవలైని సాధక ప్రమాణస
త్వాభ్యాం మమ మాతా వంద్యేతి వత్ వ్యాఘాతే సర్వవ్యవహారో భే
దప్రసంగశ్చైవ వికలుబాధకత్వాత్ ।

ఉఃకృమాది సహిత బహూ పనిషత్సంవాదేనాపి సగుణత్వ
మీశ్వరస్య తథాపి కాలాగ్ని శివసంకల్పే శావాస్య శ్వేతాశ్వతర
మైత్రాకాయణ కూచిరుద్రీ నూంజూ క్యా ధర్వశిర శ్శిఖాశ్చ, కై వల్య
జాబాలక మండకాన్ని, బ్రహ్మత్వమేతాని వదంతి శంభో, ఝక్తించ త
స్మాన్ సగుణత్వ మస్య ఉఃకృమాద్యై రఖిలైశ్చ లింగైః, స దేకవాక్యా
న్యపి చేతరాణి ॥

తథాపి కూచిరుద్రీ అశోరణీయూ నిత్యాది మహిమాన వి
శపదేన ఉఃకృమః సర్వోహ్యేయ ఇత్యుప సంహారః విశ్వాధికో రుద్రీః
యః పరస్సమహేశ్వరః । ఉఃకృమారేతం విరూపాక్షం ఇత్యాద్యభ్యాసః
విశ్వాధికత్వాదిధర్మాణా మవాంతరప్రాప్త త్వాదపూర్వతాపరా మృ
తాత్పరిముచ్యంశి సర్వఇతి ఫలం సహస్రశీర్షం దేవ మిత్యాద్యధికవాదః ।
యస్మాత్పరం నాపర మస్తీ త్యుపపత్తేః ॥

నను సహస్రశీర్షకం దేవ మిత్యాదినారాయణ వాక్యంత స్యో
పాస్యశ్చ మస్తీతిచేత్ న యః పరస్స మహేశ్వర ఇత్యుపపత్తి శిష్టే

న నుపేశ్వర యాప గుణేననితాకాంక్షత్వాత్ నారాయణవాక్యస్య
 త్వన్న శిష్టసమర్పణత్వేనతత్వేభయ సిద్ధిభ్యానభీతి నా అశ్వ దేహ్యమీ
 డే తేత్యతి, అమీక్షా మోగేతి మీక్షాయాప గుణోత్పత్తి శిష్టేన ఉ
 త్వన్న విశిష్టస్య వాజినః లక్షణస్య బాధవ ద్భాధోత్పత్తేః ।

ఏవమన్యాయ సూపనిషత్సు ఉపక్రమాదయో బుద్ధి మద్ధి యా
 హసీయాః । ఉపక్రమోఽసంహారా వభ్యాసా పూర్వతా ఫలం । అథా
 షాదోపపత్తి చ లింగం తాత్పర్య నిర్ణయే ।

నను ఛాందోగ్య బృహ నాగశ్వాదిషు నిగుణజే శ్శుపక్ర మాద
 య స్సంభవంతీతి చేత్ । ననిగుణాశ్వస్య గుణ నిషేధయాపత్వే గుణ
 ప్రాపక సత్యకామత్వాది శృతిసాపేక్షస్య నిగుణవాక్యస్య తద పేక్ష
 యా దుర్బలత్వాత్ । నిగుణవాక్యవాం సామాన్య యాపనిషేధత
 యా । నహింస్యా త్సర్వభూతా నీత్యస్య అగ్నిషోమాయం వశుమాల
 భేతేత్యనేన బాధవ త్సత్యకామత్వాది శృత్యాబాధా సంభవత్ । స
 త్యానిగుణభావే సావకాశత్వాత్సర్వోపనిషది ఈక్షణే రాక్షబ్దం గతి
 సామాన్య ఓతిన్యాయేన కారణ బ్రహ్మణః ఈక్షణసంకల్పాది శిష్ట
 స్యాపక్రమ గోచరత్వా ద్భేదోవా ప్రాయదశకనా ద్యుపక్రమాధికర
 ణ న్యాయేన అసంజాత విరో ధ్యుపక్రమానుసారే జోపసంహార వర్త
 వస్యోచితత్వాత్ । శృతిలింగ వ్యామేనాపి సగుణవాక్యవాం నిగుణ
 వాక్య సంభవత్ । బ్రహ్మజ్ఞాన సాపేక్షేతి విలంబాత్ । భావ జ్ఞా
 నే తదనుపేక్ష త్వే నావిలంబాదితి బ్రహ్మణస్సగుణత్వమ ప్రత్యూహమి
 త్యాస్తాంవిస్తరః ।

—* సాయుజ్య ముక్తివిచారః *—

ఏతాద్భుతస్య సగుణస్య సర్వకర్తుః సర్వేశ్వరస్య పరమ కారుణి
 క స్యాకలత కల్యాణ గుణాకరస్య పరమేశ్వరస్య సాక్షాత్కార త్యాన్ని

వృత్తిః తతో జన్మాభావః । తతః స్సాయాప్యం తతస్సాయజ్యం చ శ్వే
తాశ్వతరా ఆమనంతి । జ్ఞాత్వాదేవం సర్వశాశ ప్రిహాణిః క్షీణైః శ్వే
తై జాన్మ మృత్యుప్రిహాణిః । తస్యాభిధ్యానా తృతీయదేహభేదే వి
శ్వేశ్వర్యం కేవలం ఆప్త కామ ఇతి ॥

అస్యాధికాః । దివ్యతీతి దేవః పూర్ణానంద పరమేశ్వరం జ్ఞాత్వా
సాక్షాత్కృత్య సర్వేషాం పాశానాం కర్మాని సంజ్ఞానాం ప్రిహాణిః ని
వృత్తి భవతీతి శేషః క్షేణాః అవిద్యా స్మితరా గద్వేష మోహాః । తై
క్షీణైః సద్భిః జన్మమరణాని వృత్తిః జీవన్ముక్తి రిత్యధికాః । తస్యాభిధ్యా
నాత్ నిరంతర ధ్యానజన్యా నుగ్రహాత్ । తృతీయంబ్రహ్మవిష్ణ్వేక్ష
యా తృతీయం రుద్రత్వం భవతీత్యధికాః । దేహస్యాపి లయే జాతేవి
శ్వేశ్వర్యం విశ్వేశ్వరో మహాదేవః తస్య భావో విశ్వేశ్వర్యం సాయు
జ్యం భవతీత్యధికాః ॥

అభిప్రాయః కేవల ఆప్త కామ ఇతి కేవలత్వ ముద్వితీయత్వం ఆ
ప్త కామత్వం పూర్వకామత్వం ద్వయమపి భవతీతి తాత్పర్యం । న చ త
స్యాగంతుక త్వే నిత్యత్వం ఈశ్వరాంశస్య జీవస్య శాశవరాధీన నివృత్త
సత్త్వాం సత్య సిద్ధీశ్వర్య స్వావిభావ సంభవాత్ ॥

తదుక్తం పరాభిధ్యానా త్తి రోహితం । తతో హ్యస్య బంధవి
పర్మయా ఇతి అస్యాధికాః । పరస్వేశ్వర స్వాభిధ్యానాత్ । ధ్యానపూ
ర్వ కప్రసాదా త్తి రో హితం స్వయాపం ప్రకటం భవతి । కుతః అస్య
జీవస్య బంధమోక్షాత్తతః పరమేశ్వరస్య పశూనాం బంధమోక్ష క
త్వాత్ పశుపతిః పరమేశ్వరఇతి సూత్రాభిప్రాయః । ఏవం చాత్యం
తికపాశనివృత్తి విశిష్ట శివత్వ ప్రాప్తి రేవ ముక్తిః । తదుక్తం । శ్వేతా
శ్వతరే । పాశం దహతి హంశితః తమీశానం వరదం దేవ మీద్యం ని
హాయో మాంశాంతి మత్యంతమేతి । విశ్వవైశ్వం పరమేష్టితాత్తం ఈ

శంజ్ఞాత్వా అమృతా భవంతి । అధర్వోఽనిషదచ । శివవో ధ్యేయ
శ్శివంకర సర్వ మన్య త్పరిత్యజ్యేతి శివస్య ంకరోతీతి శివకరః భావప్ర
థానో నిర్దేశః బ్రహ్మవేద బ్రహ్మవేత్త్యాది ।

సనుశివత్వప్రాప్తిః కథం పురుషార్థః । మన్యతే ఉత్పన్న భావ
త్వేన నిత్యత్వ ప్రసంగాత్ సనాతనత్వే పురుషస్య సాగ వైయర్థ్యా
మితిచేత్ । మైవం పుత్రాది కుశలచార్త శ్రీవరావ సిద్ధజ్ఞానస్వాసి ప్రా
ధానీయత్వాత్ । సన్నిహితస్యా పీశ్వరభావస్య కంఠగత చామీక
ర హారస్యైవ అజ్ఞాత దశాయాం శోకహేతుత్వేన జ్ఞాన స్వరూపస్య
పురుషార్థత్వా త్తదుక్తం । అనీశయా శోచతి మున్యామాన ఇతి అ
నీశయా ఈశ్వర భావాప్రకృపత్వా సను తర్హిజ్ఞాన మేవ పురుషార్థః ।
సస్వరూపలాభఇతి చేన్న ॥

అలబ్ధత్వ భ్రమ నిమిత్తావపి లబ్ధత్వ వ్యవహార దశానాత్ గా
ణోయ మితిచేత్ తావతాపి పురుషప్రవృత్తి సిద్ధేః శాస్త్రాంతరాణా
మపి తావత్త్వైవ చరితార్థత్వాత్ తదుక్తం । సిద్ధంతు నివర్తకత్వా
దితి అనర్థనివృత్తకత్వా చ్ఛాస్త్రాణాం నప్రయోజకత్వంసిద్ధమిత్యర్థః ।
అథవా దధ్నాజహోతీ త్యత్ర సిద్ధస్యాపి దధ్నక్రియా సంబంధేన సా
ధ్యత్వా ద్విధేయ వసిద్ధస్వాసిస్వరూపస్య పాశనివృత్తి విశిష్టతయాసా
ధ్యత్వం ముఖ్యమేవ ॥

సన్వనధా హేతూః పాశస్య కథం తత్త్వసాక్షాత్కారా నివృ
త్తిః దుఃఖజన్మ ప్రవృత్తి మిధ్యాజ్ఞానానాం ఉత్తరోత్తరా ఏకదశంత
రా పాయా దపవగృహితి । అథవా శివవో ధ్యేయ శ్శివంకరఇతి శృ
త్యా భ్రమరకీటకన్యాయేన శివధ్యానస్య శివత్వ ప్రాప్తి హేతుత్వస్య
శృతియుక్తి సిద్ధత్వా శ్శుత్యస్వాసి కీటల్పస్య స్వసమానసత్తా కేన విరు
ద్ధధర్మేణ భ్రమరత్వేన నివృత్తివత్ । శివధ్యానసిద్ధేన స్వసమాన స

త్రాకే నేశ్వర త్వే తత్సమానసత్తాకస్యాపి పశుత్వస్య నిన్మత్తి సంభవా
త్కిమధః బంధమిధ్యాత్వ కల్పన మితి చింతనీయం ।

నను యతో జ్ఞాన మజ్ఞానస్య నివర్తకమితి వ్యాప్తి బలా త్స
త్య స్వజ్ఞానానాం ననిన్మత్తిరితి చేన్న । పూర్వజ్ఞాన స్యాత్తరజ్ఞానేన స్మృ
త్యా సంస్కారస్య శివస్మరణేన వాపస్య ప్రియాస్మరణేనదూ రేస్వనివృ
త్తిదశఃనాత్ ప్రత్యధికరణంచ సంశయస్య పూర్వపక్ష నిర్ణీత పూ
ర్వపక్ష సిద్ధాంతేన నిన్మత్తి దశఃనాత్ ।

నను జ్ఞాన త్వేన జ్ఞాన మజ్ఞాన నివర్తక మితిచేన్న । పరోక్షస్య
జీవేశ్వర భేదేజ్ఞానస్య అహం మయవ్యితి శరీరభేదజ్ఞానస్య జ్ఞానత్వే
న అభేదా నుమానాభ్యాం నివృత్తి దశఃనాత్ । చైత్యానుమానే
న పీతశంఖ ఇతి భ్రూమాన్నినృత్యేన్న ।

నను సాక్షాత్కార భ్రమే సాక్షాత్కారి విపరీతజ్ఞానంవిరోధి ।
విజ్ఞోమాదా తథా దశఃనాదితి చేత్త్వర్హి బ్రహ్మజ్ఞానస్య జ్ఞానత్వేన ని
వర్తకతా కింతు సాక్షాత్కార త్వేన న భేదమపియుక్తంమంక్షాకవత్
సత్తా చక్షుషత్వంచ వంశప్రమామూమపి వంశాను గధః మానుష్య
త్తి దశఃనాత్ ॥

ననుత్త్వర్హి సమానేంద్రియ జన్యత్వం విశేషణ మితిచేన్న । బ్ర
హ్మజ్ఞానస్యేంద్రియ జన్యత్వా భావాత్ । చంద్రతారకాది కరిమా
ణ ప్రకృత్య శాస్త్రజ్ఞానేన బాధకదశఃనాచ్చ । ననుజ్ఞానాజ్ఞానయోర
ననుగత నివర్త్య నివర్తక భవః ప్రమాణబలేన కుత్రచి త్కల్పి దృవ
తీతి చేత్త్వర్హి వాశనివృత్తేరపి శాస్త్రబలత్వాత్ జ్ఞానజన్యత్వ కల్పనమి
తిసంభోష్యవ్యుః ।

ఏతేనైవ తర త్వవిద్యాం వితశాం విభేద జనకే అజ్ఞాన ఇత్యా

వా వవిద్యా జ్ఞానాది పదాని తద్విరోధాధికజ్ఞేన వ్యాఖ్యేయాని ।
 ననుశివత్వ ప్రిప్తిః కీన్మతీ కింస్వరూపైక్యం ఉతకోవాధర్మభే
 దః । నాద్యః మూర్తయోర్మృత్పిండయోరేతద్వద భేదేవికాఽత్యప్రసం
 గాత్ । అమూర్తానాం భిన్నానాం కాలాకాశాదీనామివ ఏకత్వం బా
 ధితమితి శృత్యాప్యబోధన ప్రసంగాత్ । నద్వితీయః । జాతిరూపస్య
 ధర్మాభేదస్య ద్వివ్యక్త్యాది పదాంగ కత్వా యోగాత్ । ఉపాధిరూపా
 పి యద్యపి సత్యసంకల్పత్వ సర్వజ్ఞత్వాది సమానగుణవత్వ రూపసా
 ద్యశ్యాది సంభవతి । తథాపి స్వరూపైక్యం వినా న ముక్తివ్యవహార ఇ
 తి చేదుచ్యతే ॥

స్వరూపైక్యమేవ పరమముక్తిః నతస్మాదుపార్జేష్వసంభవః । మ
 హాకాశేన సమాఘటాకాశాదీనామివ అభేదసంభవాత్ । ఏవంచ ధ
 ర్మైక్యమపి ముక్తిః । అశునరావృత్తియోగాత్ । సాలోక్యాదీనామపి
 శృతిసంధత్వాత్ । తదుక్తం । సార్ణ్ణితాగ్ంసమాన లోకతా మవాప్నో
 తి య ఏవం వేదేతి సమానైశ్వర్యం । సూత్రంచ । జగద్వ్యాపార వ
 జ్ఞం ప్రకరణాదితి నచస్వరూపైశ్వర్యే ప్రమాణాభావః ॥

యథా నద్య స్సృందమానా స్సముద్రే అస్తంగచ్ఛంతి నామ
 రూపే విహయ । తథా విద్యా న్నామరూపాద్విముక్తః పరాత్పరంపు
 రుషముపైతి దివ్యం ఇతి శృణోతి ॥ నచసముద్రేనద్యో స్సంయోగ ఏవ
 స్వరూపైక్యమితివాచ్యంప్రజ్ఞానరూపవ్యవహారాభావేనఏకత్వవ్యవహా
 రస్య దృష్టాంతేన వివక్షితత్వాత్ నామ రూప సామాన్యభావస్య
 పక్షధర్మశా బలేన సిద్ధిః నిరవయవానామాత్మనాం సంయోగాభా
 వాత్ । అంశాంశినోః ఘటాకాశయో రివ భేదోపపత్తేః ॥

పునరావృత్తిశ్చ చతుర్విధముక్తిసాధారణీ । సాయుజ్య ముక్తా
 తు సర్వగతే జీవాది బ్రహ్మాది జీవస్య తత్పునరావృత్తిసక్తి రేవ స ॥

తదుక్తం । నతస్యప్రాణ ఉత్క్రామం త్యత్రైవ సమవలీయంతే । అ
త్రబ్రహ్మ సమశ్చ తే ఇత్యాదినా సాహాక్యాది ముక్తౌతు ఉత్క్రామం
తిగత్వే సత్వేపి అర్చిరాది మాగ్గేణగతస్య నశనరావృత్తిః । తయో
ధన్వ మాయ న్నమృతత్వమేతి నసశనరావృత్తతే । ఏణేన ప్రతిప
ద్యమానా ఇమంమానవ మావర్తంత ఇత్యాది శ్మణేః తదుక్తం । శం
కరాచార్యైః అంతవత్వేపి చైశ్వర్యం యథానావృత్తి స్తథాఽర్జితం ॥

కార్యాత్యయే తదద్యక్షీణేతత్ర సహ్యగ్దర్శన విధ్వస్త తమ
సాం నిత్యసిద్ధనిర్వాణపరాయణానాంసిద్ధేర్వానావృత్తిఃతదాశ్రయే నై
తహిన్ పగుణకరణానా మప్యనావృత్తి స్సిద్ధిరితి ఈశా నావృత్తి శివ
స్క పాశ నివృత్తిపూర్వక శివత్వ ప్రాప్తిరూప ముక్తిహేతు భూతా
బ్రహ్మోపాసనా బహుధా వేదాంతేషు శ్మతా సుప్రశస్తా॥

— దహలోపాసనా. —

దహరవిద్యాతద్వాక్యాని కై నల్యతైత్తిరీయఛాందోగ్యవాజసనే
యకేషు ॥ తథాహి హృత్పుండరీకంపిరజం విశుద్ధం విచింత్య మధ్యేవిశ
దం విశోకం । అచింత్య మన్యక్త మనంతరూపం శివం ప్రశాంత మ
మృతం బ్రహ్మయోః । తదాది మధ్యాంత విహీన మేకం విభుంచిదా
నంద మరూప మన్భుతం । ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం త్రి
లోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతం । ధ్యాత్వా ముని గచ్ఛతి భూత
యోనిం సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాదితి కైవల్యే ॥

తైత్తిరీయకేచ దహ్రాం విపాకం పరమేశ్వ భూతంయత్పుండరీ
కంపురమధ్యసగ్ం స్థం తత్రాపి దహ్రాంగగనం విశోక స్తస్మిన్మదంతస్త
దుపాసితవ్యం । యోవేదాదా స్వరఃప్రాక్తో వేదాంతేచ ప్రతిష్ఠి
తః । తస్య శ్రోతృతీనస్య యశుస్స మహేశ్వరః । ఇతి ఛాందోగ్యే

చ, అథయదిదమస్మిన్ బ్రహ్మశుకే దహ్నిం పుండరీకంవేశ్మ ద్దహ్నిః
స్మి నంతర ఆకాశః । తస్మి న్యదంత నైదన్వేష్టవ్యం ఇతి వాజసనేయే
చ సవా ఏష మహానజ ఆత్మా యోజం విజ్ఞానమయః । ప్రాణేష్వం
త స్త్విదయాకాశ సస్మిన్ శేతేసర్వస్త్వమసీత్యాది ॥

అత్ర దహ్నిః వాసనం తావత్సర్వ వేదాం శేష్వేక మేవేతి జ్ఞే
యం కుతః చోదనాద్యవిశేషాత్ । చోదనాపద విశిష్టా । ఛాందోగ్యే
తైత్తిరీయకే కైవల్యేచ తదన్వేష్టవ్యం । తద్విజ్ఞానాసితవ్య మితి ధ్యా
త్వా మునిర్దచ్చతి భూతయోని మితచ । ఆదిశబ్దేన శాఖాంత రాధికర
ణ సిద్ధాంత సూత్రోక్తా లభేద హేతవ స్సంగృహ్యంతే ॥

తేచ సంయోగ రూప చోదనా సమాఖ్యాః సంయోగస్తావత్ఫ
లేన సంబంధః సోపేయ శిష్టః । మూర్ధన్యో నాడిద్వారా ముక్తిః ।
ఛాందోగ్యేతయోర్ధన్వా మా యన్నమృతత్వమేతి॥ తైత్తిరీయ కేచ । వ్య
పోహ్య కీషకకాలే భూరిత్యగ్నా ప్రతిష్ఠితీ త్యాదికైవల్యే ధ్యాత్వా
ముని గచ్ఛతి భూతయోనిమితచ రూప మప్యా విశిష్టం । యథాప్రవృ
ద్దైవతం యోగస్య రూపం ఏవం విజ్ఞేయం రూపం విజ్ఞానస్య సమా
ఖ్యా సర్వత్ర సిద్ధా దహ్నివిద్యేతి । బ్రహ్మవిదాం తస్మా త్సర్వవేదాం
త ప్రత్యయత్వం । దహ్నివిద్యాయాః సిద్ధేచ విద్యేకే । ఉపసంహారో
గుణానాం కర్తవ్యః ।

గుణకృతో పకారస్య ప్రయోజనస్య సర్వత్రైక రూపత్వాత్ ।
యథానానా శాఖాసు శూయమాణ స్యాగ్ని హోత్రస్యసంయోగాది
భిరేక త్వే సిద్ధే శాఖాంతరే అనుక్త స్యాపేక్షితస్యేతి కర్తవ్యతా భా
గస్యాపసంహారః । తద్వదేవతదుక్తం । కామా దితరత్ర తత్ర చా
యతనాదిభ్యః ఇతి అయవర్థ స్సమాన మిత్రహృదయాయతనం సమా
నశ్చ వేద్యః । ఈశ్వరః । సమానం తస్య సేతుత్వం లోకాసంభేదప్ర

యోజనంచే శ్యేనమాది హేతుభ్యః । ఇతరత్రితత్రిచ సత్యకామాది
గుణాః ఉపనంహర్తవ్యా ఇత్యర్థః ॥

శ్రూయతేచ సత్యకామాదయః దహావిద్యాం ప్రస్తుత్య ఏషః
త్వా అపహత పాస్మా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజఘ్నే విపిపాస సృత్య
కామ సృత్యసంకల్పాది ఇత్యాది తైత్తిరీయకేచ । తస్య ప్రకృతిలీన
స్వయఃపర స్సమహేశ్వరః ఇతి పునశ్చ సవహం తర్హదయ ఆకాశ
స్తస్మిన్నయం పురుషో మనోమయః । అమృతోహిరణ్మయ ఇతి
ప్రాచీనయోగ్యో పాస్వే త్యం కేన మనోమయ త్వా మృతమయత్య
హిరణ్మయత్వా దయః । కైవల్యేచ శివ ఉమాసహాయత్వ త్రిలోచ
నత్వ నిలకంఠత్వాదయః । తేగుణాయత్రోహావిన్యాయాం నశ్రూయం
తే తత్త్రిధ్యేషు స్వరూప నిర్ధానామో పాసంహర్తవ్యా ఇతిసిద్ధం ॥

శివైః విషయత్వం దహావిద్యాగాః హిరణ్మయ సహదరి
తశ్చ ధర్మాః కేచిత్ । నమోహిరణ్యబాహవే హిరణ్యవణాయ
హిరణ్యపతయేంబికపతయే ఉమాపతయే పశుపతయే నమోనమః॥
ఇతి అత్రోహిరణ్మయత్వాదీనాం ఆనందవ త్ప్రధాన విశేషణత్వాత్ ।
యత్రయత్రో హిరణ్మయ ప్రధానా ఉపాస్యా దృశ్యతే । తత్రో తత్రో
దిత్యాక్షి పురుషాదా ఉపసంహరో న్యాయః ।

గీతానుచ దహావిద్యా ఈశ్వరైక విషయా శ్రూయతే । ఈశ్వ
ర స్సర్వభూతానాం హృద్దే శేర్షన నిష్ఠతి । భ్రామయన్ సర్వభూతాని
యంత్రాయాధాని మాయయా । తమేవ శరణంగచ్ఛ సర్వభావేనభా
రతా తత్ప్రసాదా త్వరం శాంతి స్థానం ప్రాప్యచ శాశ్వతం । ఇతి తే
జ్జనమాఖ్యాతం గుహ్యద్గుహ్యతమం మయా । విమృశ్యేత దశేష
ణ్మయధేచ్ఛసి తథాకుర్వీతి ॥

నన్వియం విష్ణుపాసననై వకుళా నన్యాదితి చేత్ న । అగ్నిమ
వా క్షేన ఫలవిష మ ప్రకాశ సహితస్య విష్ణుపాసనస్య పృథగ్విధానా
త్తదుక్తం । సర్వగుహ్యతయం భూయః శృణుమే పరయం వచః । మర్మ
నాభవ చుద్భక్తో మధ్యానీ మాంసమస్కరుమామైవేష్కసి సత్యం తే
విజానేహం ప్రియాసిమే । సర్వధర్మాన్పరిత్సజ్య మామేకం శరణంప్ర
జ । అహం త్వాసర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచ । అత్రా
నయో రుచాస్యోపాసనయో రాభేదః । పూర్వోవాహ్యత చోదనాపి
వ్యతిరేకదశకనాత్ । ద్వితీయో పాసనామాం దహరాయతన వ్యతిరే
క దశకనాత్ । విష్ణుంపి శివాంశత్వేన పృథగు పాస్యత్వ సంభవాత్త
చ్చాస్త్రస్యాపి మోక్షశాస్త్రత్వేన తదుపాసనామాంపిశివభక్తిద్వారా
ముక్తిహేతుత్వ సంభవాచ్చ ॥

తథాచ విష్ణోశ్చివశరీర్యాం విష్ణుపాసనామా శ్చివప్రీతి హేతు
త్వంచ । కూర్మపురాణే ఈశ్వరగీతాసు శూరయతే । శివః । మమై
వ-త్వపరామూర్తి రామరాయణ సమాహ్వయా । సర్వభూతాత్మ భూ
తస్థాశాంతా చాక్షరసంజ్ఞకా । తస్మాదేవమహామోగి చుద్భక్తైః పురు
షోత్తమః । అచనీయో నమస్కార్యోమత్ప్రీతి జననాయహీనః । గీ
తాశాస్త్రమపి ఈశ్వరార్థబంధ తదాజ్ఞా వశాదేవ కృష్ణేనోక్తం ॥

తథాత్తైవ శివః । మయైతద్బాపితం జ్ఞానం హితాధానం బ్ర
హ్మవాదినాం దాతవ్యం శాంతచిత్తైభ్యః శిష్యేభ్యోభవతాపిచ । నారాయ
ణోపిభగవత్ జేనకీతనయోనాః । అజునాయస్వయం సాక్షాద్దత్త వా
నిధ ముత్తమమితి । ఏవ మభేదో పాసనాపి సాయుజ్యాది హేతుః । ఆత్మే
తి తూపగచ్ఛంతిగ్రాహయంతి చేతనాత్రాత్ । యశ్చాస్త్రోక్త విశే
షణః పరమేశ్వరః సోహమితిప్రతిపత్తవ్యః । తథాచజాబాలః । త్వం
వా అహమస్మిభగవోదేవతే అహంవైత్వమితి అన్యత్రచ ఆన్యోహం

సోయోసోహమితి । పునశ్చ తస్మాదేన మాత్మానం కరబ్రహ్మణ
సంధా నాత్ అహం సోహమితి అన్యత్రచ । హిరణ్మయోహం శివ
రూపమస్మితి । బోధాయనోపి । హంసహంసేతియో బ్రూయాద్ధంసః
నామసదాశివః । ఆత్మానం రుద్రరూపం ధ్యాయేత్ త్రినేత్రం కంచ వ
క్త్ర మిత్యాది । అత్రాపిగుణోపసంహర న్మాయోనుసంధేయః ॥

ననువిరుద్ధగుణయోజనవేశ్వరయోః కథమభేదఇతిచేత్ । ఈశ్వ
రత్యస్య బాధాభావాత్ పాశవరాధీన పశుత్వని వృత్త్యావిరోధపరిహ
రత్ । చోరత్వబాధేపి స్థాణుత్వాబాధాత్సమానాధి కరణ్యోపపత్తేః ।
నచజ్ఞాన స్యా నుపయోగః । జీవేశ్వరత్వా రోపస్య ఈశ్వరత్వ సాధక
త్వాత్ । ఈశ్వరేజీవత్వారోపస్య చ ఈశ్వర నిష్ఠురక్షత్వస్యా పృ
త్యేశ్చ ప్రయోజనత్వాదితి సర్వమవదాతం ॥

శ్లో॥ సమాధిభక్తి శ్శివశాస్త్ర మానతావిద్యాధికారోన్మితనిష్ఠతాపిచ ।
గుణాకరేచోపనిషత్ప్రమాణతాముక్తిస్తథోపాస్తి రిహోపపాదితాః ॥

శ్లో॥ శ్రీకాళహస్తి శవలాసఖస్తే సిద్ధేపురసన్నత దైవశేచ ।
చండీశ్వరీసాదనమీపదేశే జాతస్తృతీయోనుహితో విలాసః ॥

ఇతితృతీయవిలాసః.

కాళహస్తీశవిలాసే,

చతుర్థావిలాస ప్రారంభః

శ్లో॥ వేదాంత విజ్ఞానసునిశ్చితార్థం । శివస్య తత్త్వం శివ ఏవవేత్తి ।

తేనప్రణీతానిచ విగ్రతాని । నిశ్వాసమాపేణ జయంతియాని॥

శ్లో॥ శృణ్వారేభ్యో వచోభ్యః శివ తవబహుధాశాస్త్ర సిద్ధాంతసారం ।

మోహంయూతిప్రకర్షం సురనరమునయోవచి తామాయయా కే ।

యజ్ఞే కక్షస్య చైతా నభిమతవిషయేష్టాపయస్వేదమాగే ।

శిక్షాదక్ష స్ఫురాణార శరణమిహ స మే వీరభద్రః స్సభద్రః ॥

— సృష్టివిచారః —

అత్రైదం పునర్విచార్య తే యదేత దీశ్వరాభేదా మహాసనాభిః
ఆత్మంతికపాశనివృత్తి విశిష్టశివసాయుజ్య రూపముక్తి రనాది పాశ బ
ద్ధానాం జీవానాం భవతీతి । ననుత్పతీయ విలాసే సపరికరాముక్తివి
చారితా తతః కిమవశిష్య తే యదధికం పున ర్విచారారంభః । సత్యం
సంక్షేపేణ తు తత్రవిచారో వృత్తః । అతోపశిష్టం పునర్విచారమర్హ
తీతి తత్రనిత్యనైమిత్తిక ప్రాకృతాశ్యంతి కరూపేణ చతుర్విధప్రళయో
షు జ్ఞానాదాత్యంతికః ప్రాక్తో యోగినః పరమాత్మనిప్రళయ ప్రతిస
గోకయమితి కూర్మవాక్యేన ఆత్మంతికస్య ప్రళయస్యమోక్షత్వవణా
నాత్ ప్రళయో విచార్యః ॥

తస్య సృష్టి పూర్వకత్వాత్ । సృష్టిక్రిమ విపరీత క్రమేణ కా
ర్మణా కారణలయాసంభవాత్ । తదర్థంసృష్టిరపివిచార్యతే । తత్రవిచా
నె సృష్టిః నిత్యనైమిత్తిక ప్రాకృతభేదాత్ । సర్వదాజాయమానానా

ముత్పత్తిర్నిత్యపృష్టిః । చతుర్ముఖస్య సహస్రాయుగ పర్యంతరాత్యైః
తే జాయమానా నైమిత్తికస్పృష్టిః । యా పునగ్మహ దాదిక్రమేన బ్ర
హ్మాదానా ముత్పత్తిస్స పాకృత స్పృష్టిః॥

తత్ప్రసృప్తి ప్రతిపాదక వాక్యనిఘాత కోసనిషః॥ సబ్రహ్మ
విద్యాంకృతీష్టామితబ్రహ్మవిద్యా ముపక్రమ్య ఏకస్మిన్విజ్ఞాతేనస్వయ
దం విజ్ఞాతం భవతీతి ప్రశోత్తరజ్వేన । ద్వే విద్వే వేదతవ్య ఇతి ప్ర
వృత్తి నివృత్తి మాగణ్యయ ప్రతిపాదకా పరవిద్యా పరవిద్యాద్వి
య ముపన్మన్య ఆకా చతుర్దశ విద్యానా మ పరవిద్యాశ్చ ముక్త్యా ।
అథపరామా తదక్షరమధి గమ్యత ఇతి వేదాంత వేద్య మక్షరం బ్ర
హ్మాక్షర్య తల్లక్ష్మ్యజ్వేన యథోక్త నాభిరీశ్యాది వాక్య ముక్తం ॥

తదక్షరా సంభవతీహ విశ్వ మ్యంతం యస్సర్వజ్ఞాత్యాదినా
చ తన్యైవస్వరూపముక్త్యాప్లవా ఏతేదృథాత్యాదినా వృత్తి మాగణ
నిందాపూర్వకం । తప శ్రద్ధా సం విశంతీతి నివృత్తి నిష్ఠానానూ
క్యన్వారేణ శివప్రాప్తి రుక్తా । తథాచ తన్యైవ వాక్యం తత్రసిద్ధమే
హ్యపవసంశ్యరణ్యే శాంతా విద్వాంసా క్షేత్ర చర్కాం చరంత, సూ
ర్యద్వారేణ తేఃరజాం తరంతి యత్రామృతః పురుషో హ్య వ్యయా
త్మేతి అత్రా మృతపురుష సాధారణ్యేన శివవాచికా విధిరుప పాదితా
ద్వితీయవిలాసే॥

అక్షర శబ్దాన్తు అక్షర మంబికాకాంత ధృవేరితి సూత్రంకరం
బ్రహ్మైవేతి నిర్మితం । అగ్రేచ యేనాక్షరం పురుషం వేద నిత్యం త
దక్షరా ద్వేధా సామ్యాభావా ఇతి జీవస్పృష్టి హేతుత్వ ముక్త్యాత
దోబద్ధవ్యం సామ్య నిర్దీప్తి తస్య జ్ఞేయత్వం విధాయ యస్య గృహీర్వో
పనిషద మిత్యాదినా వేదాంతవేద్యత్వ ముక్తం । అనంతరంచరు మి
న్ద్రం యథా పశ్యత్య న్యమిశం । యథా పశ్యతియక్ష్మ పర్ణం కర్తాత.

మీశం పురుషం బ్రహ్మమూనిం తథా విద్వాన్ పుణ్యశాపే విఘ్నా
య నిరంజనం పరమంసామ్యముపైతి బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతీ
త్యంతం వడ్విధలింగై రక్షర బ్రహ్మైవ జ్ఞేయం । ప్రాప్యంచ ప్రతి
యతే ।

తదక్షరం బ్రహ్మ శివం వేతి నిశ్చయతే । శంభురీశః పశుపతిరి
తి నిఘంటు వశాత్ జ్ఞేయవాచ్య వాచకయో రీశపదయో శ్చివే
రూఢత్వాత్ । రుక్మనర్ణత్పన్యాసి నమో హరణ్ణబాహవే హిరణ్యవ
ణాయాం బికాశతయ ఉమావతయే పశుపతయే నమోనమశ్చతి తై
త్తిరీయక వాక్యేన శివత్వ నిణాయాత్ । ఏవ మక్షర బ్రహ్మత్వం
శివస్త్వైవ శ్వేతాశ్వతరమంత్రేణ వ్యాఖ్యాతం ।

క్షరం ప్రధానమమృతాక్షరం హరః । క్షరాత్మా నావీశతే దే
వక ఇతి శివ ఏవ కేవలః । తదక్షరం తత్సవితుర్వరేణ్య మితిచ ।

ననుశ్చం నాగాయం దేవ మక్షరం పరమం పదమితి నా
రాయణేత్వక్షరశబ్దః ప్రయుక్తః । సత్యం సమాధి సువర్ణబ్రహ్మత్వ
మాదాయ తద్ధర్మోక్తి ర్నస్వతః నారాయణ పరోధ్యాతాధ్యాయం
నారాయణఃపరఇతి తస్యధ్యాతృత్వ శ్రీవశాత్ । ప్రథమ నారాయణ
పదానంతరం ప్రథమైకవచన లోపస్య ఛాందసత్వాత్ ॥

ననుగీతాసు యస్మాత్ క్షర మతీహోహ మక్షరాదపిచోత్తమః ।
అహోస్మిన్ లోకేచ వేదే ప్రధితః పురుషోత్తమఇతి కృష్ణస్యా క్షరా
వాధిక్య మవ్యక్తమితిచేత్ । మైత్రం । క్షరస్సర్వాణి భూతానికూటస్థా
క్షర ఉచ్యతేఇతి యోగవృత్త్యాజీవఉక్తః । తత్రైవ కిం తచ్ఛ్రీహ్మ కిను
ధ్యాన్మ కింకర్మ పురుషోత్తమే త్యాదిప్రశ్నేషూత్తరాణి అక్షరం బ్ర
హ్మ కర మిత్యాదీని తత్ర యది కృష్ణ స్యాక్షర బ్రహ్మత్వం వివక్షి
తం తదా ఆధిమజ్ఞోపక్రమేవా శ్రీతీతివత్ । అహమే నాక్షరం బ్ర

హేతి బూయాత్ । తదానుక్తత్వాత్ నాక్షర శబ్దాధోఽపిష్టః చ
తుర్ముఖోవా తయోః సృజ్యత్వే వాధర్మశిఖాయాం ప్రమాణాత్ । బ
హ్మవిష్ణురుద్రా స్తే సంప్రసూయంతే కారణంతు ధ్యేయ స్సర్వేశ్వర్య
సంపన్న స్సర్వేశ్వరశ్శుభ రితి తయో గణోపాధిత్వా ద్గుణానాంచ
మూలకారణ పరాశక్తి జన్యత్వాత్ । గుణానాంచ పరా శక్తి విహీనో
పాధి త్వాసంభవాత్ గుణవైషమ్యస్యచ ఆగంతక జ్యేన సృజ్యత్వాత్ ॥

నిరుపాధికే విష్ణ్వాది పదాప్రియోగాత్ । నిరుపాధికస్యచ శివ
జ్యేన శృతిస్మృతి పురాణ సిద్ధాంతత్వాత్ తస్మైవాక్షర శబ్దాధోఽత్వం
యుక్తం ॥

అక్షరాచ్చసూక్ష్మభూతానాంతదారబ్ధా నామింద్రియాణాం చ
సృష్ట్యభిధావాత్ । ఏతస్మాక్ష్ణాయతే ప్రాణో మన స్సర్వేంద్రియాణి
చ । ఖంవాయుః జ్యోతిరాఃపృథివీ శ్వస్యధారిణీతికూర్మేచతుర్థా
ధ్యాయే అయ మర్ధః సృష్టం వ్యాఖ్యాతః ॥

శ్రీకూర్మః । మాహేశ్వరః పరోవక్తా మర్త్యేశశ్చ స్సనాత
నః । ప్రవృత్తి పురుషంచైవ ప్రవిశ్యాశ్చ మాహేశ్వరః । ఖంభాయామాస
యోగేన పరేణ పరమేశ్వరః । ప్రధానాక్షోభ్యమానాచ్చ తథాపుంసఃపు
రాతనాత్ । ప్రాదురాసీన్మహద్భీజం ప్రధానం పురుషాత్మకం । త్రివిధో
య మహంకారో మనాత స్స బభూవహ । పంచభూతా నహంకారా
తస్మాత్ప్రాణి చ జజ్జరే । ఇంద్రియాణి తతో దేవాత్సర్వం తస్మాత్మ
కం జగత్ । ఇత్యేతత్ ప్రాకృతస్సగః ఇత్యంతం । లింగపురాణే చ
తుర్థాధ్యాయే । వికారస్య శివస్య జ్ఞా వశేనై వతుసం హృతిః । గు
ణానాంచైవ వైషమ్యేవిప్రీతస్పృహితి స్మృతా । సమ్యేలయో గుణా
నాంతతయో వర్వేత్తుర్మహేశితుః । అసంఖ్యాతస్తు కాలాఖ్యాః । అసంఖ్యా
తాః పితృమహాః । హరయశ్చాప్యసంఖ్యాతా స్త్యేకేవ మహేశ్వరః । తా

తౌచైకార్థవే బ్రహ్మస్మష్టే స్థావరజంగమే | సుష్మాపశేష్యయంతస్మా
న్నారాయణ ఇతిస్మృతేః | లైంగేశ్వరీయేచ | కోటికోటియతాన్యత్రీచాం
డాని కథితానితు | తత్రీతత్రీ చతుర్వక్త్రా బ్రహ్మణోహరయో భవాః |
సృష్టాః ప్రధానేన తథా లభ్యాశంభాస్తుసన్నిధిం | సగంస్య ప్రతి స
గంస్య స్థి తేకర్తా మహేశ్వరః | సగేచ రజసాయక్తః సత్త్వస్థః పరిపా
లనే | ప్రతిసగే తమోద్రిక్తః సవపత్రివిధః క్రమాత్ | అధికర్తాతు భూ
తానాం సంహర్తా పరిసాలకః | తస్మాన్మహేశ్వరో దేవో బ్రహ్మణోఽధి
పతి శ్శివః | ప్రాకృత స్వేషకథితః | ప్రథమో బుద్ధిపూర్వకఇతి ||

బుద్ధేర్బుద్ధిత్వం తత్రైవ పంచమే | తమసా కాలరుద్రాఖ్యంరజ
సా కనకాండజం సత్వేన సర్వగం విష్ణుం నిర్గుణత్వే మహేశ్వరమితి | ఏ
వ మక్షరాదేవ జీవస్మష్టిరపి ముండకే శూర్యతే | యదాసుదీప్తత్వా
వకా ద్విస్ఫులింగాః సహస్రశః ప్రభవంతే సహస్రః తదాక్షరా ద్వివి
ధాస్సాయుభావాః ప్రజయంతే తత్రైవ వాపిలీయంతే | తస్మాచ్ఛదే
వాః బహుధా సంప్రసూతాః సాధ్యా మనుష్యాః పశవో పయాంసీతి ||

అస్మాధికః | అగ్నేస్సకాశా ద్యధా అగ్నికణా నిగచ్ఛంతి త
థా పరమేశ్వరాంశా సత్స్వరూపాః దేవాదయః వివిధారాజసతామసా
శ్చరాచరరూప భావాః ప్రభవంతే | ఉత్పద్భ్యంత ఇత్యధికః ||

ననుజీవానా ముత్పత్తిమత్వే అనిత్యత్వ ప్రసంగఇతిచేత్ నస్వ
రూపేణ నిత్యానాం చేతనానా ముత్పత్త్య భావేపి లింగశరీర విశిష్ట ల
యాత్ ఘటాకాశవ ముత్పత్తిసంభవాత్ | ఏతస్మాజ్జాయత ఇతి వాక్యే
లింగశరీర ఘటకానా మింద్రియాణాం భూతసూక్ష్మాణాం చోత్పత్తివ
ర్ణనాత్ | అధర్వశిరసిచ పరమేశ్వరస్య జగదుపాదానభూత ప్రాకృత్య
ధిష్టాత్మత్వం ప్రతిపాద్య తస్యైవ సూక్ష్మభూతోత్పత్తి ద్వారాసర్వ ప్ర
పంచో పాదానత్వం ప్రతిపాద్య తస్మాభిధ్యానాదాత్మంతికం తాపత్రీ

యశాంతిముక్త్యా తదుపపాదక త్వేన ప్రాణశక్త్యాశ్మలింగ శరీర నివృ
త్తిద్వారా రుద్రీత్య ముక్తం ॥

యోయోని రధితిష్ఠత్విత్యేనో యేనేనం పంచ విధంచ సర్వం ।
తమీశాసం పురుషం దేవమీడ్యం నిధ్యామాత్మారం శాంతి మత్వంత
మేషి ప్రాణేష్వంతర్మనసా లింగ మాహుర్యస్మిన్ క్రోధో యాచత్య
ష్ణాక్షమాచా తృష్ణాంభిత్వా హేతుజాలస్య మూలం బుధ్వా సంచిత్య
స్థాపయిత్వాధరుద్రే । రుద్రేవకత్వమాహుతి ప్రాణశక్త్యావృతం మనో
వికారం లింగంతదాశ్రితం క్రోధ మీర్ష్యాం తృష్ణాం చబంధ హేతుపా
శజాలమూల హేతుభూతాం సంచిత్య బుధ్వావివేకేన తాంస్త్రిష్టాంభి
త్వాలింగ శరీరంచ రుద్రేస్థాపయిత్వా విబాప్య రుద్రే ఏకత్వం ముక్తిరి
తి బ్రహ్మవిద ఆహురిత్యధికః ॥

ముండకేషి అనేనైవ ప్రకారేణ లింగశరీరలయేనైవ జీవస్యబ
హ్మణిలయ ఉక్తః । వేదాంత విజ్ఞాన సుశ్చితాధాన్ ఇత్వారభ్య ప
రామృతాత్పరిమంచ్యంతి సర్వేగతాః కలాః పంచదశచ ప్రతిష్ఠాం దే
వాశ్చ సర్వే ప్రతిదేవతాసు కర్మాణి విజ్ఞానమయశ్చైతత్మా పరేవ్యయే
సర్వ ఏకీభవంతి । యథానద్య స్స్వందమానా స్సమిద్రే- స్తంగచ్ఛంతి
నామ రూపే విహాయేత్యాది ॥

అస్యాధికః । యతః యస్మాద్బ్రహ్మణో కేస్థిత్యా పరామృతం
శివం ప్రాప్య సర్వే పరిమంచ్యంతి లీయంతే ॥

ననునిత్యానాం జీవానాం కథంభయ ఇత్యత ఆహ ॥ పంచదశ
కలాః దశేంద్రియాని భూతసూక్ష్మాణి ప్రతిష్ఠాణి ప్రతిష్ఠా లయంగ
తాః ఇంద్రియాభిమానినో దేవాశ్చ ప్రతిదేవతా సూర్యాదిషు లయాం
గతాః విజ్ఞానమయా జీవాశ్చ కర్మవాసనామాంచ పరే ఆత్మని ఈశ్వ
రే వినా ఇతిశేషః । పరేవ్యయే అత్యంతలయే సర్వే ఏకీభవంతి తత్త్రి

జీవోపాధి లయ పూర్వ కేశ్వరప్రాప్తా దృష్టాంతమాహ యథా నద్యశ్చ
త్యాగః ॥

అయమభిప్రాయః, యథా మేఘాదిభిః పీతాః సముద్రాణామా
పః పృష్ఠ్యాదీనదాదికూపేన నామరూప పరరసాదికం ప్రాప్యశుభ్రస్స
ముద్రా ప్రవేశానంతరం స్వనామాదికం విహాయ పూర్వసిద్ధ సము
ద్రానామరూపాణి ప్రాప్నువంతి । తథా ఈశ్వరోపి లీలయా స్వాత్మీయా
తశక్తివైచిత్ర్యవశేన విచిత్రానామరూప వివిధజీవాన్ తదాత్మానగ్న్
స్వయమమరుశేతి శృణోః స్వాశభూతాన్ స్వాత్మవైచిత్ర్యం సృ
ష్ట్యలైస్సహ పునః కీడమానః తేష్యుగ్రహేన తాన్మోచయన్ స్వా
త్మరాచైవంరోతీతి । తదుక్తం । యమేవైహవృణుతే తేనభ్యశ్చతి ॥

నరు నిష్కళం నిష్క్రియం శాంతం నిరవద్యం నిరంజన మితీశ్చ
తేః । అనంకోదాసీనకూటస్థ స్థానోః కథం స్వరూప పరిణామః । యే
న జీవరూపతా న్యాదిదం బ్రహ్మ సర్వసంగ వివక్షతం । రనుతే భా
ర్యయా సాధకం ప్రాయుధై శ్చాపి గర్వితైః । అత్యోత్తరం ప్రణవశివా
చ । సహ్యేష భగవానశ స్వాత్మనో వ్యతిక్తః । కదాచిద్రమతే
రుద్రస్తాదృశో హి మహేశ్వరః । దేవాత్మ శక్తిం స్వగతై ర్నికూడా
మితి । నతస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే నతత్సమ శ్చాభ్యధిక శ్చదృ
శ్యతే । పరాస్య శక్తి ర్విచిత్రైః శూన్యమతే స్వాభావికీ జ్ఞానబల క్రి
యాచ । నతస్య కశ్చిత్ప్రతి రస్తిలోకే నచేశితానైవచ తస్యలింగం । న
కారణం సతో కరణాధిపాధిః సచాస్యకశ్చి జ్ఞనితా సచాధిపః । సమా
నాభ్యధిక రహితస్య సత్యసిద్ధ స్వాద్వితీయస్యకూటస్థ స్యేశ్వరస్యస్వభా
వసిద్ధ నిత్యచిచ్ఛక్త్యతిరిక్త సమాకారి నిరపేక్ష మేవ చేతనా చేతన జగజ్జ
నకత్వమిత్యర్థః ॥

తదుక్త ముదాహృత ప్రణవనాక్యేన శృతిశ్చ ఆకాశో హవై

నామయాప శృతిశ్చ ఆకాశో హనై ర్నామయాపయో నిర్వహితే
వైదిక ఆకాశ శబ్ద స్య పరాశక్తి వాచక త్వేన వ్యాఖ్యాతః ।

కూర్మేణ వ్యాసగీతాను । యస్య సాపరమాదేవీ శక్తి రాకా
శ సంజ్ఞితా । సా సంత్రైర్వ్యయోగాత్మా ష హేళో దృశ్య తేపిచ । అ
హఃహి భగవా నీశస్యాత్మా జ్యోతిః స్సనాతనః । స్వానంద భూతాధి
కతా దేవీ సాగంతుకా శివేతి । ఆశ్యత్రీచ । చిద్రూప శ్చ శివస్సాక్షా
త్ స్వానందవయీ శివేతి ఆచార్యాడఃచుః ।

చిదానందాకారం శివమ పరిభావేన విభవ ఇతి ఏత డధోకా
పపాదికా శృతిః । తైత్తిరీయకే కో హ్యే వాన్యాత్కః ప్రాణ్యత్ య
దేష ఆకాశఆనందో నస్యాఽతి । ఉదర్ధస్తు చిదానందరూపో ఆకాశ పద
వాచ్యా శక్తిర్యది నస్యాత్తర్హిలోకే కాదాచిచ్ఛేష్టాదివేలనంకుర్యాత్ ।
కోవా పాదసంచార మా త్రేమపి కుర్యాత్ । ఆనంద స్వాత్సాహద్వా
రా ప్రవృత్త్యాది హేతుత్వాత్ । నర్వనిదానస్య స్వర్వాత్మకత్వం సా
నందత్వః యక్తిసిద్ధమితి శబ్దాభిప్రాయః । ఆకాశశబ్దవాచ్యయాశ్చక్తే
పరం బ్రహ్మ శరీర త్వేనోపాస్యత్నమాహ । ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ సత్యా
త్మ ప్రాణారమం మనఆనందం శాంతిసమృద్ధ మమృతం ఇతి ప్రాచీ
న యోగ్యో పాశ్వేతి సత్వరూపం ఆకాశపద వాచ్యశక్తి శిష్టం బ్ర
హ్మైవ ప్రాణశక్త్యాత్మక లింగశరీరం పరిగృహ్య మనోగ్రాహ్యం విష
యానంద మనోమయ శమాది గుణ సభీచీనం సన్నుక్తం భవతీతిశ్చ
య స్సకీడ్మశస్స ప్రాచీనైః కర్మభి ర్వోగ్యః అధికారీ సన్నిత్యతః ప్రా
చీన కర్మాణాం అధికారిత్వ హేతుత్వం శివేనోక్తం ।

సనత్కుమారసంహితాయాంసర్వైస్తప్తపోభి స్సకలైశ్చయూగైః
శుక్లై రశేషైరపి సర్వ యజ్జైః । దానై స్సమస్తైరఖిలై రుపయైర్మ
యైర్వితభక్తి రి నందజన్మభి రితి ఏతాదృశ డహుశ్చితి సిద్ధం । చిదా

సందాకశపద వాచ్య శివశక్తి స్వయాపం సగుణ వాద కూర్ణవా క్య
భవానీ వాక్యాభ్యాం వ్యాఖ్యాతం । తత్పున రతాను సంధేయంచ
ఆనందమయో భ్యాసా దివ్యత్ర శృతి సూత్రయోః । వికార శబ్దాన్నే
తి చేన్న ప్రాచుర్యాతి సూత్రాక్తం ప్రాచుర్యం మయడధక ఇతిని
శ్చీయతే । అగ్రేత నానందాభ్యాసాదస్య బ్రహ్మనంద పర్యంతస్య త
త్ప్రాచుర్య నాధకతా సిద్ధా । ఏవంచ బ్రహ్మపుచ్చం ప్రతిషేతి వా
క్యే బ్రహ్మణః ఆధారత్వం స్వప్రాధాన్యంచ సిద్ధం పరమానందస్మిన్
కో బ్రహ్మణ ఆనంద ఇతి శేష వస్త్వా నిర్దేశాత్ । ఏతాదృశ శే
షశేషి భావజ్ఞాన స్యాభయ ప్రాప్తి హేతుత్వ మపి శూన్యతే ।

ఆనందం బ్రహ్మణోవిద్వాన్ నభేతి కదాచన ఇతి అత ఏతా
దృశ బ్రహ్మణ ఆనంద శేషిత్వం శక్తి నిష్ఠ త్వేనాపి అధ్యవసాయం స్తు
పం త్యాచార్యాః ॥

అతశ్శేష శేషిత్వ ముభయ సాధారణతయా స్థిత స్సంబంధో
వాం సమరిస పరానందపరియో రితి అలపవ శక్తిశక్తిమతో రభేద
స్య వివక్షితత్వాత్ జగదుపాదానత్వ ముక్తం ॥

ఆనందో బ్రహ్మే శ్రీవ్యజ్ఞనాత్ ఆనందాధ్యేవ ఖల్విమానిభూ
తాని జాయంత ఇత్యాది నైషాభాగవదీ వారుణీవిద్యా పగమే వ్యో
మక ప్రతిష్ఠితే త్యంతేన । అత్రానందశబ్ద వ్యోమశబ్దయో రేకాధక
త్వావగమాత్ ॥

వ్యోమ సంజ్ఞా పరాకాష్టా జ్ఞానరూపాతిలాంసా । స్వాభావికీచ
తన్మూలా ప్రభాభానోరి వామలా । ఏకమాహేశ్వరీ శక్తిరనేకోపాధి
యోగతః । ఇత్యాది కూర్మకృత వ్యాఖ్యానాచ్చ । ఆనందమయాధిక
రణేచ మాంత్రవర్ణికమేవ గీయంత ఇతి గుణసూత్రేణానందవల్యాస
త్యజ్ఞానాది లక్షణగుహా హిత బ్రహ్మపరత్వా వగమాత్ । తస్య గుహా

హితస్య ఆత్మాగుహాయాం నిహికోన్య జుహో రిత్వాది మహి సూన
మిశమితి ఈశ్వరపదే విశేష నిర్ణయస్య పదపాంశునా యూప మస
క్తి సప్తమం పదం గృహ్యతీతివత్ పశుభాగవద్వా శివపరత్వా సంభ
వాత్ । భృగువల్కాశ్చ తదేవవ్యాకృతత్వా త్సిద్ధం ॥

చిదానంద శక్తివిశిష్టస్య శివాఖ్యస్య బ్రహ్మణః చరాచరప్ర
పంచోపాదాన తచ్ఛక్తి శేషిత్యేన వేదాంత వేద్యత్వం॥

నను శంకరాచార్యవ్యాఖ్యానవిరుద్ధమితిచేత్ నీకఽతభాష్యా
ను సారిత్యాత్ శృతిసూత్ర పురాణసారస్యాత్ శృణ్యపబ్బంహకైఃపు
రాణవచనైః శక్తే ర్వోక్త్యు శబ్దాశ్చకథన వైయస్యః ప్రసంగాచ్చ ।
బ్రహ్మణః వేదస్యనగ్మ బ్రహ్మస్వరూప నిగ్మా మకత్యేన శ్రద్ధారతామేవ
శిష్టత్వకథనాత్ । తథాచ వ్యాసగీతాయాం పంచవింశాధ్యాయే ధ
ర్మేనాదిగతో యైస్తు వేద స్సముప బృంహనాత్ । తేశిష్టాః బ్రహ్మ
ణోజ్ఞేయ నిత్యమాత్మగుణాన్నితాః । పురాణ ధర్మ శాస్త్రాణాంవేదా
స్సముపబృంహణం । ఏకస్థం బ్రహ్మవిజ్ఞానం ధర్మజ్ఞానం తద్భేదతః తస్మా
ద్ధర్మం పురాణంచ శ్రద్ధాతప్యం మనసిభిరితి పురాణోప బృంహిత కర్మ
కాండ జ్ఞాననంతః శమాదియుక్తా శ్శిష్టా ఇత్యభిప్రాయః ॥

ప్రయోగశ్చ జగదుపాదానత్వం ఆనందనిష్ఠం జగదుపాదాన ని
ష్ఠత్వాత్ సత్తావత్ ఆనందో నచిచ్ఛిన్నః । ఆనందస్య త్వ సమానాధిక
రణ జడత్వావచ్ఛిన్నభిన్నత్వాత్ చిద్వత్ । విపక్షేచ పూర్వోక్త శృ
త్యాది విరోధప్రసంగో బాధక ఇతి । మైత్రీ మోక్షనిషేధచ । ఆచార్య
దోషాధిభూతం తమ ఏకాసీత్ । తతో రజఃసత్త్వయో రుత్పత్తిః గు
ణవైషమ్యంక్షణాత్తేభ్యోగుణేభ్యోగుణవైషమ్యోపాధికానాం బ్రహ్మాదీ
నాం తదంశానాం దేవాదిసిపీలికాంతానాం ఉత్పత్తి శ్శూన్యతే । త
మోమయ మేకమాసీ త్తత్సగం న్యాత్ పరేణ వితతంవిషయత్వం ప్ర

నూతి యత్ర హ్యోరజసానూపం యద్రజః ఖల్వీరితం విషయశ్చం ప్ర
 యాతి తద్వై సత్వస్వరూపం అన్యంతమవేరితం ససంప్రాసవత్ సాం
 శో యం యశ్చేతానూత్ర ప్రతిపూరుషం క్షేత్రజ్ఞ స్సంకల్పాన్యవసా
 య లింగః ప్రకాపతిః తస్యప్రోక్తా ఆద్యా స్తనవో బ్రహ్మ రుదో వి
 ష్ణురితి అథఖిలు వానా వాన్యరాజసాంశో సాసమోయం బ్రహ్మ అ
 థఖిలు వానాన్యతామసాంశో సాసమోయం రుద్రః । అథఖిలు వా
 వాన్యశ్వాకాంశో సాస మోయం విష్ణుః । సవా ఏకదార్థ శివవపూ
 ర్వానా క్యేయథే యం శాత్యా రుసి శ్మతిః । త్వం బ్రహ్మస్త్వంచ వై వి
 ష్ణుస్త్యం రుద్ర స్త్రీం ప్రకాపతి రిత్యారభ్యవిశ్వేశ్వరవమస్తుభ్యుత్యా
 ది స్వరూప ప్రతిపాదచాత్ । భూతాధిపశ్చనచనాచ్చ ॥

అత్ర బ్రహ్మాదీనాం వైషమ్యాసాధికత్య శ్రవణాత్ గుణవైష
 మ్యస్యచ స్పష్టే శ్చేక్యరేచాధానత్వాత్ సిద్ధబ్రహ్మాదీనాం పిపీఠికాం
 తానాం శివాంశత్వేన శివాధీనత్వం తత్సృజ్యత్వం॥ తమక్తం ఋక్సం
 హితానాం ॥

సోమవసతే జనితా మరీనాం జనితాదీనో జనితాపృథివ్యాజ
 నితాగ్నేజానితా సూర్యస్యజనితేంద్రీన్య జనితోత విష్ణోరితి రుద్రస్య
 స్యాఋచః సోమలతా స్తావకత్వాత్ లతాయాః ముఖ్యా ధాతుపప
 తే స్తథాపి ఉమయా సహితస్సగు ఇతి వృత్పత్యా శివవాదకసో
 మశబ్ద వాచ్యస్య రూపేణ సాధర్మ్యేణ శివనిష్ఠ పృథివ్యాది జరకత్వ
 మానోప్యస్తురితి అగ్న్యోద్వేష్యజన్యత్వ సిద్ధిః । ఆరోప స్యానారోప
 పూర్వకత్వాత్ । అత్ర ప్రాకృత సృష్టావేవ చతుర్ముఖాదీనా ముత్ప
 త్తిః । దేనానాం వై మిత్తికాసు దైసందినస్పష్టిషు ప్రతినగణ ముత్ప
 త్తిరితి విభాగఃతథాచ । సూర్యాచంద్రిమసా ధాతా యథా పూర్వ
 మకల్పయదితి శూరి యతే సూర్యాచంద్రిమసో స్తుల్యన్యాయత్వేన ధే

మాంశరోప లక్షకత్వాత్ ప్రాకృత లక్షణయోస్త మోః ఉపాధినిన్వ
త్వా బౌపాధికానాం నిన్వత్తే రావశ్యకత్వాత్ ॥

తదుక్తం కూర్మేచతుర్థే । కూర్మః । మహేశ్వరపరో వ్యక్తః
చతుర్ద్వయహ స్సనాతః । ఆనంత శ్చాప్రమేయశ్చ నియంతా శ్చ
ఊముఖః । బ్రహ్మ నారాయణేశానాం ప్రయాణాం ప్రకృతౌ లయః ।
ఏవంతు ప్రాచ్యే సద్భిః ప్రాకృతం ప్రతీసంచరః । ప్రాచ్యతే కాల
యోగేన పునరేవతు సంధవః । అనాది కేవల భగవాన్ కాలానం
తో జిహ్మరః । సర్వ గత్వాత్స్వతంత్రత్వా స్మర్యాత్మత్వా స్మహేశ్వ
ర ఇతి ॥ వ్యాసగీతాసుచ । దగ్ధే వ్యశేషదేవేషుస్వదారాదేవరాత్మజైః ।
ఏకాసాక్షీతు సాశంభోస్త్విష్ణంతీ వైదికీ శృతిః । శిరః కపాలై ర్దేవానాం
కృత సగ్ధ్వరభూషణః । కరోతి తాండవం దేవీమాలోక్య పరమేశ్వరః ।
సంస్థితేష్వథ దేవేషు బ్రహ్మ విష్ణు పినాకిషు । సంస్థితేషు విలీనేషు చ
రాచర జగత్సుచ । యాతి స్వభావం భగవాన్ స్వేచ్ఛయైవ పినాక
ధృత్ । ఏవంసంహృత భూతాని తత్త్వానిచ మహేశ్వరః । నియోజ
యతి నాన్యోన్యం ప్రధాన పురుషం పరం ॥ త్రియః ప్రధాన పున
శ్చ । ప్రధాన పురుషయో కేవల సంహర ఈరితః । మాహేశ్వరేభా
జనితో నస్వయం విద్యతే లయః । ఏవం సంహర కరణే భక్తి ర్నా
హేశ్వరీ పరా । ప్రధానాద్యం విశేషాంతం దహేత్ రుద్రీకా శృతిః ।
యోగినామిహ సర్వేషాం కాలవిన్యస్త చేతసా ఆత్యంతికంతు విలయంవి
దధాతి మహేశ్వర ఇతి । ఏవం మాహేశ్వరీ సంహరణీ శక్తిః తదుపాధికో
రుద్రః బ్రహ్మాది విశేషాంతం సంహరతీత్యర్థః । యద్యపి బ్రహ్మాదీనాం
తదుపాధీనాం చోత్పత్తి క్రియః ॥ బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేంద్రా స్సంప్రసూ
యంతే । అజామేకాం లోహిత శుక్ల కృష్ణ మిత్యాది శృతివాక్య ప్ర
మాణైః యుక్తః । సమిదాదీనాం ప్రజానాంపాతకృషేణైవలనుష్ఠాన కృ

మఃత్ । తథాపి ల కుక్రమస్తుచ పాఠక్రమేన శాబ్దికక్రమాపేక్షయా
క్రమవ్యవస్థా అగ్నిహోత్రంజహోతి యవాగ్ంజహోతిత్యాదేః దర్శ
నాత్ ।

కింతు లయస్య సంహర్తృ సాపేక్షత్వేన సంహారశక్త్యుపాధి
గోరుద్రీ ఏవ చరణం పరిశిష్యత ఇత్యేకామేనాపిస్వీకర్తవ్యం । తదుక్తం
అధర్వణీరసి॥ అథకస్మాదుచ్యతే ఏకోరుద్ర ఇతి ప్రశ్నానంతరం అనంత
కాలే సామంత్య విశ్వాభూతాని గోప్తా తస్మాదుచ్యతే ఏకోరుద్ర ఇ
తి ఏవం బ్రహ్మదిస్పష్టేః పూర్వం తమోపాధికో రుద్రీఏవ ప్రతీయతే
మిత్రేయోపాధిమది । తమోవా ఇదమేక ఆసీదితి తనుపాధికో ప్రాధ
మ్యశ్రీవాణాత్ ॥

ఇతరీయకేచ తమ ఆసీత్తమసా గూఢ మగ్రిఇతి ప్రాధమ్య
శ్రీవాణాత్ । సాపి సంహారశక్తి రీశ్వరేచ్ఛా వశాదేవావిర్భూయ తిరో
ధానం ప్రాప్నోతియూతిస్వభావ మిత్యప్యధా ॥ ఆత్యంతిక లయో
మోక్ష ఇతి ప్రాగేవ వర్ణితః । అత్రసంహారో నామ నై యాయికాది
సిద్ధఘటాది ధ్వంస వత్ప్రపంచస్య నిరన్వయ ధ్వంసోవా ఉతసాంఖ్య
సిద్ధకారణస్య కార్యావస్థా తిరోభావ మాత్రంవేతి విచారణీయం । య
దికార్యాణాం నిరన్వయ ధ్వంసఏవ స్వీక్రియతే తథాచ శృతి విరోధః
సదేవ సామ్యేద మగ్రి ఆసీదితి శృత్యా సదేవ యజేత రాజ సూయేన
యజేతే త్యాదా ఇతరేషా మధికారవృత్తి రథాదేన భవతి । యథా
వాసంతే బ్రాహ్మణోగ్నిమాదధీత గ్నిష్టేరాజన్య శ్వరదివైశ్య ఇ
తి వాక్యాత్ । శూద్రస్యానధికారః ।

తథా ప్రకృతేషి బ్రహ్మవిద్యాధి కారిణ మధిశృత్యా శ్రీమేభ్యః
ప్రవాచేతి శ్వేతాశ్వతరవాక్యాత్ । అత్యాశ్రమస్థసకలేంద్రియాణి అ

త్యాశ్రమి సర్వదేతి చ కై వల్యవాక్యాత్ : ఏత మేతత్సానుపతం
పశుపాశ విమోక్షాయేతి అధర్వశిరోవాక్యాత్ నతమేతచ్ఛాంభవను
తి । తత్సమాచరే న్ముముక్షు ర్న పుణ్యవామేతి కాలాగ్ని రుద్రీవా
క్యాత్ । తేషామేవై శాం బ్రహ్మహింసదే తేతి ముండ కే వక్తృ నియ
మాత్ । నైతిదచీర్న స్రుతమిత్య ధ్యేత్వ నియమాత్ । తస్యైతేకథి
తాహ్యాధాన్ : ప్రకాశంతే మహాత్మన ఇతి శ్వేతాశ్వతరేపి శ్లోకుః
ప్రసిద్ధిరూప నియమదర్శనాత్ । అశ్వాశ్చక్రస్యాపిత్వ పురాణ సనక్కు
మారసంహితాకూర్మపురాణాద్యుప బృహితత్వా త్సిద్ధం ॥

శమోఽసంవన్నానాం పరమేశ్వర భక్తిశ్రద్ధావిష్టానాం శ్రుండ
ధానిణ మత్యాశ్రమిణామేవ బ్రహ్మవిద్యాధికారో నాన్యే హమితి తదు
క్తం । కూర్మేకశ్వరగీతాసు ఏకాదశే । విశోధ్య సర్వగాతాణిప్ర
వేనాశవాపునః । సంస్థాప్య మయి చాత్మానం నిర్మలే పరమేపదే ।
స్థావ యిత్యాత్మనో దేహం తేనైవ జ్ఞానవారిణా మదాత్మామర్మ మో
భస్మగృహీ తాగ్ని సముద్భవం । తేనోద్ధాశ్య సర్వాంగ మ్న రిత్వా
ది మంత్రితః । చింతయే త్వాత్మనీశానం పరంజ్యోతిష్వరూపణాగవ
పశుపతో యోగః పశుపాశ విముక్తయే సర్వవేదాంత సారోయమ
త్యాశ్రమ ఇతిశ్మతిః ॥

ఏతత్సరతరం మహ్యం మత్సానుజ్యోపపాదకం । ద్విజా నీతంకు
కథితం భక్తానాం బ్రహ్మచారిణాం । బ్రహ్మచర్య మహింసాచ శ్చ
మా శౌచంతపో దమః । సంశోష స్సర్వమాస్తిక్యం వ్రతాంగాని వి
శేషతః । ఏకే నాప్సథహీనేన వ్రత మస్య విలుప్యతే తన్నుదాత్మన
ణోపేణో మద్వ్రతం కర్తు మర్హతీతి భక్తిశ్రద్ధ మూర్భహ్మ చర్యాదీ
నాం చాభావే అత్యా శ్రమ వ్రతాభావః । తదభావేచ కృతేపి వేదాం
తశ్చివణాదిక శూద్రకృతయూగవ నిష్ఫలమేవేతి ప్రభుట్టకార్థః ॥

అయమతి జనుత్యాశ్రమో త్యాశ్రమః సర్వాశ్రమ సాధా
రణశ్చేతి పూర్వవిలాసే నిరూపితం ॥

కించ కేవలం జిజ్ఞాసుప్రబోధమాత్రం తేషామేవై తాంబ్రీహ్నా
విద్యాం వదేతేతి వా క్యేన విధేయః ॥ కింతు జల్పక వితండాభ్యాంవిరో
ధిభంగేన తస్యస్థానముపి పరమేశ్వరాజ్ఞా విషయ ఇత్యవశ్యం కర్త
వ్యం । తస్య క్తం శివేన ఈశ్వరగీతామూంక్ష్యంప్రతి ॥ మయైద్యాపిశతం
జ్ఞానం హితాధికం బ్రహ్మనాదినాం । దాతవ్యం శాంతిచిత్తేభ్యః శి
ష్యేభ్యో భవతా శిషిమితి । దారువనే భృగ్వాదీనాం ప్రతి శివః । స్థా
పయధ్వ మిమం మాగణం పూజయస్వ మహేశ్వరం । అచిరాదై
శ్వరం జ్ఞాన ముత్పస్యశి ననంశయః । కృత్వా విశ్వగురుం విష్ణుం పా
ర్శ్వే దేవో మహేశ్వరః । ఆమోనిధూత విజ్ఞాన స్థాపనాధాన్
య శంకరః । స్థాపయే ద్భద్వరం ధర్మజ్ఞానం తత్పారమేశ్వరం ।
నతస్మా దధికో లోకే నయోగః పరమో మతః । యైతే స్థాపయి
తుం శక్తో కుర్యాన్మమహిళో జనః ॥ తస్య హంతా నహనీరూ ది
తివేదాంత నిర్చయః । యః స్థాపయతు ముక్యక్త శ్శ్రద్ధ రూచాక్ష
మోపిసత్ । స మోగీ యోగముక్తాత్మా ముచ్యతే సర్వసాతత్కై రితి జ
ల్పవితండాభ్యాం గళితాహంకార వాదిని శిష్యతా ముపగతే తత్సోప
దేశః కర్తవ్యః ఇతిభావః ॥

ప్రతివాదినో దోషఉక్తః సూతసంహితాయాం జ్ఞానయోగఖం
దే । యశ్చ విద్యాభిమానేన వేదమాగణ ప్రవర్తకం । కులకాశ్యాదిభి
జ్ఞానయా త్సరుహపాతకీభవే దితి । ఈశ్వరగీతానుపత జ్ఞానాధికారిణః
అత్యా శ్రమిణః పరిగణితాః కూర్మే వ్యాస గీతాను । భృగ్వంగిరోవ
శిష్యశ్చ విశ్వామిత్ర స్తథైవచ । గౌతమోత్ర స్సుకేశశ్చ పులస్త్యః పు
లహఃప్రతుః । మరీచిః కేస్యప శ్చాపి సంవర్తశ్చ మహాతపః । ప్రణవ్య

దేవ మీశాన మిదం వచన మబ్రవత్ । కింతత్త్వం పృథక్త్వంవా నర్వ
మేతద్బ్రహ్మహిమే । ఈశ్వరః అహంహి వేద్యో భగవాన్ మమమూర్తి
రియః శివా । బహూని సాధనా నీహ సిద్ధయే కథితాః తు । తేషామ
ప్య ధికం జ్ఞానం మామకం మునిపుంగవాః । జ్ఞానయోగరతా శ్శాం
తా మామేవ శరణం గతాః । యేహి మాం భస్మనిరతాః భ్యామం
తి సతతం హృది మద్భక్తి నిరతా నిత్యం పతతం క్షణకల్మషాః । నా
శయా మృచిరా తేషాం ఘోర సంసార సాగరం నిర్మితంహి మయా
పూర్వం వ్రతం పాశుపతం శుభం । గుహ్యద్గుహ్యతమం సూక్ష్మం వేదసా
రం విమక్తయే । ప్రశాంతస్సంయు తాత్మానో భస్మాద్భూతి విగ్రహాః ।
బ్రహ్మచర్యరతో నగోష్ఠి వ్రతం పాశుపతం చరేత్ । యద్వా కాపీన
సనః ప్త్యా దేవసనో మనిః । వేదాభ్యాస రతో విద్వా భ్యామేత్స
పశుపతంశివః । ఏష పాశుపతో యోగః నేవసీయో మమ త్సుభిః । భస్మ
చ్ఛనైస్త్రుసతతం సహ మైరితిహాశృతిః । ననుజల్పవితం డాభ్యం
శివజ్ఞానాధిక్యస్తా నస్య పరః క్షుప్తిక్షేపం వినాసంభవాత్ । కరనిం
దాయః శ్రీత్యవాయస్సంభవతీతిచేత్ । మైవం॥ పాషండ నిందాయా
శ్వేతతత్త్వాపనానుకూలత్వాత్ తస్య విహితత్వాత్ నిషేధస్యవిహితే
తదవిషయత్వా తదుక్తం । శివాధిక్య పర పాశుపత్య జ్ఞానవ్రతస్తాపన
స్య శ్రేయస్సాధనత్వం ఏతద్భుతే వేదాంతసాదే కరమేశ్వర ప్రీతి
హేతునా తత్కాశ్రమ శిరోవ్రతాది పడవాచ్యే పాశుపతజ్ఞాన పూర్వ
కే శాంభవ వ్రతే సర్వేషాం సుధియామపి భక్తిశ్రద్ధేనస్త ఇత్యుక్తి
తోహేతుః ఉచ్యతేదత్కాధ్వరే । ఉధీచిశాపోగౌలమశాపశ్చ నిమిత్తం

— శివనిందా హేతుః —

తనక్తం దధీనా । యస్మాద్భుక్తిమృతోదేవో భవద్భిః పరమే
శ్వతః నిందితో న హి దేవః శంకరో లోకవందితః భిష్మద్భవంత్రీయాశా

హ్యః సర్వేషీశ్వర విద్విషః॥ నిందంతో మైశ్వర్యం శాస్త్రంకుశాస్త్రాన
క్తచేతనః॥ విధ్యాధిక సమాచారమిధ్యాజ్ఞాన ప్రలాపినః॥ ప్రాకృతం
యోగం కలియగం కలిదోషైః ప్రవీడితాః॥ త్వక్త్వా తపోబలం కృ
త్స్నం గచ్ఛద్వం నరకంపునః॥ భవిష్యతి మృషీకేశః స్వాశ్రితోపి ప
రజ్ఞుః॥

కూర్మే సప్తవింశే కృష్ణః॥ తస్మాత్సా కరిహర్తా వ్యా నిం
దాపశుపతే ద్విజాః॥ కర్మణా మనసా వాచా మద్భక్తేష్వపి యత్న
తః॥ దధీచినామప శోభాద్యేయే శస్త్రా ద్విజోత్తమాః॥ భవిష్యంతి కతా
భక్తేః కరిహర్యప్రయత్నతః॥ ద్విషంతో దేవ మీశానం యష్మా
కం వంశసంభవాః॥ యష్మాకం భృగ్వాదీనాం॥ శస్త్రశ్చ గౌతమేనో
ర్వ్యాం నసంభాష్యా ద్విజోత్తమైరితి॥ క్రోనత్యింశే॥ వామ పాశుప
తాచారా స్తథాతే పంచరాత్రికాః॥ భవిష్యంతి కతా లిస్మిన్ (బా
హ్మణా క్షత్రియాస్తథా॥ యత్యశ్చ భవిష్యంతిశతశోధ సహస్రశః
గాయంతి లాక్షకై గీతై దైవతాని నతాధిపః॥ కుర్వంతి చాపచా
చారాణి బ్రాహ్మణానాంకులేషువై॥ దధీచి శాప నిర్దగ్ధా పురాదయా
భ్వరే ద్విజాః॥ యేచాన్యేశాప నిర్దగ్ధా గౌతమేన మహత్మనా సర్వేతే
చభవిష్యంతి బ్రాహ్మణా ది ఘయోనిషు॥ నిందంతిచ మహాదేవ లెమ
సా విష్ణుచే తనః॥ తత్రప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ వ్యాసగీతాసు॥ యస్స
ద్వభూతాధిపతిం విశ్వేశానం విసందతి॥ నతస్యనిష్కృతి శ్చక్త్వా కర్తుంవ
షణ్శతై రపి॥ చాంద్రాయణం చరే త్సూర్యం కృచ్ఛించైవాధికృచ్ఛి
కం॥ స్స బ్రహ్మద్యై స్సమం బూరియా చ్ఛక్తిభిశ్చైచ్చవ పార్వతీ॥ బూరి
యా ద్యది సమం శంభుం బ్రహ్మ విష్ణోభి స్సరైః యః కశ్చిత్తమ
సా విష్ణుః కదా చిన్నైవ లెంస్పృశేత్॥ సర్వస్మాదధికం బూరియా
ద్యగవంత ముమాపతిం॥ తదా దేవీచ గిరిజాం ద్విజశ్చే మ్నా ర్థయ

స్వదేత్ ॥

కూర్మగౌతమేన శస్త్రా నధీకృత్యహరిహరా వూచతుః । ఈశ్వ
రాచాధిన పగాగచ్ఛద్ధ్వం సుకృతాం గతం । వర్తద్ధ్వం మత్ప్రకాశేనా
నృధా నిష్కృతిర్ద్విజాః । వ్యా సగీతాసు । ఏకోనత్రింశేః ఏవం విధే కలి
యశే నోషానా మేక మోచం । మహాదేవ నమస్కారో ధ్యానం
ధ్యానమితి శృణోః । తస్మాదనీశ్వరా న న్యాక్ త్యజేదేకం మహేశ్వరం
సమాశ్రియే ద్విసూవాక్ష మీశానం కృత్తివాససం । నాశ్రయంతేహ
యేరుద్రం శివం త్రిదశవంశతం । తేషాం దానంతపో యత్నో నృభాశీ
విత మేవచ । శివగీతాసు చతుర్థేః । బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా నైశ్యా
ధాన్యకామా ముమాసతే । తేషాం దదామి విజ్ఞాన మానంద పరమం
పదం । అన్యేయేపి వా కర్మస్థాశ్శూచాద్వా నీచ జాతయః । భక్తిమ
తః ప్రమచ్చంతే కాశేన వ నిసర్తమాః । మద్భక్తా నశనశ్యంతి మద్భ
క్తా గత కల్మషాః । ఆదావేవ ప్రశిష్ఠాతం నపి భక్తప్రణయతి । యోవైనిం
దతి తంమూఢో మహాదేవం సనిందతి । యోహి తంపూజయే ద్భక్త్యై
సపూజయతి మాం సదా । పత్రం పుష్పం ఫలంఘోయం మమారా
ధనకారణాత్ । యోమే దదాతి నిరతం ననై శిక్తప్రియో మమ । ఇ
తి పూవాధికారిభి రవశ్యకర్తవ్య ముక్తం ॥

—* లింగపూజాప్రాశస్త్యం *—

లింగపురాణే । వారుణం పురతః కృత్వా తతశ్చాగ్నేయ ము
త్తమం । మంత్రస్థానం తతః కృత్వా పూజయే త్పరమేశ్వర మితి । ఆశి
త్య పురాణే । పుత్రైః పుష్పైః ఫలైర్వాపి దూర్వాభి రుదకైరపి నా
సంపూజ్య మహాదేవం భుంజీత బ్రాహ్మణ స్సదా । క్రిమీణాభ్యతేతే
షాం ముక్తి రాచాధనై ర్ద్విజాః । ఆరాధనా స్మహేశస్య తస్మిన్ జ
న్మ నిమచ్చతే । ప్రతిమాపూజాపేక్షానూ లింగపూజయాం విశేష

ఉత్తః ద్రోణపర్వణి వ్యాసేన || అశ్వత్థామానం ప్రతి | జన్మకర్మ
తపోయోగా స్తయోస్తవచ పుష్కలాః | తాభ్యాం లింగేర్చితశ్శం
భు స్సమర్చామూంతు భక్తితత్తః || తాభ్యాంకృష్ణాజ్ఞానాభ్యాంచలిం
గఽక్షణంతు | లింగవృత్త సమంపీఠం తావన్నధ్యం తదున్నతం | తద
ధం గోమూఖా కారం పంచసూత్రం ప్రకీర్తితమితి ||

గా కత్రీ విచారః.

శ్రీసంస్థం కర్తవ్యో గాగ్రయత్రీ జపోషి రుచి ఇక్ష్వక్తః | త
త్రైవాదిత్య పుగాణే | యద్గాయత్ర్యాః పరం తత్త్వం దేవదేవో మహి
శ్వః ఇతి జ్ఞాత్వా జపేద్విద్వాన్ గాయత్ర్యా పుమశ్చ తేయోవ్యర్థ
ధాతు మను తే గాయత్రీం శివసూపిణీం | పచ్యతేచ మహాఘోరే నర
కే కల్పసంఖ్యయా | సాదాశ్చత్వారోగాయత్ర్యా వేదాశ్చత్వార ఏతతే |
విరించి విష్ణు రుద్రేశాః సాదానాం దేవతాః క్రమాత్ | ఏదం జ్ఞాత్వా
విధానేన గాయత్రీం వేదమాతరం | జపమాహేశ్వరం జ్యోతి ర్నిత్య
మేవ ప్రకాశతే ఉపతిష్ఠేదధాదిత్యః రుచిరూపిణ మన్వయః | తత్రైవ
నిత్యజాత్యుక్త మిశ్వరేణ ||

ప్రణవః శతరుద్రీయంచతథా ధర్వశిర శ్శిఖా | ఏతేషాం యో
జనః పుత్రస్వాభ్యాయ ఇతి కీర్తితః | ననుగాయత్ర్యాః కథం శివప్ర
తిపాదకత్వం తస్యా స్మార్య పరత్వాత్ | తథాచశృడియోదేవ స్సవి
తాస్మాకం ధియోధర్మాధి గోచరాః | ప్రేరయేత్తస్య యశ్శగః | త
ద్వరేణ్య ముపాస్మహే ఇతిచేన్నైవం | భగవదస్య చేతసిప్రయోగ
స్య క్వాప్యదర్శనాత్ | హరస్మరమానోభర్గ ఇహిసుఖం వశాత్ భగవద
స్మశివమాధత్వాత్ సవితుర్వరేణ్యమితి సూర్యాక దేవతాత్పస్య త
త్యేవాగ్నిం దూతం కద్రుదాయేతి గ్రహయజ్ఞే బోధాయనోక్తస్యవి

వక్షితత్వాత్ ।

వరేణ్యవదస్యసంబంధిక శ్వేనసంబంధ్యవసాన కాంతీత్వాత్ । న
న్నిహితేనచ సవిత్పదేనజనితాన్వయబోధత్వాత్ । యచ్ఛబ్దస్యాపివిశే
షణపదత్వే సమానలింగభక్తి వచనవిశేషస్యసాకాంతీత్వాత్ భగవ
దస్య తాదృశత్వేవ తదన్వయయో స్సత్వాత్ తత్పద సపుంసఃత్వస్య
ఛాందసత్వాత్ । యో భగవః సఃధియః ధర్మాదిగోచరాః ప్రేరయేత్ స
వితుర్వరేణ్యం తద్దీనుహీతి వాక్యాన్వయ సంభవాత్ ఆస్యధాయచ్ఛ
బ్దస్యవిశేషధ్యాహారంవినాఅనన్వయూదధవాధ్యాహారస్యజఘన్యత్వా
దస్య మంత్రస్య సూర్యతేజః కరత్వే బ్రహ్మవిద్యాత్వా భావాత్ వ
రేణ్యపదేన బ్రహ్మ తేజో లాభే మవ్యంత సవిత్పద విరోధాత్ ॥

అధిష్టానత్వ వివక్షాయాం అధికరణత్వస్య ఉపయుక్తత్వాదస్య
త్వాభావేన విశేషమప్త్యా సంగ్రహభావాత్ సప్తమ్యాద్యంతైర్నసవి
త్పదో మంత్రః కింతుతదధిదేవ శ్చివవరః తస్మైవానాదిప్రజ్ఞా ప్రేరక
త్వాత్ తదుక్తం । మంగ్రోఽనిషది ।

యదాతమస్తంనదివానరాత్రీ నకసన్నచాసక శివవీవ కేవలః
తదక్షరం తత్సవితు ర్వరేణ్యం ప్రజ్ఞాచ తస్మాత్ప్రసృతాపురాణీతి గీ
తానుచ కృష్ణేనఉక్తం । తమేవ చాద్యంపురుషంప్రపద్యేయతఃప్ర-వృ
త్తిఃప్రసృతాపురాణీతి స్మృతివాక్యధాన్తు । సవితా షూప్రసవ ఇతి
ధాతోస్సకలప్రాణి జనతో దివ్యత ఇతిదేవః । సకలసావభంజకత్వాద్భ
గోక హరః అస్మాకం-ధియూబుద్ధిః ధర్మాది గోచరాః ప్రేరయేత్ । అ
స్యభగవస్య వరేణ్యం విశ్వాధికం యత్స్వరూపం హిరణ్మయం య
ఏషాంతరాది శ్వే హిరణ్మయః పురుష ఇతి శ్మతేః అసౌ యో వసర్పతి
శ్చిగ్గ్రీవో వితో హిత ఇతిశ్మతేశ్చ । నీలగ్రీవాది విశిష్ట ముషాస్మహాశ్చ

తన క్తం । కూర్మే వ్యాసగీతా సు గీతా వాక్యేన ప్రపద్యే తత్పరం
తత్పరం వరేణ్యం సవతుశ్చినం ప్రపద్యేత్వాం విరూపాక్షం భూభూ వ
స్వస్వరూపిణ వితి నచనవితృపద రూఢిత్యాగదోషః మంత్రపదరూఢి
త్వా పేక్షయాస్మృతివాక్యస్థ పదరూఢి త్వాపేక్షయా స్మృతి వాక్యస్థ
పదరూఢిత్యాగస్య శ్లాఘ్యత్వాత్ త్వత్పక్షే మంత్రస్థనవితృ పదరూఢి
క్షణే బ్రహ్మవిద్యాత్వా నుపపత్తే రక్తత్వాత్ । స్వసంబంధిక వరే
ణ్యపదస్య అవివక్షితాధత్వం త్వత్పక్షే శృతిస్మృత్యోస్సమానమిశ్యే
గోదోషః । నచస్వరూపపదాధ్యాహారోదోషః । తవాస్య పరమాత్మనః
శివ రుద్రాది సంజ్ఞానాం ప్రణవోతి పర స్మృతః శంభోః ప్రణవవాచ్య
స్య భావనాదపి పాఠనీ । య సిద్ధిః పరమాప్రోక్తా భవత్యేవనసంశయః ।
ఆదిత్యపురాణే నప్తమే దక్షాధ్వరే దధీచిః । వాచకః ప్రణవో యస్యజ్ఞా
న మూర్తే గుమాపతేః । అనుగ్రహం వినాతస్య కథంజానాతి శూలి
న ఇతి కఠవల్లిషు ప్రణవస్య సర్వవేదరూపత్వ ముక్తం । సర్వవేదాయ
త్పరమామనంతి తపాంసి సర్వాణిచ యద్వదంతి యదిచ్ఛంతో బ్ర
హ్మచరంతి తత్తేవదం సంగ్రహేణ బృహణో మిత్యేత దితి సర్వే వే
దా ఆశనాని తపాంసిచ సారత్వేన యత్ప్రతిపాదయంతి యదేవ జపం
తో బ్రహ్మచర్య మూచరంతి సంగ్రహేణ తుభ్యం తదోమితి పదం
బ్రహ్మవిద్యాధికః । ముదితాం శ్రీభగవద్గీతా సు గీతా వాక్యేన ప్రపద్యే తత్పరం

“వివస్యగుహ”వాసిత్వాదినిర్ణయః॥

ఏమాచకరవల్లీ శివైకపరా తథాహి ప్రభమ వల్యాం బ్రహ్మ
విద్యా ధికారోపి యోగి వైరాగ్యం నాచికేతస్య వర్ణయిత్వా । ద్వితీ
యవల్యాం అన్యచ్ఛ్రేయోన్య దుతైవ ప్రియ ఇతి మోక్ష కామ్యమో
రుపక్షేప పూర్వకం త్వా పునః శనర్వశమాశద్యతే ఇమే ఇతిమృత్యు
వశత్యేన కామ్యపక్షం నిందిత్వాశ్రవణేనాపి బహు భిర్వోన లభ్యత

ఇతిస్తుతిపూర్వకం తంకుర్ధవః॥ గూఢ పురుషప్రవిష్టంగుళహితం గహ్వా
రేష్టం పురాణమితి గుళహితం బ్రహ్మపక్వాంతం తచ్చ శివ ఏవే
తి యుక్తం॥

తైత్తిరీయకే అహోరణీయా నితి మంత్రేకశపద వాచ్యస్యగు
ళహితప్రత్యభిజ్ఞానాత్ పదపాంగునా యూప మసక్తీ త్యక్త్రాచాన్య
వాచకస్య ఉదపదస్య సప్తమం పదం గృహ్యతీతి విశేషదర్శనాత్ తత్ప్ర
రతత్వవత్ । పశునా యజేతా చాగస్యవ సామేనసతహేతివత్ తచ్చవిశే
షపరత్వాత్ సమాప్తా యస్య బ్రహ్మచక్షుశ్చివోభేభవతరుదచః స్మృత్సు
ర్యుర్యోపసేచనం కశ్చిద్దా వేద యత్రీనదిశి చరచరాత్ । పృథితే తదు
క్తం । శంకరాచార్యైః అత్రాచరాచర గ్రహణాదిత్య త్రేయంవాక్యము
దావాత్మఅహోదనోపభోక్తృత్వేన సంసూచితః కశ్చిదత్తా పృథీయ
తఇతి చరాచరాత్తాచ శివఏవ॥

తమీశం పురుషం దేవమీద్యం నిఘాయా త్తారం శాంతసు
త్యంతమేతి తస్మాదుప సంహర్యై మహాగ్రాసామేతిచ అభర్వశిరోవా
క్యత్ ప్రణవవాక్యంచ తదుభయవసధ్యవర్తిత్వా దనుగూతాధఃత్వేన
శివపరమేవనైశ్వానరేష్టి వాక్యోపక్రమోపసంహారమధ్యవర్త్యచ్ఛాకసా
ల్లాది వాక్యైః తృతీయవల్పాం ఋతం పిబుతు వా సుకృతస్య లోకే
గృహం ప్రవిష్టా పరమేపరాధఃకత్యాదినా వర్ణయిత్వా గృహప్రవిష్టం
బ్రహ్మకేవ సహితం పురేర్ధిశ్య తస్యజీవస్యాకాభి ఘాతేంద్రియాది సం
ఘాతః । ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరంరథమేవచ । ఇంద్రియాణి హయా
సోహు రిత్యాదినా వణాయిత్యా ఇంద్రియపర వశ్యంనివాపూర్వకం
యస్మేంద్రియాణి వశ్యాసిత్యాదీనాజితేంద్రియత్వం ప్రస్తుత్య జితేంద్రి
యస్య పరమపదప్రాప్తి రుక్తా ॥

సోధ్యవః పరమాప్నోతి తద్విష్టోః పరమం పదం । ఇంద్రియేభ్యః

పరా హ్యర్థా ఆధేభ్యశ్చ పరం మనః । మనసశ్చ పరాబుద్ధి ర్భుద్ధే
 రాత్తా మహాన్సరః । మహాతః పర మవ్యక్త మవ్యక్తాత్ పురుషః పరః పురు
 షాన్నపరం కించిత్సాకాష్మా సాపరాగతిరితి । ఏష సర్వేషా భూతేషు
 గూఢాత్తా ప్రపకాశత ఇతిచ । సర్వభూతగూఢత్వం తదుక్తం ॥ యో జే
 ద సిహితం గుహాయా మితి ఇదంచ హృదయగుహానిహితం బ్రహ్మ
 శివ ఏవా నేకశ్మతి సిద్ధో నూనహయత్వాది గుహాప సంహారాది త్యా
 వేది తం ॥

దహరవిద్యా విచారావసరేతాదృశాచ్చ పురుషా త్పరం నాస్తి
 త్యధః । పురుషోవై రుద్ర స్సన్మహా నమోనమ ఇతి శృణ్వే । అత్ర రు
 ద్రాత్పరం నాస్తిత ప్రాగేవ సాధితం । యస్మాత్పరం నాపరమస్తి కించి ది
 త్యాదీతి ఓంతత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మ ఇతిగితా వాక్యాత్ సచ్చబ్దో
 బ్రహ్మపరః మహ ఇతి తద్బ్రహ్మ అంగాన్యన్యాదేవతా ఇతి శృణ్వే । ఏ
 వంచ సన్మహద్బ్రహ్మపద సమభివ్యాహృతం పురుషపదమపి మహేశ్వర
 పరమితి సిద్ధం ॥

సర్వాధిక త్వేన జ్ఞేయత్వం । అత్ర విష్ణురితి పంచమీ విభక్తి
 జ్ఞేయా పరమపదస్యావధి సాపేక్షత్వాత్ । షష్ఠీచ యుక్తాభేదగర్భస్య
 షణ్డేషత్వస్య షష్ట్యధఃత్వే స్వరూపాత్కరిక్తస్య ప్రాప్యత్వేతదనిత్యత్వస్య
 ప్రథమవిహాసే సాధితత్వాత్ । స్వరూపపరత్వంచపర మపదస్యాయుక్తం
 ఇందియేభ్యః పరాహ్యర్థా ఇత్యాద్యగ్రేతనస్యాధిక పదసమభివ్యా
 హరవిరోధాత్ । తస్మాద్విష్ణుధికః పురుషః తస్మాదధికంన కించిదితి । త
 త్ జ్ఞానంచక్షురక్రధారాచంక్రమణపదతిగుర్లుటమితి । ప్రస్తుతికాధః ॥

— శ్రీవేంకటాచార్య విచారః —

కూర్మేవ్యాస గీతాను ఉపాస్తి ప్రకరణే తాదతమ్యముక్తం ॥ ౧౦ ॥

తుదేవం మహాదేవం సర్వశక్తి సనాతనం ఆరాధయేద్విరూపాక్షం సగు
ణం వాఢనిగుణం । అత్రావ్యశక్తోదహరే విష్ణుబ్రహ్మణ మర్చ
యేత్ తతోవాత్సూరి శక్రాక్షీ పూజయేద్భక్తి సంయుతః । తస్మా
త్సర్వాస్పరిత్యజ్యదేవాబ్రహ్మ పురోగమాక । ఆరాధయేద్విరూ
పాక్షం స్వధర్మ నిరత శ్శుచిరితి । చతుర్థపర్యాయం పఠించి ఖాసిత్యాది
నాకండియాణాం పరాత్పరశ్వముక్త్యా తస్మాత్పత్తి శిష్టమృత్యుపాశవశ
త్వేన నిందాపూర్వకం ధృవస్యాత్మనోరూపాది జ్ఞాతృత్వేన జాగ్రదాద్య
వస్థాసుసంధాతృత్వేనచ సర్వావస్థాన్వైక్యంప్రసాధితంతస్యైవేశ్వరత్వం
చోక్తమీశానం భూతభవ్యస్యేతి గుహం ప్రవిశ్యతివ్యంతమితి గుహాహి
తత్త్వంచ తదేవేత్యుక్తం॥

విహితా ముష్మికయో దేహేంద్రియ సంఘాతయోత్పేచి
త్యేసితదిభిన్నమితి ప్రతిపాదితం । యదేవేహతద ముత్రతదన్ని హమృ
తోస్సృగృత్యమాప్నోయ ఇహనానేవ కశ్యతిమనస్యే వేదమాప్త
వ్యం నేహనానాస్తి కించనవృత్తోస్స మృత్యుంగచ్ఛతియ ఇహనానే
వకశ్యతి । ఆంగుష్ఠమాత్రః పుషపోజ్యోతిరి రాహ ధూమకకి శానో
భూతభవ్యస్యేత్యంతం అత్రాత్మైక్య ప్రకరణ ప్రతిపాద్యద్వారాదేవా
త్రతద ముత్రేతి వాక్యే అభ్యస్య మానాత్మ తాదాత్మ్య మేవవిధే
యం॥

మృత్యో రిత్యాది వాక్యమర్థవాద నిందాయా విధేయమితి ప
రత్వాత్ । ప్రాతః ప్రాతరనుకతంతే వదంతి పురోధయా జహ్వా తి యే
గ్నిహోత్ర మితివత్ వను నేహ నానాస్తి కించన ఇతి కింశబ్దస్య సర్వ
నామత్వా తాత్పర్యకరణ సకలభేద నిషేధ స్యాప్రాప్త త్వేన వివక్షిత
త్వాత్ । భేదనిందాపి శుచ్యేషభూతా । వచప్రకరణ విరోధః । దశకా

పూర్ణమాన ప్రకరణే । తస్మాన్మలవద్వాససో ననంవదేత । నహానీక ।
వాస్యో న్నమద్యాత్ బ్రహ్మహత్యాయై హ్యేషా పర్మరం ప్రాణిము
చ్యాస్త ఇతి నిందాధా పాదః హితస్య స్వతంత్రానిషేధస్య దశానా
దితీచేత్ మైవం ఆత్మని సర్వేషాం భేదానా ముపప్రసక్త త్వేన తన్ని
షేధాయోగాత్ ॥

నచేహ ప్రకరణే సర్వభేద ప్రసంజకం వాక్యం దృశ్యతే । యే
నశబ్దనామ్నాపి కింశబ్దస్య బుద్ధిస్థ వాచక త్వేన సర్వభేదా సంస్థాపక
త్వంస్యాత్ । నచయుక్తా తత్ప్రయోక్తిక ప్రసక్తే రతిప్రసంజకత్వాత్
సర్వభేదనిషేధస్యప్రయోజనమపి నపశ్యామః । నచనిష్పపంచబ్రహ్మ
జ్ఞానం మోచకం తత్త్వే ప్రమాణాభావాత్ । పురుషాన్నపరంకించన
ఇతి పూర్వాధికస్యవిశ్వాధికజ్ఞానస్య గుహా పాతబ్రహ్మవిషయస్యమో
చకత్వవర్జనాత్ । తదుక్తం॥ యోవేద సిహితం గుహాయాంపరమేవో
మ సాశ్నుతే సర్వాన్యా-మా సమశ్నుతఇతి సబ్రహ్మణా విపశ్చి
తైతి సర్వజ్ఞేన బ్రహ్మణా అనుగృహీత స్సర్వా కామా న్యగపదాప్నో
తీత్యధాః॥

హ్యేష హ్యే వ్యానందయాతి ఏతస్యవా ఆనందస్యసత్వాణి భూ
తానిమాత్రా ముపజీవంతీతిశ్చతే । అతఏవ అగ్రిమవాక్యేన అంగుష్ఠ
మాత్రః పురుషోఽవ్యోతిరివాధూమకః । ఈశానో భూత భవ్యస్యేతిజీవస్యే
శ్వరా భేదముక్త్వాతదుపపాదక త్వేనాంగుష్ఠమాత్రస్యజీవధర్మాణాంచౌ
పాధికత్వం వర్ణితం । యథోదకంనుగం పర్వతేషువిదధాతి । ఏవంథ
ర్మా వృధక్పశ్యతానేవానుధావతి యథోదకం । శుద్ధంశుద్ధ మా
నీత్యుద్భృగ్ నభవతీతి తస్మాద్విశుద్ధాత్మా జ్ఞానమేవ ప్రయోజక పక
త్వా దస్మిన్ ప్రకరణేప్రతిపాద్యం నప్రపంచం బ్రహ్మహిత త్వేనాభ్య
స్యమాన భూతభవ్యేశానత్వవచన విరోధాత్ పంచమమూర్త్యం యో

నిష్కల్యే ప్రపద్యతే శరీరత్వాయ దేహిన ఇతి ప్రాకృత ప్రాప్తేశరహే
తుత్వ సంబంధహేతుత్వ ముక్తాప్రప్రాకృత శివప్రాప్తి ముక్తి హేతుత్వ
ముక్తం॥

స్థాణుమన్యేతు సంయాంతి యథాకర్మ భవేత్తథాః సస్థాణుశ్చశి
వస్థాణూ గుడడమాఽతి రిత్యభిధానాత్ । ఏషస్వప్నేషు జాగ్రత్తిత
స్మైవావస్థా తయసాక్షిత్వంతదేవశుక్రం తద్రుచ్యతదేవామృత మన్న
త ఇతి ముక్తప్రాప్త్యర్థం॥ తస్మిన్ లోకాశ్రితా స్సర్వే తత్తునాత్యేతి కశ్చ
న ఇతి సర్వలోకాధారత్వ మబంధ్యశాసత్త్వం చోక్తం ॥

నను ముక్తప్రాప్త్యర్థం కసం యజ్యతే భిన్న మూ రభేదస్య బా
ధితత్వా దితి చేత్తదాహా అగ్ని ర్యధై కోభవనం ప్రవిష్టయాపంయాపా
ప్రవిష్టయాపా బహువేత్త్యాని అగ్ని వాయు సూర్య దృష్టాంతై రేక స్తథా
సర్వభూతాంత రాత్మా రూపం రూపం ప్రతిరూపా బహువేతి న లిస్య
తేద్రతినింబ ప్రాణాదిరూపేణోపాధి ప్రాప్త్యస్య సూర్యాదే రుపాధి వి
లయే నచంతి స్వకీయపూర్వరూప ప్రాప్తివత్ లీలయా జీవభావ మా
వన్న స్వేశ్వరస్య ఉపాధిభూత పాశవిలయేనతి తునశ్చ ద్వేశ్వర స్వరూపే
ణావస్థాన ముపాధిద్ధమిత్యభిప్రాయః॥

లీలయా జీవభావ మాహ ఏకోవశీ సర్వభూతాంత రాత్మా ఏ
కంరూపం బహుధాయః కరోతీతీదృశస్స స్థాణ్వీశాదినా తురుమాది పద
వేద్య స్థాణుంధ్యుశాసరస్య పరమేశ్వరస్య భయాత్ సూర్యోదయప్ర
మత్తా స్వాధికార హేలకా ఇత్యాహ మహద్భూతం వజ్ర ముద్యతం
యదేవం విను రమృతాస్తే భయంతీతిభయా దస్యాన్ని స్తపతి భయా
త్తమతి సూర్యః । భయాదింద్రిశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతి కంచమ
ఇతి ॥

అత్ర సూర్యాదీనాం బ్రహ్మవిద్యోపదేశప్రత్యేన తత్వజ్ఞానానాం భ

యహేతుత్వేన శూన్యమాణ మబంధ్యశాసనత్వా దికం తజ్జనశ్చ
 ది వదవిద్యా కల్పిత మంగీకర్వతో నిష్ప్రపంచ బ్రహ్మవాదినః కథమే
 తా సర్వ శాసకత్వ స్థానత్వ భయహేతుత్వాది ప్రతి పాదకా శ్చ
 యః స్మరసాత్తతి విచారణీయం వివేకిభిః ॥ ఏవంమాన మాస్తే శివైక ప
 తాకతవల్లీ సర్వ సారత్వేన ప్రణవం ప్రతి పాదయతి । సకళాధిక ప్రణ
 వస్య త్రియా సారత్వ ముక్తం తైత్తిరీయకేపి బ్రహ్మ మజ్ఞ ప్రకరణే ।
 దక్షి శోత్తరా పాణిపాదా కృత్వా నపరిత్రాద మేతి ప్రతిపద్యత ఏక
 ద్వైయజు త్రయీం విద్యాం ప్రత్యేషావా గేతత్పరమ మక్షరమితి ॥

అన్యథాః । పరమముత్కృష్టం ఏకత్వేణ వాఖ్య మక్షరం త్ర
 యీం విద్యాం ప్రతి శబ్దబోధతశ్చ ప్రతిపాదకావాక్ । తత్ప్రతి పా
 దిక శబ్ద ఏత స్మి న్నధే ఏతద్వజః ప్రమాణ మిత్యధః ఋస్మత్తుత
 పి తత్ప్రాప్తే తదాహ తదేత దృచా భు క్తతా మాహ ఋవోక్షరం ప
 రమే వ్యోమగా యస్మిన్ దేవా అథి విశ్వే నిషేను వాన్తం నవే
 ద కమృచా కరిష్యతి యఏతత్త్వదు న్త ఇమే సమాసత ఇతి పరమేడి
 త్తమే ఆక్షణే ప్రతి వే రుచః వేనాః సూక్ష్మరూపేణ నిషేదు రిత్య
 న్వయః ।

తత్ప్రతిపాద్యే పరమాకాశ కూప బ్రహ్మణి సర్వేదేవాః । బ్ర
 హ్మదయః అథి నిషేనుః ప్రతిస్థితాః తత్ప్రణవస్వరూపం సర్వరూపే
 ణాధతశ్చ యోగపద ఋతం త్రియామితీ పూర్వవాక్యాత్ ఋ
 గుపలక్షితతయా త్రియాకింకరిష్యతి నకించి దిత్వభిప్రాయః ।

యేతు వణవవిదః త ఇమే ప్రత్యక్ష పరిదృశ్యమాన సూర్యచంద్రా
 దిరూపేణ సమాసత ఇత్యుచదిశంతి తేఖల్విత్యధః । ఏవం త్రియాసా
 ధసభూత ప్రణవప్రతిపాద్యత్వేన తైంగ్యాదిత్య పురాణాద్యుపబృంహ
 త కతవల్లీ ప్రశ్న మామా క్యాసర్వ శిరశ్చి భాప్రముఖాభి రుపనిష్ఠ

ద్భిః ప్రతిపాదితః । శివః ప్రణవేనోపాస్య స్సర్వైః బ్రహ్మ విద్యద్భిః ।

నను కథంప్రణవేన సర్వేషాం బ్రహ్మోపాసనాయా మధికా
రః తస్మాస్సన్యాస మాత్రాధికారత్వాత్ । యోవేదాదావీతి ప్రణవ
విధాయకస్యసన్యాస యోగా ద్యతయ శ్శుద్ధసత్వాగతి ఓమిత్యాత్మా
నం యుంజీతేతి వాక్యస్యచ తస్మా న్వాసమేషా వితి పూర్వ క్రమాం
త యతిప్రకరణస్థత్వా దితిచేత్ మైషం । ఓమితి బ్రాహ్మణ మాత్రా
ధికారిత్వవర్ణనాత్ వాక్యస్య ప్రకరణావేషయా ప్రబలత్వాత్ । త
త్తస్మై బ్రహ్మప్రాప్నో మితి వాంఛా బ్రహ్మ ప్రవర్త్య జపః ఓమి
త్యాహ జపేదితి : ధిః తతో బ్రహ్మప్రాప్నో శ్యే తదితి ప్రణవజపపరా
యణో బ్రాహ్మణః బ్రహ్మ ప్రాప్నో త్యేవేత్యభిప్రాయః ।

నను తస్మాచ్ఛాంత దాంత ఉపరతిశబ్దైః ససన్యాసప్రతీతేః త
ద్విశిష్టశ్యేవ తదుపస్య ఆత్మన్యే వాత్మానం పశ్యేదితి వాక్యేన శ్రీవ
రాధ్యధికార సిద్ధిఃతి వార్తికకారాః । తనుక్తం । నన్యస్య శ్రీవరాం
కుర్యాదితి చేతదయుక్తం తద్విజ్ఞానాధికం సగురుమేనానుగచ్ఛే త్సమి
త్పాణిశోభియం బ్రహ్మనిష్ఠం ఇతి ముండక వాక్యేన సన్యాస విరో
ధిసమిత్పాణిత్వదశకనాత్ । బృహదారణ్యకే । యాజ్ఞవల్క్యస్య జన
కంప్రతి బ్రహ్మవిద్యోపదేశాంతరం యాజ్ఞవల్క్యః । ప్రవ్రేజేదితివిద్య
త్సన్యాసదశకనాత్ గృహస్థస్యాపి జపకస్య విద్యాధి కారదశకనాత్
వారుణీ శ్యేతకేతు నాచికేతః శబ్దతేనాం బ్రహ్మచారిణామేవ విద్యా
ధికారస్య ఛాందోగ్య తైత్తిరీయ శ్చతి ప్రసిద్ధత్వాత్ ।

విషయేభ్యో నివృత్తిరేవ ఉపరతిః పదార్థత్వాత్ ససన్యాసి
వామేవ బ్రహ్మవిద్యాధికారః తింతు శాంతిభక్త్యాది సంపన్నానాం తి
త్యాశ్రమిణా మేవాధికారః ।

శ్వేత శ్వతరే । బ్రహ్మవిద్యామధిక్యత్య అత్యాశ్రమిభ్యః కర
మంపవిత్రం ప్రోవాచ సమ్యగితి బ్రహ్మవిద్యాధికారి విశేషణత్ । కై
వల్యేచ సన్యాస విధానానంతరమపి । అత్యాశ్రమస్థః సకలేంద్రియా
ణితి అత్యాశ్రమి సర్వదా సకృద్వా జపేదీచ । బ్రహ్మవిద్యాధికారివి
శేషణత్ శేషమేవైతాం బ్రహ్మవిద్యాం వదేత శిరోవ్రతం విధిపై
స్తు చీర్ణ మితి మండకే శిరోవ్రతస్య నియతాధికారి విశేషణత్వ ప్రతి
తే రిణైత దచీర్ణవ్రతో ధీత ఇత్యవ్రతేనామధికారనిషేధాత్ । అధర్వ
శిరసీచ । బ్రహ్మవిద్యాశ్రీకరణేవ్రతమే తత్పశుః తంపశుపశుః విమో
క్షాయేతి ప్రోవాచానాత్సన్యాసినా వష్యత్యాశ్రమాచార అవశ్యకః త
దక్తం॥

కూర్మే ॥ చతుర్థాధ్యాయే । యథాస్మిన్నంతరే దివ్యసమా
యాతం మహామునిం । శ్వేతాశ్వతర నామానం మహాపాశు వతోత్త
మం । భస్మసాదిగ్ధ సర్వాంగం కాపీసాచ్ఛాద నాన్వితం । తపసా కర్మ
తాత్మానంశుద్ధయజ్ఞోపవీతినమితి । సోమగృహ్య చరాజానం సుశీలం శీ
ల సంయుతం । శిష్యత్వే ప్రతిజగ్రాహ తపసాక్షీణ కల్మషం । సన్యా
సినం విధిం కృత్స్నం కారయిత్వా విచక్షణః । తథా తదైశ్వరం జ్ఞానం
స్వశాఖా విహితం వ్రతం । అశేష వేద సారం తత్పశుపశు విమోచ
నం । అత్యాశ్రమమితి ఖ్యాతం బ్రహ్మవిధి రనుష్ఠితం ।

ఉవాచ శిష్యా సప్రేక్ష్య తదా శ్రీమ నివాసినః । బ్రాహ్మ
ణా త్మత్రీయా వైశ్యా బ్రహ్మచర్యా పరాయణా । మాయా
ప్రేరితాంశాఖాం లభీత్యేవ యోగినః । సమాసతో వహదేవం
భ్యాయంతో నిశ్చమిశ్వరం । ఆచచక్షేమహమంత్రా అగ్నిరిత్యా
దికా ఋషిః । అథాగ్నిరిత్యాదయో మంత్రాః అధర్వశిరసి పఠ్యంతే
తద్వ్రతమేతత్పశుపత మిత్యంత మేలైస్సప్తభిర్మత్రైః భస్మధారణస్య

పురాణాభివేత్తత్వా దత్త్యాశ్రమ పాశువత వ్రత మో స్సయాన యో
గత్వావగమా దేకఫలాభిక్షాక ప్రయోగ సంబంధికో బ్రహ్మవిద్యా
భికార ఫలయోగ ముండకకై వల్యావ్యాఖ్యాభ్యాం ప్రత్యభిజ్ఞానానా
ముండకకై వల్యాధర్వ శిశ్శేతాశ్వతర కాలాగ్ని రురోవయ ద్విహి
తానాం శిరోవ్రత పాశువత వ్రతాత్త్యాశ్రమవ్రతానాం ఏకత్వ మనగ
మృతే తదుక్తం సూతసంహితామాం జ్ఞానయోగభండే । చతుర్థ శేచ
అథవాధర్వణైః మంత్రై ర్గృహీత్వా భస్మపాంశురం । సర్వాంగోద్ధూ
శనంయత్తద్వ్రతంప్రోక్తంమనీషభిః ఏకద్వేద శిరోనిష్ఠాః ప్రాహుః పా
శువతం మునే । కేచిచ్ఛిరోవ్రతం ప్రాహుః కేచినత్యాశ్రమం తథా । కే
చిత్తద్వ్రత మిత్యాహుః కేచిచ్ఛాంభవమేవచ ॥

అస్యవ్రతస్యయాజ్ఞాత్మకతాగమాం శేషు సుస్థిశంసర్వపాపహ
రం పుణ్యం సర్వజ్ఞాన ప్రకాశకమితి తస్యచ బ్రహ్మ విద్యాభికారి వి
శేషణత్వా దేతాదృశ వ్రతాభావేణ నైవోపపత్తేః । తదధీన త్వేన శ
రీరత్వ శక్తిత్వ వ్యవహారయో రుపపత్తేః । భేద సమాచర మాత్ర స్వా
ప్రయోజకత్వాత్ । నచవిష్ణో ర్ద్వైరాంశ త్వే । జీవసాధారణ ప్రసం
గః బ్రహ్మాదీనాం మరీచానామపి కాగజేశ్వరానాం ప్రాణమాంశ త్వే
న కారణవిభూతిత్వేన జీవసాధారణ్యాభావాత్ । కర్మశక్యత్వంహి జీవ
త్వం తచ్చ నకారణేశ్వరాణా మ్మిత్యుక్తో జీవేశ్వర విభాగః । అద్వై
తవాదినశ్చాహుః కార్యోపాధిరయం జీవః కార్యోపాధిరశ్వరణితి ॥

నచ విష్ణో ర్ద్వైగుణా పాద్యక్షధన ఏరోధః । ఉక్తాదేవ ఇమలో కే
నకుర్యాత్ కర్మ చోడహమితిగీతవాక్యాత్ తస్యేకగ్నానువృత్తేః లోక
సంగ్రహాధకత్వాత్ । నచైతావత్ కర్మపాశలేపః పరమేశ్వరాంశా
నాం । తదుక్తం ఈశ్వరగీతాను ద్వితయే । సత్త్వ స్వర్వగతోహ్యత్తా
క్షాటస్థో దోషవజ్జితః । ఏకస్స భిద్యతే శక్త్యా మాయ యానస్వభా

జతః తస్మాదద్వైతమేవాహుమునానయః పరమాధికతః భేదోపక్రమస్య
భావేన సాచ మాయాత్మ సంశ్రియా । ఉపాసిత్యో మంత్రవ్య శో
తస్య శ్చ ముముక్షుభిః । యదా జన్మ జరాదఃఖల్యాణేనా మేకభేష
జం । కేవలం బ్రహ్మవిజ్ఞానం జాయతేచాతదా శిషః । ఇతి శివతత్త్వ సా
క్షాత్కార జ్ఞానా దు పాధిభూత మాయాపాశ నివృత్త్యా తదుపాధికజీ
వ నిచ్ఛతేః క ర్యవిభూతీనాం కారణ విభూతీనాం బ్రహ్మసీనాంతు
పాపనిన్మత్తిః స్పష్టతరం ప్రపాదితా శివేనైవ । ఈశ్వరః॥

విష్ణుభేద పరామర్శః

అహం నా రాయణో మోహమీశ్వరో నాత్ర సంశయః । నాతరంయేపి
కశ్యంతి తేహం దేయదంపదం దంబ్రహ్మవాక్యేన విజ్ఞాతమిశ్యతాః ।
మమైహ పరమామూర్తి రాగాదుణ సమాహ్వానా । సర్వభూతా
త్మ భూస్థా శాంతా చాక్షర సంజ్ఞతా । యేత్వానాశప్రపశ్యంతి లో
కే తే చేద్దశో జగత్ । న తే హం సప్రపశ్యంతః జాయంతేచ పునః
పునః । యత్త్విమంవిష్ణు మవ్యక్తం మూచ దేవం మహేశ్వరం ఏకభా
వేన పశ్యంతి న తేహం న పునఃకానః । తస్మాదనాది నిధనం విష్ణు
మాత్మా వన్మయః । మామేవసం ప్రపశ్యత్వం పూజయత్వం సదేవహ
యేస్యధా సంప్రపశ్యంతి మామేకందేవతాంతరం । తేమాంతి నరకా
ఘోరానానాంతేషువ్య నస్థిః । మూఢంవాపండితం వాపిబ్రహ్మ
ఘ్నం వామదాశ్రయం మోచ మామిశ్వరాకం వా నారాయణనింద
కం । తస్మాదేన సహ మోగ మద్భక్తః పురుషోత్తమః అచాసాచూన
మస్మాద్యో విష్ణో జగదాయహితీ యుక్తం తదాత్మకమాతేన్యేతి ।

నాశరీరీ శరీర భావాంగీ శారేస్వ మాభేషప్రసంగః తదం
గీ శారే వాభేషవాక్యబోధ ఇతిచేత్ । సత్త్వం రుచాకాశస్య మతా
కాశేత్వ శ్చోత్ప్రేంద్రియసత్ అఖండకాలస్య త్వాదా వాదిత్వమత్ । ఏక

స్యా పిడిశః పూర్వత్వాదినత్ హరిహరయోరపిస్వరూప భేదాభావేఽపి
శాంతిభావిత్వమతే॥

ఏతేనైవ హరిహరయో భేద ప్రతిపాదన నిందాపి ప్రణష్టా
శరీర శరీర భావేన వాశక్తి శక్తిమద్భావేన వాతాదాత్మ్యస్య ప్రమాణ
సిద్ధత్వాత్ । భేదాభేదశబ్దయోః పునర్త్వాపశక్త్వి షరత్వేన వాపి
భాగావిభాగ షరత్వేన వావ్యాఖ్యాతు ముచితత్వాత్ ।

తథాచాదిత్యే పురాణే । ఈశ్వరవాక్యం । ఏషయోగీశ్వరం
శోహిషమై వాంశోన సంశయః । విష్ణుం ప్రతిచ । నావయోర్నిర్ద్యతో
భేదోమచ్ఛక్తిస్త్వం ససంశయః । త్వస్మయం మన్వయం సర్వం అవ్యక్త
పురుషాత్మకం । జ్ఞాతాహం జ్ఞానరూపస్త్వం మంతాహం త్వంమతిర్హ
రే । ప్రకృతిస్త్వం సురశ్రేష్ఠ పురుషోహం ససంశయః । త్వమేవమా
యా విశ్వస్య మాయాహం షరమాధికతః । ఇతికూర్మపురాణే ఈశ్వ
ర గీతాసువాద శాధ్యాయే । హరిహరయో రభేదః అంశాంతి భావే
న వా శరీర శరీరభావేన వా భావానుగ్రహణాం జన్మాది సూత్రాక్ష
త్వేన వ్యాఖ్యాతత్వాత్ । నచానుగ్రహ ప్రతిపాదక శృతిరక దృశ్య
త ఇతివాద్యం ఏషహ్యే వానందయాతీతి ఆనంద జనకత్వస్య పురుషా
ధికతత్వప్రయ రూపస్యానుగ్రహస్య శ్రీవరాత్ ఆనందం యాతీతి శివ
స్య చానందతత్వాత్ ॥

సదా పూర్వ స్త్వం తదీయ మనుగృహ్యతి సతదాజ్ఞా మాలం
బ్యక్షణచలితయో భూలీక యోరితిపంచానా మేతేషాం భేదప్ర
మాణాభావః । నృసింహ సహస్ర నామ ప్రస్తావే నృసింహ మధి కృత్య
ఆనాభే ర్భ్రహ్మణో రూపమాగళా ద్వైష్ణవం వపుః । ఆశీషా దుద్రి
మీశానం తదగ్రే సర్వత శ్శివమితి బ్రహ్మోష్ణ రుద్రేశ్వర సదాశివ
నాం భేద శర్ణనాత్ । ఏకత్రింశేచ । పంచానామపి దేవానాం బ్రహ్మ

దీనాం సమాశ్రయం! ఓంకారబోధితలింగంపంచాయతన ముచ్యతే |
ఇతి కాశీస్థ ఓంకారలింగస్వాపిపంచేశ్వరాశ్మకత్వకథనాత్ | తస్మాన్ను
ర్వాచార్య పరంపరాగతం ప్రామాణిక మిదం వ్యాఖ్యాత మద్వైతమ
తేఞ్జీసిద్ధం ||

గాఢాత్రివిచారః

* [దేవపదాధ్యాహరస్యా నుచితత్వాత్ వస్తుతస్తుత్వత్వ తేమం
తేనవిత్పద రూఢిత్యాగః షష్ట్యాశ్చాధిదేవతా త్వరూప సంబంధ వి
శేషత్యాగేన సామ్యాశ్రయణం వరేణ్య పదస్యాపి వక్షితాధాత్వంత్య
త్సన్నిబాధేన వ్యవహితాన్వయం యత్పరస్య విశేషస్యాధ్యాహరః |
ఘంటుప్రసిద్ధ భగవత్ పదరూఢిత్యాగ శ్చేతివడ్డిధాః | అస్మిన్మేతుమం
తేన తత్పదస్యలింగస్య త్యాగకల్ప నాసంస్మృతయత్పదవిశేష్య స్వరూ
ప పదాధ్యాహరశ్చేతి దోషద్యయ మితివిశేషిణిః ర్విభావ సీయం |
ఃస్తరస్తు చతుర్వేద తాత్పర్యసంగ్రహే | హరదత్తా చార్యైఃకృత ఇ
త్యర్థోపేక్షిః ||

ప్రయోగస్య గాయత్రీపతిపాద్యధ్యానంసూర్య మాత్రపర్యవస
న్నంసభవతి బ్రహ్మవిద్యాత్వాత్ అంతస్తద్బ్రహ్మవిద్యాత్ గాయత్రీయం
తస్మిన్ భగవత్పర్య వైకరోచరః శివ తాత్పర్య స్వేనతి శివేమాధత్వాత్
శివాధిధానాత్ శివపరత్వాభావే పూర్వోక్త ప్రబలదోషా వత్త్యాబ్ర
హ్మవిద్యాత్వా భావప్రసంగస్యవిపక్ష బాధకత్వాత్ నప్రతిపక్ష సంభ
వః | ఏతస్యమంత్రస్యబ్రహ్మవిద్యాత్వం ||

తథాహ ఏతేబ్రహ్మవాసినః పుర్వాభిముఖాస్సంధ్యాయాంగా
యత్యాభి మంత్రితా ఆపడోఽర్హం వినిక్షిపంతీతి బ్రహ్మవాది కర్తృ

[] * ఏతత్కుండలీకరణ మశ్యక్తి విషయం ౧౫౩ పుష్పస్థిత "పదాధ్యాహర" -
కోషః "ఇత్యేతయోజనీయః ||

కం గాయతీమంత్రం పూర్వకోదకదానం విధాయ యత్ప్రదక్షణం ప్ర
కృసుంతీతి ప్రదక్షణేన పాఠనిన్యత్తి ముక్త్యా ఉచ్యతే తమస్తం యంత
మానత్య మభిధ్యానున్నతి కాలద్వయేపి ధ్యానంవిధాయ | కుర్వన్న
తీధ్యాన సమాన కాలికం జపంధాయ సకలం భద్రమన్నతంతి జప
ఫలముక్త్యా ధ్యానస్వ రూపప్రకారా కంక్షాచూరణావాదిత్యోబ్ర
హ్మేతి సూర్యబ్రహ్మ త్వేన ధ్యానప్రకార మభిధాయ బ్రహ్మైవ సక
బ్రహ్మవేతి పరం బ్రహ్మతాదాత్మ్యరూప ఫలముక్తం తస్మాదు ప
కృమోప సంహారాది బలాద్గాయత్ర్యైః బ్రహ్మవిద్యాత్వ మంగమ్య
తైః ఆదిత్య శ్చాప్తమూరే శ్శివస్య శరీర మిత్యం సమంజసం ||

అదుక్తం బృదారణ్యకే | య ఆదిత్యే తిష్ఠన్నాదిత్యా దంతకో
య నాదిత్యేన నేద యస్మాదిత్య శరీరమితి ఏషత ఆత్మా అంతర్యా
మ్య మృతం | ఇతిమృతశబ్దస్య శివవాచకత్యే ప్రాగ్గోక్తం అప్తమూ
ర్తి ప్రతిపాదక పురాణవచనం ప్రథమవిలాసే ఉవాహ్మం | షష్ఠాపి
భద్రశరీరత్వం ననుభారాప్రకరణస్యైర్వాక్యైస్సిద్ధ మిత్యావేదితం!]

శివతారకాధేద నిగ్గ ణః.

నారాయణానువాక్యేచ ఆనందో బ్రహ్మయోని స్సవా ఏషపు
రుషః పంచధా పంచాత్మా మేన సర్వమిదం జగదిత్సారభ్య జ్ఞాత్వా
తమేవం మనసా హృదాచ భూమోసమృత్యు ముచయూతి ఏద్వా ని
తివత్ జ్ఞానఫల ముక్త్యా ఓమిత్యాత్మాచం యోజితేతి ప్రాణ వేనతన్యో
గంవిధాయ ఏతద్వై మహాగోపనిషదం దేవానాం గుహ్యం తి మహా
కనిషత్సూహితావస్థావిశిష్ట సువర్ణవత్ | న చాప్ర నూజకత్వం అస
తః శశశృంగాదే రివ కారణసహస్రేణాపి సత్వస్య సంపాదయితు ష్యశ
క్యత్వాత్ దుగ్ధాదే ర్దధ్మాద్యవస్థాత్స్వేత ఏవావస్థాద్వయ సంభవా
త్ | తస్మా త్కార్యసాక్షా త్కార్యానస్థా త్యా గవేన లయః తదన్యం

తరంచ కారణే లీన స్యాన్యక్తావస్థా మాపన్నస్య కారణావస్థాయాంతే
రోహితస్య చతుర్థా మవస్థామాహ ॥

శృణోః! యతోవా ఇమాని భూతాని జాయంతే యేన జాతాని
జీవంతి యత్ప్రయం త్యభిసంవిశంతి తద్విజిజ్ఞాసస్వ । తద్బ్రహ్మేతి ప్ర
యంతి మ్రియంతే, అభిసంవిశంతి కారణావస్థాని భూతాని తిరోహితాని
భవంతీత్యధః । కేశచక్రయంతీతి సుబంత త్వేన వ్యాఖ్యాతంతదయుక్తం ।

జంత ప్రాయ వాతవిరోధాత్ అసత్కార్య వాద నిరాసేన
యానంతర మపి తిరోభావావసాయా స్సమర్థితత్వాత్ । ఆనందం ప్ర
యం త్యభిసంవిశంతి త్యభ్యసమనాన స్యావివక్షిత త్వానుపపత్తే । శ్వే
తశ్వతరేచ ప్రత్యజ్జనా సిష్టతి సంచుకో చాంతకాలే సుస్మృత
శ్వాభవనానిరోధితి లయాః క్రిక్తావ స్థాంతరస్య శ్రవణాత్ । అధర్వశిరసి
చ ఏకపద మాహేశ్వర పద నిర్వచనావసరే సృష్ట్యాది వ్యాపార చ
తుష్టయ కర్తృత్వ నిర్వచనాత్ । మాహేశ్వరపద నిర్వచన ముదాహృ
తం ఒగత్కారణతా వాదేన ఏకపద నిర్వచనంతు । అథకస్మా దుచ్యతే
ఏకః యః సర్వా లోకాః గృహ్యతి సృజతి వానయతి యస్మాదుచ్య
తే ఏకతీకృమేణ సంహారసృష్టిపాలన తిరోభావానిశ్చత్యభి ప్రేతాని ॥

నచేదం వ్యాఖ్యాన మసాంప్రీతం నీలకంఠభాష్యే । సృష్టిస్థితేసం
హార తిరోభావాః । తదుక్తం । సూత సంహితాయాం । వేదాంతస్యతువి
జ్ఞానం యుష్మాకం మునిపుంగవాః వ్రతం పాశుకతం చీర్ణం ద్వైర్విజై
రాదరేణతు । తేమామిహోపదేష్టవ్య మితివేదారు శాసనం । ఇతి ఏత
ద్వ్యాఖ్యానకృత మాధవాచార్యేణ । తేమా మేవైతాంబ్రహ్మవిద్యాం
వదేత । శిరోవ్రతం విధిరైస్తు చీర్ణమితి । ముండకోపనిషదుపసంహార
ప్రాక్యస్య వేదాను శాసన పదాభిప్రేతత్వేన ప్రదేశకానాత్ । అత్య

శ్రీమ శిరోవ్రత పాశుపత శాంభవ వ్రతానా మేకాక్షతా నిశ్చయ
తే । అన్యథా ముండకే । అధికారి విశేషణత్వేన నిర్దిష్టస్య శిరోవ్రత
స్య ఇతి ప్రతిక్షేపక ప్రతీతేః । పాశుపత స్యాకరథా నిగమకాథా
వా దప్తదోష వికల్పాపత్తేః । తత్పరిహారా యాధికారైక్యాత్ । ఫలేతిక
ర్తవ్యతయో రవ్యభే దావగమా దస్య కర్తవ్యత్వ మేకత్వంచసిద్ధం॥

తదక్తం సూతపహితాయాం ఉద్ధూశనం త్రిపుండ్రంచ జ్ఞానాం
గత్వేవ కేవలం । ఆమనంతి మునిశ్రేష్ఠా శ్వేతాశ్వతర శాఖినః॥ అయ మ
త్యాశ్ర మోధర్మోయై స్సమాచరితౌ ముదా । తేషామేవ శివజ్ఞానం
సంసారచ్ఛేద కారణం । ఉద్ధూశనం త్రిపుండ్రంచ జ్ఞానాంగత్వేన కే
వలం । సాక్షాత్కైవల్య శాఖినః । ఉద్ధూశనం త్రిపుండ్రంచ మాయా
పాశ నివృత్తిదం । ఆమనంతి మునిశ్రేష్ఠా అభర్వశిరసి స్థితం । ఇతిశ్చ
త్యాగమాదిఘబహుభావతత్వవిధానాత్ । ఇతర నివృత్తిరావశ్యకీ య
థా తిస్సో వృత్తి స్తిస్సో రాత్రీవ్రతం చ రేడితే । రజస్వలాయా వ్యా
పారాం తరనిషేధః । యథావా ఫయో బ్రాహ్మణస్య వ్రతం యవా
శూ రాజన్య స్వేత్యానా భక్ష్యాంతర నిషేధో ధావసిద్ధం । య
థావా సత్యంవద తేలివచనా దసత్యస్య నిషేధః । యథా సత్యాది
ప్రకరణవీధ భూత్యై నప్రమదితవ్యం ఇతి తదన్యతద్విరుద్ధ పుండ్రాంత
ర నిషేధ స్సాధికః ।

యద్యపి భూతిర్భస్మని సంపది తినానాథా నింఘంటు వశాత్
అనేకాక్షత్వ భూతికల్పస్య తథాపి ద్రవ్యాజ్ఞానస్య ఆచార్యాయ ప్రి
యంధన మాహృత్యేతి పూర్వవాక్య సిద్ధత్వాత్ । రాగతః ప్రాప్తస్యచ
విధేయత్వాత్ భస్మ పరత్వమావశ్యకం ఉపపాదితం ద్వితీయవిలాస్తే॥

ఏవం త్రిపుండ్రోద్ధూశన వ్రతేష అథాదేవ పుండ్రాంతర ని
షేధాత్ । తన్ములకానిత డౌర్భవ్యపుండ్ర నిషేధ వచనాని వాల్మీకి

పురాణ పరాశరోపపురాణ మానవ సూతసంహితాది బహుపురాణే
షు బహుతరాణి విస్తరభయా న్నలిఖతాని ॥

ఈదృశ స్యాధికారివిశేషణై రస్యాపర్తకత్వం అకా మేనాపివ
క్తవ్యం । యథా బ్రహ్మహో బృహస్పతి సిద్ధి ప్రసంగాత్ । ఆనంతసం
బంధో త్వత్వంగీకారేఽస్య సర్వప్రమాణవిరుద్ధత్వాత్ నాపి యుగ
పత్ అశ్యక్షణ సంబంధ రూపాయా ఉత్పత్తే సంబంధద్వయ సత్తా
కాపేక్షయా పూర్వభూతభవేశానాంతర సంబంధిస క్షేపం శోత్సత్తి సం
భవే పత్యత్వన్నస్య చానంతానాం సంబంధినాం సత్వమిత్య నవస్థా
షష్టలగ్నానౌ...త్రయోగస్తరః ॥

సనుపూర్వ మిద్య మానస్య ఖటాదేర్విద్యమానత్వముత్పత్తి
స్యాద్దండాది సామగ్రి సాపేక్షా నవస్థా న్యోన్మాశ్రయ వితి శేత్ ।
నవిద్యా మానసత్వ స్యాపి కాదాచిత్క క్షేప కార్యత్వాత్ । పూర్వో
క్తదూషణానతి వృత్తిః । అస్మాకం మతేతు సత్కార్య వాదస్యశ్చ
తసిద్ధత్వాత్ । శృత్మనురోధే నానవస్థానామేవ సామగ్రి సాధ్యత్వంయ
థా కూర్మస్య నిద్యమా నాన్యేవాంగాని సంకోచ వికాసా దివశాదా
విర్భవంతీతి చేత్ । సర్వలోక ప్రత్యక్షసిద్ధత్వాదితి అశేష వాచా
రంభిణం వికారో నామధేయం మృత్తి కేక్షేప సత్య మితిశృతిరపి । వి
కారాణాం సామగ్రి వశా దాగంతుకత్వం వికారినాం మృదాదిస్వరూ
పేణ కారణత్వేనా స్వాభావికత్వమాహ । తదనన్యత్వమారంభిణ శ
బ్దాదిభ్యిశ్చ సూత్రమపి సత్కార్య వాద మాశ్రిత్యేవ కార్య కారణ
యో రనన్య త్వం తాదాత్మ్య మేవాహ । సత్ కారణవ్యతిరేకేణకా
ర్యే స్యా సత్త్వం । సత్కార్య వాద విరోప ప్రసంగాత్ మృద్భు
యో స్సువర్ణకుండలయో రనన్య త్వ సాధకత్వం స ఏవాయ మితి
ప్రత్యభిజ్ఞానస్య సర్వలోకప్రసిద్ధస్యైజ్ఞసర్వాగావేకేన ప్రదర్శనాచ్చత

స్నోద్వియదాది ప్రపంచ స్వోత్పత్తి కాలవర్తి స్వోపాదా నాత్మక ఇతి
వా కరిణమితత్వాత్ । ఇతి ప్రోక్ష్య సిద్ధస్య ప్రపంచస్యస్మష్టిపూర్వ
కాలే సదేవాసీదితి విద్యమానత్వ విధానాత్ । అసత్కార్య వాదస్య
తు తదేకమాహ॥

సదేవేద సగ్ర అసీదితి శృత్యాపక్షాంతర ముపన్యస్య కథమస
తస్య జ్ఞాయతేతిశృత్యైవ షణ్ణితత్వాత్ అసత స్సత్త్వం విరుద్ధం పంధ్యా
నుత స్యేవేత్యధికాః॥

విస్మృతంచవాచకమిశ్రేణసాంఖ్యే అసదకరుణాదు పాదానగ్ర
హణిశ్యాదినా వ్యాఖ్యానేతదాలయసంహరితౌ కారణస్యకార్యావస్థా
కరిత్యాగం నడతః । ఆతపివ అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీదితి శృతిః । అనభి
వ్యక్తనామరూప కరత్యేన ప్రాచీనై ర్వాఖ్యాతాః । నను యది సదేవ
కార్యం తర్హి కారణవ్యాపార వైయధ్యం । నచాభివ్యక్తి రేవ కార్య
స్య కారణ వ్యాపారసాధ్యం । అభివ్యక్తేరపి కార్యత్వాత్ । తస్మాః పూ
ర్వ మసశ్వే సత్కార్యవాద భంగ ప్రసంగాత్ । నచాభివ్యక్తేరపి పూ
ర్వం విద్యమానత్వాత్ అభివ్యక్త్యంతరమాస్థేయమితి వాచ్యం తదభి
వ్యక్తేరపి కారణవ్యాపార సాధ్యస్సనిర్వాహమభివ్యక్త్యంతర స్వీకారా
వశ్యం భావేనానవస్థాప్రసంగాత్ । ఇత్యేవం కారణవ్యాపారస్యసాధ్య
కార్యోత్పత్తిరపి ఉత్పత్తిమతినావాచిత అనుత్పత్తిమతి నాత్వర్హి కార
ణాంతరద్వారా వాఘటకారణా దేనవాజ్ఞేయం॥

ఆద్యే తమపాదాన ప్రసంగః సహ ఘటాధికం ప్రవర్త మా
నః పురుషః తదుత్పత్తి కరంపరూ సాధనాంతరాణ్యసాధత్వే ద్వితియే
క్రమేణ వాజినయతి యుగపద్వా నావ్యః ప్రత్యక్షవిరోధేన ఘటకా
రణానాం క్రమే సత్యసంతకార్యోత్పత్తి జనకత్వానుపపత్తేః । అనంతో
త్పత్తీనాం కస్య ప్రాధాన్య మితి కరస్పరకలహే వినిగమకాభావాత్॥

కృచిదసపస్తా పీఞాంతోచ ఋమాసిధ్యా మూలపశ్యంత భాగో నా
ధస్య మహేశ్వర ఇతి శబ్దాఢ్యాయో రభేదస్య వివక్షితత్వాత్ ।

తమక్త మధర్వ శిరసి ఆదిస్త్య మసియోనిత్యం తిస్రోమాత్రా
మస్తు సకతి ప్రణవేనా భేదమేనోక్తః । సవీక స్సరికో రుద్ర తుశాస
స్సభగవాః సముహే శ్వర స్సమహదేవ ఇతిసకతి తచ్చభేద ప్రకృత
స్య ప్రణవస్య పరామర్శో నేశ్వరాభేద విధానాత్ । అత్రీతు నాదా
భేదో విధియతేనచైవ మధర్వ శిరసి సమునితస్య ప్రణవస్యేశ్వరా భే
ద ప్రతిపాదనాత్ । యః పరస్సమ హేశ్వర ఇతి నాదాభేద విధానం
విరుద్ధమితి వాచ్యం । నాదస్య అకారాది మ్మనుస్మాతత్వేన సముదా
యాభేద పరత్వాత్ । నచ తస్య ప్రకృతితీనస్య యః పర ఇతి ప్రాశ్న
తపరత్వ కథన మనుపపన్న మితి వాచ్యం ।

విశేషభూత ప్రకృతి గుణోపాధి విశిష్ట వాచకా కారాదిభ్యో
నాదస్య పరత్వ కథనేన ననాదాభేద రూపస్యేశ్వరస్య ప్రకృతేభ్యః
పరత్వమేవ సిద్ధ్యతి । శబ్దాభేదస్య అక్షరాణాం పరస్పరభేదస్య వా మా
నాంతర ప్రాప్త త్వేన ప్రకృతేభ్యః పరత్వస్యైవ ప్రాప్త త్వేన లో
హిలోష్టిషా బుద్ధిజా ప్రచరంతిత్యత్ర లోహత్యస్యైవ విశేషణ భూ
తస్యాచే ప్రకృత్య తీతస్య వివక్షితత్వాత్ । తమక్తం । కైవల్యే సమ
స్త సాక్షిం తమసః పరస్తాదిః । త్రంగేచ । పంచమే తమసాక్ష్యం రుద్రా
ఖ్యం రజసా కనకాండజం । సత్వేన సర్వగం విష్ణుం తత్త్వోన్మే మహే
శ్వరమితి సత్త్వం ప్రణవాద్యవయవానామ కారాదీనాం బ్రహ్మ-వా
చకత్వాత్ । నాదస్య మహేశ్వరవాచకత్వే పాచకత్వానే త్వే వాక్య
భేదప్రసంగ ఇతివాచ్యం । విభూతసహితస్య మహేశ్వర స్వాసంసహిత

యవసమూహేభ్యః ప్రతిపాద్యశ్వే వాక్యభేదాభావాత్ ॥

తదుక్త మభియుక్తైః॥ త్రయీం తిసోవృత్తి స్త్రీభువన వ్యా
వసప్రప్రత్తి నివృత్తిత్వ ముక్త్యా ఏవం వేద బ్రాహ్మణో మహిమా
న మాప్నోతీతి అకారమకార బిందునాద బిందైః పంచేశ్వర వాచక
స్య ప్రణవస్య యోగేన పంచేశ్వరాణాం పంచ కారణతా జ్ఞానస్యచ
పంచప్రప కత్వేన దేవరహస్యత్వ ప్రతి పాదనాత్ । సుష్టువ్యాఖ్యా
తంజన్మాదిసూత్రం నీలకంఠభావ్య కాశేణేతి సప్రదాయసిద్ధం శృతి
యుక్తి పురాణాదిసిద్ధత్వం పశ్యామః ॥

అథ కథం ప్రణవే నాత్మయోగః । ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ ।
అగ్ని దేవతా బ్రహ్మకత్యామ మిత్యగ్ని దేవతావ్య ప్రతీతేః । ఆ
త్మాశబ్దాఅపి అగ్నిపరా ఏవేతి చేత్ ఉచ్యంతే । అగ్నిశబ్దోత్ర బ
హ్మపరః । యోవేదాదావితి ప్రకరణ వాక్యభ్యాం ప్రణవస్యమా
హేశ్వర శేషత్వావగమాత్ । యోవేదాదాస్వరః ప్రోక్తా వేదాంతే
చ ప్రతిష్ఠితః । తస్య ప్రకృతిలీనస్య యఃషర స్సమహేశ్వరః । వేదానా
మాది శ్వేదాదిః తస్మిన్ వేదోపక్రమే సమాప్తాచ ప్రతిష్ఠితః । అథ
స్వాచ్ఛార్య త్వేన నియతః యఃస్వరః ప్రణవః ప్రోక్తః తథాచ శృతిః ।
బ్రహ్మణః ప్రణవం కుర్యాదాదావం తేచ సర్వదా । స్వరంతే నాం
కృతం బ్రహ్మ పరస్తాచ్చ విశేష్యతకతి యద్వేధావిదిత్వాపాతే లింగవృ
త్తయ శ్చాందనః ప్రకృతి లీనస్యేతి సత్వాదీనాం గుణానాం త్రయీ
ణాం సామ్యావస్థా ప్రకృతిః ॥

తస్యాం లీనస్య తదుపాధికేషు బ్రహ్మ విష్ణురుద్రేషు వాచక
శ్వేన అకారఉకారమకార రూపేణ లీనస్య తాదాత్మ్య మావన్నస్య

పంచమ్యగళావస్థి పరత్వస్య సావధికత్వాత్ । తస్మా ద్య, పరోస్యచ
తర్థ్యగళా మాత్రా సాచ్య న్మత పురుషదేవతేతి పురుషోవై రుద్ర
ఇహోత్తా పురుషపదేన మహారుద్ర ప్రతీతేః । మాండుకోఽపనిష
తచ । ఓమి క్యేతర మువక్రమ్య అయ మాత్మా చతుష్పా దితి
వాచ్య వాచకయో శ్చతుర్థ విభాగ పురస్సరం విశ్వ తైజస ప్రాజ్ఞా
నాం జాగ్రీదాది వైశిష్ట్యముక్త్యా అవస్థా త్రియాతీతం నిరుపాధికం
శివాఖ్యం చతుర్థనాదాధిక త్రియజ్ఞేయముపసంహారే ప్రతిపాదితం ॥

వేదాత్మ ప్రశ్నయసారం ప్రపంచోప శమం శివం శాంతమ
ద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే । సతత్మా సవిజ్ఞేయ ఇతి ఏషాచ మాత
డుకోఽపనిషది శివైకపరా ఉపసంహార వాక్యస్య శివశబ్దస్య యోగ
యాధిభ్యం శివైకత్వ ముత్పాత్ । సందిగ్దేషు వాక్య శేషా దితిన్యా
యేన అక్తా శ్చకరా ఉపపథ్యా దిత్య స్య వాక్య స్య తేజోవైశ్చుతమి
తి వాక్య శేషా ఘృత పరత్వవత్ అనేన ప్రకారేణైవ సమష్టి వ్యస్తా
త్మక సవిభూతిని పర బహ్మ వాచక ప్రణవేన శివోపాసనాయా అపు
నరావృత్తి హేతుత్వంయక్త మిత్యభిప్రాయాధఃపశ్యైః పునరావృత్తియ
క్త్యా యః పునరేవమర్థ చతుర్థా మాత్రేణ ఓమి త్యనేన వాక్య రే
ణ పరం పురుష మభిధ్యా యా తస్తేజ సిహార్యేసంపన్న ఇత్యా వివ
రాత్పరం ప్రతిషేయం పురుష విక్షత ఇత్యుతేన స్వాధ్యాయం ము
క్తిరుక్తేత్యధికః ॥

ప్రతిపాదితః । తదుక్తం త్రైంశ ఉత్తరభాగే । నవమే । ఆత్మ
ప్రయోజనా భావా త్పరానుగ్రహ ఏషహి । ప్రయోజనం సమస్తా
నాం క్రియాణాం పరమేష్ఠినః । ప్రణవోవాచక స్తస్య త్రియాం త్రి
ప్రతిపత్తి స్త్రిభువన పథోత్రీ నపి సురా నకారాద్యై ర్మణైక స్త్రి

భి రభిదధ త్తీర్ణ వికృతః । తురీయం కేధామ భవనిభి రవరుంధాన మ
 ఖుభి స్సమస్తం వ్యస్తంత్యాంశరణదగృణో త్యోమితి వదం । త్ర
 యూం వేదత్రయంతిసోవృత్తయః జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్య చస్థాప్రి
 భువనం భూభువ స్సువ ల్లోకా బ్రహ్మ విష్ణు మద్రాక్ష । విశ్వ
 త్రైజన ప్రాజ్ఞా వా అకారాద్యై ర్వక్షే రభిదధన్ ఓమితి పదంస
 మస్త ముదిత మిత్యాది వ్యతిరిక్త వాక్యా దియం వస్తునామయా
 ప్రపంచాత్మక విభూతి రూపేణభక్తిం త్యామ హేశ శరణదశరణ్య గృ
 ñాతిప్రతిపాదయతీతి సంప్రదాయాధః । అకారాద్యైర్విభూతినముదా
 యానుగతమితిబ్రహ్మశక్తి తాత్పర్యాభ్యాం ప్రతిపాదయతీతి తాత్పర్యం॥

యథోక్త మధర్వ శాఖాయాం । ఓమిశ్యే తడక్షర మాదా
 ప్రయుక్త మిత్యారభ్య అన్యపాదా శ్చత్వరో వేదాస్త ముదిత మకా
 రస్సామభిస్సామ వేదోరుద్రః ఆదిత్యా జగత్యాహానీయో యావసానే
 స్యచతుర్థః శ్రద్ధమాత్రాం సోమనోక ఓంకారిశ్చత్వాదినా లోకపదేశ్వ
 రాదేవ ఛందోగ్ని ప్రభృతీనాం ఓంకారాదివాచ్యత్వ ముక్త్యా అక్ష
 రం బ్రహ్మేతి చతుర్థేద సారభూత చతురక్ష రత్వముక్త్యా పూ
 ర్వస్య మాత్రాప్రద్యై కాతః । ఋగ్భిః ఋగ్వేదో బ్రహ్మసదో గా
 యత్రీ గార్హపత్యం ద్వితీయాంతరిక్షం । ఉశఃరో యజుర్భిర్య జుగ్వేదో
 విష్ణుమద్రాక్షిష్ట వదక్షీణాగ్నిస్తుతయః ద్యౌ స్సమధికారాదీనాంచబ్ర
 హ్మవికముక్త్యా నాదస్యచ పరమమద్రీవాచకత్వ ముక్తం । యావసా
 నేన దానత్వాత్ శివస్య రూపస్య దస్తావభావః । ఇత రేమాంతు జ్ఞానా
 చాగుతుక ఇత్యభిప్రాయః ॥

— శివపరాశరశ్లోకం —

సకస్మాదధికం కించితత్తత్త్వంవిద్ధిశాంకరం! తస్యైవమూర్తయస్మి
సో బ్రహ్మవిష్ణుహరాత్రతి । బ్రహ్మాదీనాం శివాజ్ఞాపారివశ్యమేవజీన
తన్నపాత వశ్య మితిభావః । ప్రసూధానాంతు శంభోగణేశ్వరాయే చ
పావర్తంతు పునః పునః । భోగా యథేచ్ఛితా భుక్త్వా శంభో న్నా
ముఖ్య మాత్మయుః । స్వేచ్ఛావిగ్రహిణ స్స క్వే స్వేచ్ఛాచారా గ
ణేశ్వరాః । శివేన సహమోదం తే ముక్తాయాంతి శివంపదమితి ॥

ఉక్తస్య సంధసంధభావ స్య తాత్పర్యంతు! భేదేశివాధికకథా
భిరననన్యపర్వతద్భాజనే బలినివేదనయాజయశ్రీః! నోపే త్సనింద్య మి
ద మిదృశ మిశతత్త్వం! తద్యం పదామ్యవితధేకు కురోవకాశః ॥

యవ్యాత్మనాభేనతాత్మికః కశ్చిదంగీకారోవర్తతేతైః! పూర్వో
క్త శ్లోకే స్మృతిన్యాయైశ్చివాధిక్యమేవసాధనీయ ॥

యది భేదస్య మిథ్యాత్వ తమోపాధికత్వ మేవాబ్రహ్మ తదా
ద్వైతబ్రహ్మద్వైత బ్రహ్మ వాదినాం శివాద్వైత వాదినాం ... మ
థ్యాత్మభేదస్య నావా...ధికత్వమపి నాంగీకరోతి ॥

తత్త్వి పూర్వోక్తే కేవ న్యాయై ర్విశ్వాధిక మిశ్వర తత్త్వమేవ
జుతం ఏవతచ భేదస్య సాధ్యత్వేనోపాధికత్వే మిథ్యాత్వేన భేదవాది
నాం ... యత్ప్రజంధ తాత్పర్యాధికః ॥

తదంతం వాతమనోబలదీక్షిత మనోపాధ్యాయ గదాధర భ
క్తిధ్యానాభ్యాం ఉభసిద్ధా ఉభయశిద్ధాప్రకృతసిద్ధిరితియది మారి ...

ప్రమాణ మస్తిత ధా...రుసో భయవిధే విరుద్ధత్వసంభవాత్ ॥

విరోధమసాకృత్య ద్వయో రైశ్యసిద్ధిః యదుభయత్ర సాధకం
నాస్తి తథాపిప్రకృతస్య శివాద్వైతస్యసిద్ధిః ఏకాధిక్యే చ విష్ణ్వాది ...
వేదవాదినం ప్రతి నిరాకృతత్వాత్ । శివాధిక్యమేవ సిద్ధ్యతీతిభావఃప్ర
కృతేః శరుషఃపరః శరుషాన్న పరంకించితి విశ్వాధికో దుదో నుమా
ర్జీః । యస్మాత్పరంనాపర మస్తి కించితి తమీశ్వరాణాం పరమం మ
హేశ్వరం తందైవతానాం పరమంచ దైవతం పతి పతీనాం పరమం
పరస్తాన్నతస్య కశ్చిత్పతిరస్తి యోకేన చేశితా దైవతమస్యలంగం ఇతి ।
సోమః పవశే జనితా మతీనాం జనితాగ్నే ర్ద్వివో జనితా నచాధిప ఇ
త్యాసస్వప్రకరణ పతితానేకశ్చతి సమూహైశ్శివపరత్వస్య సాధితత్వా
త్ । శివాదన్యస్యాధితత్వాత్ నిరాకృతత్వాచ్చేతిసర్వమతిమునోహరం ॥

ఉప సంహారః.

శ్లో॥ జీవేశ్వరస్థితి లయాది విచార మార్గః ।

పుష్ట్యాని పంచక మథాస్యచ కర్తృ భేదః ।

తారాధానాంభవ శిరోవ్రత పాశుపత్య ।

సంబంధ ముఖ్య విషయాః కథితా స్తథాన్యే ॥

శ్లో॥ శంభో యుష్మచ్ఛరణ కమలద్వంద్వభక్త్యా మయేదం ।

న్యాయోపేతం న మపి తచితం ప్రీతయే తత్త వాస్తు ।

మాత్యే వేదాగమముఖ సుమైర్గుభితే స్తుప్రసూనం ।

వినయస్తాస్య దియమసికథా సర్వలోక ఒపిధా ॥

శ్లో॥ శాస్త్రేవదే శీవతవకథా లేశ చర్చా విహీనో ।

భ్రామ్యత్ భ్రామ్యద్భవతివిధిః జన్మనాపండితోపి ।

గ్రింథే చాస్మిన్ తవవిలసి తే కాశవాస్తీ శ నిత్యం ।

కృత్వాభ్యాసంభవతి విజయో భక్తిభావైక నిష్ఠః ।

శ్లో॥ యేశంభోమక్తికామా గుణతతి మధికంవర్ణయంతో నితాంతం ।

యేభక్త్యాసర్వకాలం గుణమధన పరాస్తేపి నఃప్రార్థకనార్హాః ।

యేనిర్మాతృస్య చింతాగుణ విహతమపి వ్యంజయంతి ప్రకాశం

తేషాంచాయం విభాసః శీవతవగుణవాక్ బాలవల్లోభనీయః ।

శ్లో॥ చండేశంభో ప్రియసఖ శ్రియే త్వత్ప్రదాంభోజ యుగ్మం ।

భూయోభూయః కిమపి భవతి ప్రార్థకయేహం హృదజ్జ్వే ।

గ్రింథోయుష్మచ్ఛరణ మహిమా లేశపాణి ప్రసూతః ।

పాల్వోనిత్యంసుత ఇవ జగజ్జేశ్వతా యేనభూయూత్ ।

శ్లో॥ సంక్షేపేనహితైశ్చన । విషయైఃకుసుమైశ్చగుంభితామాలా ।

అత్యాశ్రమాదిభేదా । ద్రష్టవ్యామామకీనగ్రింథేషు ।

శ్లో॥ యోధాతుశ్చచకర్త పంచమశిరోవప్తం భపూర్ణంద్రుతం ।

భూయోదక్ష మఘేత్వనేక విబుధా యేనకృధా మారితాః ।

ధాతీరుద్రసహస్రికోటి మహిళః సాంబ శ్శివ స్సర్వదా ।

సోయారక్షతు మామదస్య మఖిల శ్రేయః ప్రపశ్యంతరః ।

శ్లో॥ శ్రీ కాళహస్తి శివ లీలాసపుస్తే ।

సిద్ధి పురస్సన్నత దేవనాథే ।

చాంక్షిశ్వరీ పాద సమీపదేశే ।

జాత శ్చతుర్థో మహితో విలాసః ॥

శ్రీ కాళహస్తి దీక్షిత విరిచితే

శ్రీ కాళహస్తి శివ లీలాసే

చతుర్థో విలాస

స్సమాప్తః॥

తెలంగాణ మూలీయా
రూ. 500

దీనిని సేషంచుటవలన:— శుక్రినష్టము న్యష్టస్థనము దురద గ
లబద్ధకము కండ్ల మంట కల్ల తీవు దగ్గు వేహ వ్యాధులు ఆర్తన
ములు మొదలగు నవి నశించును. జ్ఞానకళక్తిని జెంచి సంభాగ
నభివృద్ధి పరచుటలో దీనిమించిననుండులేదు. సారాయి కల్లు న
ంకు మొదలగు దురభ్యాసముల కూడ దొలగించును. ఒకసారి తె
చిన మీఠే దీనిగుణమును శ్లాఘింపగలరు.

ఇది యాసేత హిమాచల పర్వత మాయుర్వేణాషధములలో
 ఒకటి పేరుగాంచి యున్నది. ఇందు బంగారము - కస్తూరి - చచ్చక
 పురము మొదలగు విలువగల ద్రవ్యములు చేర్చి శాస్త్రోక్తముగా ద
 - రు చేయబడిన యశాషధరాజిము. ఈయశాషధ సేవనము వలన - ర
 వృద్ధియు - ఇంద్రియ శక్తియు గలిగి సరిములకు మంచిపటుత్వము
 కలుగును. శరీరశ్లాఠి నిచ్చుటయందును - ఆమితమగు ధాతు పుష్టి చేసి
 మోద్దీపనము గలిగించుట యందును, స్వప్నస్థలనము, వీర్యము నీర
 ట, అతి మూత్రము, క్షయ, సుఖరోగములు, మొదలగు ధాతుక్ష
 - కరములగు వ్యాధుల నన్నిటిని ఖండించి యారోగ్యము గలుగఁ జే
 సుట యందును, ఈసిద్ధి పశుకరధ్వజము నిరుపమానమైనది. ఉపయో
 - గము విధానము మందుతోఁ బంపఁ జకును. వెల సరసము, గుణ
 ధికము. 45 మాత్రలు, రూ. 6-0-0 లు.

అడ్రోన్:— భీష్మగ్రంథ మూడిగొండ చిన వీరభద్రయ్య.

అయ్యుర్వేదాస్థానము. గిర్నాకడేట వరగిల్.

వరంగల్ - శైవప్రచారిణీ కార్యాలయమున

వెలుగువారి గ్రంథములు.

1 కాశీసారము.	...	0-2-0
2 భద్రాచలముపాఖ్యానము.	...	0-1-
3 సునామస్థాన వినిర్ణయము.	...	0-12-
4 శైవసిద్ధాంతచర్చిని.	...	1 8-0
5 ఉపదేశకాండము.	...	3-8-0
6 సరసహృదయానురంజనము.	...	2-0-0
7 సంధనకాండము సంస్కృతముతాత్పర్యముకొనమా.	...	3-8-0
8 సంధనకాండము- పంచనము.	...	1-4-0
9 సామవార వ్రతకల్పము.	...	1-8 0
10 సర్వమగురము.	...	1-0-0
11 వీరభద్రాష్టోత్తరశతనామావళి.	...	0-1-(
12 వీరభద్రాష్టోత్తరశతనామావళి.	...	0-12-0
13 భక్తచరితము	...	0-2-0
14 శరభాంక లింగశతకము.	...	0-4-0
15 గీతగోవింద కావ్యము.	...	0-8-0
16 అగ్నిముఖము దురగాదులు.	...	0-4-0
17 విఘ్నేశ్వరపూజ-పుణ్యాహ వాచనము.	...	0-3-0
18 శివయోగసారము- 4 భాగములు.	...	5-0-0
19 ఆహ్నిక కాండము-నాలుగు భాగములు.	...	5-0-0
20 శివజ్ఞాన శేఖరము ప్రథమభాగము.	...	1-4-0
21 శివజ్ఞాన శేఖరము ద్వితీయభాగము.	...	1-4-0
22 ప్రతాపరుద్రచరిత్రము.	...	0-12-0
23 లింగభారణదీపిక.	...	1-0-0
24 బసవవిజయము.	...	0-12-0
25 యుద్ధ కాండము, పద్య కావ్యము.	...	2-8-0